

หลักสูตรต้านทุจริตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑
(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๘)

รายวิชา

“วัยใส ใจสะอาด” (Youngster with Good Heart)

สำหรับระดับอุดมศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ
พุทธศักราช ๒๕๖๘

หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑
(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๘)

รายวิชา“วัยใส ใจสะอาด”
(Youngster with Good Heart)
สำหรับระดับอุดมศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ
พุทธศักราช ๒๕๖๘

หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๘)

รายวิชา “วัยใส ใจสะอาด” (Youngster with Good Heart)

สำหรับระดับอุดมศึกษา

จัดทำโดย สำนักด้านทุจริตศึกษา สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ
เลขที่ ๓๖๑ ถนนนนทบุรี ตำบลท่าทราย อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี ๑๑๐๐๐

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๖๘

จำนวนพิมพ์ ๑๐๐ เล่ม

กองบรรณาธิการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิชิต ธิอัน หัวหน้ากองบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประกอบเกียรติ อิ่มศิริ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดนุชา สลึงค์

นายศราวุฒิ เกิดถาวร

ประสานงานทั่วไป โดย บริษัท เซ็นส์ มอร์ คอร์ปอเรชั่น จำกัด

เลขที่ ๖๐๐/๑-๓ หมู่บ้านปี สแควร์ พระราม ๙-เหม่งจ๋าย

ซอยสหการประมูล ถนนประชาอุทิศ แขวงวังทองหลาง

เขตวังทองหลาง กรุงเทพฯ ๑๐๓๑๐

พิมพ์ที่ สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถนนพญาไท ปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๓๐

คำนำ

ตามแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นที่ ๒๑ การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ ในส่วนของการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบ ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนและการพัฒนาระบบ โดยในส่วนของพัฒนาคน เน้นการปรับพฤติกรรม "คน" ทุกกลุ่มในสังคมโดยกลุ่มเด็กและเยาวชน เน้นการปลูกฝังและหล่อหลอมให้มีจิตสำนึกและพฤติกรรมยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริตผ่านหลักสูตรการศึกษาภาคบังคับทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ ตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงระดับอุดมศึกษา กลุ่มประชาชนทั่วไป เน้นการสร้างวัฒนธรรมและพฤติกรรมสุจริต มีจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดีควบคู่กับส่งเสริมการมีส่วนร่วมต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบข้าราชการ และเจ้าหน้าที่ของรัฐให้มีความใสสะอาด ปราศจากพฤติกรรมที่ส่อไปในทางทุจริต เป็นภาครัฐที่ทันสมัยมีประสิทธิภาพ และตอบโจทย์ประชาชน สนับสนุนการเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารงาน รู้จักแยกแยะเรื่องส่วนตัวออกจากหน้าที่การงาน พร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกและค่านิยมของบุคลากรในการต่อต้านการทุจริต สนับสนุนการมีส่วนร่วมเป็นเครือข่าย ภาคประชาชนในการเฝ้าระวัง สอดส่องและแจ้งเบาะแสการทุจริต สนับสนุนให้ภาคส่วนต่างๆ โดยเฉพาะภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการต่อต้านการทุจริต สำนักงาน ป.ป.ช. ในฐานะหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายตามแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นที่ ๒๑ การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ จึงมีการพัฒนาและจัดทำหลักสูตรต้านทุจริตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ ขึ้น ประกอบด้วย ๕ หลักสูตร ดังนี้ ๑) หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (รายวิชาเพิ่มเติมการป้องกันการทุจริต) ๒) หลักสูตรอุดมศึกษา (วัยใส ใจสะอาด "Youngster with good heart") ๓) หลักสูตรกลุ่มทหารและตำรวจ (หลักสูตรตามแนวทางการรับราชการ กลุ่มทหารและตำรวจ) ๔) หลักสูตรวิทยากร ป.ป.ช./บุคลากรภาครัฐและรัฐวิสาหกิจ (สร้างวิทยากรผู้นำการเปลี่ยนแปลงสู่สังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต) และ ๕) หลักสูตรโค้ช (โค้ชเพื่อการรู้คิดต้านทุจริต) จำแนกออกเป็น ๔ หน่วยการเรียนรู้ ที่เป็นแก่นเนื้อหาสาระของหลักสูตร ได้แก่ ๑) การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม ๒) ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต ๓) STRONG : จิตพอเพียงต้านทุจริต และ ๔) พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม และได้มีการนำหลักสูตรต้านทุจริตศึกษาไปดำเนินการขับเคลื่อนผ่านสถาบันการศึกษาในการจัดการเรียนการสอนสู่เด็กและเยาวชน และหน่วยงานทั้งภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ ผ่านการฝึกอบรมบุคลากรภายในหน่วยงาน รวมถึงอบรมให้กับประชาชนทั่วไป ผ่านเครือข่ายภาคประชาชน ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๖๑ จนถึงปัจจุบัน และเพื่อให้หลักสูตรต้านทุจริตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ มีเนื้อหาที่เป็นปัจจุบันสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงบริบททางสังคมข้อกฎหมายที่มีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง เพิ่มเติม และมีความถูกต้องและสมบูรณ์สำนักงาน ป.ป.ช. จึงกำหนดให้มีการปรับปรุงหลักสูตรต้านทุจริตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ ฉบับปรับปรุงขึ้นใหม่ขึ้น ด้วยกระบวนการเชิงวิชาการ อาทิ การทบทวนวรรณกรรมเอกสารที่เกี่ยวข้อง การระดมความคิดเห็นเพื่อวิพากษ์หลักสูตร และการสัมภาษณ์เชิงลึก

สำนักงาน ป.ป.ช. หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หลักสูตรต้านทุจริตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๘) จะเป็นประโยชน์ต่อการขับเคลื่อนหลักสูตรต้านทุจริตศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล บรรลุเป้าหมายตามแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นที่ ๒๑ การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ ประชาชนทุกช่วงวัยมีวัฒนธรรม และพฤติกรรมที่ยึดมั่นความซื่อสัตย์สุจริต นำพาประเทศชาติสู่สังคมปลอดการทุจริตที่ยั่งยืนสืบไป

สำนักงาน ป.ป.ช.

สิงหาคม ๒๕๖๘

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ข
สารบัญ	ค
ส่วนที่ ๑ : รายละเอียดเกี่ยวกับรายวิชา	๑
หมวดที่ ๑ ข้อมูลโดยทั่วไป	๑
หมวดที่ ๒ ลักษณะและการดำเนินการ	๑
หมวดที่ ๓ กลยุทธ์การประเมินผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้	๒
หมวดที่ ๔ แผนการจัดการเรียนรู้	๓
หมวดที่ ๕ ทรัพยากรประกอบการเรียนการสอน	๗
หมวดที่ ๖ การประเมินและปรับปรุงการดำเนินการของรายวิชา	๗
ส่วนที่ ๒ : สารองค์ความรู้สำหรับผู้สอน	๙
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ ปรับฐานความคิดด้านทฤษฎีส่วนตนและส่วนรวม	๑๒
๑. บทนำ	๑๒
๒. การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม	๑๓
๓. ความหมายของคำว่า “การทุจริต”	๒๑
๔. พัฒนาการของการทุจริตในสังคมไทย	๒๔
๕. การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม (Conflict of interest)	๒๘
บทสรุป	๓๙
บรรณานุกรม	๔๐
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ สร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต	๔๑
๑. บทนำ	๔๑
๒. บทวิเคราะห์สถานการณ์การทุจริต	๔๒
๓. ทิศทางการป้องกันและปราบปรามการทุจริต	๕๐
๔. ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต	๕๕
๕. พฤติกรรมที่พึงปฏิบัติจากความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต	๕๘
บทสรุป	๖๓
บรรณานุกรม	๖๔
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ ยกย่องดัชนี สร้างพลเมืองดีในสังคม	๖๖
๑. บทนำ	๖๖
๒. นิยามความหมายของคำว่า “พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม”	๖๗
๓. องค์ประกอบของการศึกษาความเป็นพลเมือง	๖๘
๔. แนวทางการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดี	๖๙

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
๕. แนวทางการสร้างเสริมสำนึกความเป็นพลเมืองด้วยชุมชนกรณีตัวอย่าง (ในประเทศ)	๗๐
๖. แนวทางการสร้างเสริมสำนึกความเป็นพลเมืองด้วยชุมชนกรณีตัวอย่าง (ต่างประเทศ)	๗๔
๗. พฤติกรรมที่พึงปฏิบัติด้านการต่อต้านการทุจริตสำหรับการเป็นพลเมืองที่ดี	๗๙
บทสรุป	๘๗
บรรณานุกรม	๘๙
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔ ปราบททุจริตด้วยจิตพอเพียง	๙๐
๑. บทนำ	๙๐
๒. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	๙๑
๓. โมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต	๙๔
๔. ความเชื่อมโยงระหว่างปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับโมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต	๙๗
๕. ต้นแบบความพอเพียง	๙๙
๖. ผลจากความพอเพียงและ STRONG สู่การลดปัญหาการทุจริต	๑๐๑
บทสรุป	๑๐๓
บรรณานุกรม	๑๐๔
ส่วนที่ ๓ : ทรัพยากรสนับสนุนการเรียนรู้	๑๐๕
ภาคผนวก	
รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการปรับปรุงหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๘)	

ส่วนที่ ๑ : รายละเอียดเกี่ยวกับรายวิชา

หมวดที่ ๑ ข้อมูลโดยทั่วไป

๑. ชื่อหลักสูตร/รายวิชา

หลักสูตรด้านพุทธจิตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๘) รายวิชา “วัยใสใจสะอาด” (Youngster with Good Heart) สำหรับระดับอุดมศึกษา

๒. จำนวนหน่วยกิต

๓ หน่วยกิต ๓ (๒-๒-๕)

๓. ประเภทของรายวิชา

หมวดการศึกษาทั่วไป (General Education)

หมายเหตุ : การปรับข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับรายวิชาในหัวข้อข้างต้น รวมถึงการกำหนดรูปแบบการจัดการเรียนการสอน รหัสรายวิชา อาจารย์ผู้รับผิดชอบรายวิชาและอาจารย์ผู้สอน ภาคการศึกษา/ชั้นปีที่เรียน รายวิชาที่ต้องสอบผ่าน (Pre-requisite) และรายวิชาที่ต้องเรียนพร้อมกัน (Co-requisites) สถาบันการศึกษาสามารถปรับรายละเอียดให้เข้ากับบริบทหรือแบบฟอร์มเฉพาะของสถาบันได้ตามความเหมาะสม

หมวดที่ ๒ ลักษณะและการดำเนินการ

๑. คำอธิบายรายวิชา

ความรู้ ความเข้าใจ และจิตสำนึกในการป้องกันและต่อต้านการทุจริต การปรับฐานความคิดด้านทุจริต ส่วนตนและส่วนรวม การแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม การสร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต การขัดเกลาทางสังคม การมีส่วนร่วมของชุมชน ทักษะการคิดวิเคราะห์และการปรับกระบวนการคิด การยกระดับจริยธรรมและความเป็นพลเมืองดี การยับยั้งและป้องกันการทุจริต การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเครื่องมือด้านทุจริต

๒. จำนวนชั่วโมงที่ใช้ต่อภาคการศึกษา

บรรยาย	สอนเสริม	การฝึกปฏิบัติ	การศึกษาด้วยตนเอง
๒ ชั่วโมง	สอนเสริมตาม ความต้องการของ นักศึกษาเฉพาะราย	๒ ชั่วโมง	๕ ชั่วโมง

๓. จำนวนชั่วโมงต่อสัปดาห์ที่อาจารย์ให้คำปรึกษาและแนะนำทางวิชาการแก่นักศึกษาเป็นรายบุคคล

อาจารย์ผู้สอนจัดเวลาให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคล หรือกลุ่มตามความต้องการ ประมาณ ๒ ชั่วโมง/สัปดาห์

๔. วัตถุประสงค์ของรายวิชา

เมื่อเรียนจบรายวิชานี้แล้ว นักศึกษาสามารถ

๔.๑ อธิบายความหมาย ประเภท และสาเหตุของการทุจริตและผลประโยชน์ทับซ้อน ตลอดจนเข้าใจบริบททางสังคมที่เอื้อต่อพฤติกรรมทุจริตได้อย่างถูกต้อง

๔.๒ วิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม และอธิบายผลกระทบของการทุจริตต่อบุคคล กลุ่ม และสังคมโดยรวมอย่างมีเหตุผล

๔.๓ ประเมินสถานการณ์หรือกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการทุจริต โดยใช้หลักจริยธรรมและหลักความเป็นพลเมืองที่ดีในการวิเคราะห์และให้ข้อเสนอแนะ

๔.๔ ออกแบบแนวทางหรือโครงการที่มีส่วนร่วมในการป้องกันการทุจริต โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือการขับเคลื่อนสังคมให้ไม่ยอมรับการทุจริต

๔.๕ ประยุกต์ใช้หลักจริยธรรมและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางจริยธรรมในการต่อต้านการทุจริตอย่างยั่งยืน

๔.๖ แสดงพฤติกรรมความรับผิดชอบ จิตสาธารณะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ในการดำรงตนเป็นพลเมืองที่มีจริยธรรมและมีส่วนร่วมในการสร้างสังคมที่โปร่งใสและเป็นธรรม

หมวดที่ ๓ กลยุทธ์การประเมินผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้

๑. ผลการเรียนรู้/สัดส่วนของการประเมินผล

ที่	ผลการเรียนรู้	วิธีการประเมิน	เครื่องมือการประเมิน	สัดส่วนของการประเมินผล
๑	ความรู้	การสอบปลายภาค	ข้อสอบปรนัย/อัตนัย และการกำหนดระดับ การให้คะแนนตามระดับ การตอบหรือเฉลย (Marking Scheme)	๒๐%
๒	ทักษะ	(๑) วิเคราะห์กรณีศึกษา (๒) รายงานผลการศึกษาค้นคว้า และการปฏิบัติด้วยตนเอง (๓) การนำเสนอรายงาน	แบบประเมินรูบรีค (Rubric Scoring)	๔๕%

ที่	ผลการเรียนรู้	วิธีการประเมิน	เครื่องมือการประเมิน	สัดส่วนของการประเมินผล
๓	คุณธรรม จริยธรรม	การสังเกตพฤติกรรม	แบบสังเกตพฤติกรรมและการประเมินโดยเพื่อนร่วมห้องเรียน (Peer Assessment)	๑๕%
๔	คุณลักษณะพึงประสงค์	การเข้าร่วมกิจกรรมหรือโครงการ	แบบประเมินคุณลักษณะพึงประสงค์	๒๐%

หมวดที่ ๔ แผนการจัดการเรียนรู้

๑. แผนการจัดการเรียนรู้

ครั้งที่	หัวข้อหรือรายละเอียด	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการเรียนรู้	ระยะเวลา (ชั่วโมง)
๑	แนวคิดพื้นฐาน เรื่อง การทุจริตกับผลประโยชน์ทับซ้อน	(๑) อภิปรายความหมายของการทุจริตกับผลประโยชน์ทับซ้อน (๒) วิเคราะห์การทุจริตกับผลประโยชน์ทับซ้อน	(๑) วีดิทัศน์ (๒) แบบทดสอบก่อนเรียน	๔
๒	วิเคราะห์ต้นเหตุและผลกระทบของการทุจริต และการแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม	(๑) วิเคราะห์ผลกระทบของการทุจริตต่อสังคม (๒) วิเคราะห์ความแตกต่างของผลประโยชน์	(๑) วีดิทัศน์ (๒) กรณีศึกษา (๓) การระดมความคิด (๔) แบบฝึกหัด	๔
๓	การปลูกจิตสำนึกให้มีส่วนร่วม	อภิปรายกลุ่มเกี่ยวกับการสร้างพฤติกรรมจิตสำนึกสาธารณะและความร่วมมือในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีคุณธรรมและเคารพกติกาสังคม	(๑) ศึกษาดูงานเกี่ยวกับการทำงานเพื่อส่วนรวม (๒) อภิปรายกลุ่ม (๓) วีดิทัศน์	๔

ครั้งที่	หัวข้อหรือรายละเอียด	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการเรียนรู้	ระยะเวลา (ชั่วโมง)
๔	การขัดเกลาทางสังคมและ ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของ ชุมชน	อภิปรายแนวคิดเกี่ยวกับ การขัดเกลาทางสังคมและ การมีส่วนร่วมในบริบทของ ชุมชน	(๑) สื่อสไลด์นำเสนอ (๒) กรณีศึกษาหรือ ตัวอย่างจริงจากชุมชน (๓) วิดีทัศน์	๔
๕	(๑) การเตรียมความพร้อม ก่อนลงพื้นที่ (๒) การตั้งเป้าหมายและ คำถาม (๓) การปฏิบัติตนในการลง พื้นที่	อภิปรายการวางแผนและ ตั้งคำถามที่มีคุณภาพเพื่อ เก็บข้อมูลในพื้นที่จริง	(๑) โจทย์ปัญหา (๒) การระดมสมอง (๓) ตัวอย่างคำถาม	๔
๖	การใช้เครื่องมือเก็บข้อมูล เบื้องต้น (ปฏิทินชุมชน, แผนที่เดินดิน และการสังเกต)	(๑) ฝึกใช้เครื่องมือชุมชนใน การเตรียมข้อมูล (๒) ฝึกปฏิบัติเป็นกลุ่ม/ แสดงตัวอย่างการใช้งาน/ บันทึกข้อมูลจำลอง	(๑) แบบบันทึก/ เครื่องมือชุมชนในการ เตรียมข้อมูล	๔
๗	ลงพื้นที่สำรวจข้อมูลในชุมชน	ลงพื้นที่และบันทึกข้อมูล ตามแผนที่ออกแบบไว้	(๑) แบบฟอร์มบันทึก (๒) หลักฐานเกี่ยวกับ การถ่ายภาพ/วิดีโอทัศน์ (๓) แบบเก็บบันทึก ภาคสนาม	๔
๘	จริยธรรมนำพลเมืองในสังคม	อภิปรายแนวคิดจริยธรรม ค่านิยม จรรยาบรรณ และ ธรรมาภิบาลที่ควรมีใน สังคม	(๑) สื่อวิดีโอทัศน์ (๒) สื่อสไลด์นำเสนอ (๓) สื่ออินโฟกราฟฟิก (Infographic) (๔) पोสเตอร์ณรงค์	๔

ครั้งที่	หัวข้อหรือรายละเอียด	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการเรียนรู้	ระยะเวลา (ชั่วโมง)
๙	การยับยั้งและป้องกัน การทุจริต และช่องทาง การแจ้งเบาะแส	(๑) วิเคราะห์ข่าวการทุจริต และระบุช่องทางการแจ้ง เบาะแสที่เหมาะสม (๒) ศึกษากรณีข่าวทุจริต (๓) การแบ่งกลุ่มวิเคราะห์ : ใครเป็นผู้กระทำ ผลกระทบ คืออะไร และใช้กฎหมาย อะไร (๔) ออกแบบโปสเตอร์ รณรงค์ หรือวล็อก (Vlog) เชิญชวนให้แจ้งเบาะแส	(๑) ข่าวการทุจริต (๒) กรณีศึกษา (๓) สื่อเว็บไซต์เกี่ยวกับ กรณีศึกษาหรือคดีทุจริต ของหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง	๔
๑๐	หลักการปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง	(๑) อภิปรายหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงและ ความเกี่ยวข้องกับการต้าน ทุจริต (๒) วิเคราะห์กรณีตัวอย่างที่ ป้องกันการทุจริตในองค์กร/ ชุมชน	(๑) สื่อสไลด์นำเสนอ (๒) แผนภาพแนวคิด (๓) วิดีทัศน์	๔
๑๑	ออกแบบโครงงาน: การประยุกต์ใช้ปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง ในการต้านการทุจริต	(๑) ออกแบบโครงงาน ร่วมกับทีมโดยเชื่อมโยง ปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงกับการแก้ปัญหา การทุจริต (๒) แบ่งกลุ่มนักศึกษา (๓) การระดมความคิดเห็น (Brainstorm) เพื่อกำหนด ปัญหา วัตถุประสงค์ และ ผลลัพธ์	(๑) กรณีศึกษา (๒) สื่อสไลด์นำเสนอ	๔

ครั้งที่	หัวข้อหรือรายละเอียด	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการเรียนรู้	ระยะเวลา (ชั่วโมง)
๑๒	นำเสนอเค้าโครงงานและ รับคำวิจารณ์	(๑) นำเสนออย่าง สร้างสรรค์ และปรับปรุง โครงงานจากคำวิจารณ์ (๒) นักศึกษานำเสนอ เค้าโครง (Pitching)	(๑) สื่อสไลด์นำเสนอ (๒) การประเมินโดย เพื่อนร่วมห้องเรียน (Peer review)	๔
๑๓	ลงพื้นที่ดำเนินโครงการ (หรือ ปฏิบัติในสถานการณ์จำลอง)	(๑) ดำเนินการโครงการ ตามแผนงานที่วางไว้ (๒) การเก็บข้อมูล (๓) ถ่ายทำวิดีโอ (๔) การสำรวจความเห็น จากชุมชนเป้าหมาย	รายการตรวจสอบ (Check List) และ สมุดบันทึกกิจกรรม (Logbook)	๔
๑๔	นำเสนอผลการดำเนิน โครงการ	(๑) สื่อสารผลจาก การดำเนินงาน โดยตีความ ข้อมูลและเชื่อมโยงกับ ผลกระทบต่อสังคม (๒) นำเสนอรูปแบบ สร้างสรรค์ตามความถนัด และความสนใจ อาทิ อินโฟ กราฟิก (Infographic) วิดีโอ (Video) หรือ สารคดีสั้น (Mini Documentary) (๓) การประเมินและให้ คำแนะนำติชมผลงาน โดย วิทยากรและหรือเพื่อนร่วม ห้องเรียน	สื่อสไลด์นำเสนอ	๔

ครั้งที่	หัวข้อหรือรายละเอียด	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการเรียนรู้	ระยะเวลา (ชั่วโมง)
๑๕	สรุปผลการเรียนรู้ทั้งรายวิชา	(๑) สะท้อนผลการเรียนรู้ รายบุคคลและกลุ่ม ทั้ง ความรู้ ทักษะ และเจตคติ (๒) ทำสื่อสะท้อนผล การเรียนรู้ (Reflection Poster) หรือวล็อก (Vlog) (๓) อภิปรายและถอด บทเรียน (๔) การเขียนสะท้อนตนเอง	ทดสอบย่อย (Quiz) ทบทวนบทเรียนทั้ง รายวิชา	๔

หมายเหตุ การกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้สำหรับแผนจัดการเรียนรู้ อาจารย์ผู้สอนสามารถปรับประยุกต์ใช้กิจกรรมการเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้อื่นได้ตามความเหมาะสมและบริบทเฉพาะของแต่ละสถาบันการศึกษา

หมวดที่ ๕ ทรัพยากรประกอบการเรียนการสอน

๑. เอกสารและตำราหลัก

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามทุจริตแห่งชาติ. (๒๕๖๘). **หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๘) รายวิชา “วัยใส ใจสะอาด” (Youngster with Good Heart) สำหรับระดับอุดมศึกษา**. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามทุจริตแห่งชาติ

๒. เอกสารและข้อมูลแนะนำอื่น ๆ

(อาจารย์ผู้สอนสามารถเพิ่มเติมได้ตามความเหมาะสม)

หมวดที่ ๖ การประเมินและปรับปรุงการดำเนินการของรายวิชา

๑. กลยุทธ์การประเมินประสิทธิผลของรายวิชาโดยนักศึกษา

- ๑.๑ การสนทนาระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน
- ๑.๒ แบบประเมินผู้สอนและแบบประเมินรายวิชา

๒. กลยุทธ์การประเมินการสอน

- ๒.๑ การประเมินผู้สอนโดยนักศึกษา
- ๒.๒ การประเมินผู้สอนโดยคณะกรรมการประเมินการสอนที่แต่งตั้งโดยคณะกรรมการบริหารหลักสูตรจากการสังเกตขณะสอน และทำการสัมภาษณ์ตัวแทนนักศึกษา
- ๒.๓ ผลการสอบ

๓. การปรับปรุงการสอน

นำผลการประเมินมาปรับปรุงการสอนโดยการจัดกิจกรรม คือ

๓.๑ สัมมนาการจัดการเรียนการสอน

๓.๒ การวิจัยในและนอกชั้นเรียน

๔. การทวนสอบผลลัพธ์การเรียนรู้ของนักศึกษาในรายวิชา

ตั้งคณะกรรมการประเมินการสอนโดยทำหน้าที่ทวนสอบผลสัมฤทธิ์ของนักศึกษาในรายวิชาโดยการสุ่มประเมินข้อสอบและความเหมาะสมของการให้คะแนน ทั้งคะแนนดิบและระดับคะแนนของรายวิชา ภายในรอบเวลาของหลักสูตร

๕. การดำเนินการทบทวนและการวางแผนปรับปรุงประสิทธิผลของรายวิชา

หลักสูตรมีระบบการทบทวนประสิทธิผลของรายวิชา โดยพิจารณาจาก

๕.๑ ผลการประเมินการสอนโดยนักศึกษา

๕.๒ ผลการประเมินโดยคณะกรรมการประเมินการสอนของหลักสูตร

๕.๓ การรายงานรายวิชาโดยอาจารย์ผู้สอน

ภายหลังการทบทวนประสิทธิผลของรายวิชาอาจารย์ผู้สอนรับผิดชอบในการทบทวนเนื้อหาที่สอนและกลยุทธ์การสอนที่ใช้และนำเสนอแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาในรายงานผลการดำเนินงานของรายวิชาเสนอต่อคณะกรรมการบริหารหลักสูตรเพื่อพิจารณาให้ความคิดเห็นและสรุปวางแผนพัฒนาปรับปรุงสำหรับใช้ในภาคการศึกษาถัดไป

ส่วนที่ ๒ : สารองค์ความรู้สำหรับผู้สอน

สาระเนื้อหาองค์ความรู้สำหรับผู้สอนส่วนนี้เป็นหน่วยการเรียนรู้แกนหลักของหลักสูตรด้านทฤษฎีศึกษาได้รับความเห็นชอบจากมติคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในการประชุมครั้งที่ ๙๔๘-๑๙/๒๕๖๑ เมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑ โดยนำเสนอต่อคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๑ โดยมีมติเห็นชอบหลักสูตร ชุดการเรียนรู้ และสื่อประกอบการเรียนรู้ด้านการป้องกันการทุจริต รวมไปถึงแนวทางการนำไปใช้ของหลักสูตรด้านทฤษฎีศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ ซึ่งประกอบด้วย ๔ หน่วยการเรียนรู้ที่เป็นแกนหลักสาระองค์ความรู้หลัก ดังนี้

๑. การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม
๒. ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต
๓. STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต
๔. พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม

นอกจากนี้ มติคณะรัฐมนตรียังมีข้อสั่งการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำหลักสูตรไปปรับใช้กับกลุ่มเป้าหมายตามนโยบายราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๔ มาตรา ๑๙ (๑๑) และมาตรา ๑๙ (๑๓) โดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำหลักสูตรด้านทฤษฎีศึกษาไปใช้ และให้กระทรวงศึกษาธิการเร่งดำเนินการเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ เพื่อนำหลักสูตรด้านทฤษฎีศึกษาไปปรับใช้ในการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษา ด้วยเช่นนี้ หลักสูตรด้านทฤษฎีศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ จึงประกอบด้วยหลักสูตรและรายวิชาสำหรับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายและครอบคลุมทุกช่วงวัย ดังนี้

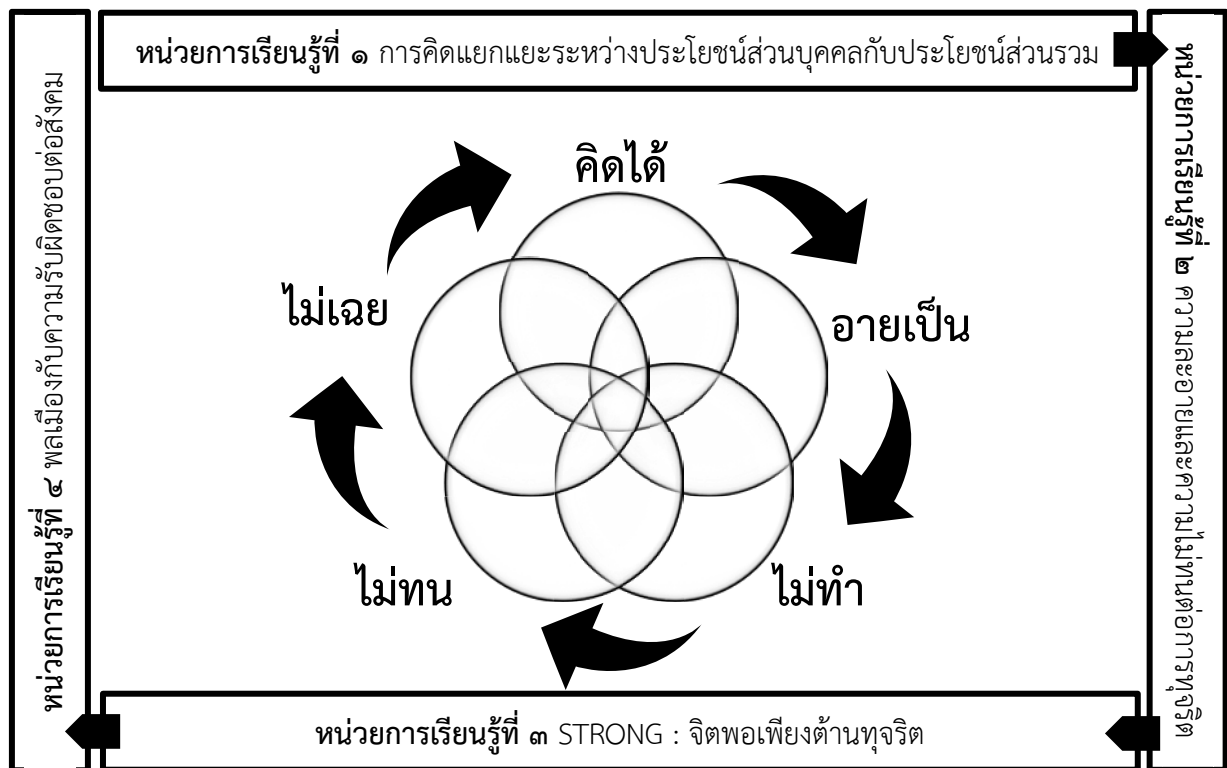
- (๑) หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (รายวิชาเพิ่ม การป้องกันการทุจริต)
- (๒) หลักสูตรอุดมศึกษา (วัยใส ใจสะอาด "Youngster with good heart")
- (๓) หลักสูตรตามแนวทางรับราชการ กลุ่มทหารและตำรวจ
- (๔) หลักสูตรสร้างวิทยากรผู้นำการเปลี่ยนแปลงสู่สังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต
- (๕) หลักสูตรโค้ชเพื่อการรู้คิดด้านทุจริต

ดังนั้น ทุกหลักสูตรและรายวิชาของหลักสูตรด้านทฤษฎีศึกษาจึงประกอบไปด้วย ๔ หน่วยการเรียนรู้ที่เป็นแกนสาระองค์ความรู้ชุดเดียวกัน โดยความแตกต่างในระดับเนื้อหาที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายข้างต้น ผู้สอนควรเลือกใช้เนื้อหาและเทคนิคการสอนที่เหมาะสมกับระดับความรู้ของผู้รับการเป็นโค้ชและบริบททางการศึกษา

หมายเหตุ : เจตนาในการนำเสนอเนื้อหาสาระองค์ความรู้สำหรับผู้สอน เพื่อให้ผู้สอนจะได้มีความเข้าใจองค์รวมของแกนเนื้อหาสาระสำคัญของหลักสูตรและจะได้นำเอาองค์ความรู้ดังกล่าวไปประยุกต์ใช้เป็นเอกสารประกอบการสอน แผนการเรียนรู้ หรือเอกสารสำหรับผู้รับการเป็นโค้ชในแต่ละระดับ/กลุ่มเป้าหมายต่อไป

เนื้อหาสาระองค์ความรู้ทั้ง ๔ หน่วยการเรียนรู้สำหรับหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา

หน่วยการเรียนรู้ของหลักสูตรด้านทุจริตศึกษาพัฒนาขึ้นมาเพื่อสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๘๐ แผนแม่บทที่ ๒๑ การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ (พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๘๐) และยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ระยะที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔) โดยเฉพาะประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๑ สร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต ประกอบด้วย กลยุทธ์ที่ ๑ ปรับฐานความคิดทุกช่วงวัยตั้งแต่ปฐมวัย เป็นต้นไปให้สามารถแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนกับผลประโยชน์ส่วนรวม กลยุทธ์ที่ ๒ ส่งเสริมให้มีระบบและกระบวนการกล่อมเกลாதองสังคมเพื่อต้านทุจริต กลยุทธ์ที่ ๓ ประยุกต์หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเครื่องมือต้านทุจริต และกลยุทธ์ที่ ๔ เสริมพลังการมีส่วนร่วมของชุมชน และบูรณาการทุกภาคส่วนเพื่อต่อต้านการทุจริต โดยทั้ง ๔ หน่วยการเรียนรู้มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันในเนื้อหาภายใต้แนวคิดหลัก (Concept) ที่ว่า “คิดได้ อายเป็น ไม่ทำ ไม่ทน ไม่เฉย”

จากผังภาพแสดงให้เห็นว่า ทั้ง ๔ หน่วยการเรียนรู้จะให้ความสำคัญกับจุดเริ่มต้น คือ หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม เป็นแนวทางการสร้างการเรียนรู้ที่เริ่มจากการคิดเป็น รู้จักแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งเป็นปัจจัยมูลเหตุพื้นฐานของการทุจริตในระดับภายในปัจเจกบุคคล ต่อมาเมื่อปัจเจกบุคคลคิดเป็น รู้ผิดรู้ชอบ ย่อมเกิดความละอายและความไม่ทนต่อการทุจริต ด้วยดุลยพินิจที่ตัดสินใจได้ว่า อะไรคือผลประโยชน์ส่วนตนและอะไรคือผลประโยชน์ส่วนรวม รวมทั้งพฤติกรรมการกระทำใดเป็นการทุจริตหรือไม่ โดยแนวทางนี้จะปรากฏในเนื้อหาสาระของหน่วยการเรียนรู้ที่ ๒

ในขณะที่หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต จะเป็นองค์ความรู้ที่เป็นเสมือนเกราะกำบังสำหรับการป้องกันการทุจริต โดยการน้อมนำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ ๙) ที่เป็นหลักปรัชญาสากลกับโมเดลการป้องกันการทุจริต (STRONG) ของรองศาสตราจารย์ ดร.มาณี ไซยธีรานุวัณศิริ อดีตที่ปรึกษาประธานกรรมการ ป.ป.ช. และประธาน คณะอนุกรรมการจัดทำหลักสูตรหรือชุดการเรียนรู้และสื่อประกอบการเรียนรู้ด้านการป้องกันการทุจริต ซึ่งเป็นโมเดลที่ใช้ในการป้องกันการทุจริตมาเป็นเนื้อหาสนับสนุนให้ผู้รับการเป็นโค้ชเกิดการคิดได้ อายเป็น ไม่ทำ ไม่ทน และไม่เฉย สำหรับหน่วยการเรียนรู้สุดท้าย เรื่อง พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการเป็นพลเมืองที่ดีที่ต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคม โดยนัยยะสำคัญแล้ว ความเป็นพลเมืองที่ดีต้องคิดได้ อายเป็น และกระบวนการในการคิดวิเคราะห์ของพลเมืองที่ดีต้องสอดคล้องกับพฤติกรรมที่เป็นหน้าที่ของพลเมืองที่ดี คือ ไม่ทำ ไม่ทน และไม่เฉย ซึ่งการร้อยเรียงเนื้อหาเช่นนี้จะทำให้ผู้รับการเป็นโค้ชมีความเข้าใจและเชื่อมโยงความรู้ (Knowledge) สู่การปรับทัศนคติค่านิยม (Attitude) และท้ายที่สุด คือ การนำไปสู่พฤติกรรมหรือการกระทำที่พึงประสงค์ (Practice)

อย่างไรก็ตาม หน่วยการเรียนรู้ทั้ง ๔ หน่วยนี้ เป็นหน่วยการเรียนรู้แกนหลักของหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา ซึ่งจัดการเรียนการสอนทั้งในระบบและจัดการเรียนการสอนในรูปแบบการฝึกอบรมระยะสั้น รวมทั้งมีการจัดการศึกษาให้กับทุกกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายและครอบคลุม ตั้งแต่ระดับเด็ก เยาวชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ภาคธุรกิจเอกชน ข้าราชการทหารและตำรวจ ตลอดจนกลุ่มผู้นำทางความคิดในภาคประชาชน ดังนั้น การนำเนื้อหาทั้ง ๔ หน่วยการเรียนรู้ไปปรับประยุกต์ใช้กับกลุ่มผู้รับการเป็นโค้ชในบริบทแต่ละแห่งแต่ละสถานการณ์ ผู้สอนควรทำการศึกษาและย่อเนื้อหาให้เหมาะสมกับระดับผู้รับการเป็นโค้ช ความสนใจ และสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ในการเรียนการสอน โดยในการเรียนการสอนสำหรับบางกลุ่มผู้รับการเป็นโค้ชกับบางเนื้อหาของหน่วยการเรียนรู้ ผู้สอนอาจจำเป็นต้องเข้าใจและเลือกใช้สาระบางส่วนในการจัดการเรียนการสอนและสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม โดยคาดว่าหลักสูตรด้านทุจริตศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้รับการเป็นโค้ชและสังคมประเทศชาติในการป้องกันการทุจริตต่อไป

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑

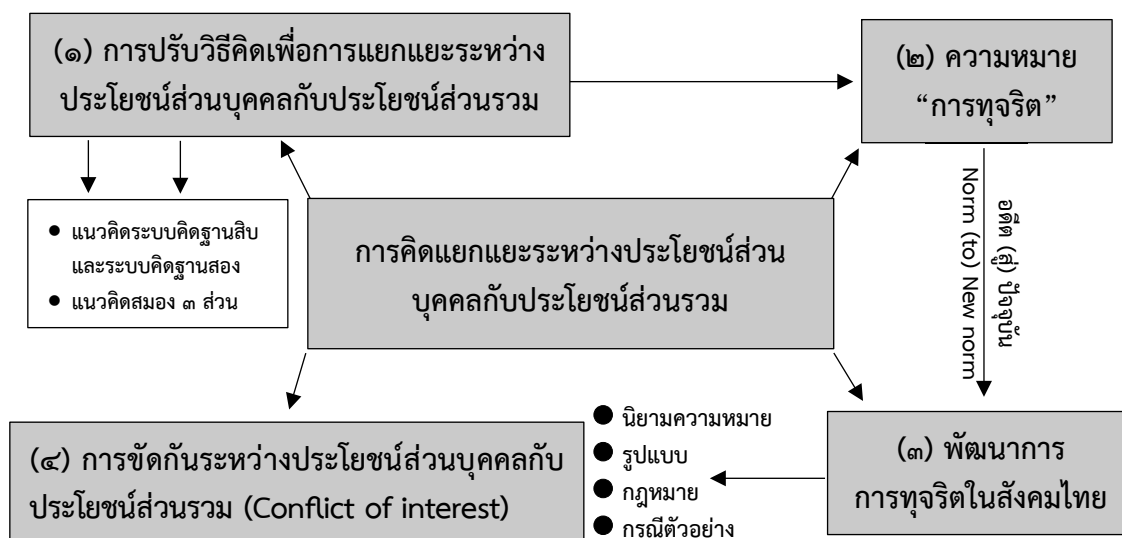
ปรับฐานความคิดด้านทฤษฎีส่วนตนและส่วนรวม

จุดประสงค์การเรียนรู้

หลังจากศึกษาหน่วยการเรียนรู้แล้ว ผู้ศึกษาหรือผู้สอนสามารถ

๑. คิดวิเคราะห์และแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม
๒. ประยุกต์ใช้แนวคิดฐานสอง ฐานสิบ และแนวคิดสมอง ๓ ส่วน เพื่อการคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม
๓. เข้าใจความหมายของคำว่า “ทฤษฎี”
๔. อธิบายพัฒนาการของการทฤษฎีในสังคมไทย
๕. อธิบายเกี่ยวกับการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม (Conflict of interest)

๑. บทนำ

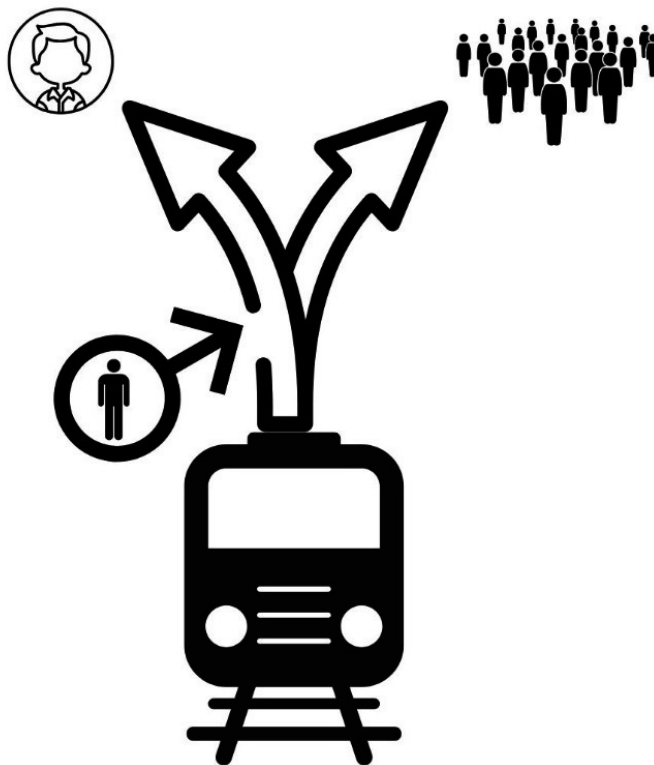

การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมเพื่อเป้าหมายการป้องกันการทุจริตเป็นแนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่เริ่มจากการปรับวิธีคิดของมนุษย์ในระดับปัจเจกชน กระบวนการนี้มนุษย์จำเป็นต้องปรับวิธีคิดให้สอดคล้องกับความเป็นสัตว์สังคม ประโยชน์สุขแห่งการอยู่ร่วมกันสำคัญเหนือกว่าประโยชน์ส่วนบุคคลเพียงเล็กน้อย การคิดแยกแยะประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมต้องอาศัยการพัฒนาความคิดด้วยแนวคิด ๒ เรื่องหลัก ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับสมอง ๓ ส่วน กับแนวคิดเกี่ยวกับระบบคิดฐานสิบ และระบบคิดฐานสอง เมื่อมนุษย์คิดวิเคราะห์และแยกแยะเป็นแล้ว ย่อมจะเข้าใจว่า “การทฤษฎี” คืออะไร รวมทั้งเข้าใจถึงองค์ประกอบและสาเหตุแห่งการทุจริต เนื้อหาในหน่วยการเรียนรู้ นี้ยังได้นำเสนอพัฒนาการของการทฤษฎีในสังคมไทยที่สะท้อนระดับความรุนแรงและผลกระทบที่เพิ่มขึ้นตามยุคสมัย รูปแบบการทุจริตมีการเปลี่ยนแปลงและซับซ้อนมากยิ่งขึ้นจนปัจจุบัน พบว่า รูปแบบการทุจริตที่รุนแรงและสร้างความเสียหายมหาศาล คือ การทุจริตในลักษณะของการขัดกัน

ระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม (Conflict of interest) ดังนั้น การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้ รวมทั้งการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงการศึกษกรณีตัวอย่างเกี่ยวกับการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม จึงอนุมานได้ว่าเป็นการนำเสนอองค์ความรู้ที่รอบด้าน สร้างความเข้าใจในบริบทการทุจริตในสังคมไทยในยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

๒. การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม

ภาพที่ ๑ กรณีตัวอย่างในการคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม

จากภาพข้างต้นเป็นการสมมุติเหตุการณ์สำหรับการคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับการแยกแยะประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม โดยภาพดังกล่าว อธิบายเป็นเรื่องราวว่า มีเหตุการณ์หนึ่งเกิดขึ้นเป็นเรื่องราวของเจ้าหน้าที่สับรางรถไฟ ซึ่งมีหน้าที่สับรางรถไฟที่สถานี ในวันหนึ่งมีรถไฟวิ่งมาตามปกติด้วยความเร็วสูงไม่สามารถที่จะให้คนขับรถไฟบังคับหยุดได้ เมื่อรถไฟวิ่งมาถึงจุดสับรางซึ่งเจ้าหน้าที่สับรางมีหน้าที่สับรางรถไฟไปทางซ้าย ทันใดนั้นเขาได้เห็นลูกชายวัยเด็กของตนเองหล่นมาติดอยู่กับรางที่รถไฟจะต้องวิ่งผ่าน แต่หากจะต้องสับรางให้รถไฟวิ่งไปทางขวา ซึ่งรถไฟอีกขบวนกำลังวิ่งสวนรางมาจะทำให้เกิดอุบัติเหตุคนในขบวนรถไฟพร้อมร้อยละกว่าคนเสียชีวิต หากเป็นคุณ จะสับรางรถไฟไปทางซ้ายหรือขวา จะเลือกทำหน้าที่อย่างถูกต้องด้วยการสับรางไปทางซ้ายแล้วต้องสูญเสียลูกชายสุดที่รักของตนเอง หรือจะสับรางรถไฟไปทางขวาแล้วเกิดความเสียหายครั้งใหญ่ คนจำนวนมากต้องเสียชีวิต

กรณีเหตุการณ์สมมุตินี้เป็นตัวอย่างการฝึกใช้และทดสอบการคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมได้เป็นอย่างดี โดยการสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยกรณีตัวอย่างนี้ ผู้ที่ตอบคำถามจะพบทางเลือกของคำตอบใน ๒ แนวทาง คือ เลือกที่จะสับรางรถไฟไปทางขวาหรือสับรางรถไฟไปทางซ้ายเท่านั้น การที่ผู้ตอบคำถามเลือกที่จะสับรางรถไฟไปทางขวา คือ เลือกที่รักษาชีวิตลูกชายของตนเพียงคนเดียว แต่ไม่รักษาชีวิตคนที่เป็นผู้โดยสารนั่งร้อยละ ๖๖๖ การปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างถูกต้อง คำตอบนี้มักจะเป็นคำตอบที่คนส่วนใหญ่เลือกที่จะตอบเนื่องจาก คำตอบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า บุคคลผู้นั้นยังคงให้ความสำคัญกับประโยชน์ส่วนบุคคลมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งแนวทางการตอบคำถามนี้ในเชิงจิตวิทยาทั่วไป ถือว่าเป็นสัญชาตญาณของมนุษย์โลกทั่วไป แต่ทว่า มนุษย์ได้รับการฝึกทักษะความคิดให้สามารถแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมได้แล้ว และคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญแล้ว คำตอบที่จะได้จากผู้ตอบ คือ เลือกที่จะสับรางรถไฟไปทางซ้าย กล่าวคือ เลือกที่จะปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้องเพื่อรักษาชีวิตของผู้คนจำนวนมากที่อาจประกอบไปด้วยผู้คนที่หลากหลายเพศและวัย และยอมเสียประโยชน์ส่วนบุคคลของตน การตัดสินใจเช่นนี้ ถือว่าเป็นการตัดสินใจของผู้ที่ได้รับการฝึกฝนทักษะความคิดระดับสูง เช่นเดียวกับทหารนักรบที่ยอมเสียสละชีวิตตนเองเพื่อชาติบ้านเมือง ทั้งนี้อย่างไรก็ตาม แม้ว่าแนวทางการตอบคำถามเกี่ยวกับการตัดสินใจกรณีตัวอย่างนี้จะมีตัวแปรอื่นที่สามารถกำหนดการตัดสินใจของผู้ตอบคำถามได้ แต่ทว่าในเชิงหลักการเบื้องต้น สามารถสะท้อนให้เห็นถึงหลักการและความสำคัญของการคิดแยกแยะระหว่างได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะเมื่อผู้เรียนได้ศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดระบบคิดฐานสิบ (Analog) และระบบคิดฐานสอง (Digital) และแนวคิดสมอง ๓ ส่วนแล้ว ผู้เรียนจะเข้าใจและสามารถตอบคำถามในกรณีตัวอย่างได้อย่างชัดเจนและมีเหตุผลประกอบได้เป็นอย่างดี

แดเนียล คาร์ห์เนมัน Daniel Kahneman (๒๐๑๑) ได้กล่าวถึงระบบการคิดของมนุษย์ทั่วไป ว่ามี ๒ ระดับ คือ ระบบการคิดแบบอัตโนมัติ (Fast thinking) กับระบบการคิดแบบไตร่ตรอง (Slow thinking) โดยระบบการคิดแบบอัตโนมัติ คือ สัญชาตญาณไม่ต้องใช้ความพยายามมาก และมักจะเกิดขึ้นโดยไม่รู้ตัว การตัดสินใจมักจะอิงการอนุมานและอคติ แต่การคิดแบบไตร่ตรองจะเป็นการคิดแบบวิเคราะห์ ใช้ความพยายาม และสมาธิ การตัดสินใจต้องคำนึงถึงบริบทและปัจจัยประกอบมากมาย เพื่อให้ได้มาซึ่ง ความถูกต้องและเหมาะสม จากเหตุการณ์กรณีตัวอย่าง ถ้าเจ้าหน้าที่สับรางรถไฟใช้ระบบการคิดแบบอัตโนมัตีย่อมสับรางรถไฟไปทางขวา เพื่อรักษาชีวิตลูกชายของตน แต่หากว่า เจ้าหน้าที่สับรางรถไฟใช้ระบบการคิดแบบไตร่ตรอง ย่อมสับรางรถไฟไปทางซ้ายตามหน้าที่เพื่อรักษาชีวิตของคนส่วนใหญ่ คำตอบลักษณะนี้ พบว่า สถานการณ์ดังกล่าวเป็นสถานการณ์ฉุกเฉิน นายสถานีย่อมใช้ระบบการคิดแบบอัตโนมัติ และเป็นระบบการคิดที่ถูกต้องและเหมาะสม แต่ด้วยว่าในความเป็นจริงแล้ว การคิดเช่นนี้ควรใช้ระบบการคิดแบบไตร่ตรอง ตัวแปรที่เป็นช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์ไม่สามารถนำมาเป็นปัจจัยกำหนดวิธีการเลือกใช้ระบบความคิดได้ เนื่องจาก มนุษย์เราสามารถฝึกทักษะการใช้ระบบความคิดได้โดยปราศจากเงื่อนไขของระยะเวลาที่ต้องใช้การคิดตัดสินใจ คนดีคนเก่งต้องใช้การคิดแบบไตร่ตรองในทุกกรณี แม้ว่าช่วงเวลาที่เกิดขึ้นและต้องใช้การคิดตัดสินใจจะมีไม่มากก็ตาม ด้วยเช่นนี้ มนุษย์จึงต้องพยายามฝึกคิดแบบไตร่ตรองเพื่อสั่งสมจนเกิดเป็นทักษะประจำตัว

อย่างไรก็ตาม ระบบการคิดแบบไตร่ตรองนั้น องค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญในการคิดวิเคราะห์ คือ การรู้จักแยกแยะให้เป็นอย่างใด คือ “ประโยชน์ส่วนตน” และ “ประโยชน์ส่วนรวม”

๒.๑ ความหมายและองค์ประกอบของคำว่า “ประโยชน์ส่วนบุคคล” และ “ประโยชน์ส่วนรวม”

คู่มือการป้องกันการกระทำความผิดเกี่ยวกับการขัดกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนกับผลประโยชน์ส่วนรวม มาตรา ๑๒๖ และมาตรา ๑๒๗ (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, ๒๕๖๓) อธิบายความหมายของคำว่า “ประโยชน์ส่วนบุคคล” และ “ประโยชน์ส่วนรวม” ไว้ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของคำว่า “ประโยชน์ส่วนบุคคล” ประโยชน์ส่วนบุคคล หมายถึง การที่บุคคลทั่วไปในสถานะเอกชน หรือเจ้าพนักงานของรัฐในสถานะเอกชนได้ทำกิจกรรมหรือได้ทำกิจการต่างๆ เพื่อประโยชน์ส่วนตน ครอบครัว ญาติ และเพื่อน หรือกลุ่มในสังคมที่มีความสัมพันธ์กันในรูปแบบต่างๆ อาทิ การประกอบอาชีพ การทำธุรกิจ การค้า และการลงทุน เพื่อหาผลประโยชน์ทางการเงินหรือในทางทรัพย์สินต่าง ๆ เป็นต้น

๒.๑.๒ ความหมายของคำว่า “ประโยชน์ส่วนรวม” ประโยชน์ส่วนรวมหรือประโยชน์สาธารณะ หมายถึง การที่บุคคลใดๆ ในสถานะที่เป็นเจ้าพนักงานของรัฐ ได้กระทำการใดๆ ตามหน้าที่ หรือได้ปฏิบัติหน้าที่ซึ่งมีวัตถุประสงค์หรือมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ของรัฐ อันเป็นการดำเนินการอีกส่วนหนึ่งที่แยกออกมาจากการดำเนินงานตามหน้าที่ในสถานะของเอกชน

การทำหน้าที่ของเจ้าพนักงานของรัฐจึงมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกับอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย และจะมีรูปแบบของความสัมพันธ์หรือมีการกระทำในลักษณะต่างๆ ที่เหมือนหรือคล้ายกับการกระทำในสถานะเอกชน จะมีความแตกต่างกันที่วัตถุประสงค์ เป้าหมาย หรือประโยชน์สุดท้ายที่แตกต่างกัน

ทั้งนี้ จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบความหมายของคำทั้งสองคำ พบว่า มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ สถานะ การกระทำ และวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย ซึ่งแสดงเป็นตารางเปรียบเทียบที่ชัดเจนได้ ดังนี้

ตารางที่ ๑ เปรียบเทียบองค์ประกอบของคำว่า “ประโยชน์ส่วนบุคคล” และ “ประโยชน์ส่วนรวม”

องค์ประกอบ	ประโยชน์ส่วนบุคคล	ประโยชน์ส่วนรวม
๑. สถานะ	เอกชน	เจ้าหน้าที่ของรัฐ
๒. การกระทำ	การประกอบอาชีพ การทำธุรกิจ การค้า และการลงทุน	การปฏิบัติราชการตามอำนาจและหน้าที่ความรับผิดชอบ
๓. วัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย	เพื่อหาผลประโยชน์ทางการเงินหรือในทางทรัพย์สิน	เพื่อประโยชน์แห่งรัฐหรือสาธารณชน

จากตารางพบว่า ด้วยองค์ประกอบของคำทั้ง ๒ คำนั้น ข้อเท็จจริงแล้วปรากฏความต่างที่ชัดเจน ดังนั้น หากสังคมยึดความต่างขององค์ประกอบทั้งที่ชัดเจนแล้ว ย่อมจะไม่เกิดการทุจริต โดยเฉพาะการทุจริตในรูปที่เรียกว่าการขัดกันแห่ง ดังจะกล่าวในรายละเอียดในหัวข้อส่วนท้ายของหน่วยการเรียนรู้นี้

อย่างไรก็ตาม ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมนี้ ในเชิงกระบวนการต้องอาศัยแนวคิดหรือหลักการเชิงปฏิบัติที่จะมาช่วยเป็นเครื่องมือในการคิดแยกแยะ ซึ่งหลักสูตรต้านทุจริตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ ได้นำเสนอแนวคิดที่พัฒนาจากสำนักงาน ป.ป.ช. จำนวน ๒ แนวคิด ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับระบบคิดฐานสิบและระบบคิดฐานสอง และแนวคิดเกี่ยวกับสมอง ๓ ส่วน (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, ๒๕๖๑)

๒.๒ เครื่องมือหรือแนวคิดการแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์ส่วนรวม

๒.๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับระบบคิดฐานสิบ และระบบคิดฐานสอง แนวคิดนี้เป็นการเปรียบเทียบวิธีคิดกับหลักการเชิงคณิตศาสตร์ที่พัฒนาการตามยุคตามสมัย ในอดีตยุคโบราณมนุษย์คุ้นเคยกับระบบเลขฐานสิบ (Decimal number system) ที่ระบบเลขทางคณิตศาสตร์จะมีตั้งแต่เลข ๐-๙ เป็นระบบเลขที่มนุษย์ใช้และเรียนรู้อย่างยาวนาน บางกรณีได้นิยามระบบเลขฐานสิบ ว่าเป็นระบบแอนะล็อก (Analog) ที่ใช้ค่าต่อเนื่องแทนความหมายของข้อมูลที่มีความต่อเนื่อง (Continuous) ขณะที่ยุคปัจจุบันมีพัฒนาการด้านระบบเลขทางคณิตศาสตร์เป็นระบบเลขฐานสอง (Binary number system) ซึ่งมีเพียง ๐ กับ ๑ มีความตัดขาด (Discrete) กล่าวคือ มีเพียง ๒ ทางเลือก ซึ่งสอดคล้องกับระบบการทำงานแบบดิจิทัล (Digital)

แนวคิดเชิงคณิตศาสตร์นี้ได้ถูกนำมาเปรียบเทียบกับยุคสมัยของการทุจริตและกระบวนการคิดแยกแยะระหว่าง โดยอธิบายว่า ระบบเลขฐานสิบ หรือระบบคิดแบบ Analog มีค่าที่หลากหลาย เป็นโอกาสหรือทางเลือกของการคิดตัดสินใจที่มีทางเลือกหลายแนวทาง ขึ้นอยู่กับปัจจัยและบริบทที่เกี่ยวข้อง ผู้คิดต้องใช้ความพยายามและดุลยพินิจซึ่งอาจมีความต่างกันในมิติหรือมุมมองแต่ละด้าน ด้วยเช่นนี้ก็จะก่อให้เกิดผลที่ตามมา คือ การทับซ้อนกันระหว่าง โดยการปลูกฝังวิธีคิดเช่นนี้ อาจใช้ได้ดีกับบริบทสังคมในอดีตที่สังคมไม่มีความซับซ้อนและความรุนแรงของ การทุจริตยังไม่เป็นวิกฤติ ขณะที่วิธีคิดระบบเลขฐานสองหรือระบบคิดแบบดิจิทัล (Digital) จะมีตัวเลือกเพียง ๒ ตัวเลือก คือ “ศูนย์” กับ “หนึ่ง” หรือ “ใช่” กับ “ไม่ใช่” หรือ “ถูก” กับ “ผิด” หรือ “จริง” กับ “เท็จ” หรือ “ทำได้” กับ “ทำไม่ได้” หรือ “ประโยชน์ส่วนบุคคล” กับ “ประโยชน์ส่วนรวม” ระบบคิดเช่นนี้จะตัดขาดเรื่องส่วนตนออกจากเรื่องส่วนรวมหรือเรื่องสาธารณะออกจากกันอย่างเด็ดขาดชัดเจน แนวคิดที่เป็นระบบคิดแบบเลขฐานสองหรือระบบคิดแบบ Digital จึงเหมาะสมกับบริบทของสังคมยุคปัจจุบันที่สังคมมีความซับซ้อนและคลุมเครือ

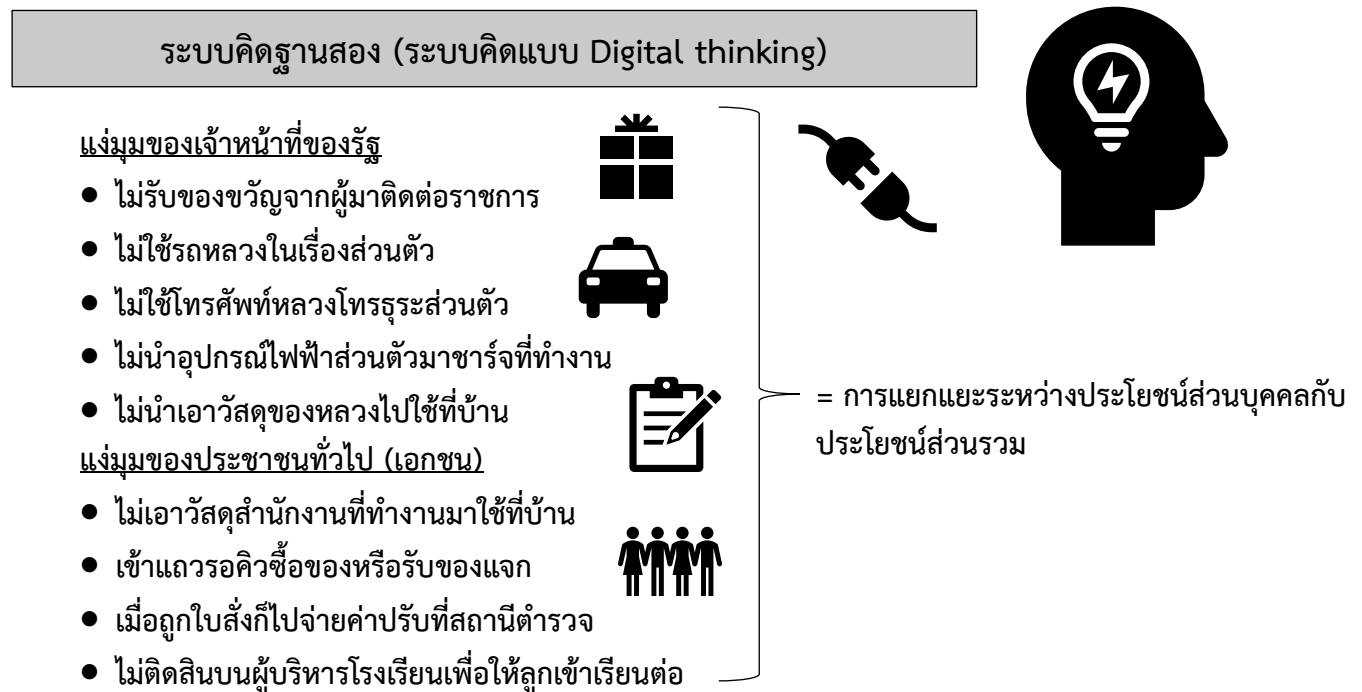
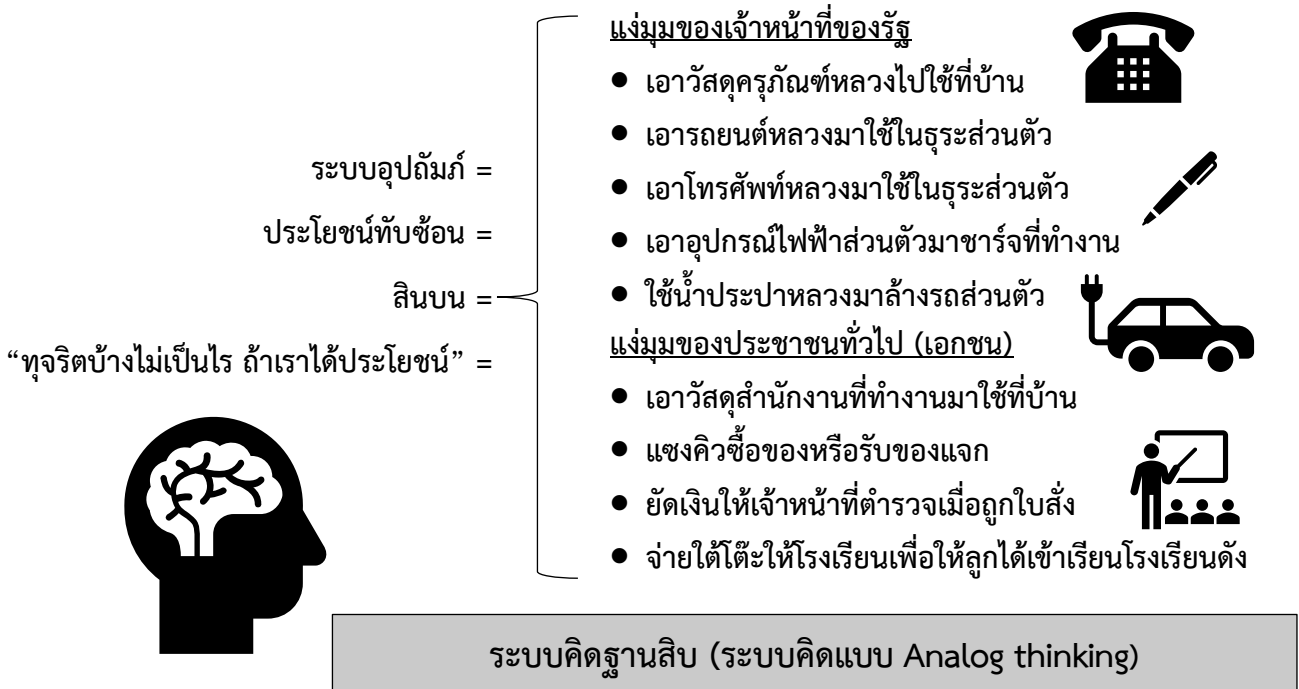
นอกจากนี้ การใช้คำว่าวิธีคิดแบบแอนะล็อก (Analog) กับวิธีคิดแบบดิจิทัล (Digital) ยังสะท้อนให้เห็นพัฒนาการของระบบความคิดของมนุษย์ที่มีความจำเป็นต้องพัฒนาตามปัจจัยที่เป็นความซับซ้อนทางสังคม และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โดยสรุปแล้ว แนวคิดเกี่ยวกับระบบคิดฐานสิบ และระบบคิดฐานสอง สามารถแสดงเป็นตารางเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างและข้อเปรียบเทียบที่ชัดเจน ดังนี้

ตารางที่ ๒ เปรียบเทียบองค์ประกอบของ “ระบบคิดฐานสิบ” และ “ระบบคิดฐานสอง”

องค์ประกอบ	ระบบคิดฐานสิบ	ระบบคิดฐานสอง
(๑) คุณลักษณะ	(๑) ประกอบด้วยตัวเลข ๐-๙ จำนวน ๑๐ ตัว (๒) เป็นค่าตัวเลขที่มีความต่อเนื่อง (Continuous)	(๑) ประกอบด้วยตัวเลข ๐-๑ จำนวน ๒ ตัว (๒) เป็นค่าตัวเลขที่มีความตัดขาด (Discrete)
(๒) การเปรียบเทียบกับระบบเทคโนโลยี	ระบบคิดแบบแอนะล็อก (Analog thinking)	ระบบคิดแบบดิจิทัล (Digital thinking)
(๓) ยุคสมัยของแนวคิด	แนวคิดยุคเก่า	แนวคิดยุคใหม่
(๔) การเปรียบเทียบกับความคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม	ไม่สามารถตัดขาดระหว่าง ประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ ส่วนรวมได้	สามารถตัดขาดระหว่างได้ชัดเจน

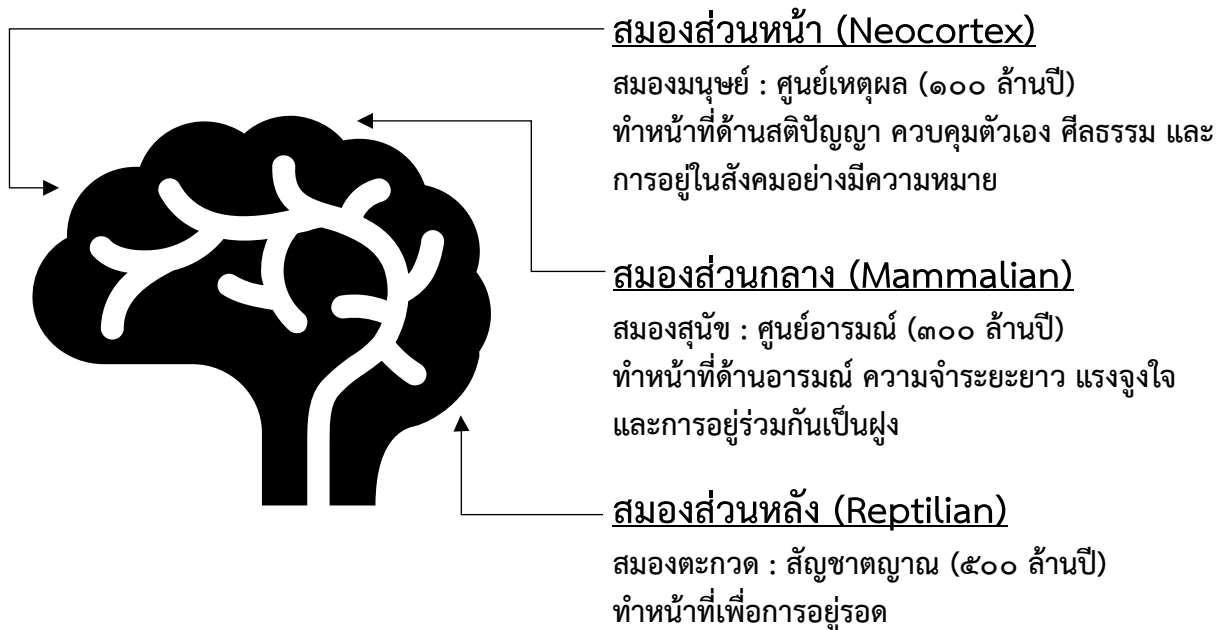
ทั้งนี้ ตัวอย่างของพฤติกรรมที่พึงประสงค์อันเกิดจากระบบวิธีคิดฐานสองหรือระบบวิธีคิดแบบดิจิทัล (Digital) นั้น อาจแสดงออกในรูปแบบของพฤติกรรมที่พบเห็นได้ง่ายทั่วไปในสังคมไทย อาทิ การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่รับของขวัญหรือของกำนัลจากผู้ที่มาติดต่อราชการ การไม่ใช้รถหลวงหรือรถของส่วนราชการในเรื่องส่วนตัว การไม่ใช้โทรศัพท์ของทางราชการในเรื่องส่วนตัว การไม่เอาโทรศัพท์หรือรถยนต์ไฟฟ้าของตนเองมาชาร์จที่ทำงาน ซึ่งเป็นสถานที่ราชการ หรือจะเป็นการกระทำที่ไม่นำเอาทรัพย์สินสมบัติหรือวัสดุเครื่องเขียนประจำสำนักงานส่วนราชการไปใช้ในเรื่องส่วนตัวหรือใช้ที่บ้าน ซึ่งการกระทำลักษณะนี้ หากวิเคราะห์โดยละเอียดลึกซึ้งจะพบว่า เป็นพฤติกรรมหรือการกระทำที่ไม่พึงปฏิบัติของกลุ่มบุคคลที่อยู่ในสถานะเจ้าหน้าที่ของรัฐ แต่กระนั้น ในบทบาทของเอกชน หากมีการปลูกฝังหรือส่งเสริมทัศนคติค่านิยมตามระบบคิดฐานสองแล้ว ย่อมเกิดประโยชน์ในมิติการป้องกันการทุจริตในภาคเอกชนด้วยเช่นกัน ดังนั้น การปลูกฝังให้สังคมปรับเปลี่ยนระบบคิดฐานสิบ เป็นระบบคิดฐานสอง ย่อมมีความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากจะช่วยป้องกันและลดปัญหาการทุจริตในทุกภาคส่วนของสังคม ตัวอย่างพฤติกรรมที่พึงประสงค์นี้แสดงเป็นผังภาพ ดังนี้

ภาพที่ ๒ ตัวอย่างพฤติกรรมที่เกิดจากระบบคิดฐานสิบ และ ระบบคิดฐานสอง ในบริบทการแยกแยะระหว่าง

๒.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับสมอง ๓ ส่วน (Triune Brain Theory) แนวคิดนี้เป็นแนวทางการป้องกันและปราบปรามการทุจริตที่ใช้กันหลายประเทศ โดยมีความเชื่อมโยงกับทฤษฎีวิวัฒนาการ ทฤษฎีทางพฤติกรรมศาสตร์ หลักในทางพระพุทธศาสนา วิธีการแก้ไขปัญหาในกระบวนการบริหารจัดการ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแนวทางการป้องกันการทุจริตตามกรอบแนวคิดนี้ต้องขับเคลื่อนควบคู่กันไปกับการจัดการศึกษาและการบังคับใช้เพื่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมที่ยั่งยืน สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับสมอง ๓ ส่วนนี้ พัฒนามาจากทฤษฎีสมองสามชั้น (Triune brain theory) ที่เสนอโดยนักประสาทวิทยาชาวอเมริกันชื่อ พอล แม็คคลี (Paul D. MacLean) ในช่วงปี ค.ศ. ๑๙๖๐ และถูกนำมาปรับใช้เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมวิทยาต่างๆ ที่หลากหลาย โดยเฉพาะในบริบทของการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในประเทศไทย (MacLean, ๑๙๙๐; สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, ๒๕๖๑)

ภาพที่ ๓ พัฒนาการของสมอง ๓ ส่วน

จากภาพอธิบายพัฒนาการของสมองมนุษย์เป็น ๓ ส่วน ซึ่งมีพัฒนาการที่ต่างกันออกไปตามยุคสมัยและกาลเวลา สมองของสัตว์โลกพัฒนาขึ้นครั้งแรกเมื่อประมาณ ๕๐๐ ล้านปี ส่วนที่พัฒนาขึ้นลำดับแรกเป็นสมองส่วนหลัง (Reptilian) ซึ่งทำหน้าที่หลัก คือ ดิ้นรนเพื่อการอยู่รอด ในช่วงพัฒนาการแรกเริ่มนี้ จะพบว่า เป็นเพียงระบบความคิดที่ไม่ซับซ้อน และพัฒนาขึ้นมาพร้อมกับสัตว์โลกในยุคแรกที่เป็นสัตว์ประเภทสัตว์เลื้อยคลาน จึงเรียกสมองส่วนนี้เป็นเทคนิคว่า “สมองตะกวด” หลังจากนั้น เมื่อสัตว์โลกพัฒนาดนเองมาระดับหนึ่ง สมองเริ่มมีพัฒนาการด้านอารมณ์และการจดจำระยะยาว มีแรงจูงใจ และเกิดพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันเป็นฝูง จึงพัฒนาสมองเป็นสมองส่วนกลาง (Mammalian) หรือเรียกเป็นเทคนิคว่า “สมองสุนัข” และในยุคปัจจุบันที่สมองพัฒนาการศูนย์เหตุผลขึ้นมา เพื่อทำหน้าที่ควบคุมสติปัญญา การควบคุมตนเอง ศีลธรรม และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมอย่างมีความหมาย ยุคนี้เป็นหน้าที่ของสมองส่วนหน้า (Neocortex) ที่พบในมนุษย์ จึงเรียกเป็นเทคนิคว่า “สมองมนุษย์”

หากเปรียบเทียบการทำงานและพัฒนาการของสมอง ๓ ส่วนแล้ว จะพบว่าใกล้เคียงกับระบบแนวคิดแดเนียล คาร์ทเนมัน ที่กล่าวถึงระบบการคิดแบบอัตโนมัติและระบบการคิดแบบไตร่ตรอง ว่าระบบการคิดแบบอัตโนมัติเป็น สัญชาตญาณย่อมไม่มีเหตุผลเช่นระบบการคิดแบบไตร่ตรอง ซึ่งในกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อคิดแยกแยะ ประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมนั้น ต้องการให้มนุษย์ในสังคมใช้ระบบการคิดแบบไตร่ตรอง และใช้ ระบบการคิดแบบเลขฐาน ๒ หรือระบบการคิดแบบ Digital รวมทั้ง ใช้สมองส่วนหน้าที่เป็นสมองมนุษย์ในการ คิด วิเคราะห์ และแยกแยะ จนนำไปสู่ทัศนคติค่านิยมในความซื่อสัตย์สุจริต โปร่งใส และยุติธรรม หลังจากนั้นจึง ส่งผลกระทบสู่พฤติกรรมของการรู้จักแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนกับผลประโยชน์ส่วนรวม ตามกรอบแนวคิด หลักของการป้องกันการทุจริตที่ว่า “คิดได้ อายเป็น ไม่ทำ ไม่ทน ไม่เฉย”

อย่างไรก็ตาม แนวคิดสมอง ๓ ส่วนไม่ได้เชื่อมโยงเฉพาะระบบคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วน บุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม และแนวคิดเกี่ยวกับระบบคิดฐานสิบ และระบบคิดฐานสอง แต่ทว่า เชื่อมโยงกับ แนวคิดโครงสร้างบุคลิกภาพของ ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ ของอับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) และหลักพุทธศาสนา เรื่อง ไตรสิกขา (Freud, ๑๙๒๓/ ๑๙๖๑; Maslow, ๑๙๔๓) โดยแสดงเป็นตารางความเชื่อมโยงได้ ดังนี้

ตารางที่ ๓ ความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดสมอง ๓ ส่วน แนวคิดโครงสร้างบุคลิกภาพ ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ และหลักพุทธศาสนา

	สมองส่วนหน้า (สมองมนุษย์) Neocortex	สมองส่วนกลาง (สมองสุนัข) Mammalian	สมองส่วนท้าย (สมองตะกวด) Reptilian
๑. หน้าที่ตามแนวคิดสมอง ๓ ส่วน	สติปัญญาและศีลธรรม (อยู่อย่างมีความหมาย)	อารมณ์ (อยู่ร่วม)	ความอยู่รอด (อยู่รอด)
๒. แนวคิดโครงสร้างบุคลิกภาพ	Super Ego พฤติกรรมที่กระทำตาม มโนธรรม (Conscience)	Ego พฤติกรรมที่กระทำตาม หลักแห่งความเป็นจริง (Reality principle)	Id พฤติกรรมที่กระทำตาม หลักแห่งความพึงพอใจ (Pleasure principle)
๓. ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์	ความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์	ความรัก/ความผูกพัน ชื่อเสียงเกียรติยศ	ปัจจัยพื้นฐาน ความมั่นคงปลอดภัย
๔. หลักพุทธศาสนา	ปัญญา (ปัญญาศึกษา)	สมาธิ (จิตตศึกษา)	ศีล (ศีลศึกษา)
๕. แนวทางการนำไปใช้	ให้การศึกษา (Education)	ป้องกัน (Prevention)	บังคับใช้ (Enforcement)

จากตารางข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของแนวคิดสมอง ๓ ส่วนที่ประกอบไปด้วยสมองส่วนหน้า (สมองมนุษย์) สมองส่วนกลาง (สมองสุนัข) และสมองส่วนท้าย (สมองตะกวด) โดยแยกวิเคราะห์ตามหลักแนวคิด โครงสร้างบุคลิกภาพ ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ และหลักพุทธศาสนา จะพบว่า หลักแนวคิดดังกล่าว จำแนกพัฒนาการได้ตามหลักแนวคิดสมอง ๓ ส่วน โดยหลักแนวคิดของสมองส่วนท้ายเป็นหลักการคิดพื้นฐานที่ให้

ความสำคัญกับการอยู่รอดของสิ่งมีชีวิต ในแนวคิดของโครงสร้างบุคลิกภาพถือเป็นพฤติกรรมที่กระทำตามหลักความพึงพอใจ ในทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ถือเป็นปัจจัยพื้นฐานด้านความมั่นคงปลอดภัย และตามหลักพุทธศาสนา คือ ศีล (ศีลสิกขา) ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการนำไปใช้ คือ การบังคับใช้ สำหรับหลักแนวคิดของสมองส่วนกลางเป็นหลักการคิดพื้นฐานของอารมณ์หรือการอยู่ร่วมกัน โดยแนวคิดของโครงสร้างบุคลิกภาพถือเป็นพฤติกรรมที่กระทำตามหลักแห่งความเป็นจริง ส่วนทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ถือเป็นลำดับความต้องการความรัก ความผูกพัน และชื่อเสียงเกียรติยศ และตามหลักพุทธศาสนา คือ สมาธิ (จิตตสิกขา) ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการนำไปใช้ คือ การป้องกัน ส่วนสุดท้ายที่เป็นหลักแนวคิดขั้นสูงที่เป็นแนวคิดของสมองส่วนหน้าเป็นหลักแนวคิดตามหน้าที่ในรูปแบบของสติปัญญาและศีลธรรม ในแนวคิดของโครงสร้างบุคลิกภาพถือเป็นพฤติกรรมที่กระทำตามมโนธรรม สำหรับทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ถือเป็นลำดับความต้องการของมนุษย์ขั้นสูงสุดที่สะท้อนถึงความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ ขณะที่ตามหลักพุทธศาสนา คือ ปัญญา (ปัญญาสิกขา) ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการนำไปใช้ คือ การให้การศึกษา

โดยสรุปแล้วแนวคิดเกี่ยวกับระบบจิตฐานสิบและระบบจิตฐานสองและแนวคิดเกี่ยวกับสมองสามส่วนถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการปลูกฝังระบบความคิดให้รู้จักแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนกับผลประโยชน์ส่วนรวมได้เป็นอย่างดี และเมื่อสามารถคิดแยกแยะได้แล้วย่อมเข้าใจและพิจารณาได้ว่าสิ่งไหนคือการกระทำที่ทุจริต

๓. ความหมายของคำว่า “การทุจริต”

คำว่า “ทุจริต” (Corruption) หมายถึง ความประพฤติชั่ว หรือการโกง ขณะที่คำว่า “โดยทุจริต” หมายถึง เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มีควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองหรือผู้อื่น (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, ๒๕๕๔)

ขณะที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ ได้บัญญัติบริบทของความหมายของ “ทุจริตต่อหน้าที่” หมายความว่า ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดในตำแหน่งหรือหน้าที่หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดในพฤติการณ์ที่อาจทำให้ผู้อื่นเชื่อว่ามีตำแหน่งหรือหน้าที่ซึ่งตนมิได้มีตำแหน่งหรือหน้าที่นั้น หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหรือหน้าที่ ทั้งนี้ เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มีควรได้โดยชอบสำหรับตนเองหรือผู้อื่น หรือกระทำการอันเป็นความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมตามประมวลกฎหมายอาญาหรือตามกฎหมายอื่น ทั้งนี้ในหมวด ๑๑ บทกำหนดโทษ (มาตรา ๑๗๒ ถึง มาตรา ๑๗๖) เป็นส่วนที่ระบุถึงพฤติกรรมที่ถือเป็นการทุจริตและกำหนดบทลงโทษไว้ ดังนี้

มาตรา ๑๗๒ เจ้าพนักงานของรัฐผู้ใดปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดในตำแหน่งหรือหน้าที่หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหรือหน้าที่โดยมิชอบ เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี หรือปรับตั้งแต่สองหมื่นบาทถึงสองแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๑๗๓ เจ้าพนักงานของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ หรือเจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ ผู้ใด เรียก รับ หรือยอมจะรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดสำหรับตนเองหรือผู้อื่นโดยมิชอบ เพื่อกระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใดในตำแหน่งไม่ว่าการนั้นจะชอบหรือมิชอบด้วยหน้าที่ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงยี่สิบปี หรือจำคุกตลอดชีวิต และปรับตั้งแต่หนึ่งแสนบาทถึงสี่แสนบาท

มาตรา ๑๗๔ ผู้ใดเป็นเจ้าของพนักงานของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ หรือเจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ กระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใดในตำแหน่ง โดยเห็นแก่ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดซึ่งตนได้เรียก รับ หรือยอมจะรับไว้ก่อนที่ตนได้รับแต่งตั้งในตำแหน่งนั้น ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงยี่สิบปี หรือจำคุกตลอดชีวิต และปรับตั้งแต่หนึ่งแสนบาทถึงสี่แสนบาท

มาตรา ๑๗๕ ผู้ใดเรียก รับ หรือยอมจะรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดสำหรับตนเองหรือผู้อื่นเป็นการตอบแทนในการที่จะจงใจหรือได้จงใจ เจ้าพนักงานของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ หรือเจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ โดยวิธีอันทุจริตหรือผิดกฎหมายหรือโดยอิทธิพลของตน ให้กระทำการหรือไม่กระทำการในหน้าที่อันเป็นคุณหรือเป็นโทษแก่บุคคลใด ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๑๗๖ ผู้ใดให้ ขอให้ หรือรับว่าจะให้ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดแก่เจ้าพนักงานของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ หรือเจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ เพื่อจงใจให้กระทำการ ไม่กระทำการ หรือประวิงการกระทำอันมิชอบด้วยหน้าที่ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเป็นบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับนิติบุคคลใดและกระทำไปเพื่อประโยชน์ของนิติบุคคลนั้น โดยนิติบุคคลดังกล่าวไม่มีมาตรการควบคุมภายในที่เหมาะสมเพื่อป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดนั้น นิติบุคคลนั้นมีความผิดตามมาตรานี้ และต้องระวางโทษปรับตั้งแต่หนึ่งเท่าแต่ไม่เกินสองเท่าของค่าเสียหายที่เกิดขึ้นหรือประโยชน์ที่ได้รับ

นิติบุคคลตามวรรคสอง ให้หมายความถึงนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายไทยและนิติบุคคลที่ตั้งขึ้น ตามกฎหมายต่างประเทศที่ประกอบธุรกิจในประเทศไทย บุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับนิติบุคคลตามวรรคสอง ให้หมายความว่าผู้แทนของนิติบุคคล ลูกจ้าง ตัวแทน บริษัทในเครือ หรือบุคคลใดซึ่งกระทำการเพื่อหรือในนามของนิติบุคคลนั้น ไม่ว่าจะมิหน้าที่และ อำนาจในการนั้นหรือไม่ก็ตาม

อย่างไรก็ตาม สำหรับความหมายของการทุจริตในระดับสากล พบเพิ่มเติมว่า มีการให้ความหมายของคำว่า “การทุจริต” ใน ๒ หน่วยงานหลัก ได้แก่ สหประชาชาติ และ องค์การเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ ดังนี้

ความหมายของการทุจริตตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. ๒๐๐๓ (United Nations Convention Against Corruption : UNCAC)

อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. ๒๐๐๓ (UNCAC) ไม่ได้ให้นิยามคำว่า "การทุจริต" ไว้เป็นคำจำกัดความเดียวอย่างเป็นทางการ แต่ได้ระบุถึง "การกระทำความผิดที่เกี่ยวกับการทุจริต" (Offences covered by the convention) ในข้อ ๑๕ ถึง ๒๖ ซึ่งครอบคลุมรูปแบบการทุจริตที่หลากหลายและเป็นที่ยอมรับในระดับสากล ได้แก่

ข้อ ๑๕ การติดสินบนเจ้าหน้าที่ของรัฐในประเทศ (Bribery of national public officials) เป็นการเสนอ การให้ หรือการรับสินบน เพื่อให้เจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการหรือไม่กระทำการใดๆ ในตำแหน่งหน้าที่

ข้อ ๑๖ การติดสินบนเจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศและเจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ (Bribery of foreign public officials and officials of public international organizations) เป็นการขยายขอบเขตการติดสินบนไปยังเจ้าหน้าที่ของรัฐต่างชาติและเจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ

ข้อ ๑๗ การยักยอก การเบียดบัง หรือการกระทำอื่นใดที่เป็นการทุจริตโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ (Embezzlement, misappropriation or other diversion of property by a public official) เป็นการนำเงินหรือทรัพย์สินของภาครัฐไปใช้ในทางมิชอบเพื่อประโยชน์ส่วนตนหรือผู้อื่น

ข้อ ๑๘ การค้าอิทธิพล (Trading in influence) เป็นการใช้อิทธิพลหรือตำแหน่งเพื่อแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย

ข้อ ๑๙ การใช้อำนาจในทางที่ผิด (Abuse of functions) เป็นการกระทำหรือละเว้นการกระทำใดๆ โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติหน้าที่โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มีควรได้สำหรับตนเองหรือผู้อื่น

ข้อ ๒๐ การร่ำรวยผิดปกติ (Illicit enrichment) เป็นลักษณะที่ทรัพย์สินเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญซึ่งไม่อาจชี้แจงแหล่งที่มาได้อย่างสมเหตุสมผล ซึ่งเป็นมาตราที่ส่งเสริมให้พิจารณากำหนดเป็นความผิด

ข้อ ๒๑ การติดสินบนในภาคเอกชน (Bribery in the private sector) เป็นการเสนอ การให้ หรือการรับสินบนระหว่างบุคคลในภาคเอกชน

ข้อ ๒๒ การยักยอกทรัพย์สินในภาคเอกชน (Embezzlement of property in the private sector) เป็นการนำทรัพย์สินขององค์กรเอกชนไปใช้ในทางมิชอบ

ข้อ ๒๓ การฟอกเงิน (Laundering of proceeds of crime) เป็นการปกปิดหรืออำพรางแหล่งที่มาของทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดรวมถึงการทุจริต

ข้อ ๒๔ การปกปิด (Concealment) เป็นการปกปิดหรืออำพรางลักษณะที่แท้จริง แหล่งที่มา สถานที่ การจำหน่าย การเคลื่อนย้าย หรือความเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด

ข้อ ๒๕ การขัดขวางกระบวนการยุติธรรม (Obstruction of justice) เป็นการกระทำใดๆ ที่ขัดขวางการสอบสวนหรือการดำเนินคดีเกี่ยวกับการทุจริต อาทิ การข่มขู่พยาน

ข้อ ๒๖ ความรับผิดชอบของนิติบุคคล (Liability of legal persons) เป็นการกำหนดให้รัฐภาคีต้องพิจารณากำหนดให้ นิติบุคคล ต้องรับผิดชอบสำหรับการกระทำความผิดที่เกี่ยวข้องกับการทุจริต

โดยสรุปแล้วอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต มองการทุจริตเป็นการกระทำที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจหรือตำแหน่งที่ได้รับมอบหมายในทางมิชอบ เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนหรือพวกพ้อง ซึ่งส่งผลกระทบต่อความซื่อสัตย์สุจริตและความโปร่งใสของภาครัฐและภาคเอกชน

ความหมายของการทุจริตตามองค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ (Transparency International : TI)
องค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติเป็นองค์กรด้านการต่อต้านการทุจริต ได้ให้ความหมายของการทุจริตที่เรียบง่ายแต่ครอบคลุมไว้ว่า เป็นการใช้อำนาจที่ได้รับมอบหมายในทางที่ผิด เพื่อประโยชน์ส่วนตน (The abuse of entrusted power for private gain) โดยนิยามความหมายนี้เน้นย้ำถึง ๓ องค์ประกอบหลัก ได้แก่

องค์ประกอบที่ ๑ : การใช้อำนาจ (Abuse of power) ซึ่งหมายถึงการละเมิดอำนาจหน้าที่ หรือการใช้ตำแหน่งและทรัพยากรที่ได้รับมอบหมายในทางที่ไม่เหมาะสม

องค์ประกอบที่ ๒ : อำนาจที่ได้รับมอบหมาย (Entrusted power) เป็นอำนาจที่มาพร้อมกับความรับผิดชอบและความไว้วางใจ ไม่ว่าจะอยู่ในภาครัฐ ภาคเอกชน หรือองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร

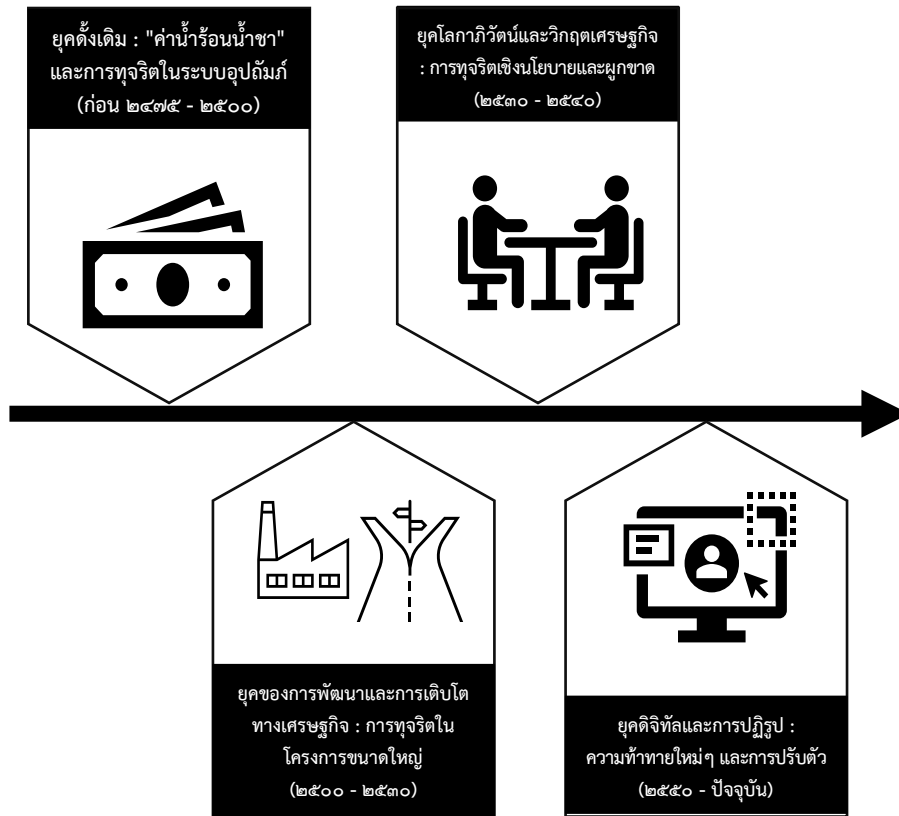
องค์ประกอบที่ ๓ : เพื่อประโยชน์ส่วนตน (For private gain) กล่าวคือ ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางการเงิน ทรัพย์สิน ชื่อเสียง อำนาจ หรือความได้เปรียบอื่นใดที่ได้รับโดยมิชอบ ซึ่งอาจตกกับตนเอง ครอบครัว เพื่อน หรือกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง

โดยสรุปแล้วความหมายของการทุจริตในระดับองค์กรและสากลขอบเขตไปมากกว่าแค่การติดสินบนหรือการยกยอกเงิน แต่ยังรวมถึงการใช้ตำแหน่งหน้าที่หรืออำนาจที่ได้รับมอบหมายในทางที่ผิด ไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ หรือผู้บริหารในภาคเอกชน เจตนาแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ สำหรับตนเองหรือผู้อื่น มีความหลากหลายของรูปแบบการกระทำ ตั้งแต่การติดสินบน การค้าอิทธิพล การยกยอก การใช้อำนาจในทางที่ผิด ไปจนถึงการฟอกเงิน และการร่ำรวยผิดปกติ ด้วยขอบเขตนิยามคำว่า “ทุจริต” ที่กว้างขวางนี้ จึงครอบคลุมทั้งการทุจริตในภาครัฐ ภาคเอกชน และระหว่างประเทศ ส่งผลกระทบต่อความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการพัฒนา นอกจากนี้ การทุจริตยังบ่อนทำลายระบบธรรมาภิบาล ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียม และขัดขวางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และทำให้เกิดปัญหาต่อการกำหนดนโยบาย การวางมาตรการป้องกัน และการบังคับใช้กฎหมายเพื่อต่อต้านการทุจริตในระดับโลกและระดับประเทศ (United Nations Office on Drugs and Crime, ๒๐๐๔; Transparency International, n.d.)

๔. พัฒนาการของการทุจริตในสังคมไทย

สังคิต พิริยะรังสรรค์ (๒๕๕๕) ได้กล่าวถึงพัฒนาการของการทุจริตในประเทศไทยว่า มีรากฐานมายาวนาน และมีการเปลี่ยนแปลงตามยุคตามสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ ตั้งแต่การรับสินน้ำใจในยุคดั้งเดิมจนถึงการทุจริตเชิงนโยบายในยุคปัจจุบัน

ภาพที่ ๔ พัฒนาการของการทุจริตในสังคมไทย

๔.๑ ยุคดั้งเดิม : "ค่าน้ำร้อนน้ำชา" และการทุจริตในระบบอุปถัมภ์ (พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๕๐๐)

ลักษณะการทุจริตในยุคนี้มักเป็นรูปแบบ "ค่าน้ำร้อนน้ำชา" หรือ "ใต้โต๊ะ" เพื่อเร่งรัดการดำเนินงาน หรือ แลกกับการอำนวยความสะดวกในเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ในระบบราชการ ซึ่งบริบทสังคมยุคนั้นยังคงมีลักษณะแบบอุปถัมภ์สูง ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลและเครือญาติมีอิทธิพลมาก การทุจริตจึงมักเป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนบุคคลหรือกลุ่มเล็กๆ ในลักษณะที่ไม่เป็นทางการนัก อีกทั้งยังไม่ซับซ้อนมากนัก ผลกระทบส่วนใหญ่มักจำกัดอยู่ในวงแคบ และยังไม่กระทบต่อระบบเศรษฐกิจมหภาคมากเท่าใด

๔.๒ ยุคของการพัฒนาและการเติบโตทางเศรษฐกิจ : การทุจริตในโครงการขนาดใหญ่ (พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๓๐)

ยุคนั้นเป็นช่วงที่ประเทศไทยเริ่มพัฒนาเศรษฐกิจ มีโครงการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่เกิดขึ้นมากมาย เช่น การก่อสร้างถนน เขื่อน สนามบิน โรงไฟฟ้า การทุจริตจึงเปลี่ยนมาเป็นรูปแบบ "เงินทอน" "ค่าคอมมิชชั่น" หรือ "การฮั้วประมูล" ในโครงการของรัฐ ประกอบกับบริบททางสังคมที่การเติบโตทางเศรษฐกิจที่รวดเร็วควบคู่ไปกับการขาดกลไกการตรวจสอบที่เข้มแข็ง ทำให้เกิดช่องว่างให้กับ การทุจริตในโครงการลงทุนของ

รัฐ ผลกระทบที่เกิดขึ้น คือ งบประมาณของรัฐรั่วไหล ประสิทธิภาพของโครงการลดลง ทำให้ประชาชนไม่ได้รับประโยชน์เต็มที่จากการพัฒนา

๔.๓ ยุคโลกาภิวัตน์และวิกฤตเศรษฐกิจ : การทุจริตเชิงนโยบายและผูกขาด (พ.ศ. ๒๕๓๐ - ๒๕๔๐)

ช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. ๒๕๔๐ (วิกฤตต้มยำกุ้ง) มีการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจ การทุจริตพัฒนาไปสู่รูปแบบที่ซับซ้อนยิ่งขึ้นและใหญ่ขึ้นในลักษณะ "การทุจริตเชิงนโยบาย" (Policy Corruption) หรือ "การทุจริตโดยกฎหมาย" (Legal Corruption) ทั้งนี้ การทุจริตเชิงนโยบาย ปรากฏพบในรูปแบบของการออกกฎหมาย กฎระเบียบ หรือนโยบายสาธารณะ เพื่อเอื้อประโยชน์ให้แก่กลุ่มบุคคล บริษัท หรือพวกพ้อง โดยอาศัยช่องว่างทางกฎหมายหรืออำนาจรัฐ มีการผูกขาดและการเอื้อประโยชน์ และการใช้กลไกรัฐเพื่อสร้างรายได้เปรียบในการแข่งขัน หรือการผูกขาดตลาดให้กับธุรกิจบางราย บริบททางสังคมยุคนั้น พบความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนระหว่างการเมือง ธุรกิจ และระบบราชการ อำนาจทางการเมืองที่เติบโตเข้มแข็งขึ้นในบางช่วง ทำให้สามารถควบคุมกลไกต่างๆ เพื่อประโยชน์ส่วนตนได้ ส่งผลกระทบที่สำคัญต่อประเทศชาติ คือ การทำลายกลไกของตลาด เสียความเป็นธรรมในการแข่งขัน เกิดความเหลื่อมล้ำ ทำให้ประชาชนไม่ได้รับประโยชน์จากนโยบายภาครัฐอย่างแท้จริง และส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจระดับชาติอย่างรุนแรง

๔.๔ ยุคดิจิทัลและการปฏิรูป : ความท้าทายใหม่ๆ และการปรับตัว (พ.ศ. ๒๕๕๐ - ปัจจุบัน)

รูปแบบของการทุจริตมีการใช้ช่องทางออนไลน์เพิ่มขึ้น ปรากฏรูปแบบการทุจริตที่ใช้เทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้อง อาทิ การฉ้อโกงทางอินเทอร์เน็ต การใช้ข้อมูลส่วนบุคคลในทางมิชอบ มีการทุจริตข้ามชาติ เนื่องจากพบการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศมากขึ้น ทำให้การทุจริตนั้นเกี่ยวข้องกับหลายประเทศ ขณะเดียวกัน รูปแบบการทุจริตพบความซับซ้อนและตรวจสอบยาก มีการใช้ตัวกลางหลายชั้น มีการทำธุรกรรมที่ซับซ้อน รวมไปถึงการย้ายเงินไปต่างประเทศ ทำให้การตามร่องรอยยากขึ้น อย่างไรก็ตาม การต่อสู้กับการทุจริตมีการปฏิรูปกฎหมายและกลไกต่างๆ อาทิ การเพิ่มอำนาจให้กับคณะกรรมการ ป.ป.ช. การออกพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. ๒๕๖๐ นโยบายการเปิดเผยข้อมูลภาครัฐ (Open Data) และการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการตรวจสอบ (อาทิเช่น E-Bidding และ Big Data) สำหรับบริบททางสังคมนั้น พบว่าความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โลกาภิวัตน์ และการตื่นตัวของภาคประชาชนในการต่อต้านการทุจริต รวมถึงการพยายามปฏิรูปภาครัฐให้มีความโปร่งใสเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตามผลกระทบที่เกิดขึ้น ยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ แต่ก็มีแนวโน้มที่ประชาชนและหน่วยงานภาครัฐเริ่มตระหนักและร่วมมือกันต่อต้านมากขึ้น

โดยสรุปแล้ว พัฒนาการของการทุจริตในประเทศไทยสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการปรับตัวของผู้กระทำผิดให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและกลไกของรัฐในแต่ละยุคสมัย จากการทุจริตในระดับบุคคลและไม่ซับซ้อนในอดีต ไปสู่การทุจริตที่มีลักษณะเป็นระบบ มีเครือข่าย และเป็นการทุจริตเชิงนโยบายที่ส่งผลกระทบในวงกว้างในปัจจุบัน การต่อต้านการทุจริตจึงต้องปรับตัวและพัฒนากลไกให้ทันสมัยอยู่เสมอ ทั้งในด้านกฎหมาย การบังคับใช้เทคโนโลยี และการสร้างความตระหนักรู้และจิตสำนึกร่วมของประชาชนเพื่อสร้างสังคมที่โปร่งใสและเป็นธรรม

อย่างไรก็ตาม การศึกษาวิเคราะห์ของสังคีต พิริยะรังสรรค์ เกี่ยวกับพัฒนาการของการทุจริตในสังคมไทย ชำงตัน พบว่า มีมิติบางประเด็นที่ไม่ได้กล่าวถึงแต่เป็นปัจจัยสำคัญที่เป็นการยกระดับการทุจริตของสังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัย นั่นคือ การวิเคราะห์ในมิติทางสังคมวัฒนธรรม พิชิต ธิอิน (๒๕๕๖) ได้อธิบายถึงพัฒนาการและจุดเริ่มต้นของปัญหาการทุจริตในสังคมไทยว่า ระบบโครงสร้างทางสังคมไทยประกอบสร้างด้วยอำนาจ ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) อำนาจในการสร้างชนชั้นในสังคม ๒) อำนาจในการสร้างความถดถอยทางเศรษฐกิจ ๓) อำนาจในการสร้าง

ค่านิยมและจิตสำนึกเชิงวัตถุ และ ๔) อำนาจในการสร้างผลประโยชน์ทางการเมือง ซึ่งการอธิบายฐานโครงสร้างอำนาจที่เป็นที่มาของพัฒนาการจุดเริ่มต้นของการทุจริตในประเทศไทย มีจุดร่วมเดียวกัน คือ มิติทางสังคม วัฒนธรรม ซึ่งสังคมวัฒนธรรมเป็นปรากฏการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงเป็นพลวัต เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนสังคม วัฒนธรรมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงด้วย และกลไกหนึ่งที่เป็นตัวบ่งชี้การเปลี่ยนแปลงทางสังคม นั่นคือ “บรรทัดฐานทางสังคม” (Social norm)

บรรทัดฐานทางสังคมเป็นกฎเกณฑ์หรือมาตรฐานที่ไม่เป็นทางการที่กำหนดพฤติกรรมที่ยอมรับได้หรือไม่ยอมรับในกลุ่มหรือสังคม เป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่ในสังคมเชื่อว่าถูกต้องหรือเหมาะสมที่จะทำ ตัวอย่างเช่น การต่อคิว การพูด "ขอบคุณ" เมื่อได้รับของ และการแต่งกายสุภาพในงานพิธี เป็นต้น สังคมที่มีพลวัตต้องมีการเปลี่ยนแปลงของบรรทัดฐานทางสังคมเป็นปกติวิสัย สังคิต พิริยะรังสรรค์ และพิชิต อธิ์น ได้กล่าวเป็นทิศทางเดียวกันในเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อพัฒนาการหรือการยกระดับการทุจริต แต่ในมุมมองของพิชิต อธิ์น ได้อธิบายลึกถึงการเปลี่ยนแปลงของบรรทัดฐานทางสังคมผ่านอำนาจทั้ง ๔ ด้าน และรูปแบบการทุจริตที่พัฒนาการตั้งแต่การให้สินบนหรือใต้โต๊ะ การทุจริตเชิงนโยบาย และผลประโยชน์ทับซ้อน ประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับมิติทางสังคม วัฒนธรรม คือ การเปลี่ยนแปลงบรรทัดฐานทางสังคมมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของการทุจริต โดยการเปลี่ยนแปลงของบรรทัดฐานทางสังคมนี้ มีการนิยามการกระทำที่เคยเป็นปกติวิสัยและสังคมส่วนใหญ่ออมรับ ณ ช่วงเวลาหนึ่ง แต่ในช่วงเวลาปัจจุบันไม่เป็นที่ยอมรับว่าเป็น บรรทัดฐานทางสังคมใหม่ (New norm)

บรรทัดฐานทางสังคมใหม่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่คนในสังคมกลับมาทบทวนว่า สิ่งที่เคยปฏิบัติเป็นปกติวิสัยนั้นอยู่ในขอบเขตของศีลธรรมที่พึงงามหรือสร้างความสงบสุขให้สังคมหรือไม่ เมื่อสังคมเกิดการทบทวนภายใต้บริบทหรือสิ่งแวดล้อม ณ ปัจจุบันของสังคม ก็อาจมองว่าการกระทำหรือบรรทัดฐานทางสังคมนั้นเป็นสิ่งต้องห้ามและควรละเว้น เพื่อประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์อย่างสงบสุข ตัวอย่างบรรทัดฐานทางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตที่ชัดเจน ได้แก่

กรณีการจ่ายส่วยหรือสินน้ำใจแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐ ในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นถึงช่วงการปฏิรูปการปกครอง เจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถรับ “ส่วย” หรือ “ค่าน้ำร้อนน้ำชา” ในรูปของสินน้ำใจหรือเงินค่าธรรมเนียมได้ แม้ว่าจะไม่มีกฎหมายบ้านเมืองระบุชัดเจนให้ต้องจ่าย แต่ก็ยังเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่ยอมรับกันในสังคม ณ เวลานั้น และไม่ถูกมองว่าเป็นการทุจริต กลับมองว่าเป็นค่าบริการส่วนเกินหรือเงินบำเหน็จที่เจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถรับได้นอกจากเงินเดือนที่ไม่มากในสมัยนั้น แต่ต่อมาบรรทัดฐานทางสังคมดังกล่าว ถูกทบทวนใหม่ด้วยบริบทการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเฉพาะหลังการปฏิรูปการปกครองสมัยรัชกาลที่ ๕ ซึ่งมีการจัดระบบราชการที่ทันสมัย ให้เงินเดือนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐอย่างเพียงพอ และที่สำคัญคือ มีการออกกฎหมายควบคุมพฤติกรรมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐเกี่ยวกับธรรมาภิบาลและความโปร่งใสมากขึ้น ดังนั้น การรับสินน้ำใจที่เคยเป็นบรรทัดฐานทางสังคม จึงถูกมองว่าเป็นการรับสินบนหรือการทุจริต อีกทั้งยังเป็นความผิดตามกฎหมายอาญาและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในเวลาต่อมา

กรณีการค้าทาส ในอดีตมีระบบทาสปรากฏในสังคมไทยมานานหลายร้อยปี ทาสเป็นสมบัติของนาย มีการซื้อขาย ถ่ายทอดมรดกได้ ถูกกฎหมายและเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างสังคม แต่เมื่อบรรทัดฐานทางสังคมใหม่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมการค้าทาสและมีทาสเป็นสิ่งผิดกฎหมายอย่างร้ายแรงทั่วโลก (ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และกฎหมายต่อต้านการค้ามนุษย์) ถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานด้วย

กรณีการทรมานผู้ต้องหา ในกระบวนการยุติธรรมสมัยก่อน การทรมานเพื่อค้นความจริงหรือลงโทษผู้ต้องหาหรือนักโทษเป็นสิ่งที่ทำได้และมีอยู่จริง แต่ในสังคมยุคปัจจุบันการทรมานผู้ต้องหาเป็นสิ่งผิดกฎหมายอย่างเด็ดขาด เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน และขัดต่อหลักนิติธรรมอย่างรุนแรง

กรณีการล่าสัตว์ป่าเพื่อความบันเทิงหรือเพื่อการค้าอย่างเปิดเผย ในอดีตการล่าสัตว์ป่าบางชนิดเป็นกิจกรรมที่ทำได้และอาจเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตหรือการกีฬา แต่ปัจจุบันกฎหมายคุ้มครองสัตว์ป่ามีความเข้มงวดมาก การล่าสัตว์ป่าจำนวนมากเป็นสิ่งผิดกฎหมายอย่างร้ายแรง การซื้อขายสัตว์ป่าคุ้มครองก็เช่นกัน เพื่อรักษาระบบนิเวศและสัตว์ใกล้สูญพันธุ์

กรณีการนำข้อมูลส่วนบุคคลผู้อื่นไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาต ในอดีตการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลของผู้อื่นเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ อาจทำได้ง่ายกว่าและไม่มีกฎหมายควบคุมที่ชัดเจน แต่ทว่า ปัจจุบันกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) มีผลบังคับใช้ ทำให้การเก็บรวบรวม ใช้ หรือเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลต้องมีฐานทางกฎหมายรองรับและต้องได้รับความยินยอมในกรณีส่วนใหญ่ การละเมิดมีโทษทั้งทางแพ่ง อาญา และปกครอง

กรณีการทำซ้ำหรือเผยแพร่ผลงานโดยละเมิดลิขสิทธิ์ ในอดีตการถ่ายเอกสารหนังสือ การอัดเทปเพลงหรือภาพยนตร์ หรือการคัดลอกซอฟต์แวร์เป็นเรื่องที่ทำได้ง่ายและอาจไม่ถูกมองว่าเป็นเรื่องใหญ่ แต่สังคมยุคใหม่กฎหมายลิขสิทธิ์มีความเข้มงวดมากขึ้น และเทคโนโลยีทำให้การตรวจจับการละเมิดทำได้ง่ายขึ้น การละเมิดลิขสิทธิ์มีบทลงโทษที่รุนแรง

ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นเพียงตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงของบรรทัดฐานทางสังคมสู่บรรทัดฐานทางสังคมใหม่ และเกิดสภาพบังคับ ตัวบทกฎหมาย และนอกจากนี้ยังทำให้เกิดบริบทที่คนในสังคมต้องมาวิเคราะห์ว่าประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์ส่วนตนมีเกณฑ์การแบ่งที่ชัดเจนมากขึ้นตามบรรทัดฐานทางสังคมใหม่หรือไม่

๕. การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม (Conflict of interest)

การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม (Conflict of interest) นั้นเป็นพัฒนาการของการทุจริตขั้นสูงที่พบในยุคปัจจุบัน โดยบางกรณีอาจเรียกว่าเป็นการทุจริตเชิงนโยบาย ซึ่งการตัดสินใจหรือประเมินว่ากรณีใดเป็นการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมได้นั้น จำเป็นต้องรู้จักคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมก่อน ซึ่งอาจต้องใช้เครื่องมือที่เป็นระบบคิดไม่ว่าจะเป็นระบบคิดตามแนวคิด ระบบคิดฐานสิบ และระบบคิดฐานสอง หรือแนวคิดเกี่ยวกับสมอง ๓ ส่วน

อย่างไรก็ตาม การศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมนั้น ลำดับแรกควรเข้าใจในนิยามความหมายของคำว่า “การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม” รูปแบบของการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม และประเด็นสุดท้ายเพื่อความเข้าใจที่ชัดเจน คือ การศึกษากรณีศึกษาหรือกรณีตัวอย่างของการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม

๕.๑ นิยามความหมายของคำว่า “การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม” (Conflict of Interest)

๕.๑.๑ การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมในบริบทสังคมไทย พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ หมวด ๖

การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม มาตรา ๑๒๖ มาตรา ๑๒๗ และมาตรา ๑๒๘ ได้บัญญัติข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมไว้ ดังนี้

มาตรา ๑๒๖ นอกจากเจ้าพนักงานของรัฐที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้เป็นการเฉพาะแล้ว ห้ามมิให้กรรมการ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ และเจ้าพนักงานของรัฐที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ประกาศกำหนด ดำเนินกิจการดังต่อไปนี้

(๑) เป็นคู่สัญญาหรือมีส่วนได้เสียในสัญญาที่ทำกับหน่วยงานของรัฐที่เจ้าพนักงานของรัฐผู้นั้นปฏิบัติหน้าที่ในฐานะที่เป็นเจ้าพนักงานของรัฐซึ่งมีอำนาจไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมในการกำกับ ดูแล ควบคุม ตรวจสอบหรือดำเนินคดี

(๒) เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทที่เข้าเป็นคู่สัญญากับหน่วยงานของรัฐที่เจ้าพนักงานของรัฐผู้นั้นปฏิบัติหน้าที่ในฐานะที่เป็นเจ้าพนักงานของรัฐซึ่งมีอำนาจไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมในการกำกับ ดูแล ควบคุม ตรวจสอบหรือดำเนินคดี เว้นแต่จะเป็นผู้ถือหุ้นในบริษัทจำกัดหรือบริษัทมหาชนจำกัดไม่เกินจำนวนที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

(๓) รับสัมปทานหรือคงถือไว้ซึ่งสัมปทานจากรัฐ หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจหรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือเข้าเป็นคู่สัญญากับรัฐ หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น อันมีลักษณะเป็นการผูกขาดตัดตอน หรือเป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทที่รับสัมปทานหรือเข้าเป็นคู่สัญญาในลักษณะดังกล่าว ในฐานะที่เป็นเจ้าพนักงานของรัฐซึ่งมีอำนาจไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมในการกำกับ ดูแล ควบคุม ตรวจสอบหรือดำเนินคดี เว้นแต่จะเป็นผู้ถือหุ้นในบริษัทจำกัดหรือบริษัทมหาชนจำกัดไม่เกินจำนวนที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

(๔) เข้าไปมีส่วนได้เสียในฐานะเป็นกรรมการ ที่ปรึกษา ตัวแทน พนักงานหรือลูกจ้างในธุรกิจของเอกชนซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับ ดูแล ควบคุม หรือตรวจสอบของหน่วยงานของรัฐที่เจ้าพนักงานของรัฐผู้นั้นสังกัดอยู่หรือปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเป็นเจ้าพนักงานของรัฐ ซึ่งโดยสภาพของผลประโยชน์ของธุรกิจของเอกชนนั้นอาจขัดหรือแย้งต่อประโยชน์ส่วนรวม หรือประโยชน์ทางราชการ หรือกระทบต่อความมีอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานของรัฐผู้นั้น

ให้นำความจากรวรรคหนึ่ง มาบังคับใช้กับคู่สมรสของเจ้าพนักงานของรัฐตามวรรคหนึ่ง ด้วยโดยให้ถือว่าการดำเนินกิจการของคู่สมรสเป็นการดำเนินกิจการของเจ้าพนักงานของรัฐ เว้นแต่เป็นกรณีที่คู่สมรสนั้นดำเนินกิจการอยู่ก่อนที่เจ้าพนักงานของรัฐจะเข้าดำรงตำแหน่ง

คู่สมรสตามวรรคสองให้ความหมายรวมถึงผู้ซึ่งอยู่กินฉันสามีภริยาโดยมิได้จดทะเบียนสมรสด้วย ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

เจ้าพนักงานของรัฐที่มีลักษณะตาม (๒) หรือ (๓) ต้องดำเนินการไม่ให้มีลักษณะดังกล่าวภายในสามสิบวันนับแต่วันที่เข้าดำรงตำแหน่ง

มาตรา ๑๒๗ ห้ามมิให้กรรมการ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ ผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูงและผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด ดำเนินการใดตามมาตรา ๑๒๖ (๔) ภายในสองปีนับแต่วันที่พ้นจากตำแหน่ง

มาตรา ๑๒๘ ห้ามมิให้เจ้าพนักงานของรัฐผู้ได้รับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดอันอาจคำนวณเป็นเงินได้จากผู้ใด นอกเหนือจากทรัพย์สินหรือประโยชน์อันควรได้ตามกฎหมาย กฎ หรือข้อข้อบังคับที่

ออกโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เว้นแต่การรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดโดยธรรมจรรยาตามหลักเกณฑ์และจำนวนที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

ทั้งนี้ ตามประกาศคณะกรรมการการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เรื่อง หลักเกณฑ์ของผู้ซึ่งซึ่งอยู่กินกันฉันสามีภริยาโดยมิได้จดทะเบียนสมรสอันถือว่าเป็นคู่สมรส (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๘ (๓) ได้บัญญัติเกี่ยวกับบุคคล ซึ่งอยู่กินกันคู่สมรสโดยมิได้จดทะเบียนสมรสกับเจ้าพนักงานของรัฐ และมีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้ให้ถือเป็นคู่สมรสตามมาตรา ๑๐๒ วรรคสอง และมาตรา ๑๒๖ วรรคสาม แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑

(๑) ได้ทำพิธีมงคลสมรสหรือพิธีอื่นใดในทำนองเดียวกันกับเจ้าพนักงานของรัฐโดยมีบุคคลในครอบครัวหรือบุคคลภายนอกรับทราบว่าเป็นการอยู่กินเป็นคู่สมรสกันตามประเพณี

(๒) เจ้าพนักงานของรัฐแสดงให้เห็นปรากฏว่ามีสถานะเป็นคู่สมรสกัน หรือมีพฤติการณ์เป็นที่รับรู้ของสังคมทั่วไปว่ามีสถานะดังกล่าว

ทั้งนี้ ให้ความหมายรวมถึงบุคคลซึ่งจดทะเบียนสมรสกับเจ้าพนักงานของรัฐและต่อมาได้จดทะเบียนหย่าขาดจากกันตามกฎหมาย แต่ยังคงแสดงให้เห็นปรากฏหรือมีพฤติการณ์ซึ่งเป็นที่รับรู้ของสังคมทั่วไปว่ามีสถานะเป็นคู่สมรสกัน

จากข้อกฎหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม คือ สถานการณ์ที่เจ้าพนักงานของรัฐมีประโยชน์ส่วนบุคคล อาทิ ประโยชน์ทางการเงินความสัมพันธ์ส่วนตัว และธุรกิจส่วนตัว เป็นต้น ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจหรือการปฏิบัติหน้าที่ตามตำแหน่งในภาครัฐอย่างเป็นทางการและเป็นธรรม โดยอาจนำไปสู่การใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบ หรือการแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้สำหรับตนเองหรือผู้อื่น อันจะบ่อนทำลายความน่าเชื่อถือและความโปร่งใสของหน่วยงานภาครัฐ

๕.๑.๒ การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมในระดับสากล

พบว่า ในระดับสากล แนวคิดเรื่อง "การขัดกันแห่งผลประโยชน์" หรือ "การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม" เป็นที่เข้าใจกันอย่างกว้างขวาง ว่าเป็นสถานการณ์ที่บุคคลหรือองค์กรมีความเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์หลายอย่าง และการที่บุคคลนั้นตอบสนองผลประโยชน์หนึ่งอาจเกี่ยวข้องกับการขัดแย้งกับผลประโยชน์อีกอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สถานการณ์นี้เกิดขึ้นเมื่อบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งที่ได้รับความไว้วางใจ เช่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้ประกอบวิชาชีพ หรือผู้บริหารองค์กร มีผลประโยชน์ทางอาชีพหรือผลประโยชน์ส่วนตนที่แข่งขันกัน ซึ่งอาจทำให้ยากต่อการปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นกลาง

ทั้งนี้ หน่วยงานระหว่างประเทศ ได้ให้นิยามหรือกล่าวถึงการขัดกันแห่งผลประโยชน์ในฐานะหลักการพื้นฐานของการบริหารจัดการที่ดี จริยธรรม และการต่อต้านการทุจริต

อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. ๒๐๐๓ (United Nations Convention Against Corruption : UNCAC) พบว่า ไม่มีคำจำกัดความที่ชัดเจนและเฉพาะเจาะจงสำหรับ "การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม" แต่ก็เน้นย้ำถึงความสำคัญของการป้องกันสถานการณ์ดังกล่าวอย่างมาก บทบัญญัติของอนุสัญญานับสนุนให้รัฐภาคีใช้มาตรการเพื่อส่งเสริมความซื่อสัตย์ สุจริต และความรับผิดชอบในหมู่เจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งโดยเนื้อแท้แล้วเป็นการจัดการกับการขัดกันแห่งผลประโยชน์

มาตราที่เกี่ยวข้องภายในอนุสัญญาของสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ที่กล่าวถึง การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม ได้แก่

ข้อ ๗ (ภาครัฐ) สนับสนุนให้รัฐภาคีกำหนดระบบการคัดเลือก การว่าจ้าง การคงไว้ซึ่ง ตำแหน่ง การเลื่อนตำแหน่ง และการเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนโดยอิงหลักประสิทธิภาพและความโปร่งใส และดำเนินการตามมาตรการเพื่อป้องกันการขัดกันแห่งผลประโยชน์

ข้อ ๘ (ประมวลจริยธรรมสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐ) เรียกร้องให้รัฐภาคีส่งเสริมความซื่อสัตย์สุจริต และความรับผิดชอบในหมู่เจ้าหน้าที่ของรัฐ และกำหนดให้พวกเขาต้องพยายามใช้ประมวลจริยธรรมหรือมาตรฐานความประพฤติ ซึ่งประมวลเหล่านี้มักจะรวมบทบัญญัติเกี่ยวกับการขัดกันแห่งผลประโยชน์ โดยเฉพาะ

ข้อ ๑๒ (ภาคเอกชน) กำหนดให้รัฐภาคีใช้มาตรการเพื่อป้องกันการทุจริตที่เกี่ยวข้องกับภาคเอกชน รวมถึงการส่งเสริมแนวปฏิบัติที่โปร่งใสและกำหนดประมวลจริยธรรม ซึ่งจะครอบคลุมถึงการขัดกันแห่งผลประโยชน์ในการกำกับดูแลกิจการ

ความหมายโดยนัยของการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมในอนุสัญญาของสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริตมองว่าการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมเป็นสถานการณ์ที่สามารถนำไปสู่หรือเป็นจุดเริ่มต้นของการทุจริตได้โดยการบ่อนทำลายความเป็นกลาง ความเที่ยงธรรม และความไว้วางใจของสาธารณชน อีกทั้งยังเป็นเรื่องของการป้องกันสถานการณ์ที่ผลประโยชน์ส่วนตนอาจมีอิทธิพลอย่างไม่เหมาะสมต่อหน้าที่หรือการตัดสินใจอย่างเป็นทางการ (United Nations Office on Drugs and Crime, ๒๐๐๔)

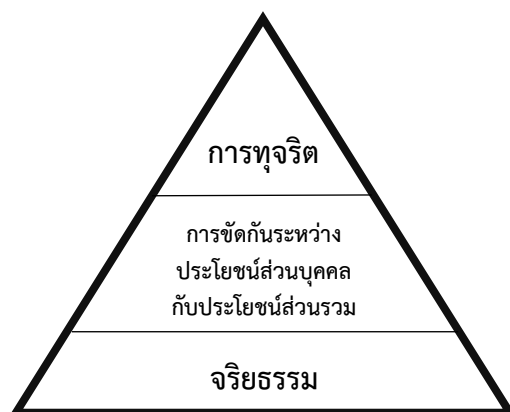
องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economic Co-operation and Development : OECD) หน่วยงานนี้ได้ดำเนินงานอย่างกว้างขวางเกี่ยวกับความซื่อสัตย์ของภาครัฐและการขัดกันแห่งผลประโยชน์ คำนียามขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาได้รับการอ้างอิงบ่อยครั้งและให้กรอบแนวคิดที่ชัดเจน กล่าวคือ การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมเกี่ยวข้องกับการขัดกันระหว่างหน้าที่สาธารณะและประโยชน์ส่วนบุคคลของเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยที่เจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นมีผลประโยชน์ในฐานะส่วนตัวซึ่งอาจมีอิทธิพลอย่างไม่เหมาะสมต่อการปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างเป็นทางการของเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้น" นอกจากนี้ องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนายังเน้นย้ำเพิ่มเติมว่าการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมสามารถเป็น ๑) สิ่งที่เกิดขึ้นจริง (Actual) โดยมีการขัดกันเกิดขึ้นแล้วในปัจจุบัน ๒) สิ่งที่จะเกิดขึ้น (Potential) โดยการขัดกันอาจเกิดขึ้นในอนาคต และ ๓) สิ่งที่ถูกรับรู้ (Perceived) แม้ว่าจะไม่มีการขัดกันที่แท้จริง แต่ผู้สังเกตการณ์ที่มีเหตุผลอาจเชื่อว่าการขัดกันเกิดขึ้นเนื่องจากสถานการณ์นั้น ทั้งนี้ หลักการขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาในการจัดการกับการขัดกันแห่งผลประโยชน์มุ่งเน้นไปที่ ๑) การป้องกัน (Preventing) มาตรการในการระบุและหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดการขัดกันเกิดขึ้น ๒) การตรวจจับ (Detecting) กลไกในการค้นพบการขัดกันที่เกิดขึ้น และ ๓) การจัดการ (Managing) กลยุทธ์ในการลดความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับการขัดกันเมื่อถูกระบุ

สรุปความหมายของการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม หมายถึง สถานการณ์ที่บุคคลในตำแหน่งอำนาจหรือความไว้วางใจ (โดยเฉพาะในภาครัฐหรือการกำกับดูแลองค์กร) มีประโยชน์ส่วนบุคคล (ไม่ว่าจะเป็นทางการเงิน ครอบครัวย และหรือสังคม ฯลฯ) ที่อาจมีอิทธิพลอย่างไม่เหมาะสมต่อการตัดสินใจหรือการ

กระทำในหน้าที่อย่างเป็นทางการ ซึ่งจะบ่อนทำลายความเป็นกลาง ความเที่ยงธรรม และความไว้วางใจของสาธารณชน จุดเน้นคือ การป้องกันการใช้อำนาจหรือตำแหน่งในทางที่ผิดเพื่อประโยชน์ส่วนบุคคล แม้ว่าการทุจริตจริงยังไม่ได้เกิดขึ้นก็ตาม ซึ่งครอบคลุมถึงการขัดกันที่เกิดขึ้นจริง ที่อาจเกิดขึ้น และที่ถูกรับรู้

อย่างไรก็ตาม พบเพิ่มเติมว่า มีการอธิบายถึงนิยามความหมายของการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมด้วยพีระมิตความสัมพันธ์ระหว่าง “การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม” “จริยธรรม” และ “การทุจริต” ดังนี้

ภาพที่ ๕ พีระมิตความสัมพันธ์ระหว่าง “การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม” “จริยธรรม” และ “การทุจริต”

จากภาพอธิบายได้ว่า “จริยธรรม” เป็นหลักสำคัญในการควบคุมพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เปรียบเสมือนโครงสร้างพื้นฐานที่เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องยึดถือปฏิบัติ ส่วน “การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม” เป็นพฤติกรรมที่อยู่ระหว่างจริยธรรมกับการทุจริตที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ส่วนบุคคลที่กระทบต่อประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งพฤติกรรมบางประเภทมีการบัญญัติเป็นความผิดทางกฎหมายมีบทลงโทษชัดเจน แต่พฤติกรรมบางประเภทยังไม่มีการบัญญัติห้ามไว้ในกฎหมาย ส่วน “การทุจริต” เป็นพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎหมายโดยตรง ถือเป็นความผิดอย่างชัดเจน สังคมส่วนใหญ่จะมีการบัญญัติกฎหมายออกมารองรับ มีบทลงโทษชัดเจน ถือเป็นความผิดขั้นรุนแรงที่สุดที่เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องไม่ปฏิบัติ ดังนั้น เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ขาดจริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ โดยเข้าไปกระทำการใดๆ ที่เป็นการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม ถือว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นขาดความชอบธรรมในการปฏิบัติหน้าที่และจะเป็นต้นเหตุของการทุจริตต่อไป

สรุปแล้วประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมและการทุจริต เป็นการกระทำที่ผิดต่อกฎหมายว่าด้วยการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวมและการทุจริต ย่อมเป็นความผิดจริยธรรมด้วย แต่ตรงกันข้าม การกระทำใดที่ฝ่าฝืนจริยธรรม อาจไม่มีความผิดเกี่ยวกับการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมและการทุจริต เช่น มีพฤติกรรมส่วนตัวไม่เหมาะสม มีพฤติกรรมชั่วช้า เป็นต้น

๕.๒ รูปแบบของการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม

จอห์น แลงฟอร์ด และเคนเนท เคอร์นาแกน (Langford, J. W., & Kernaghan, K., ๑๙๙๙) ได้แบ่งประเภทของการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมเป็น ๗ รูปแบบ ซึ่งการจำแนกรูปแบบดังกล่าวช่วยให้หน่วยงานและผู้เกี่ยวข้องสามารถระบุสถานการณ์ที่อาจเกิดการขัดกันแห่งผลประโยชน์ได้อย่างชัดเจน และนำไปสู่การกำหนดมาตรการป้องกันและแก้ไขได้อย่างเหมาะสม ดังนี้

๕.๒.๑ การรับของขวัญและผลประโยชน์ (Gifts and benefits) เป็นลักษณะที่เจ้าหน้าที่รับของขวัญ เงิน หรือผลประโยชน์อื่นใดจากบุคคลภายนอก (เช่น ผู้ประกอบการ) ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความเป็นกลางในการตัดสินใจหรือปฏิบัติหน้าที่ อาทิ เจ้าหน้าที่จัดซื้อจัดจ้างรับของขวัญที่มีมูลค่าสูงจากบริษัทที่ยื่นขอประมูลงานกับหน่วยงานของตน

๕.๒.๒ การทำงานพิเศษ/ธุรกิจส่วนตัวที่ขัดกับหน้าที่ (Outside employment/Private business interests) เป็นลักษณะที่เจ้าหน้าที่ประกอบอาชีพเสริมหรือมีธุรกิจส่วนตัวที่อาจขัดแย้งหรือมีส่วนได้ส่วนเสียกับหน้าที่หลักของตน ทำให้เกิดความลำเอียงในการปฏิบัติหน้าที่ อาทิ เจ้าหน้าที่อนามัยจังหวัดเป็นเจ้าของร้านขายยาด้วย ทำให้เกิดความลำเอียงในการตรวจสอบสุขภาพลักษณะของร้านขายยาคู่แข่ง หรือในการส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ยา

๕.๒.๓ การทำงานหลังออกจากตำแหน่ง (Post-employment/Revolving door) เป็นลักษณะที่เจ้าหน้าที่หรือผู้ดำรงตำแหน่งที่พ้นจากตำแหน่งไปแล้ว หลังจากนั้นได้ไปทำงานในภาคเอกชนหรือองค์กรที่เคยมีความเกี่ยวข้องหรือกำกับดูแลขณะดำรงตำแหน่ง ซึ่งอาจนำไปสู่การใช้ความรู้ ความสัมพันธ์ หรือข้อมูลลับที่ได้มาจากการทำงานเดิม เพื่อประโยชน์ขององค์กรใหม่ อาทิ เจ้าหน้าที่ระดับสูงที่เคยกำกับดูแลอุตสาหกรรมโทรคมนาคม ไปทำงานเป็นที่ปรึกษาให้กับบริษัทโทรคมนาคมขนาดใหญ่ทันทีที่เกษียณ

๕.๒.๔ การใช้ตำแหน่งหน้าที่เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ (Abuse of office for private gain) เป็นลักษณะที่เจ้าหน้าที่ใช้อำนาจหน้าที่ในตำแหน่งของตนเพื่อประโยชน์ส่วนบุคคล ครอบครัว หรือพวกพ้องโดยมิชอบ ไม่ใช่การรับสินบนโดยตรง แต่เป็นการใช้อำนาจที่มีอยู่เพื่อบิดเบือนการตัดสินใจ อาทิ เจ้าหน้าที่อนุมัติใบอนุญาตให้กับธุรกิจของญาติพี่น้องอย่างรวดเร็วเป็นพิเศษ หรือใช้ทรัพย์สินของราชการเพื่อประโยชน์ส่วนบุคคล

๕.๒.๕ การใช้ข้อมูลภายใน (Insider information/Insider trading) เป็นลักษณะที่เจ้าหน้าที่หรือผู้ดำรงตำแหน่งใช้ข้อมูลลับที่ตนเข้าถึงได้จากหน้าที่การงาน ซึ่งเป็นข้อมูลที่ยังไม่เปิดเผยต่อสาธารณะเพื่อแสวงหาประโยชน์ส่วนตนหรือผู้อื่น อาทิ เจ้าหน้าที่รู้ข่าวโครงการพัฒนาพื้นที่แห่งหนึ่งของรัฐจะถูกอนุมัติ ทำให้ราคาที่ดินในบริเวณนั้นจะสูงขึ้น จึงไปซื้อที่ดินไว้ล่วงหน้าเพื่อขายเก็งกำไร

๕.๒.๖ การมีส่วนได้ส่วนเสียส่วนบุคคล (Personal interest/Financial interest) เป็นลักษณะที่เจ้าหน้าที่หรือผู้ดำรงตำแหน่งมีผลประโยชน์ทางการเงินหรือความสัมพันธ์ส่วนบุคคล อาทิ เครือญาติ

๕.๒.๗ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองที่ไม่เหมาะสม (Inappropriate political activities) เป็นลักษณะที่เจ้าหน้าที่ใช้ตำแหน่งหน้าที่ของตนเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมืองในลักษณะที่อาจส่งผลให้เกิดความไม่เป็นกลาง หรือใช้ทรัพยากรของรัฐเพื่อประโยชน์พรรคการเมือง อาทิ เจ้าหน้าที่รัฐใช้เวลาและทรัพยากรในเวลาราชการไปช่วยหาเสียงให้ผู้สมัครรับเลือกตั้ง หรือใช้ข้อมูลของหน่วยงานราชการเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการเมือง หรือเพื่อนสนิท กับเรื่องที่ตนต้องตัดสินใจหรือมีส่วนร่วมในการดำเนินการ อาทิ กรรมการในคณะกรรมการจัดซื้อจัดจ้างมีหุ้นอยู่ในบริษัทที่ยื่นขอประมูล หรือเป็นญาติกับเจ้าของบริษัทนั้น

๕.๓ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมในประเทศไทย มีบทบัญญัติอยู่ในหลายฉบับ เพื่อควบคุมและป้องกันการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบของผู้ดำรงตำแหน่งในภาครัฐและเจ้าพนักงานของรัฐ ปราบปรามรายละเอียด ดังนี้

๕.๓.๑ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ ถือเป็นกฎหมายหลักที่มุ่งเน้นการป้องกันและปราบปรามการทุจริต รวมถึงการขัดกันแห่งผลประโยชน์ไว้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะใน หมวด ๖ การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม มาตรา ๑๒๖ มาตรา ๑๒๗ และมาตรา ๑๒๘ ซึ่งได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น

๕.๓.๒ พระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรม พ.ศ. ๒๕๖๒ เป็นกฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์และมาตรฐานทางจริยธรรมสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกประเภท เพื่อเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยมีหลักการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการขัดกันแห่งผลประโยชน์ ดังนี้

มาตรา ๕ (๔) กำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ คิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว และมีจิตสาธารณะ

มาตรา ๕ (๖) กำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ ปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นธรรมและไม่เลือกปฏิบัติ

นอกจากนี้ กฎหมายยังกำหนดให้หน่วยงานของรัฐต้องจัดทำประมวลจริยธรรมของตนเองให้สอดคล้องกับมาตรฐานทางจริยธรรมนี้ ซึ่งในประมวลจริยธรรมของแต่ละหน่วยงานมักจะมีข้อกำหนดที่ชัดเจนเกี่ยวกับการป้องกันการขัดกันแห่งผลประโยชน์

๕.๓.๓ ประมวลกฎหมายอาญา มาตราที่เกี่ยวข้องกับความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ มีส่วนครอบคลุมพฤติกรรมที่อาจเป็นการขัดกันของผลประโยชน์ โดยเฉพาะเมื่อมีการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบเพื่อประโยชน์ส่วนตนหรือผู้อื่น เช่น

มาตรา ๑๔๙ ผู้ใดเป็นเจ้าพนักงาน สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งรัฐ สมาชิกสภาจังหวัด หรือสมาชิกสภาเทศบาล เรียก รับ หรือยอมจะรับทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดสำหรับตนเองหรือผู้อื่นโดยมิชอบ เพื่อกระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใดในตำแหน่งไม่ว่าการนั้นจะชอบหรือมิชอบด้วยหน้าที่ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงยี่สิบปี หรือจำคุกตลอดชีวิต และปรับตั้งแต่หนึ่งแสนบาทถึงสี่แสนบาท หรือประหารชีวิต

มาตรา ๑๕๗ ผู้ใดเป็นเจ้าพนักงาน ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี หรือปรับตั้งแต่สองหมื่นบาทถึงสองแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

๕.๓.๔ กฎหมายและระเบียบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการให้หรือรับของขวัญของเจ้าหน้าที่ของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๔ และที่แก้ไขเพิ่มเติม กำหนดแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการให้และรับของขวัญของเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อป้องกันการรับสินบนหรือการขัดกันแห่งผลประโยชน์ และพระราชบัญญัติจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. ๒๕๖๐ กำหนดหลักการความโปร่งใสและตรวจสอบได้ในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้าง เพื่อลดโอกาสในการขัดกันแห่งผลประโยชน์และการทุจริต

สรุปแล้วกฎหมายหลักที่ครอบคลุมเรื่องการขัดกันแห่งผลประโยชน์โดยตรง คือ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ ซึ่งเป็นกฎหมายหลักที่สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ใช้ในการบังคับใช้ นอกจากนี้ ยังมี พระราชบัญญัติ

มาตรฐานทางจริยธรรม พ.ศ. ๒๕๖๒ และบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญาที่สนับสนุนการป้องกันและปราบปรามพฤติกรรมดังกล่าว (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, ๒๕๖๓; สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, ๒๕๖๒; สำนักงาน ก.พ., ๒๕๖๔; ประมวลกฎหมายอาญา, ๒๕๖๒).

๕.๔ กรณีศึกษา/กรณีตัวอย่างของการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม

กรณีตัวอย่างเกี่ยวกับการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมต่อไปนี้ได้จัดกลุ่มเหตุการณ์เป็น ๑๐ กลุ่มตัวอย่าง แสดงรายละเอียดโดยย่อ เพื่อให้เข้าใจและเห็นตัวอย่างของการทุจริตที่เป็น การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมที่ชัดเจน ดังนี้

๕.๔.๑ การรับผลประโยชน์ต่างๆ

(๑) นายสุจริต ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ได้เดินทางไปปฏิบัติราชการในพื้นที่จังหวัดหนึ่ง ซึ่งในวันดังกล่าว นายรวย นายก อบต. แห่งหนึ่ง ได้มอบของขวัญจำนวน ๑ คู่ให้แก่ นายสุจริต เพื่อเป็นของที่ระลึก

(๒) การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐรับของขวัญจากผู้บริหารของบริษัทเอกชน เพื่อช่วยให้บริษัทเอกชนรายนั้น ชนะการประมูลรับงานโครงการขนาดใหญ่ของรัฐ

(๓) การที่บริษัทแห่งหนึ่งให้ของขวัญเป็นทองคำมูลค่ามากกว่า ๑๐ บาท แก่เจ้าหน้าที่ในปีที่ผ่านมา และปีนี้เจ้าหน้าที่เร่งรัดคืนภาษีให้กับบริษัทนั้นเป็นพิเศษ โดยลัดคิวให้ก่อนบริษัทอื่นๆ เพราะคาดว่าจะได้รับของขวัญอีก

(๔) การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐไปเป็นคณะกรรมการของบริษัทเอกชน หรือรัฐวิสาหกิจและได้รับความบันเทิงในรูปแบบต่างๆ จากบริษัทเหล่านั้น ซึ่งมีผลต่อการให้คำวินิจฉัยหรือข้อเสนอแนะที่เป็นธรรมหรือเป็นไปในลักษณะที่เอื้อประโยชน์ ต่อบริษัทผู้ให้สิน

(๕) เจ้าหน้าที่ของรัฐได้รับชุดไม้กอล์ฟจากผู้บริหารบริษัทเอกชน เมื่อต้องทำงานเกี่ยวข้องกับบริษัทเอกชนแห่งนั้น ก็ช่วยเหลือให้บริษัทได้รับสัมปทาน เนื่องจากรู้สึกว่าจะตอบแทนที่เคยได้รับของขวัญมา

๕.๔.๒ การทำธุรกิจกับตนเองหรือเป็นคู่สัญญา

(๑) การที่เจ้าหน้าที่ในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างทำสัญญาให้หน่วยงานต้นสังกัดซื้อคอมพิวเตอร์สำนักงานจากบริษัทของครอบครัวตนเอง หรือบริษัทที่ตนเองมีหุ้นส่วนอยู่

(๒) ผู้บริหารหน่วยงานทำสัญญาเช่ารถไปสัมมนาและดูงานกับบริษัทซึ่งเป็นของเจ้าหน้าที่หรือบริษัทที่ผู้บริหารมีหุ้นส่วนอยู่

(๓) ผู้บริหารหน่วยงาน ทำสัญญาจ้างบริษัทที่ภรรยาของตนเองเป็นเจ้าของมาเป็นที่ปรึกษาของหน่วยงาน

(๔) ผู้บริหารของหน่วยงานทำสัญญาให้หน่วยงานจัดซื้อที่ดินของตนเองในการสร้างสำนักงานแห่งใหม่

(๕) ภรรยาอดีตนายกรัฐมนตรี ประมูลซื้อที่ดินย่านถนนรัชดาภิเษกใกล้กับศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย จากกองทุนเพื่อการฟื้นฟูและพัฒนาระบบสถาบันการเงินในการกำกับดูแลของธนาคารแห่งประเทศไทย กระทรวงการคลัง โดยอดีตนายกรัฐมนตรี ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในฐานะเจ้าพนักงานมีหน้าที่ดูแลกิจการกองทุนฯ ได้ลงนามยินยอมในฐานะคู่สมรสให้ภรรยาประมูลซื้อที่ดินและทำสัญญาซื้อ

ขายที่ดิน ส่งผลให้เป็นคู่สัญญาหรือมีส่วนได้ส่วนเสียในสัญญาซื้อที่ดินโฉนดแปลงดังกล่าว อันเป็นการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์ส่วนรวม เป็นการฝ่าฝืนต่อกฎหมายมีความผิดตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๑๐๐ (๑)

๕.๔.๓ การทำงานหลังจากออกจากตำแหน่งหน้าที่สาธารณะหรือหลังเกษียณ

(๑) อดีตผู้อำนวยการโรงพยาบาลแห่งหนึ่งเพิกเฉยยื่นอายุราชการไปทำงานเป็นที่ปรึกษาในบริษัทผลิตหรือขายยา โดยใช้อิทธิพลจากที่เคยดำรงตำแหน่งในโรงพยาบาลดังกล่าว ให้โรงพยาบาลซื้อยาจากบริษัทตนเองเป็นที่ปรึกษาอยู่ พฤติการณ์เช่นนี้ มีมูลความผิดทั้งทางวินัยและทางอาญาด้านเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดในพฤติการณ์ที่อาจทำให้ผู้อื่นเชื่อว่าตนมีตำแหน่งหรือหน้าที่ ทั้งที่ตนมิได้มีตำแหน่งหรือหน้าที่นั้น เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองหรือผู้อื่น ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๑๒๓

(๒) การที่ผู้บริหารหรือเจ้าหน้าที่ขององค์กรด้านเวชภัณฑ์และสุขภาพออกจากราชการไปทำงานในบริษัทผลิตหรือขายยา

(๓) การที่ผู้บริหารหรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกษียณแล้วใช้อิทธิพลที่เคยดำรงตำแหน่งในหน่วยงานรัฐ รับเป็นที่ปรึกษาให้บริษัทเอกชนที่ตนเคยติดต่อประสานงาน โดยอ้างว่าจะได้ติดต่อกับหน่วยงานรัฐได้อย่างราบรื่น

(๔) การว่าจ้างเจ้าหน้าที่ผู้เกษียณมาทำงานในตำแหน่งเดิมที่หน่วยงานเดิมโดยไม่คุ้มค่ากับภารกิจที่ได้รับมอบหมาย

๕.๔.๔ การทำงานพิเศษ

(๑) เจ้าหน้าที่ตรวจสอบภาษี ๖ สำนักงานสรรพากรจังหวัดในส่วนภูมิภาค ได้จัดตั้งบริษัทรับจ้างทำบัญชีและให้คำปรึกษาเกี่ยวกับภาษีและมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับบริษัท โดยรับจ้างทำบัญชีและยื่นแบบแสดงรายการให้ผู้เสียภาษีในเขตจังหวัดที่รับราชการอยู่และจังหวัดใกล้เคียง กลับมีพฤติการณ์ช่วยเหลือผู้เสียภาษีให้เสียภาษีน้อยกว่าความเป็นจริงและรับเงินค่าภาษีอากรจากผู้เสียภาษีบางรายแล้วไม่ได้นำไปยื่นแบบแสดงรายการชำระภาษีให้ พฤติการณ์ของเจ้าหน้าที่ดังกล่าว เป็นการไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับกรมสรรพากรว่าด้วยจรรยาข้าราชการ กรมสรรพากร พ.ศ. ๒๕๕๙ ข้อ ๙ (๗) (๘) และอาศัยตำแหน่งหน้าที่ราชการของตนหาประโยชน์ให้แก่ตนเอง เป็นความผิดวินัยอย่างร้ายแรงตามมาตรา ๘๓ (๓) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. ๒๕๕๑ อีกทั้งเป็นการปฏิบัติหน้าที่ราชการโดยมิชอบ เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ทางราชการอย่างร้ายแรง และปฏิบัติหน้าที่ราชการโดยทุจริต และเป็นการกระทำการอันได้ชื่อว่าเป็นผู้ประพฤติชั่วอย่างร้ายแรงเป็นความผิดวินัยอย่างร้ายแรง ตามมาตรา ๘๕ (๑) และ (๔) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. ๒๕๕๑

(๒) นิติกร ฝ่ายกฎหมายและเร่งรัดภาษีอากรค้าง สำนักงานสรรพากรจังหวัดในส่วนภูมิภาคหารายได้พิเศษโดยการเป็นตัวแทนขายประกันชีวิตของบริษัทเอกชน ได้อาศัยโอกาสที่ตนปฏิบัติหน้าที่เร่งรัดภาษีอากรค้างผู้ประกอบการรายหนึ่งหาประโยชน์ให้แก่ตนเองด้วยการขายประกันชีวิตให้แก่หุ้นส่วนผู้จัดการของผู้ประกอบการดังกล่าว รวมทั้งพนักงานของผู้ประกอบการนั้นอีกหลายคน ในขณะที่ตนกำลังดำเนินการเร่งรัดภาษีอากรค้าง พฤติการณ์ของเจ้าหน้าที่ดังกล่าวเป็นการอาศัยตำแหน่งหน้าที่ราชการของตนหาประโยชน์ให้แก่ตนเอง เป็นความผิดวินัยอย่างร้ายแรง ตามมาตรา ๘๓ (๓) ประกอบมาตรา ๘๔ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. ๒๕๕๑

(๓) การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐอาศัยตำแหน่งหน้าที่ทางราชการรับจ้างเป็นที่ปรึกษาโครงการ เพื่อให้บริษัทเอกชนที่จ้างนั้นมีความน่าเชื่อถือมากกว่าบริษัทคู่แข่ง

(๔) การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ทำงานที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานอย่างเต็มที่ แต่เอาเวลาไปปฏิบัติงานพิเศษอื่นๆ ที่อยู่นอกเหนืออำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงาน

(๕) การที่ผู้ตรวจสอบบัญชีภาครัฐรับงานพิเศษเป็นที่ปรึกษา หรือเป็นผู้ทำบัญชีให้กับ บริษัทที่ต้องถูกตรวจสอบ

๕.๔.๕ การรู้ข้อมูลภายใน

(๑) นายช่าง ๕ แผนกชุมสายโทรศัพท์เคลื่อนที่ องค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย ได้นำ ข้อมูลเลขหมายโทรศัพท์เคลื่อนที่ระบบ ๔๗๐ MHZ. และระบบปลดล็อคไปขายให้แก่ผู้อื่น จำนวน ๔๐ หมายเลข เพื่อนำไปปรับจูนเข้ากับโทรศัพท์เคลื่อนที่ที่นำไปใช้รับจ้างให้บริการโทรศัพท์แก่บุคคลทั่วไปคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติชี้มูลความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๕๑ มาตรา ๑๕๗ และมาตรา ๑๖๔ และมีความผิด วินัย ข้อบังคับองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทยว่าด้วยการพนักงาน พ.ศ. ๒๕๓๖ ข้อ ๔๔ และ ๔๖

(๒) การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐทราบข้อมูลโครงการตัดถนนเข้าหมู่บ้าน จึงบอกให้ญาติพี่น้อง ไปซื้อที่ดินบริเวณโครงการดังกล่าว เพื่อขายให้กับราชการในราคาที่สูงขึ้น

(๓) การที่เจ้าหน้าที่หน่วยงานผู้รับผิดชอบโครงการขายโทรทัศน์มาตามมาตรฐาน (Spec) วัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้ในการวางโครงข่ายโทรทัศน์แล้วแจ้งข้อมูลให้กับบริษัทเอกชนที่ตนรู้จัก เพื่อให้ได้เปรียบในการประมูล

(๔) เจ้าหน้าที่พัสดุของหน่วยงานเปิดเผยหรือขายข้อมูลที่สำคัญของฝ่ายที่มียื่นประมูลไว้ก่อนหน้าให้แก่ผู้ประมูลรายอื่นที่ให้ผลประโยชน์ ทำให้ฝ่ายที่มียื่นประมูลไว้ก่อนหน้าเสียเปรียบ

๕.๔.๖ การใช้ทรัพย์สินของราชการเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

(๑) คณบดีคณะแพทยศาสตร์ ใช้อำนาจหน้าที่โดยทุจริต ด้วยการสั่งให้เจ้าหน้าที่นำเก้าอี้ พร้อมผ้าปกคลุมเก้าอี้ เครื่องถ่ายวิดีโอ เครื่องเล่นวิดีโอ กล้องถ่ายรูป และผ้าเต็นท์ นำไปใช้ในงานมงคลสมรสของ บุตรสาว รวมทั้งรถยนต์ รถตู้ส่วนบุคคล เพื่อใช้รับส่งเจ้าหน้าที่เข้าร่วมพิธี และขนย้ายอุปกรณ์ทั้งที่บ้านพักและงานฉลองมงคลสมรสที่โรงแรม ซึ่งล้วนเป็นทรัพย์สินของทางราชการ การกระทำของจำเลยนับเป็นการใช้อำนาจโดยทุจริต เพื่อประโยชน์ส่วนตนอันเป็นการเสียหายแก่รัฐ คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้ชี้มูลความผิดวินัยและอาญา ต่อมา เรื่องเข้าสู่กระบวนการในชั้นศาล ศาลพิเคราะห์พยานหลักฐานโจทก์แล้วเห็นว่าการกระทำของจำเลยเป็นการทุจริต ต่อตำแหน่งหน้าที่ฐานเป็นเจ้าพนักงานมีหน้าที่ซื้อ ทำจัดการหรือรักษาทรัพย์สินใดๆ ใช้อำนาจในตำแหน่งโดยทุจริต อันเป็นการเสียหายแก่รัฐและเป็นเจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๕๑ และ ๑๕๗ จึงพิพากษาให้จำคุก ๕ ปี และปรับ ๒๐,๐๐๐ บาท ค่าให้การรับสารภาพ เป็นประโยชน์แก่การพิจารณาคดี ลดโทษให้กึ่งหนึ่ง คงจำคุกจำเลยไว้ ๒ ปี ๖ เดือนและปรับ ๑๐,๐๐๐ บาท

(๒) การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้มีหน้าที่ขั้รถยนต์ส่วนราชการ นำน้ำมันในรถยนต์ไปขาย และนำเงินมาไว้ใช้จ่ายส่วนตัว ทำให้ส่วนราชการต้องเสียงบประมาณ เพื่อซื้อน้ำมันรถมากกว่าที่ควรจะเป็น พฤติกรรมดังกล่าวถือเป็นการทุจริต เป็นการเบียดบังผลประโยชน์ของส่วนรวมเพื่อประโยชน์ของตนเองและมีความผิดฐานลักทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญา

(๓) การที่เจ้าหน้าที่รัฐ ผู้มีอำนาจอนุมัติให้ใช้ราชการหรือการเบิกจ่ายค่าน้ำมัน เชื้อเพลิงนำรถยนต์ของส่วนราชการไปใช้ในกิจธุระส่วนตัว

(๔) การที่เจ้าหน้าที่รัฐนำ วัสดุครุภัณฑ์ของหน่วยงานมาใช้ที่บ้าน หรือใช้โทรศัพท์ของ หน่วยงานติดต่อธุระส่วนตัว หรือนำรถส่วนตัวมาล้างที่หน่วยงาน

๕.๔.๗ การนำโครงการสาธารณะลงในเขตเลือกตั้งเพื่อประโยชน์ในทางการเมือง

(๑) นายกองค้การบริหารส่วนตำบลแห่งหนึ่งร่วมกับพวก แก๊วเปลี่ยนแปลงรายละเอียด โครงการปรับปรุงและซ่อมแซมถนนคนเดินใหม่ในตำบลที่ตนมีฐานเสียงโดยไม่ผ่านความเห็นชอบจากสภาฯ และ ตรวจรับงานทั้งที่ไม่ถูกต้องตามแบบรูปรายการที่กำหนด รวมทั้งเมื่อดำเนินการแล้วเสร็จได้ติดป้ายชื่อของตนและ พวก การกระทำได้กล่าวว่ามีมูลเป็นการกระทำการฝ่าฝืนต่อความสงบเรียบร้อย หรือสวัสดิภาพของประชาชน หรือ ละเลยไม่ปฏิบัติตาม หรือปฏิบัติการณ์ไม่ชอบด้วยอำนาจหน้าที่ มีมูลความผิดทั้งทางวินัยอย่างร้ายแรงและทางอาญา คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีหนังสือแจ้งผลการพิจารณาของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้ผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอน และ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งทราบ

(๒) การที่นักการเมืองในจังหวัด ขอเพิ่มงบประมาณเพื่อนำโครงการตัดถนน สร้างสะพาน ลงในจังหวัด โดยใช้ชื่อหรือนามสกุลของตนเองเป็นชื่อสะพาน

(๓) การที่รัฐมนตรีอนุมัติโครงการไปลงในพื้นที่หรือบ้านเกิดของตนเอง

๕.๔.๘ การใช้ตำแหน่งหน้าที่แสวงหาประโยชน์แก่เครือญาติ อาทิ พนักงานสอบสวน ละเว้นไม่ นำบันทึกการจับกุมที่เจ้าหน้าที่ตำรวจชุดจับกุม ทำขึ้นในวันเกิดเหตุ รวมเข้าสำนวน แต่กลับเปลี่ยนบันทึกและ แก๊วข้อหาในบันทึกการจับกุม เพื่อช่วยเหลือผู้ต้องหาซึ่งเป็นญาติของตนให้รับโทษน้อยลง คณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาแล้วมีมูลความผิดทางอาญาและทางวินัยอย่างร้ายแรง

๕.๔.๙ การใช้อิทธิพลเข้าไปมีผลต่อการตัดสินใจของเจ้าหน้าที่รัฐหรือหน่วยงานของรัฐอื่น

(๑) เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้ตำแหน่งหน้าที่ในฐานะผู้บริหาร เข้าแทรกแซงการปฏิบัติงานของ เจ้าหน้าที่ ให้ปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบด้วยระเบียบ และกฎหมายหรือฝ่าฝืนจริยธรรม

(๒) นายเอ เป็นหัวหน้าส่วนราชการจังหวัดแห่งหนึ่ง รู้จักสนิทสนมกับ นายบี หัวหน้า ส่วนราชการอีกแห่งหนึ่งในจังหวัดเดียวกัน นายเอ จึงใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวฝากลูกชาย คือ นายซี เข้ารับราชการ ภายใต้งักัดของนายบี

๕.๔.๑๐ การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมประเภทอื่นๆ

(๑) การเดินทางไปราชการต่างจังหวัดโดยไม่คำนึงถึงจำนวนคน จำนวนงาน และจำนวน วันอย่างเหมาะสม อาทิ เดินทางไปราชการจำนวน ๑๐ วัน แต่ใช้เวลาในการทำงานจริงเพียง ๖ วัน โดยอีก ๔ วัน เป็นการเดินทางท่องเที่ยวในสถานที่ต่างๆ

(๒) เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติไม่ใช้เวลาในราชการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ เนื่องจากต้องการ ปฏิบัติงานนอกเวลาราชการ เพราะสามารถเบิกเงินงบประมาณค่าตอบแทนการปฏิบัติงานนอกเวลาราชการได้

(๓) เจ้าหน้าที่ของรัฐลงเวลาปฏิบัติงานนอกเวลาราชการ โดยมีได้อยู่ปฏิบัติงานใน ช่วงเวลานั้นอย่างแท้จริง แต่กลับใช้เวลาดังกล่าวปฏิบัติกิจธุระส่วนตัว

บทสรุป

หน่วยการเรียนรู้มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะการคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการป้องกันการทุจริต โดยชี้ให้เห็นว่ามนุษย์ในฐานะสัตว์สังคมต้องตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวมเหนือประโยชน์ส่วนบุคคล และต้องรู้จักคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมให้ได้ ด้วยการปลูกฝังระบบการคิดตามแนวคิดเกี่ยวกับ "สมอง ๓ ส่วน" และ แนวคิดเกี่ยวกับ "ระบบคิดฐานสิบ และระบบคิดฐานสอง" เครื่องมือดังกล่าวจะช่วยส่งเสริมการคิดวิเคราะห์แบบไตร่ตรอง ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งว่า "การทุจริต" คืออะไร รวมถึงองค์ประกอบและสาเหตุต่างๆ ของการทุจริตที่เกิดขึ้นและเป็นปัญหาสังคม

นอกจากนี้ หน่วยการเรียนรู้ยังนำเสนอพัฒนาการของการทุจริตในสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ตั้งแต่ "ค่าน้ำร้อนน้ำชา" ในอดีต ซึ่งเคยเป็นธรรมเนียมที่ยอมรับได้ แต่ปัจจุบันกลายเป็นสิ่งผิดกฎหมาย ไปจนถึงการทุจริตในโครงการขนาดใหญ่ การทุจริตเชิงนโยบายที่ซับซ้อน และการทุจริตในยุคดิจิทัลที่ทำทลายมากขึ้น การทุจริตที่รุนแรงและสร้างความเสียหายมหาศาลในปัจจุบัน คือ "การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม" (Conflict of interest) การศึกษาแนวคิด กฎหมายที่เกี่ยวข้อง และกรณีตัวอย่าง จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบริบทการทุจริตในสังคมไทยได้อย่างรอบด้าน โดยเน้นย้ำถึงความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนบรรทัดฐานทางสังคม จาก "Norm" สู่ "New Norm" ที่ปฏิเสธการทุจริตทุกรูปแบบ เพื่อสร้างสังคมที่โปร่งใสและเป็นธรรม

บรรณานุกรม

ประมวลกฎหมายอาญา. (๒๕๖๒). สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.

พิชิต ธิอิน. (๒๕๕๖). *การสื่อสารมวลชนต่อการทุจริตในบริบทของสังคมไทย : มองรากเหง้าของปัญหาด้วยหลักเศรษฐศาสตร์การเมือง แก้ไขปัญหาด้วยหลักการสื่อสารเพื่อการพัฒนา*. คุณธรรม นำธุรกิจ เล่ม ๒. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. สมาร์ท คอนเวอร์เจนซ์ กรุงเทพมหานคร. หน้า ๑๓๙-๑๕๒.

สังคีต พิริยะรังสรรค์. (๒๕๕๕). คอร์รัปชัน: กลไกและผลกระทบ. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงาน ก.พ. (๒๕๖๔, ๒๐ พฤษภาคม). *ประมวลจริยธรรมข้าราชการพลเรือน พ.ศ. ๒๕๖๔*. ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม ๑๓๘, ตอนพิเศษ ๑๐๙ ง, หน้า ๑-๔.

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (๒๕๖๓). *คู่มือการป้องกันการกระทำความผิดเกี่ยวกับการขัดกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนกับผลประโยชน์ส่วนรวม มาตรา ๑๒๖ และมาตรา ๑๒๗*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, นนทบุรี.

_____. (๒๕๖๒). *พระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรม พ.ศ. ๒๕๖๒*. ราชกิจจานุเบกษา.

_____. (๒๕๖๑). *หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม “การป้องกันการทุจริต”*. ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด สาขา ๔, นนทบุรี.

_____. (๒๕๖๑). *พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑*. ราชกิจจานุเบกษา.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (๒๕๕๔). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔*.

Freud, S. (๑๙๖๑). *The ego and the id* (J. Strachey, Trans.). W. W. Norton. (Original work published ๑๙๒๓)

Kahneman, D. (๒๐๑๑). *Thinking, fast and slow*. Farrar, Straus and Giroux.

Langford, J. W., & Kernaghan, K. (Eds.). (๑๙๙๙). *The principal-agent conundrum in the public service: Canada and beyond*. University of Toronto Press.

MacLean, P. D. (๑๙๙๐). *The triune brain in evolution: Role in paleocerebral functions*. Plenum Press.

Maslow, A. H. (๑๙๕๓). *A theory of human motivation*. Psychological Review, ๕๐(๔), ๓๗๐-๓๙๖.

Organization for Economic Co-operation and Development. (๒๐๐๓). *Managing conflict of interest in the public service: OECD Guidelines and country experiences*. OECD Publishing.

Transparency International. (n.d.). *What is corruption?* Retrieved from <https://www.transparency.org/en/what-is-corruption>

United Nations Office on Drugs and Crime. (๒๐๐๔). *United Nations Convention Against Corruption*. https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/Convention/๐๘-๕๐๐๒๖_E.pdf

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ สร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต

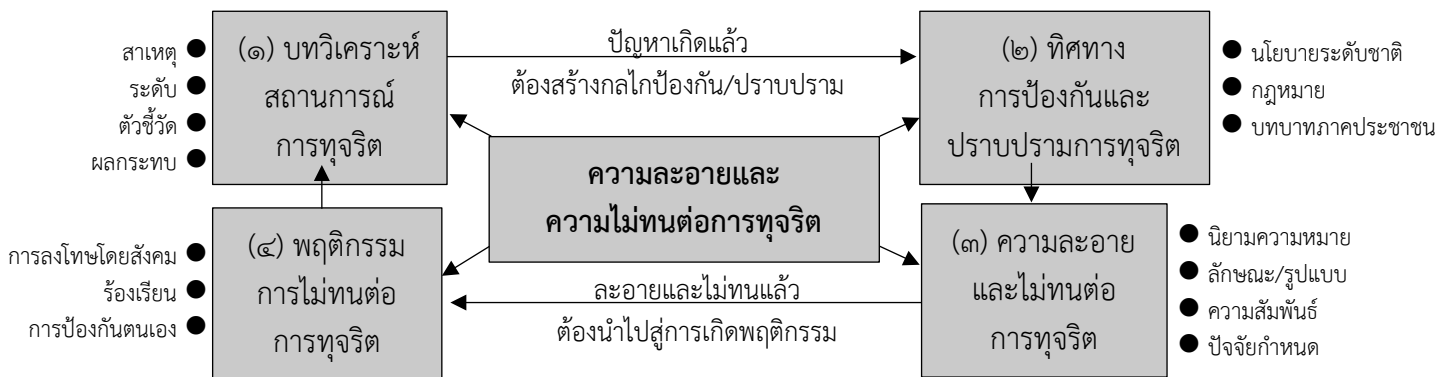
จุดประสงค์การเรียนรู้

หลังจากศึกษาหน่วยการเรียนรู้แล้ว ผู้ศึกษาหรือผู้สอนสามารถ

๑. วิเคราะห์สถานการณ์การทุจริตที่เกิดขึ้นในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับโลก
๒. อธิบายสาเหตุที่ทำให้เกิดการทุจริตและผลกระทบที่เกิดจากการทุจริต
๓. เข้าใจหลักการประเมินระดับการทุจริตด้วยดัชนีรับรู้การทุจริต
๔. อธิบายทิศทางการป้องกันและปราบปรามการทุจริต
๕. อธิบายความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต
๖. ประยุกต์ใช้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริตสู่พฤติกรรมที่ยึดมั่น

ความซื่อสัตย์สุจริต

๑. บทนำ

การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างสังคมที่ไร้การทุจริต “ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต” เป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่จำเป็นต้องเสริมสร้างให้เกิดขึ้นในสังคมไทย เพื่อสร้างค่านิยมที่ถูกต้องและสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่เยาวชนและพลเมืองของชาติ

หน่วยการเรียนรู้นี้มุ่งเน้นให้เกิดความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต ซึ่งเป็นกลไกทางสังคมที่มีพลังในการป้องกันและต่อต้านการทุจริต โดยนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์การทุจริตในสังคมที่สะท้อนผ่านสาเหตุของการทุจริต ระดับการทุจริต และระดับตัวชี้วัดการทุจริต ซึ่งเชื่อมโยงไปถึงผลกระทบของการทุจริตที่เกิดขึ้น และจากความสำคัญแห่งผลกระทบจากการทุจริตแล้ว ในเนื้อหาลำดับต่อไปได้นำเสนอกลไกของรัฐและสังคมที่เกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ดังปรากฏออกมาในรูปแบบของนโยบายระดับชาติ ตัวบทกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงบทบาทของภาคประชาชนที่เกิดขึ้นในสังคมเพื่อป้องกันและปราบปรามการทุจริต และเมื่อกล่าวถึงกลไกภาครัฐแล้วย่อมลงมาถึงระดับปัจเจกบุคคลที่ทุกฝ่ายต้องช่วยกันปลูกฝังค่านิยมเกี่ยวกับความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต โดยเชื่อว่าทัศนคติความเชื่อดังกล่าวจะนำไปสู่พฤติกรรมที่พึงประสงค์ในการปกป้อง

และแก้ปัญหาสังคมในเรื่องการทุจริต ทั้งรูปแบบการลงโทษทางสังคม การร้องเรียน และการปกป้องตนเองเพื่อให้ อยู่ในสังคมที่ไร้การทุจริต

๒. บทวิเคราะห์สถานการณ์การทุจริต

การทุจริตเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่ฝังรากลึกในสังคมไทยมายาวนาน เปรียบเสมือน "เนื้อร้าย" ที่คอยกัดกร่อนและบ่อนทำลายระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ ถึงแม้ว่ารัฐบาลหลายยุคหลายสมัยจะประกาศให้การต่อต้านทุจริตเป็นวาระแห่งชาติ แต่สถานการณ์ก็ยังไม่ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ พิจารณาได้จากดัชนีการรับรู้การทุจริต (Corruption Perception Index : CPI) ของประเทศไทยยังคงอยู่ในระดับที่น่าเป็นห่วง สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาเชิงระบบที่ต้องการการแก้ไขอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

อนึ่ง การทุจริตในประเทศไทยมีความซับซ้อนและเชื่อมโยงกับระบบอุปถัมภ์ วัฒนธรรมองค์กร และโครงสร้างอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจ ความเสียหายจากการทุจริตไม่เพียงส่งผลกระทบทางเศรษฐกิจในรูปแบบของตัวเลขมูลค่าการค้าที่สูญเสียไป แต่ยังบั่นทอนความเชื่อมั่นของประชาชนต่อสถาบันภาครัฐ กระบวนการยุติธรรม และส่งผลกระทบทางอ้อมต่อการพัฒนาประเทศในทุกมิติ ทั้งการลงทุนจากต่างประเทศ คุณภาพของการให้บริการสาธารณะ ความเหลื่อมล้ำทางสังคม และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทั้งนี้ ประเด็นแรกที่น่าสนใจสำหรับการศึกษาศถานการณ์การทุจริต คือ การศึกษาสาเหตุหรือมูลเหตุแห่งการทุจริต

๒.๑ สาเหตุที่ทำให้เกิดการทุจริต

จากการศึกษาวิจัยโครงการประเมินสถานการณ์ด้านการทุจริตในประเทศไทยของ เสาวนีย์ ไทยรุ่งโรจน์ และคณะ (๒๕๕๓) ได้ระบุเงื่อนไขหรือสาเหตุที่ทำให้เกิดการทุจริตว่า เกิดจากปัจจัยดังต่อไปนี้

๒.๑.๑ ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ พฤติกรรมส่วนตัวของข้าราชการบางคนที่เป็นคนโลภมากเห็นแก่ได้ ไม่รู้จักพอ ความเคยชินของข้าราชการที่คุ้นเคยกับการที่จะได้ “ค่าน้ำร้อนน้ำชา” หรือ “เงินใต้โต๊ะ” จากผู้มาติดต่อราชการ ขาดจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม

๒.๑.๒ ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย

(๑) ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้ของข้าราชการน้อยหรือต่ำมาก ไม่เหมาะกับค่าครองชีพที่สูงขึ้น การเติบโตของระบบทุนนิยมที่เน้นการบริโภค สร้างนิสัยการอยากได้ อยากมีเมื่อรายได้ไม่เพียงพอก็ต้องหาทางใช้อำนาจไปทุจริต

(๒) ด้านสังคม ได้แก่ ค่านิยมของสังคมที่ยกย่องคนมีเงิน คนร่ำรวย และไม่สนใจว่าเงินนั้นได้มาอย่างไร เกิดลัทธิเอาอย่าง อยากได้สิ่งที่คนรวยมี เมื่อเงินเดือนของตนไม่เพียงพอก็หาโดยวิธีมิชอบ

(๓) ด้านวัฒนธรรม ได้แก่ ค่านิยมการจ่ายเงินของนักธุรกิจให้กับข้าราชการที่ต้องการความสะดวกรวดเร็ว การบริการที่ดีกว่าหรือการลดต้นทุนที่จะต้องปฏิบัติตามระเบียบ

(๔) ด้านการเมือง ได้แก่ การทุจริตของข้าราชการแยกไม่ออกจากนักการเมือง โดยมี การร่วมมือของคนสองกลุ่มนี้ เกิดขึ้นได้ในกรณีการหารายได้และโครงการของรัฐ

(๕) ด้านระบบราชการ ได้แก่ กรณีความบกพร่องในการบริหารงานเปิดโอกาสให้เกิดการทุจริต กรณีการใช้ดุลพินิจมากและการผูกขาดอำนาจจะทำให้อัตราการทุจริตในหน่วยงานสูง กรณีที่ขั้นตอนของระเบียบราชการมีมากเกินไป ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องต้องเสียเวลามาก จึงเกิดการสมยอมกันระหว่างผู้ให้กับผู้รับ กรณีการตกอยู่ใต้สภาวะแวดล้อมและอิทธิพลของผู้ทุจริตมีทางเป็นไปได้ที่ผู้ผู้นั้นจะทำการทุจริตด้วย กรณีที่มี

การรวมอำนาจระบบราชการมีลักษณะที่รวมศูนย์ ทำให้ไม่มีระบบตรวจสอบที่เป็นจริงและมีประสิทธิภาพ กรณีตำแหน่งหน้าที่ในลักษณะอำนาจต่อการกระทำผิด เช่น อำนาจในการอนุญาตการอนุมัติจัดซื้อจัดจ้าง ผู้ประกอบการเอกชนมักจะยอมเสียเงินติดสินบนเจ้าหน้าที่ เพื่อให้เกิดความสะดวกและรวดเร็ว และกรณีการที่ข้าราชการผู้ใหญ่ทุจริตให้เห็นเป็นตัวอย่างแล้วไม่ถูกลงโทษ ข้าราชการชั้นผู้น้อยจึงเลียนแบบกลายเป็นความเคยชิน และมองไม่เห็นว่าการกระทำเหล่านั้นจะเป็นการทุจริต หรือมีความสับสนระหว่างสินน้ำใจกับการทุจริตโดยแยกไม่ออกจากกัน

(๖) กฎหมายและระเบียบ ได้แก่ กรณีกฎหมายหลายฉบับที่ใช้อยู่ยังมี "ช่องโหว่" ที่ทำให้เกิดการทุจริตที่ดำรงอยู่ได้ กรณีการทุจริตไม่ได้เป็นคดีอาชญากรรมที่จะมีหลักฐานพยานชัดเจน การให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายสืบหาพยานหลักฐานนั้นเป็นไปได้ยากมาก คู่กรณีทั้งสองฝ่ายมักไม่ค่อยมีฝ่ายใดยอมเปิดเผยออกมา และถ้าหากมีฝ่ายใดต้องการที่จะเปิดเผยความจริงในเรื่องนี้ กฎหมายหมิ่นประมาทก็สามารถยับยั้งเอาไว้ได้ อีกทั้งกฎหมายของทุกประเทศเอาผิดกับบุคคลผู้ให้สินบนเท่ากับผู้รับสินบน จึงไม่ค่อยมีผู้ให้สินบนรายใดกล้าดำเนินคดีกับผู้รับสินบน กรณีราษฎรที่รู้เห็นการทุจริตก็เป็นโจทก์ฟ้องร้องมิได้ เนื่องจากไม่ใช่ผู้เสียหายยิ่งกว่านั้น กระบวนการพิจารณาพิพากษายังยุ่งยากซับซ้อนจนกลายเป็นผลดีแก่ผู้ทุจริต และกรณีขั้นตอนทางกฎหมายหรือระเบียบปฏิบัติยุ่งยาก ซับซ้อน มีขั้นตอนมากทำให้เกิดช่องทางให้ข้าราชการหาประโยชน์ได้

(๗) การตรวจสอบ ได้แก่ กรณีภาคประชาชนขาดความเข้มแข็ง ทำให้กระบวนการต่อต้านการทุจริตจากฝ่ายประชาชนไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร และกรณีการขาดการควบคุมตรวจสอบของหน่วยงานที่มีหน้าที่ตรวจสอบหรือกำกับดูแลอย่างจริงจัง

(๘) สาเหตุอื่น ๆ ได้แก่ เรื่อง อิทธิพลของภรรยาหรือผู้หญิง เนื่องจากเป็นผู้ใกล้ชิดสามี อันเป็นตัวละครสำคัญที่สนับสนุนและส่งเสริมให้สามีของตนทำการทุจริตเพื่อความเป็นอยู่ของครอบครัว หรือเรื่องการพนันที่ทำให้ข้าราชการที่เสียพนันมีแนวโน้มจะทุจริตมากขึ้น

๒.๒ ระดับการทุจริตในประเทศไทย

การแบ่งระดับการทุจริตนั้น สามารถแบ่งระดับการทุจริตได้เป็น ๒ ระดับ คือ การทุจริตระดับชาติและการทุจริตระดับท้องถิ่น ดังนี้

๒.๒.๑ การทุจริตระดับชาติ ส่วนใหญ่เป็นการทุจริตเชิงนโยบาย โดยรูปแบบนี้นักการเมืองจะใช้ อำนาจในการบริหารราชการรวมถึงอำนาจนิติบัญญัติเป็นเครื่องมือในการออกกฎหมาย แก้ไขกฎหมาย รวมถึงการออกนโยบายต่างๆ โดยการอาศัยช่องว่างทางกฎหมายให้เอื้อประโยชน์ต่อตนเองและพวกพ้อง ทั้งนี้ เพื่อให้การกระทำการทุจริตกลายเป็นสิ่งที่ชอบธรรม เนื่องจากมีกฎหมาย กฎ ระเบียบ และนโยบายรองรับการทุจริต นอกจากนี้การทุจริตเชิงนโยบายยังปรากฏในรูปแบบอื่นๆ เช่น การซื้อขายตำแหน่งในระดับสูงทางราชการ นำไปสู่การตรวจสอบที่หละหลวมในโครงการก่อสร้าง การจัดซื้อจัดจ้างในภาครัฐและการใช้วิธีพิเศษในการดำเนินการ หลีกเลียงกฎเกณฑ์ มาตรการป้องกันการทุจริตต่างๆ ในแต่ละกระบวนการขั้นตอน มีการแบ่งผลประโยชน์กันในกลุ่มพวกพ้อง นอกจากนี้ยังมีรูปแบบของการว่าจ้างแบบเหมารวม (Turnkey) ซึ่งผู้รับเหมาสามารถดำเนินการออกแบบและก่อสร้างโครงการให้แล้วเสร็จได้ด้วยตัวเอง ซึ่งเป็นการเอื้อต่อการทุจริต เนื่องจากผู้รับเหมาโครงการสามารถปรับเปลี่ยนแผนงานต่างๆ ได้ตลอดเวลาสามารถปรับเพิ่มค่าใช้จ่ายและขออนุมัติงบประมาณเพิ่มได้ง่าย อีกทั้งยังเปิดช่องให้บริษัทเอกชนเรียกร้อยค่าขาดเคยจากรัฐได้ ซึ่งมักเกิดจากการทำสัญญาที่หละหลวม มีช่องว่างให้หน่วยงานรัฐเสียเปรียบ

๒.๒.๒ การทุจริตในระดับท้องถิ่น เป็นการบริหารราชการในรูปแบบท้องถิ่นรูปแบบการกระจายอำนาจเพื่อให้บริการต่างๆ ของรัฐสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้มากขึ้น แต่การดำเนินการในรูปแบบของท้องถิ่นก็มักก่อให้เกิดปัญหาการทุจริตเป็นจำนวนมาก ผู้บริหารท้องถิ่นจะเป็นนักการเมืองที่อยู่ในท้องถิ่นนั้น หรือนักธุรกิจที่ปรับบทบาทตนเองมาเป็นนักการเมือง และเมื่อเป็นนักการเมือง เป็นผู้บริหารท้องถิ่นแล้วก็เปิดโอกาสในการแสวงหาผลประโยชน์สำหรับตนเองและพวกพ้องได้

ระดับการทุจริตในประเทศไทยที่แบ่งออกเป็นระดับชาติและระดับท้องถิ่นส่วนใหญ่มักจะมีรูปแบบการทุจริตที่คล้ายกัน เช่น การจัดซื้อจัดจ้าง การประมูล การซื้อขายตำแหน่ง โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่นที่มีข่าวจำนวนมากเกี่ยวกับผู้บริหารท้องถิ่นเรียกรับผลประโยชน์ในการปรับเปลี่ยนตำแหน่ง หรือเลื่อนตำแหน่ง เป็นต้น โดยการทุจริตที่เกิดขึ้นอาจจะไม่ใช่การทุจริตที่เป็นตัวเงินให้เห็นได้ชัดเจนเท่าใด แต่จะแฝงตัวอยู่ในรูปแบบต่างๆ หากไม่พิจารณาให้ดีแล้วอาจมองไม่เห็นว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการทุจริต แต่แท้จริงแล้วการกระทำนั้นคือการทุจริตอย่างหนึ่งและร้ายแรงมากพอที่จะส่งผลกระทบและก่อให้เกิดความเสียหายต่อสังคมประเทศชาติได้เช่นกัน ตัวอย่างเช่น การประเมินผลการปฏิบัติงาน ซึ่งผู้บังคับบัญชาให้คะแนนประเมินพิเศษแก่ลูกน้องที่ตนเองชอบทำให้ได้รับเงินเดือนในอัตราที่สูงกว่าความเป็นจริงเกินที่บุคคลนั้นควรจะได้รับ เป็นต้น การกระทำดังกล่าวถือเป็นความผิดทางวินัย ซึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐจะมีบทบัญญัติเกี่ยวกับประมวลจริยธรรมข้าราชการพลเรือนให้ยึดถือปฏิบัติอยู่แล้ว ซึ่งหากเกิดกรณีดังกล่าวขึ้นเท่ากับว่าเป็นการกระทำที่ทุจริตและประพฤติผิดประมวลจริยธรรมอีกด้วย

๒.๓ ดัชนีการรับรู้การทุจริต

ดัชนีการรับรู้การทุจริต (Corruption Perceptions Index : CPI) คือ ดัชนีที่องค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ (Transparency International : TI) พัฒนาขึ้นเพื่อใช้สะท้อนภาพลักษณ์การทุจริตในภาครัฐของประเทศต่างๆ ทั่วโลก โดยได้มีการเผยแพร่รายงานผลการชี้วัดเป็นประจำทุกปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๘ เป็นต้นมา ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่น่าดัชนีการรับรู้การทุจริตดังกล่าวมาใช้อ้างอิงอย่างมีนัยสำคัญผ่านการกำหนดเป็นเป้าหมายของการบรรลุผลตามยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐) และแผนการพัฒนาต่างๆ

ในการประเมินดัชนีการรับรู้การทุจริตที่ผ่านมา จะถูกประเมินจากแหล่งข้อมูล ๙ แหล่งข้อมูล ครอบคลุมด้านต่างๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง การจัดการของรัฐบาล ความสามารถในการแข่งขันระดับประเทศ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการรับรู้การทุจริต ประสิทธิภาพของภาครัฐและภาคเอกชนในการดำเนินงานและการวัดด้านความเป็นประชาธิปไตยของประเทศ

ดัชนีการรับรู้การทุจริตของประเทศไทย ได้ถูกกำหนดเป็นหนึ่งในเป้าหมายภาพรวมของแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็น (๒๑) การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ โดยมีค่าเป้าหมายในช่วงปี ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐ อยู่ในอันดับ ไม่เกิน ๔๓ หรือไม่น้อยกว่า ๕๗ คะแนน และภายในปี ๒๕๘๐ อยู่ในอันดับ ไม่เกิน ๖๐ หรือไม่น้อยกว่า ๗๓ คะแนน ซึ่งองค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ (TI) ได้เผยแพร่ผลการสำรวจดัชนีการรับรู้การทุจริต (CPI) ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๗ (Corruption Perceptions Index : CPI ๒๐๒๔) เมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๘ ผลการประเมินปรากฏว่า อันดับ ๑ ได้คะแนนสูงสุด ๙๐ คะแนน คือ เดนมาร์ก อันดับ ๒ ได้ ๘๘ คะแนน คือ ประเทศฟินแลนด์ อันดับ ๓ ได้ ๘๔ คะแนน คือ ประเทศสิงคโปร์ อันดับ ๔ ได้ ๘๓ คะแนน คือ ประเทศนิวซีแลนด์ และอันดับ ๕ ได้ ๘๑ คะแนน คือ ประเทศลักเซมเบิร์ก นอร์เวย์ สวิตเซอร์แลนด์ ในขณะที่ประเทศไทยได้ ๓๔ คะแนน จัดอยู่ในอันดับที่ ๑๐๗ จาก ๑๘๐ ประเทศทั่วโลก และอยู่ในอันดับที่ ๕ ของกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน

ซึ่งผลคะแนน CPI ต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนด (โดยสามารถค้นคว้าเพิ่มเติมได้ที่เว็บไซต์ Transparency International <https://www.transparency.org/en/cpi/๒๐๒๔>)

แหล่งข้อมูลที่ต้องการเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ (Transparency International : TI) ใช้ในการจัดอันดับคะแนน CPI ของประเทศไทย มีจำนวน ๙ แหล่งข้อมูลจาก ๑๓ แหล่งข้อมูล ได้แก่

๑) Bertelsmann Stiftung Transformation Index (BTI) ประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ ในประเด็นการใช้ตำแหน่งหน้าที่เพื่อประโยชน์มิชอบและประสิทธิภาพของรัฐบาลในการควบคุมปัญหาการทุจริต

๒) Economist Intelligence Unit Country Risk Service (EIU) ประเมินโดยนักวิเคราะห์ความเสี่ยงจากทั่วโลก ในประเด็นการตรวจสอบการใช้งบประมาณ การใช้อำนาจแต่งตั้งเจ้าหน้าที่รัฐและความเป็นอิสระขององค์กรตรวจสอบ

๓) Global Insight Country Risk Ratings (GI) ประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ และนักวิเคราะห์ความเสี่ยงในประเด็นความเสี่ยงด้านทางธุรกิจ การตัดสินใจบนเจ้าหน้าที่ และการออกนโยบายที่เอื้อประโยชน์ต่อธุรกิจบางธุรกิจ

๔) IMD World Competitiveness Center World Competitiveness Yearbook Executive Opinion Survey (IMD) ประเมินโดยนักธุรกิจทั่วโลก ในประเด็นการให้สินบนและการทุจริตคอร์รัปชันของประเทศต่างๆ ยังคงมีอยู่หรือไม่

๕) Political and Economic Risk Consultancy Asian Intelligence (PERC) ประเมินโดยนักธุรกิจต่างประเทศ โดยการให้คะแนนปัญหาการคอร์รัปชัน ในประเทศที่กำลังทำงานอยู่ในระดับใด

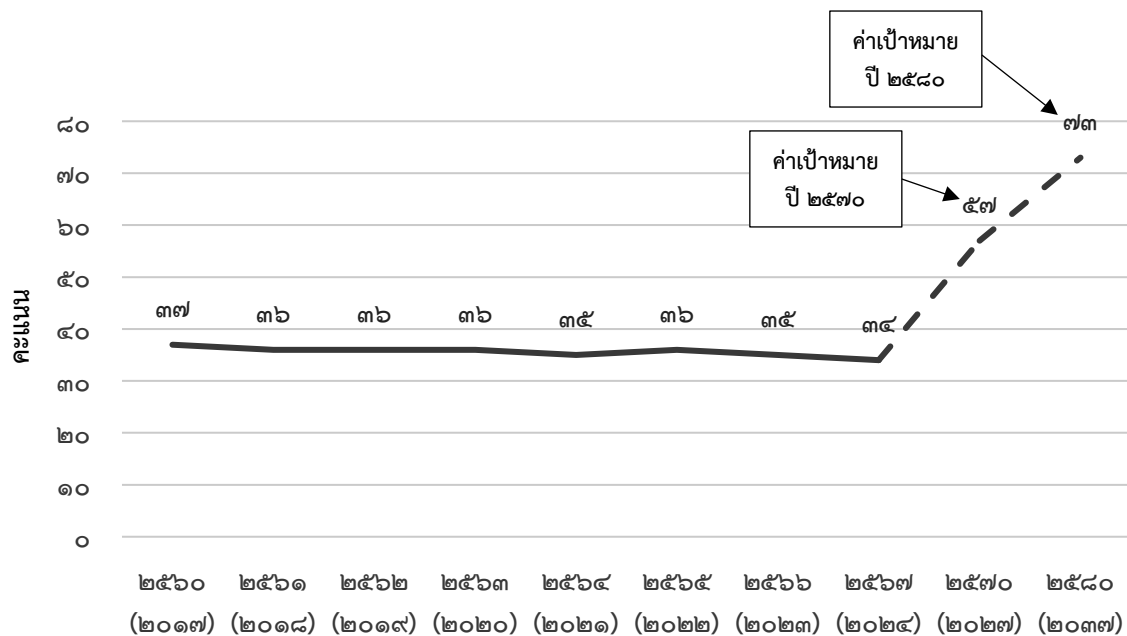
๖) The PRS Group International Country Risk Guide (PRS) ประเมินโดยนักวิเคราะห์ของ PRS ในประเด็นการใช้อำนาจทางการเมืองเพื่อทุจริต และระบบอุปถัมภ์ระหว่าง ภาคการเมืองและภาคธุรกิจ

๗) World Economic Forum Executive Opinion Survey (WEF) ประเมินโดยนักธุรกิจในประเทศในประเด็นการจ่ายสินบนในการดำเนินธุรกิจ มีอย่างน้อยเพียงใด

๘) World Justice Project Rule of Law Index Expert Survey (WJP) ประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ ในประเด็นการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ และ

๙) Varieties of Democracy (V-Dem) ประเมินโดยนักวิชาการ นักธุรกิจ นักวิเคราะห์ทั่วโลกในประเด็นการทุจริตของฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายตุลาการ เกี่ยวกับสินบนและการขัดกันแห่งผลประโยชน์

ภาพที่ ๑ กราฟเส้นแสดงคะแนนดัชนีการรับรู้การทุจริต (CPI) ของประเทศไทยตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๗ และค่าเป้าหมายปี ๒๕๘๐

ตารางที่ ๑ แสดงการเปรียบเทียบค่าคะแนนดัชนีการรับรู้การทุจริต/อันดับของประเทศอาเซียน ปี พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๖๗

ลำดับของ ประเทศ อาเซียน	ประเทศ	ผลคะแนน/อันดับโลก ปี ๒๕๖๖	ลำดับของ ประเทศ อาเซียน	ประเทศ	ผลคะแนน/อันดับโลก ปี ๒๕๖๗
๑	สิงคโปร์	๘๓/๕	๑	สิงคโปร์	๘๔/๓
๒	มาเลเซีย	๕๐/๕๗	๒	มาเลเซีย	๕๐/๕๗
๓	เวียดนาม	๔๑/๘๓	๓	เวียดนาม	๔๐/๘๘
๔	ไทย	๓๕/๑๐๘	๔	อินโดนีเซีย	๓๗/๙๙
๕	อินโดนีเซีย	๓๔/๑๑๕	๕	ไทย	๓๔/๑๐๗
๖	ฟิลิปปินส์	๓๔/๑๑๕	๖	ลาว	๓๓/๑๑๔
๗	ลาว	๒๘/๑๓๖	๗	ฟิลิปปินส์	๓๓/๑๑๔
๘	กัมพูชา	๒๘/๑๓๖	๘	กัมพูชา	๒๑/๑๕๘
๙	เมียนมา	๒๐/๑๖๒	๙	เมียนมา	๑๖/๑๖๘

จากตารางผลคะแนนของประเทศไทยเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศในอาเซียน ประเทศไทยมีผลคะแนนอยู่ในอันดับที่ ๕ ของจำนวนประเทศในอาเซียนที่เข้าร่วมการประเมิน รองจากสิงคโปร์ มาเลเซีย เวียดนาม และอินโดนีเซีย และลดลงจากปีที่ผ่านมา ๑ อันดับ

หมายเหตุ : การตรวจสอบหรือเข้าถึงผลการสำรวจดัชนีการรับรู้การทุจริต (CPI) ประจำปี ขององค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ (Transparency International : TI) สามารถเข้าถึงได้จากเว็บไซต์ทางการขององค์กรที่ <https://www.transparency.org/>

๒.๔ ผลกระทบของการทุจริตต่อการพัฒนาประเทศ

การทุจริตเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาอย่างยาวนานในสังคมไทย ดังนั้น แนวทางการป้องกันและปราบปรามการทุจริตจะต้องมีการปลูกฝังให้พลเมืองของประเทศมีการรับรู้ โดยสร้างความรู้ความเข้าใจ ตระหนักถึงปัญหาและปลูกฝังจิตสำนึกในวัฒนธรรมต่อต้านการทุจริต ตั้งแต่ระดับเยาวชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และเกิดจิตสำนึกที่ดีของความเป็นพลเมืองดีที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม และเมื่อทุกภาคส่วนได้ตระหนักรู้ร่วมกัน การทุจริตในสังคมไทยก็จะค่อยๆ หดไป หรือลดน้อยลง ขณะเดียวกันต้องส่งเสริมและนำธรรมาภิบาล โดยนำเข้ามาปรับใช้จริงในทุกภาคส่วนของสังคม ทั้งนี้ แนวทางการป้องกันการทุจริตที่เป็นรูปธรรม ทุกภาคส่วนต้องร่วมมือกันอย่างจริงจัง ผ่านกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชน หน่วยงานภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานภาครัฐที่ต้องเน้น ทั้งปลูกฝังวัฒนธรรมค่านิยมที่ไม่ทนต่อการทุจริต ด้วยเช่นนี้ จึงจะส่งผลให้ปัญหาการทุจริตลดลงและหมดจากสังคมไทยไปในที่สุด

อนึ่ง ผลกระทบของการทุจริตต่อการพัฒนาประเทศ ก่อให้เกิดอันตรายและความเสียหายต่อประชาชน สังคม และประเทศชาติ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ., ๒๕๖๘)

๒.๔.๑ ผลกระทบต่อประชาชน

(๑) เกิดความไม่เท่าเทียมและเกิดความเหลื่อมล้ำในสังคม ซึ่งส่งผลกระทบต่อประโยชน์สาธารณะที่ประชาชนพึงจะได้รับหรือการเอื้อประโยชน์แก่นายทุน

(๒) ประชาชนได้รับผลประโยชน์ร่วมไม่เต็มที่หรือเสียประโยชน์

(๓) เกิดค่านิยมในสังคมที่ผิด ขาดคุณธรรมจริยธรรมและนำไปสู่การทุจริต และประพฤตินิยมชอบต่อสังคม

๒.๔.๒ ผลกระทบต่อสังคม

(๑) งบประมาณที่ประชาชนควรจะได้รับไม่ได้ถูกใช้ตามวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์แก่ชุมชนอย่างแท้จริง

(๒) ขาดคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของภาครัฐ

(๓) เกิดความเหลื่อมล้ำในสังคม ประชาชนบางส่วนไม่สามารถเข้าถึงบริการของรัฐได้อย่างเท่าเทียม

(๔) เกิดความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ ส่งผลให้เกิดการแย่งชิงอำนาจในสังคม

(๕) สังคมเกิดความไม่ยุติธรรม

๒.๔.๓ ผลกระทบต่อประเทศชาติ

- (๑) ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจของประเทศขาดความน่าเชื่อถือทางเศรษฐกิจและขาดการพัฒนาที่ต่อเนื่องทำให้ประเทศพัฒนาได้อย่างล่าช้าและด้อยการพัฒนา
- (๒) การเมืองขาดเสถียรภาพ
- (๓) ประชาชนได้รับผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา และด้านสาธารณสุข
- (๔) สูญเสียภาพลักษณ์ของประเทศในประชาคมโลกและนักลงทุน
- (๕) ประเทศชาติสูญเสียงบประมาณแผ่นดินที่ใช้ในการพัฒนาและบริหารประเทศ
- (๖) ลดโอกาสการแข่งขันทางเศรษฐกิจในต่างประเทศและขาดการจูงใจในการลงทุน

สรุปการทุจริตส่งผลกระทบอย่างรุนแรงและกว้างขวางต่อประเทศไทยในหลากหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครองและส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศในทุกๆ ด้าน อีกทั้งยังเป็นพื้นฐานที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งของคนในชาติ ด้วยการเห็นประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ของประเทศ ทำให้ประชาชนได้รับบริการสาธารณะหรือสิ่งอำนวยความสะดวกไม่เต็มที่อย่างที่ควรจะเป็น เงินภาษีของประชาชนตกไปอยู่ในกระเป๋าของผู้ทุจริต นอกจากนี้แล้ว หากพิจารณาในแง่การลงทุนจากต่างประเทศภายในประเทศ ยังพบว่า นักลงทุนต่างประเทศ จะมองว่าการทุจริตถือว่าเป็นต้นทุนอย่างหนึ่ง ซึ่งต้นทุนนี้นักลงทุนจากต่างประเทศจะใช้ประกอบการพิจารณาการลงทุนประกอบกับปัจจัยด้านอื่นๆ ทั้งนี้ หากต้นทุนที่ต้องเสียจากการทุจริตมีต้นทุนที่สูง นักลงทุนจากต่างประเทศอาจพิจารณาตัดสินใจการลงทุนไปยังประเทศอื่น ส่งผลให้การจ้างงานการสร้างรายได้ ให้แก่ประชาชนลดลง ก็จะส่งผลต่อการจัดเก็บภาษีอากรซึ่งเป็นรายได้ของรัฐ และส่งผลต่อการจัดสรรงบประมาณและการพัฒนาประเทศ

นอกจากนั้น อนุญญา มั่นโชติ และคณะ (๒๕๖๖) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการทุจริตและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทุจริตในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ พบว่า การทุจริตในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจเป็นผลจากปัจจัยหลากหลายที่ครอบคลุมทั้งปัจจัยภายในของผู้กระทำความผิดและปัจจัยภายนอกเชิงระบบ โดยพิจารณาในภาพรวม พบว่า ปัจจัยภายในเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดการทุจริตมากที่สุด โดยเฉพาะลักษณะส่วนบุคคลของผู้ปฏิบัติงานซึ่งขาดความซื่อสัตย์สุจริต ขาดคุณธรรมจริยธรรม และไม่มีจิตสำนึกในการแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์ส่วนรวม ตลอดจนมีแรงจูงใจจากความโลภและการใช้อำนาจในทางมิชอบเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวหรือเพื่อเอื้อประโยชน์แก่ผู้อื่น ขณะเดียวกัน ปัจจัยภายนอกก็มีส่วนส่งเสริมให้เกิดการทุจริต เช่น การได้รับค่าตอบแทนที่ไม่สอดคล้องกับภาระงานและค่าครองชีพ ภาระหนี้สินส่วนบุคคล ค่านิยมเชิงอุปถัมภ์ การยอมรับการให้และรับผลประโยชน์เพื่อแลกกับความสะดวกในการเข้าถึงบริการหรือโครงการของรัฐ ตลอดจนประเด็นของการแทรกแซงจากนักการเมืองในกระบวนการสรรหาผู้บริหาร การบริหารจัดการที่ขาดประสิทธิภาพ ระบบการควบคุมภายในที่ไม่เข้มแข็ง วัฒนธรรมองค์กรที่ไม่เอื้อต่อความโปร่งใส ระเบียบและข้อบังคับที่มีรายละเอียดมากเกินไปหรือไม่ชัดเจน รวมถึงการตรวจสอบจากหน่วยงานภายนอกที่ดำเนินการล่าช้า ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่เปิดโอกาสให้เกิดการทุจริตอย่างเป็นระบบ และส่งผลให้ผู้ปฏิบัติงานขาดความเกรงกลัวต่อบทลงโทษ

สำหรับปัจจัยเฉพาะที่ก่อให้เกิดการทุจริตในแต่ละรูปแบบภายในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจสามารถจำแนกได้อย่างชัดเจนตามลักษณะของการกระทำ พบว่า ๑) การทุจริตในด้านการบริหารงานบุคคล เกิดจากการที่หน่วยงานรัฐวิสาหกิจมีระเบียบการบริหารบุคคลเฉพาะของตนเองซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้บริหารสามารถใช้ดุลยพินิจในการคัดเลือกหรือแต่งตั้งบุคลากรได้ ส่งผลให้เกิดการเอื้อประโยชน์ต่อบุคคลใกล้ชิด โดยเฉพาะในบริบทที่ระบบอุปถัมภ์มีอิทธิพล เช่น การแต่งตั้งคณะกรรมการที่มีความเชื่อมโยงกับกลุ่มการเมือง ๒) การทุจริตในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างมีช่องว่างเนื่องจากพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. ๒๕๖๐ อนุญาตให้รัฐวิสาหกิจสามารถออกระเบียบหรือข้อบังคับของตนเองได้ โดยได้รับการเห็นชอบจากคณะกรรมการนโยบายซึ่งแม้จะมีวัตถุประสงค์เพื่อความยืดหยุ่น แต่กลับเปิดช่องให้เกิดการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ โดยเฉพาะในกรณีที่เกี่ยวข้องกับกิจการพาณิชย์โดยตรง ซึ่งไม่อยู่ภายใต้ข้อบังคับของกฎหมายดังกล่าว ๓) การทุจริตที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำงบประมาณ/โครงการ หรือการเบิกจ่ายเงินในโครงการเป็นเท็จ มักพบในโครงการขนาดใหญ่ที่ได้รับนโยบายสนับสนุนจากคณะรัฐมนตรีหรือคณะกรรมการของรัฐวิสาหกิจ ซึ่งเอื้อต่อการทุจริตเชิงนโยบาย และเปิดโอกาสให้เกิดการร่วมมือระหว่างภาคการเมืองและผู้ปฏิบัติงานเพื่อแบ่งปันผลประโยชน์ ๔) การทุจริตในรูปแบบของการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ สะท้อนถึงการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายหรือระเบียบภายใน เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนหรือเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ๕) การทุจริตยักยอกหรือเบียดบังทรัพย์สินของทางราชการ เกิดจากบุคลากรที่มีหน้าที่ใกล้ชิดกับเงินหรือทรัพย์สินของหน่วยงาน อาศัยช่องโหว่ของระเบียบ ขั้นตอนการปฏิบัติงานที่ไม่เข้มงวด และการขาดการกำกับตรวจสอบอย่างรัดกุม รวมถึงความเชื่อใจที่เกินควรจากผู้บังคับบัญชา ทำให้เกิดโอกาสในการทุจริตโดยปราศจากการตรวจสอบอย่างจริงจัง และ ๖) การทุจริตในลักษณะเรียกรับสินบน พบในหน่วยงานที่มีหน้าที่ให้บริการประชาชนหรือมีอำนาจในการอนุมัติหรืออนุญาต ซึ่งเปิดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์เพื่ออำนวยความสะดวกหรือเร่งรัดกระบวนการให้กับผู้ร้องขอ เป็นลักษณะของการตอบแทนผลประโยชน์ซึ่งกันและกันที่ยากต่อการตรวจสอบโดยตรง

จากรายงานสถานการณ์การทุจริตประเทศไทย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๗ โดยสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (สำนักงาน ป.ป.ช., ๒๕๖๘) พบว่า หน่วยงานที่ถูกกล่าวหามากที่สุด ได้แก่ หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน ๑,๕๕๐ เรื่อง รองลงมาเป็นกระทรวงมหาดไทย จำนวน ๓๗๕ เรื่อง กระทรวงศึกษาธิการ จำนวน ๑๙๘ เรื่อง และเป็นส่วนราชการอื่นๆ จำนวน ๑,๒๖๕ เรื่อง เมื่อพิจารณาคำกล่าวหาในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๗ จำแนกตามพื้นที่รับผิดชอบของสำนักงาน ป.ป.ช. ส่วนกลาง และสำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัดในเขตพื้นที่ ภาค ๑-๙ และประเภทคำกล่าวหาพบว่า คำกล่าวหาใน ๒ อันดับแรก เป็นประเภทการจัดซื้อจัดจ้าง และประเภทปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เช่น ละเลย เพิกเฉยต่อการปฏิบัติตามหน้าที่ กระทำการเกินอำนาจหน้าที่โดยทุจริต และอนุมัติ/ไม่อนุมัติใบอนุญาตโดยมิชอบ เป็นต้น นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาวงเงินงบประมาณของโครงการหรือจำนวนเงินที่มีการทุจริตตามคำกล่าวหา มีมูลค่ารวม ๑๑,๘๓๔ ล้านบาท หากจำแนกตามประเภทคำกล่าวหา พบว่า คำกล่าวหาประเภทการจัดซื้อจัดจ้างมีมูลค่ามากที่สุด จำนวน ๘,๖๐๒ ล้านบาท รองลงมาเป็นประเภทปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เช่น ละเลย เพิกเฉยต่อการปฏิบัติตามหน้าที่ กระทำการเกินอำนาจหน้าที่โดยทุจริต และอนุมัติ/ไม่อนุมัติใบอนุญาตโดยมิชอบ เป็นต้น จำนวน ๒,๑๘๙ ล้านบาท และประเภทยักยอก/เบียดบังเงินหรือทรัพย์สินของราชการ จำนวน ๓๕๘ ล้านบาท ตามลำดับ

๓. ทิศทางการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

ประเทศไทยได้มีความพยายามในการแก้ไขปัญหาการทุจริตอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยความร่วมมือทั้งหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ หน่วยงานเอกชน และภาคประชาชนในการร่วมมือป้องกันและปราบปรามการทุจริต รวมถึงได้มีการออกกฎหมายลงโทษผู้ที่กระทำความผิด มีการจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบเพื่อทำหน้าที่ในการดำเนินคดีกับบุคคลที่ทำการทุจริต มีการใช้กฎหมาย ระเบียบ และแผนที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๓.๑ นโยบายการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

๓.๑.๑ ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.๒๕๖๑ – ๒๕๘๐ ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อปรับเปลี่ยนภาครัฐที่ยึดหลัก “ภาครัฐของประชาชนเพื่อประชาชนและประโยชน์ส่วนรวม” โดยภาครัฐต้องมีขนาดที่เหมาะสมกับบทบาทภารกิจ แยกแยะบทบาทหน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่ในการกำกับหรือในการให้บริการในระบบเศรษฐกิจที่มีการแข่งขันมีสมรรถนะสูง ยึดหลักธรรมาภิบาล ปรับวัฒนธรรมการทำงานให้มุ่งผลสัมฤทธิ์และผลประโยชน์ส่วนรวม มีความทันสมัย และพร้อมที่จะปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำนวัตกรรม เทคโนโลยี ข้อมูลขนาดใหญ่ ระบบการทำงานที่เป็นดิจิทัลเข้ามาประยุกต์ใช้อย่างคุ้มค่าและปฏิบัติงานเทียบได้กับมาตรฐานสากล รวมทั้งมีลักษณะเปิดกว้าง เชื่อมโยงถึงกันและเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และโปร่งใส โดยทุกภาคส่วนในสังคมต้องร่วมกันปลูกฝังค่านิยมความซื่อสัตย์สุจริต ความมั่งคั่งและสร้างจิตสำนึกในการปฏิเสธไม่ยอมรับการทุจริตประพฤติมิชอบอย่างสิ้นเชิง นอกจากนี้ กฎหมายต้องมีความชัดเจน มีเพียงเท่าที่จำเป็น มีความทันสมัย มีความเป็นสากล มีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำและเอื้อต่อการพัฒนา โดยกระบวนการยุติธรรมมีการบริหารที่มีประสิทธิภาพ เป็นธรรมไม่เลือกปฏิบัติและการอำนวยความสะดวกตามหลักนิติธรรม

ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.๒๕๖๑ – ๒๕๘๐ ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ คือ ภาครัฐมีความโปร่งใส ปลอดการทุจริตและประพฤติมิชอบ ทุกภาคส่วนร่วมต่อต้านการทุจริต ภาครัฐมีการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในทุกระดับ โดยเฉพาะการสร้างวัฒนธรรมแยกแยะประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมของบุคลากรภาครัฐให้เกิดขึ้น รวมทั้งสร้างจิตสำนึกและค่านิยมให้ทุกภาคส่วนตื่นตัวและละอายต่อการทุจริตประพฤติมิชอบทุกรูปแบบ พร้อมทั้ง ส่งเสริม สนับสนุน ให้ภาคีองค์กรภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ชุมชน ประชาชน และภาคีต่างๆ มีส่วนร่วมในการสอดส่อง เฝ้าระวัง ให้ข้อมูลแจ้งเบาะแสการทุจริต และตรวจสอบการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ และภาคส่วนอื่นๆ โดยได้รับความคุ้มครองจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ

๓.๑.๒ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็น (๒๑) การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๘๐) (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม) แผนแม่บทนี้เป็น ๑ ใน ๒๓ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ที่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม ให้มีความสอดคล้องกับบริบทและสถานการณ์ในการพัฒนาประเทศที่เป็นปัจจุบัน โดยเป็นแผนระดับที่ ๒ ที่มีผลผูกพัน ให้ทุกหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องต้องแปลงไปสู่การปฏิบัติร่วมกันอย่าง บูรณาการ รวมทั้งการจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณต้องสอดคล้องกับแผนแม่บทฯ เพื่อบรรลุผลลัพธ์ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้อย่างเป็นรูปธรรม

การขับเคลื่อนการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในภาพรวมในการช่วยส่งเสริมให้ภาครัฐมีความโปร่งใส ปลอดการทุจริตและประพฤติมิชอบ เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงานของภาครัฐ โดยเฉพาะกระบวนการและกลไกที่เกี่ยวข้องในการปราบปรามการทุจริต ก่อให้เกิดความน่าเชื่อถือแก่ภาคประชาชน รวมทั้งเกิดภาคีเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ ซึ่งแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็น (๒๑) การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๘๐) (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม) ได้กำหนดเป้าหมาย “ประเทศไทยปลอดการทุจริตและประพฤติมิชอบ” โดยมีตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายภาพรวม ๒ ตัวชี้วัด ได้แก่ (๑) ดัชนีการรับรู้การทุจริตของประเทศไทย (อันดับ/คะแนน) (๒) คะแนนเฉลี่ยการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสของหน่วยงานภาครัฐทุกหน่วยงานในประเทศไทย (คะแนนต่อปี) ประกอบด้วย ๒ แผนย่อย คือ

(๑) แผนย่อยการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบ ที่มุ่งเน้นการปรับพฤติกรรม “คน” โดยการปลูกฝังวิถีคิดในกลุ่มเป้าหมายเด็กและเยาวชนเพื่อปฏิรูปคนรุ่นใหม่ให้มีจิตสำนึกในความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อสร้างพลังร่วม ในการแก้ไขปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบต่อไปในอนาคตและการปรับ “ระบบ” โดยการสร้างนวัตกรรม การต่อต้านการทุจริต เพื่อให้การดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐมีความโปร่งใสตรวจสอบได้ในทุกขั้นตอนการดำเนินงาน เท่าทันต่อพลวัตการทุจริต ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการตรวจสอบ แจ้งข้อมูลและชี้เบาะแส การทุจริตและประพฤติมิชอบ ซึ่งจะนำไปสู่การลดจำนวนคดีทุจริตและประพฤติมิชอบในหน่วยงานภาครัฐ

(๒) แผนย่อยการปราบปรามการทุจริต มุ่งเน้นการเสริมสร้างประสิทธิภาพของกระบวนการและกลไกการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ ทั้งในด้านการดำเนินคดีทุจริต มีความรวดเร็ว เสียขาด เป็นธรรม และการพัฒนาปรับปรุงมาตรการทางกฎหมาย เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการปราบปรามการทุจริตให้ได้ผลและมีประสิทธิภาพ

๓.๑.๓ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐) กำหนดหมวดหมู่ที่ ๑๓ ไทยมีภาครัฐที่ทันสมัย มีประสิทธิภาพ และตอบโจทย์ประชาชน เป้าหมายระดับหมวดหมู่ที่ ๑ การบริการภาครัฐ มีคุณภาพ เข้าถึงได้ โดยมีประเด็นกลยุทธ์การพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้าน การทุจริตและประพฤติมิชอบไว้ในกลยุทธ์ที่ ๒ คือ การปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการและโครงสร้างของภาครัฐให้ยืดหยุ่น เชื่อมโยง เปิดกว้าง และมีประสิทธิภาพ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ มุ่งเน้นการสร้าง ความโปร่งใสและธรรมาภิบาลภาคในการทำงานของภาครัฐ โดยเปิดเผยข้อมูลผ่านเทคโนโลยีต่างๆ ให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลและมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ข้อเท็จจริง ความคิดเห็น และตรวจสอบการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐผ่านช่องทางการติดต่อสื่อสารระหว่างกันที่หลากหลาย มีการบูรณาการการบริหารจัดการและนำไปประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาร่วมกันเพื่อลดการทุจริต

๓.๑.๔ นโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยความมั่นคงแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐) ไม่ได้มีการกำหนดประเด็นหรือกลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหาการทุจริตไว้โดยตรง แต่ในบทวิเคราะห์ด้านการคาดการณ์อนาคตเชิงยุทธศาสตร์ของนโยบายและแผนระดับชาติฯ เพื่อประเมินความเสี่ยงภัยคุกคามที่จะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐ ได้มีการกล่าวถึงปัญหาการทุจริตว่าเป็นหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงของบริบทความมั่นคงภายในประเทศ แม้ว่าในห้วงที่ผ่านมาภาครัฐมีความพยายามแก้ไขปัญหาย่างจริงจัง ผ่านการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีตามหลักธรรมาภิบาล แต่ว่าผลการจัดอันดับคะแนนดัชนีการรับรู้การทุจริตของ

ประเทศ ได้สะท้อนให้เห็นว่าสถานการณ์การทุจริตของประเทศยังอยู่ในระดับที่มีความน่าเป็นห่วง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทุจริต ในภาครัฐที่มีการกระจายตัวไปยังทุกระดับของสังคมทำให้สาธารณชนเห็นการทุจริตเป็นเรื่องปกติ อีกทั้งการทุจริตต่อหน้าที่ หรือการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐได้เกี่ยวพันกับการป้องกันและแก้ไข ปัญหาภัยคุกคามอื่นๆ ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง อาทิ ยาเสพติด ผู้หลบหนีเข้าเมืองกลุ่มผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ที่ประกอบ ธุรกิจผิดกฎหมาย และการฟอกเงิน ส่งผลให้ปัญหาทวีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้น

๓.๒ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๓.๒.๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ปรากฏบทบัญญัติที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

มาตรา ๖๓ รัฐต้องส่งเสริม สนับสนุน และให้ความรู้แก่ประชาชนถึงอันตรายที่เกิดจากการทุจริต และประเพณีมิชอบทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน และจัดให้มีมาตรการและกลไกที่มีประสิทธิภาพ เพื่อป้องกันและจัดการ การทุจริตและประเพณีมิชอบดังกล่าวอย่างเข้มงวด รวมทั้งกลไกในการส่งเสริมให้ประชาชนรวมตัวกันเพื่อมีส่วนร่วม ในการรณรงค์ให้ความรู้ ต่อต้าน หรือชี้เบาะแส โดยได้รับความคุ้มครองจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๖๕ รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลัก ธรรมาภิบาลเพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่างๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกันเพื่อให้เกิดเป็นพลังผลักดัน ร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าว

การจัดทำ การกำหนดเป้าหมาย ระยะเวลาที่จะบรรลุเป้าหมาย และสาระที่พึงมีในยุทธศาสตร์ชาติ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ ทั้งนี้ กฎหมายดังกล่าวต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม และการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนทุกภาคส่วนอย่างทั่วถึงด้วย

ยุทธศาสตร์ชาติ เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับได้

มาตรา ๗๘ รัฐพึงส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศด้านต่างๆ การจัดทำ บริการสาธารณะทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การต่อต้านการทุจริตและ ประเพณีมิชอบ รวมตลอดทั้งการตัดสินใจทางการเมือง และการอื่นใดบรรดาที่อาจมีผลกระทบต่อประชาชนหรือ ชุมชน

๓.๒.๒ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ เป็นกฎหมายหลักที่กำหนดพฤติกรรมต้องห้ามเกี่ยวกับผลประโยชน์ทับซ้อนของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่ง ปรากฏชัดใน มาตรา ๑๒๖ – ๑๒๙ โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

มาตรา ๑๒๖ นอกจากเจ้าพนักงานของรัฐที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้เป็นการเฉพาะแล้วห้ามมิให้ กรรมการ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ และเจ้าพนักงานของรัฐที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ประกาศกำหนด ดำเนิน กิจการดังต่อไปนี้

(๑) เป็นคู่สัญญาหรือมีส่วนได้เสียในสัญญาที่ทำกับหน่วยงานของรัฐที่เจ้าพนักงานของรัฐผู้นั้น ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะที่เป็นเจ้าพนักงานของรัฐซึ่งมีอำนาจไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมในการกำกับ ดูแล ควบคุม ตรวจสอบหรือดำเนินคดี

(๒) เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทที่เข้าเป็นคู่สัญญากับหน่วยงานของรัฐที่เจ้าพนักงานของรัฐผู้นั้นปฏิบัติหน้าที่ในฐานะที่เป็นเจ้าพนักงานของรัฐซึ่งมีอำนาจไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมในการกำกับ ดูแล ควบคุม ตรวจสอบหรือดำเนินคดี เว้นแต่จะเป็นผู้ถือหุ้นในบริษัทจำกัดหรือบริษัทมหาชนจำกัดไม่เกินจำนวนที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

(๓) รับสัมปทานหรือคงถือไว้ซึ่งสัมปทานจากรัฐ หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจหรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือเข้าเป็นคู่สัญญากับรัฐ หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น อันมีลักษณะเป็นการผูกขาดตัดตอน หรือเป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทที่รับสัมปทานหรือเข้าเป็นคู่สัญญาในลักษณะดังกล่าว ในฐานะที่เป็นเจ้าพนักงานของรัฐซึ่งมีอำนาจ ไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมในการกำกับ ดูแล ควบคุม ตรวจสอบหรือดำเนินคดี เว้นแต่จะเป็นผู้ถือหุ้นในบริษัทจำกัดหรือบริษัทมหาชนจำกัดไม่เกินจำนวนที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

(๔) เข้าไปมีส่วนได้เสียในฐานะเป็นกรรมการ ที่ปรึกษา ตัวแทน พนักงานหรือลูกจ้างในธุรกิจของเอกชนซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับ ดูแล ควบคุม หรือตรวจสอบของหน่วยงานของรัฐที่เจ้าพนักงานของรัฐผู้นั้นสังกัดอยู่หรือปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเป็นเจ้าพนักงานของรัฐ ซึ่งโดยสภาพของผลประโยชน์ของธุรกิจของเอกชนนั้น อาจขัดหรือแย้งต่อประโยชน์ส่วนรวม หรือประโยชน์ทางราชการ หรือกระทบต่อความมีอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานของรัฐผู้นั้น

ให้นำความในวรรคหนึ่ง มาใช้บังคับกับคู่สมรสของเจ้าพนักงานของรัฐตามวรรคหนึ่งด้วย โดยให้ถือว่าการดำเนินกิจการของคู่สมรสเป็นการดำเนินกิจการของเจ้าพนักงานของรัฐ เว้นแต่เป็นกรณีที่คู่สมรสนั้นดำเนินการอยู่ก่อนที่เจ้าพนักงานของรัฐจะเข้าดำรงตำแหน่ง

คู่สมรสตามวรรคสองให้หมายความรวมถึงผู้ซึ่งอยู่กินกันฉันสามีภริยาโดยมิได้จดทะเบียนสมรสด้วยทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

เจ้าพนักงานของรัฐที่มีลักษณะตาม (๒) หรือ (๓) ต้องดำเนินการไม่ให้มีลักษณะดังกล่าวภายในสามสิบวันนับแต่วันที่เข้าดำรงตำแหน่ง

มาตรา ๑๒๗ ห้ามมิให้กรรมการ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ ผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูงและผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด ดำเนินการใดตามมาตรา ๑๒๖ (๔) ภายในสองปีนับแต่วันที่พ้นจากตำแหน่ง

มาตรา ๑๒๘ ห้ามมิให้เจ้าพนักงานของรัฐผู้ได้รับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดอันอาจคำนวณเป็นเงินได้จากผู้ใด นอกเหนือจากทรัพย์สินหรือประโยชน์อันควรได้ตามกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เว้นแต่การรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดโดยธรรมจรรยาตามหลักเกณฑ์และจำนวนที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

ความในวรรคหนึ่งมิให้ใช้บังคับกับการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดจากบุพการี ผู้สืบสันดานหรือญาติที่ให้ตามประเพณี หรือตามธรรมจรรยาตามฐานานุรูป

บทบัญญัติในวรรคหนึ่งให้ใช้บังคับกับการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดของผู้ซึ่งพ้นจากการเป็นเจ้าพนักงานของรัฐมาแล้วยังไม่ถึงสองปีด้วยโดยอนุโลม

มาตรา ๑๒๙ การกระทำอันเป็นการฝ่าฝืนบทบัญญัติในหมวดนี้ให้ถือว่าเป็นการกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม

๓.๓ การป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบโดยบทบาทของภาคประชาชน

จัดเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่จะรักษาผลประโยชน์ของชาติโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนภายใต้พื้นฐานความเข้าใจว่าคนไทยทุกคนในฐานะพลเมือง ต้องมีส่วนรับผิดชอบดูแลอนาคตและความอยู่รอดของชาติไทยของเรา ในการที่ประชาชนจะเข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบความโปร่งใสของภาครัฐในฐานะ ป.ป.ช. ภาคประชาชนนั้นจึงต้องมีหลักการทำงาน ดังนี้ (มงคลชัย สมศรี และคณะ, ๒๕๖๔; ปิยะธิดา อภัยภักดิ์, ๒๕๖๑)

๓.๓.๑ มีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะอาสาเข้ามาทำงานเพื่อประโยชน์ของบ้านเมือง นั่นคือต้องมีความเป็นผู้มีจิตอาสา มีความเสียสละ อดทน กล้าหาญ มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความโปร่งใสไม่ใช้อำนาจหน้าที่เพื่อการแสวงหาประโยชน์ส่วนตนหรือประโยชน์ให้แก่พรรคพวก นั้นหมายความว่าเราต้องมีภูมิคุ้มกันให้กับตัวเองโดยการดำเนินชีวิตแบบปรัชญาของหลักเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙

๓.๓.๒ ติดอาวุธทางปัญญาให้กับตัวเอง นั่นคือต้องมีความรู้ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของ ป.ป.ช.ภาคประชาชน และต้องแสวงหาความรู้ให้เท่าทันเทคนิคกลโกง การทุจริตคอร์รัปชันด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อเป็นหลักในการทำงานให้ถูกต้องและเป็นที่น่าเชื่อถือของสังคม

๓.๓.๓ ต้องสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างเครือข่ายภาคประชาชนด้วยกันเอง การติดอาวุธทางปัญญาให้กับประชาชนโดยการให้ความรู้หรือการเสนอแนะช่องทางการตรวจสอบความโปร่งใสของการทำงานของภาครัฐ การสร้างทัศนคติที่ถูกต้องและการชี้ให้เห็นอันตรายของการทุจริตคอร์รัปชัน

๓.๓.๔ การเฝ้าระวังพื้นที่ที่เห็นว่าสุ่มเสี่ยงต่อการแสวงหาผลประโยชน์ การสร้างเครือข่ายอาสาสมัครแจ้งข้อมูลข่าวสารที่ไม่ชอบมาพากลต่างๆ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของชาติได้ทันการ

๓.๓.๕ ดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อรณรงค์ต่อต้านการทุจริตอย่างต่อเนื่องในชุมชน หมู่บ้าน ตำบล และในทุกภาคส่วนของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานศึกษาทุกระดับ เพื่อให้เยาวชนได้ตระหนักถึงภัยร้ายของการทุจริตคอร์รัปชัน

๓.๓.๖ ส่งเสริมให้ประชาชนได้เข้าไปมีบทบาทในการป้องกันการทุจริตการเลือกตั้งทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นระดับชาติหรือในระดับท้องถิ่นเพื่อการคัดกรองคนดี มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรมเข้ามาบริหารประเทศ ป้องกันคนไม่ดีไม่ให้เข้ามาแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ที่ให้ส่งเสริมคนดีให้คนดีได้ปกครองบ้านเมืองและควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจไม่ให้ก่อความเดือดร้อนวุ่นวายได้

๓.๓.๗ ส่งเสริมให้ประชาชนได้เข้าไปมีบทบาทในการป้องกันการทุจริตการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือเป็นเป็นการปกครองที่ใกล้ชิดตัวของประชาชนมากที่สุด โดยการส่งเสริมให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้าร่วมประชุมกำหนดนโยบายการบริการสาธารณะให้เป็นไปตามความต้องการของประชาชน ให้ประชาชนได้เข้าร่วมตรวจสอบความโปร่งใสของการจัดซื้อจัดจ้าง ให้ประชาชนประเมินการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของตน เป็นต้น

๓.๓.๘ จัดให้มีการแลกเปลี่ยนและรับฟังความคิดเห็น รวมถึงรับฟังข้อเสนอแนะของสาธารณชนเพื่อนำมาแก้ไขปรับปรุงการทำงานของสำนักงาน ป.ป.ช. ภาคประชาชน ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๓.๓.๙ จัดให้มีกิจกรรมเผยแพร่ชื่อเสียงเกียรติคุณ ยกย่องให้กำลังใจและช่วยกันรณรงค์ปกป้องคนที่ทำความดี มีความซื่อสัตย์สุจริต มีคุณธรรมเพื่อให้เป็นตัวอย่างที่ดีของสังคม

๓.๓.๑๐ มาตรการรองรับการทำงาน และคุ้มครองความปลอดภัยให้แก่ ป.ป.ช. ภาคประชาชน และเครือข่าย

๓.๓.๑๑ มีการประชาสัมพันธ์ผลงานของสำนักงาน ป.ป.ช. ภาคประชาชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ประชาชนได้ทราบและรณรงค์ให้ประชาชนเข้าร่วมกันเป็นเครือข่ายป้องกันและปราบปรามการทุจริตประพฤติมิชอบกับสำนักงาน ป.ป.ช. ภาคประชาชนกันอย่างกว้างขวางซึ่งจะยังประโยชน์ในการปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนด้วยกันเองได้ร่วมกันรักษาผลประโยชน์ของชาติ

๔. ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต

การสร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต เป็นการปรับเปลี่ยนสภาพสังคมให้เกิดภาวะ “ที่ไม่ทนต่อการทุจริต” โดยเริ่มตั้งแต่กระบวนการกล่อมเกลாதงสังคมในทุกช่วงวัย เพื่อสร้างวัฒนธรรมต่อต้านการทุจริต และปลูกฝังความพอเพียง มีวินัย ซื่อสัตย์สุจริต ความเป็นพลเมืองดี มีจิตสาธารณะ ผ่านทางสถาบันหรือกลุ่มตัวแทนที่ทำหน้าที่ในการกล่อมเกลาทงสังคม เพื่อให้เด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ เกิดพฤติกรรมที่ละเอียดต่อการกระทำคามผิด การไม่ยอมรับและต่อต้านการทุจริตทุกรูปแบบ

๔.๑ นิยามความหมายของคำว่า “ความละเอียด”

นิยามคำว่า “ความละเอียด” ได้มีการให้ความหมายไว้ ดังนี้

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายของคำว่า “ละเอียด” หมายถึง การรู้สึกอายที่จะทำในสิ่งที่ไม่ถูกไม่ควร เช่น ละอายที่จะทำผิด ละอายใจ

“ความละเอียด” เป็นความละเอียดและความเกรงกลัวต่อสิ่งที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม เพราะเห็นถึงโทษหรือผลกระทบที่จะได้รับการกระทำนั้น จึงไม่กล้าที่จะกระทำ ทำให้ตนเองไม่หลงทำในสิ่งที่ผิด นั่นคือมีความละเอียดละอายต่อการทำผิด

๔.๒ ลักษณะของความละเอียดต่อการทุจริต

ลักษณะของความละเอียดสามารถแบ่งได้ ๒ ระดับ คือ

๔.๒.๑ ความละเอียดระดับต้น หมายถึง ความละเอียดไม่กล้าที่จะทำในสิ่งที่ผิด เนื่องจากกลัวว่าเมื่อตนเองได้ทำลงไปแล้วจะมีคนรับรู้ หากถูกจับได้จะได้รับการลงโทษหรือได้รับความเดือดร้อนจากสิ่งที่ตนเองได้ทำลงไป จึงไม่กล้าที่จะกระทำผิด

๔.๒.๒ ความละเอียดระดับที่สูง คือ แม้ว่าจะไม่มีใครรับรู้หรือเห็นในสิ่งที่ตนเองได้ทำลงไปก็ไม่กล้าที่จะทำผิด เพราะนอกจากตนเองจะได้รับผลกระทบแล้ว ครอบครัวสังคมก็จะได้รับผลกระทบตามไปด้วย ทั้งชื่อเสียงของตนเองและครอบครัวก็จะเสื่อมเสีย บางครั้งการทุจริตบางเรื่องเป็นสิ่งที่เล็กๆ น้อยๆ เช่น การลอกข้อสอบ อาจจะไม่มีใครใส่ใจหรือสังเกตเห็น แต่หากเป็นความละเอียดขั้นสูงแล้วบุคคลนั้นก็เลยไม่กล้าทำ

๔.๓ นิยามความหมายของคำว่า “ความไม่ทน”

นิยามคำว่า “ความไม่ทน” ได้มีการให้ความหมายไว้ ดังนี้

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายของคำว่า “ทน” หมายถึง การอดกลั้นได้ ทนอยู่ได้ เช่น ทนแดดทนทุกข์ ทนหนาว ไม่แตกหักหรือบอบสลายง่าย

ความอดทน คือ การรู้จักรอคอยและคาดหวัง เป็นการแสดงให้เห็นถึงความมั่นคง แน่วแน่ต่อสิ่งที่รอคอยหรือสิ่งที่ตั้งใจให้กระทำในสิ่งที่ไม่ดี

ไม่ทน หมายถึง ไม่อดกลั้น ไม่อดทน ไม่ยอม

ดังนั้น “ความไม่ทน” หมายถึง การแสดงออกต่อการกระทำที่เกิดขึ้นกับตนเอง บุคคลที่เกี่ยวข้องหรือสังคมในลักษณะที่ไม่ยินยอม ไม่ยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้น ความไม่ทนสามารถแสดงออกได้หลายลักษณะทั้งในรูปแบบของกริยาท่าทางหรือคำพูด

๔.๔ ลักษณะของความไม่ทนต่อการทุจริต

ความไม่ทนต่อการทุจริตหรือการกระทำที่ไม่ถูกต้อง ต้องมีการแสดงออกอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น เช่น การแข็งใจเพื่อซื้อของ การแข็งใจเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง ผู้ถูกแข็งใจจึงต้องแสดงออกให้ผู้ที่เกี่ยวข้องรับรู้ว่าตนเองไม่พอใจ โดยแสดงกริยาหรือบอกกล่าวให้ทราบ เพื่อให้ผู้ที่แข็งใจยอมที่จะต่อท้ายแถว กรณีนี้แสดงให้เห็นว่าผู้ที่ถูกแข็งใจไม่ทนต่อการกระทำที่ไม่ถูกต้อง และหากผู้ที่แข็งใจไปต่อแถวก็จะแสดงให้เห็นว่าบุคคลนั้นมีความละเอียดต่อการกระทำที่ไม่ถูกต้อง เป็นต้น

ความไม่ทนต่อการทุจริต บุคคลจะมีความไม่ทนต่อการทุจริตมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับจิตสำนึกของแต่ละบุคคลและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ แล้วมีพฤติกรรมที่แสดงออกมา ซึ่งการแสดงกริยาหรือการกระทำจะมีหลายระดับ เช่น การว่ากล่าวตักเตือน การประกาศให้สาธารณชนรับรู้ การแจ้งเบาะแส การร้องทุกข์กล่าวโทษ การชุมนุมประท้วง ซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้ายที่รุนแรงที่สุด เนื่องจากการรวมตัวของคนจำนวนมากย่อมสร้างความเสียหายอย่างมากเช่นกัน

ความไม่ทนของบุคคลต่อสิ่งต่างๆ รอบตัวที่ส่งผลในทางไม่ดีต่อตนเองโดยตรง สามารถพบเห็นได้ง่ายซึ่งปกติแล้วทุกคนมักจะทนต่อสภาวะสภาพแวดล้อมที่ไม่ดีและส่งผลกระทบต่อตนเองแล้ว มักจะแสดงปฏิกิริยาออกมาแต่การที่บุคคลจะทนต่อการทุจริตและแสดงปฏิกิริยาออกมานั้นอาจเป็นเรื่องยาก เนื่องจากปัจจุบันสังคมไทยมีแนวโน้มยอมรับการทุจริต เพื่อให้ตนเองได้รับประโยชน์หรือให้งานสามารถดำเนินต่อไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งการยอมรับการทุจริตในสังคมไม่เว้นแม้แต่เด็กและเยาวชน และมองว่าการทุจริตเป็นเรื่องไกลตัวและไม่มีผลกระทบกับตนเองโดยตรง

ความไม่ทนต่อการทุจริต จากความหมายที่ได้กล่าวมาแล้ว คือ การแสดงออกอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นเพื่อให้รับรู้ว่าจะไม่ทนต่อบุคคลหรือการกระทำใดๆ ที่ทำให้เกิดการทุจริต ความไม่ทนต่อการทุจริตสามารถแบ่งระดับต่างๆ ได้มากกว่าความละเอียด ใช้เกณฑ์ความรุนแรงในการแบ่งแยก เช่น หากเพื่อนลอกข้อสอบเรา และเราเห็นซึ่งเราจะไม่ยินยอมให้เพื่อนทุจริตในการลอกข้อสอบ เราก็ใช้มือหรือกระดาษมาบังส่วนที่เป็นคำตอบไว้ เช่นนี้ก็เป็นการแสดงออกถึงการไม่ทนต่อการทุจริต นอกจากการแสดงออกด้วยวิธีดังกล่าวที่ถือเป็นการแสดงออกทางกายแล้ว การว่ากล่าวตักเตือนต่อบุคคลที่ทุจริต การประณาม การประจาน การชุมนุมประท้วง ถือว่าเป็นการแสดงออกซึ่งการไม่ทนต่อการทุจริตทั้งสิ้น แต่จะแตกต่างกันไปตามระดับของการทุจริต ความตื่นตัวของประชาชน และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการทุจริต โดยท้ายบทนี้ได้ยกตัวอย่างกรณีศึกษาที่มีสาเหตุมาจากการทุจริตทำให้ประชาชนไม่พอใจและรวมตัวต่อต้าน

ความจำเป็นของการที่ไม่ทนต่อการทุจริตถือเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการทุจริตไม่ว่าระดับเล็กหรือใหญ่ย่อมก่อให้เกิดความเสียหายต่อสังคม ประเทศชาติ อาทิ คดีทุจริตการจัดซื้อถุงมือยางเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตในภาวะวิกฤตการแพร่ระบาดของโรคโควิด-๑๙ คดีนี้แสดงให้เห็นว่าการทุจริตในสถานการณ์วิกฤตและเกี่ยวข้องกับการประมาณจำนวนมหาศาลจะได้รับการตรวจสอบอย่างเข้มงวด และมีการดำเนินคดีกับผู้เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนอย่างจริงจัง สะท้อนถึงการไม่ประนีประนอมกับการแสวงหาผลประโยชน์บนความเดือดร้อนของประชาชน

คติพุทธเงินทองวัด เป็นกรณีการทุจริตงบประมาณแผ่นดินที่จัดสรรให้วัดเพื่อบูรณะปฏิสังขรณ์ หรือจัดกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยมีเจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติบางราย รวมมือกับพระภิกษุชั้นผู้ใหญ่บางรูป (อดีตพระเถระชั้นผู้ใหญ่) ในการเบิกจ่ายเงินเกินจริง หรือเบิกเงินไปแล้วให้วัดคืนเงินส่วนหนึ่งกลับมา (เงินทอง) โดยไม่มีการใช้งบประมาณจริงตามวัตถุประสงค์ หรือมีการนำเงินไปใช้ผิดประเภท คดีเงินทองวัดสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของภาครัฐในการปราบปรามการทุจริตในทุกภาคส่วน รวมถึงภาคศาสนา ซึ่งเป็นเรื่องทีละเล็กละน้อยอย่างยิ่ง การดำเนินคดีอย่างจริงจังส่งผลให้เกิดความตื่นตัวในการตรวจสอบการใช้งบประมาณของวัดและองค์กรศาสนามากขึ้น และเป็นการส่งสัญญาณที่ชัดเจนว่าการทุจริตจะไม่มีประนีประนอม ไม่ว่าจะอยู่ภายใต้สถานะใด ดังนั้น หากยังมีการปล่อยให้มีการทุจริต ยินยอมให้มีการทุจริตโดยเห็นว่าเป็นเรื่องของคนอื่น เป็นเรื่องของเจ้าหน้าที่รัฐไม่เกี่ยวข้องกับตนเองแล้ว สุดท้ายความสูญเสียที่จะได้รับตนเองก็ยังคงที่จะได้รับผลนั้นอยู่แม้ไม่ใช่ทางตรงก็เป็นทางอ้อม

๔.๕ ความสัมพันธ์ระหว่างความละอายและความไม่ทน

ความละอายและความไม่ทนต่อการทุจริตมีความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงและส่งเสริมซึ่งกันและกัน ความรู้สึกละอายภายในใจสามารถเป็นแรงผลักดันให้บุคคลแสดงออกถึงความไม่ทนต่อการทุจริตที่พบเห็นภายนอก กล่าวคือเมื่อบุคคลรู้สึกว่าการทุจริตเป็นสิ่งที่น่าละอายอย่างยิ่งสำหรับตนเอง ก็มีแนวโน้มที่จะไม่ยอมรับพฤติกรรมดังกล่าวในผู้อื่นเช่นกัน ในทางกลับกัน การที่สังคมแสดงออกถึงความไม่ทนต่อการทุจริตอย่างชัดเจน ผ่านบรรทัดฐานทางสังคมที่เข้มแข็งและการลงโทษทางสังคม (Social sanctions) สามารถช่วยปลูกฝังและเสริมสร้างความรู้สึกละอายในระดับปัจเจกบุคคลได้ เมื่อบุคคลเห็นว่าสังคมโดยรวมไม่ยอมรับการทุจริตและมีกลไกในการจัดการกับผู้กระทำความผิด ความรู้สึกเกรงกลัวต่อผลกระทบทางสังคมและชื่อเสียงจะเพิ่มสูงขึ้น ทำให้เกิดความละอายที่จะทำผิดมากขึ้น

ความละอายและความไม่ทนจึงเป็นสองด้านของเหรียญเดียวกันในการสร้างวัฒนธรรมต่อต้านการทุจริต ความละอายเป็นกลไกทางศีลธรรมภายในที่ป้องกันไม่ให้เกิดการทุจริต ในขณะที่ไม่ทนเป็นกลไกทางสังคมภายนอกที่ปฏิเสธและตอบโต้การทุจริตที่เกิดขึ้น การส่งเสริมให้เกิดทั้งความละอายและความไม่ทนควบคู่กันไปจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการแก้ไขปัญหาการทุจริตอย่างยั่งยืน

ดังนั้น การที่บุคคลจะเกิดความละอายและความไม่ทนต่อการทุจริตได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างให้เกิดความตระหนักและรับรู้ถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการทุจริตในทุกรูปแบบ ทุกระดับ ซึ่งหากสังคมเป็นสังคมที่มีความละอายและความไม่ทนต่อการทุจริตแล้ว จะทำให้เกิดสังคมที่น่าอยู่ และมีการพัฒนาในทุกๆ ด้าน

๔.๖ ปัจจัยกำหนดความละอายและความไม่ทนต่อการทุจริต

การที่บุคคลหรือสังคมจะมีระดับความละอายและความไม่ทนต่อการทุจริตมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่ซับซ้อนหลายประการ ทั้งในระดับวัฒนธรรม สังคม จิตวิทยา เศรษฐกิจ การศึกษา และสถาบันทางการเมือง ดังนี้

๔.๖.๑ ปัจจัยทางวัฒนธรรมและบรรทัดฐานทางสังคม บรรทัดฐานทางสังคม (Social norms) เป็นองค์ประกอบสำคัญที่หล่อหลอมพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “บรรทัดฐานเชิงพรรณนา” (Descriptive norms) หรือความเชื่อเกี่ยวกับพฤติกรรมที่คนส่วนใหญ่กระทำ เช่น ความเชื่อว่า “ใครๆ ก็ทุจริตกันทั้งนั้น” มีแนวโน้มทำให้บุคคลรู้สึกว่าการทุจริตเป็นเรื่องปกติ และลดระดับความละอายเมื่อมีพฤติกรรมทุจริต (Bicchieri, ๒๐๐๖; Treisman, ๒๐๐๐)

๔.๖.๒ ปัจจัยทางจิตวิทยาและจริยธรรมส่วนบุคคล บุคคลที่มีจริยธรรมภายในสูง (Internalized morality) จะมีแนวโน้มรู้สึกละอายเมื่อละเมิดมาตรฐานทางศีลธรรม แม้ว่าจะไม่มีใครรับรู้หรือลงโทษก็ตาม ซึ่งตรงข้ามกับบุคคลที่มีแรงขับจากภายนอก (External regulation) ซึ่งจะรู้สึกละอายเฉพาะเมื่อถูกเปิดเผยหรือมีบทลงโทษชัดเจน (Tangney et al., ๒๐๐๓)

๔.๖.๓ ปัจจัยทางการศึกษาและการขัดเกลาทางสังคม การศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบมีบทบาทในการปลูกฝังจิตสำนึกต่อการทุจริต การเรียนรู้เกี่ยวกับผลกระทบของการทุจริตต่อส่วนรวม การพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ และการสะท้อนตน (Self-reflection) ล้วนส่งเสริมระดับความละอายเมื่อกระทำผิด และสร้างความไม่ยอมรับต่อพฤติกรรมที่บั่นทอนส่วนรวม (UNODC, ๒๐๒๐)

๔.๖.๔ ปัจจัยทางเศรษฐกิจและความมั่นคงในการดำรงชีวิต ระดับรายได้ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และการเข้าถึงทรัพยากร มีผลต่อทัศนคติของบุคคลต่อการทุจริต ในบางบริบท บุคคลอาจยอมรับพฤติกรรมทุจริตในระดับหนึ่งหากมองว่าเป็น “ทางรอด” จากความลำบาก ความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจจึงอาจลดระดับความละอาย และความไม่ทนต่อพฤติกรรมทุจริตได้ (Rose-Ackerman & Palifka, ๒๐๑๖)

๔.๖.๕ บทบาทของสถาบันและการบังคับใช้กฎหมาย การบังคับใช้กฎหมายที่ไม่สม่ำเสมอหรือขาดประสิทธิภาพส่งผลให้ประชาชนรู้สึกว่าการทุจริตเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ และลดความรู้สึกละอายหากกระทำผิด สถาบันที่เข้มแข็ง โปร่งใส และยุติธรรม จะช่วยสร้างแรงกดดันทางสังคมให้ประชาชนไม่ยอมรับพฤติกรรมทุจริต และส่งเสริมการมีจิตสำนึกสาธารณะ (public conscience) (Kaufmann, Kraay, & Mastruzzi, ๒๐๑๐)

๕. พฤติกรรมที่พึงปฏิบัติจากความละอายและความไม่ทนต่อการทุจริต

แนวทางการณรงค์ต่อต้านการทุจริตที่ดีและยั่งยืน คือ การปลูกฝังทัศนคติค่านิยมในการละอายและไม่ทนต่อการทุจริตให้กับคนในสังคมทุกช่วงวัย อย่างไรก็ตามทัศนคติค่านิยมดังกล่าวจะไม่ช่วยในการลดปัญหาการทุจริตได้เลย หากทัศนคติค่านิยมดังกล่าวไม่นำไปสู่พฤติกรรมหรือการกระทำที่เป็นรูปธรรม ในส่วนท้ายของหน่วยการเรียนรู้นี้ได้นำเสนอแนวปฏิบัติที่ต่อเนื่องจากการละอายและไม่ทนต่อการทุจริตใน ๒ ลักษณะที่สำคัญได้แก่ การลงโทษทางสังคมและการร้องเรียน ดังนี้

๕.๑ การลงโทษโดยสังคม (Social sanctions)

คำว่า “การลงโทษโดยสังคม” หรือเรียกว่า “การลงโทษทางสังคม” ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า “Social sanction” พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาฉบับราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๓๒) ได้ให้ความหมายของคำว่า “Social sanctions” เป็นภาษาไทยว่า “สิทธิานุมติทางสังคม” หมายถึง การชู้ว่าจะลงโทษหรือการสัญญาว่าจะให้รางวัลตามที่กลุ่มกำหนดไว้สำหรับการประพฤติปฏิบัติของสมาชิกเพื่อชักนำให้สมาชิกกระทำตามข้อบังคับและกฎเกณฑ์

Radcliffe-Brown (๑๙๕๒) อธิบายการลงโทษโดยสังคมว่า เป็นปฏิกริยาตอบสนองทางสังคมอย่างหนึ่ง และเป็นการแสดงออกถึงพฤติกรรมที่เป็นด้านตรงกันข้ามระหว่างการเห็นชอบกับการไม่เห็นชอบ พฤติกรรมอย่างหนึ่งก็คือ การลงโทษโดยสังคมนั้นมีคุณลักษณะวิภาษ (Dialectic) คือ มีทั้งด้านบวกและด้านลบอยู่ภายใน ความหมายของตัวเองสำหรับการลงโทษโดยสังคมเชิงบวก (Positive social sanctions) จะอยู่ในรูปของการให้การสนับสนุนหรือการสร้างแรงจูงใจ ฯลฯ ให้แก่ปัจเจกบุคคลและสังคมให้ประพฤติปฏิบัติให้สอดคล้องกับปทัสถานของชุมชนหรือของสังคม จากการศึกษายังพบด้วยว่าการลงโทษโดยสังคมเชิงบวกนั้นอาจเป็นการสร้างแรงจูงใจให้แก่สังคมเพื่อยกระดับปทัสถานของสังคมในระดับท้องถิ่นให้ไปสอดคล้องกับปทัสถานใหม่ในระดับระหว่างประเทศ

Whitmeyer (๒๐๐๒) กล่าวว่า การลงโทษโดยสังคม มีทั้งเชิงบวกและเชิงลบ เป็นการทำงานตามกลไกของสังคม การลงโทษโดยสังคมเป็นมาตรการควบคุมทางสังคมที่ต้องการให้สมาชิกในสังคมประพฤติปฏิบัติตามมาตรฐานหรือกฎเกณฑ์ที่สังคมยอมรับร่วมกัน เมื่อสมาชิกปฏิบัติตามก็จะมีรางวัลเป็นแรงจูงใจ และลงโทษเมื่อสมาชิกไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมและจะแสดงการไม่ยอมรับสมาชิกคนหนึ่งหรือกลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง

โดยสรุปแล้ว การลงโทษโดยสังคม (Social sanction) หมายถึง ปฏิกริยาปฏิบัติทางสังคม เป็นมาตรการควบคุมทางสังคมที่ต้องการให้สมาชิกในสังคมประพฤติปฏิบัติตามมาตรฐานหรือกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนด โดยมีทั้งด้านลบและด้านบวก การลงโทษโดยสังคมเชิงลบ (Negative social sanction) เป็นการลงโทษ โดยการกดดันและแสดงปฏิกริยาต่อต้านพฤติกรรมของบุคคลที่ไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม ทำให้บุคคลนั้นเกิดความอับอายขายหน้า สำหรับการลงโทษโดยสังคมเชิงบวกหรือการ กระตุ้นสังคมเชิงบวก (Positive social sanction) เป็นการแสดงออกในเชิงสนับสนุนหรือให้รางวัลเป็นแรงจูงใจ เพื่อให้บุคคลในสังคมประพฤติปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม

การลงโทษโดยสังคม เป็นการลงโทษกับบุคคลที่ปฏิบัติตนฝ่าฝืนกับธรรมเนียม ประเพณี หรือแบบแผนที่ปฏิบัติต่อกันมาในชุมชน มักใช้ในลักษณะการลงโทษโดยสังคมเชิงลบมากกว่าเชิงบวก การฝ่าฝืนดังกล่าวอาจจะไม่ผิดกฎหมายแต่ด้วยธรรมเนียมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมานั้นถูกละเมิด ถูกฝ่าฝืน หรือถูกดูหมิ่นเกี่ยวกับความเชื่อของชุมชน ก็จะนำไปสู่การต่อต้านจากคนในชุมชน แม้ว่าการฝ่าฝืนดังกล่าวจะไม่ผิดกฎหมายก็ตาม และที่สำคัญไปกว่านั้น หากการกระทำดังกล่าวผิดกฎหมายด้วยแล้ว อาจสร้างให้เกิดความไม่พอใจขึ้นได้ไม่เพียงแต่ในชุมชนนั้น แต่อาจเกี่ยวเนื่องไปกับชุมชนอื่นรอบข้างหรือเป็นชุมชนที่ใหญ่ที่สุด นั่นคือ ประชาชนทั้งประเทศซึ่งการลงโทษโดยสังคมมีทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังนี้

๕.๑.๑ การลงโทษโดยสังคมเชิงบวก (Positive social sanctions) จะอยู่ในรูปของการให้หรือการสนับสนุนหรือการสร้างแรงจูงใจ หรือการให้รางวัล ฯลฯ แก่บุคคลและสังคม เพื่อให้ประพฤติปฏิบัติสอดคล้องกับปทัสถาน (Norm) ของสังคมในระดับชุมชนหรือในระดับสังคม

๕.๑.๒ การลงโทษโดยสังคมเชิงลบ (Negative social sanctions) จะอยู่ในรูปแบบของการใช้มาตรการต่างๆ ในการจัดระเบียบสังคม เช่น การว่ากล่าวตักเตือน ซึ่งเป็นมาตรการขั้นต่ำสุดเรื่อยไปจนถึงการกดดันและบีบคั้นทางจิตใจ (Moral Coercion) การต่อต้าน (Resistance) และการประท้วง (Protest) ในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะโดยปัจเจกบุคคลหรือการชุมนุมของมวลชน

การลงโทษโดยสังคมทางลบจะทำให้เกิดการลงโทษต่อบุคคลที่ถูกกระทำ การลงโทษประเภทนี้เป็นการลงโทษเพื่อให้หยุดกระทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้องและบุคคลที่ถูกลงโทษจะเกิดการเข็ดหลาบ ไม่กล้าที่จะทำในสิ่งนั้นอีก การลงโทษประเภทนี้มีความรุนแรงแตกต่างกัน ตั้งแต่ การว่ากล่าวตักเตือน การนินทา การประจาน การชุมนุมขับไล่ ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงการไม่ทน ไม่ยอมรับต่อสิ่งที่บุคคลอื่นได้กระทำไป ดังนั้น เมื่อมีใครที่ทำพฤติกรรมเหล่านั้นขึ้น จึงเป็นการสร้างให้เกิดความไม่พอใจแก่บุคคลรอบข้าง หรือสังคม จนนำไปสู่การต่อต้านดังกล่าว

การลงโทษโดยสังคมจะมีความรุนแรงมากหรือน้อย ก็ขึ้นอยู่กับการกระทำของบุคคลนั้นว่าร้ายแรงขนาดไหน หากเป็นเรื่องเล็กน้อยจะถูกต่อต้านน้อย แต่หากเรื่องนั้นเป็นเรื่องร้ายแรง เรื่องที่เกิดขึ้นประจำ หรือมีผลกระทบต่อบุคคลอื่น การลงโทษก็จะมีมีความรุนแรงมากขึ้นด้วย เช่น หากมีการทุจริตเกิดขึ้นก็อาจนำไปเป็นประเด็นทางสังคมจนนำไปสู่การต่อต้านจากสังคมได้ เพราะการทุจริตถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ผิดกฎหมาย และผิดศีลธรรม บ่อยครั้ง

ที่มีการทุจริตเกิดขึ้นจนเป็นสาเหตุของการชุมนุมประท้วง เพื่อกดดัน ขับไล่ให้บุคคลนั้นหยุด การกระทำดังกล่าว หรือการออกจากตำแหน่งนั้นๆ หรือการนำไปสู่การตรวจสอบและลงโทษโดยกฎหมาย เช่น การแสดงออกถึงความไม่ทนต่อการทุจริตที่มีการชุมนุมประท้วง บางเหตุการณ์ผู้ที่ถูกกล่าวหาได้ลาออกจากตำแหน่งซึ่งการลาออกจากตำแหน่งนั้นถือเป็นความรับผิดชอบอย่างหนึ่งและเป็นการแสดงออกถึงความละอายในสิ่งที่ตนเองได้กระทำ

๕.๒ การร้องเรียน (Complaint)

การร้องเรียนเป็นกลไกสำคัญอย่างหนึ่งของการแสดงออกถึงสำนึกความเป็นพลเมืองและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในการที่จะแสดงความคิดเห็น ความเดือดร้อน หรือการแจ้งเบาะแสเกี่ยวกับการกระทำที่มีขอบ การละเลยการปฏิบัติหน้าที่ หรือปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ต่อหน่วยงานหรือผู้มีอำนาจที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการตรวจสอบ แก้ไข หรือดำเนินการตามสมควรในบริบทของการสร้างเสริมสำนึกความเป็นพลเมือง การร้องเรียนสะท้อนถึงความตระหนักรู้ในสิทธิและหน้าที่ พลเมืองที่ตระหนักในสิทธิของตนเองจะรู้ว่าพวกเขามีสิทธิที่จะได้รับการบริการที่ดี ได้รับความเป็นธรรม และมีสิทธิที่จะแจ้งปัญหาเมื่อไม่ได้รับสิ่งเหล่านั้น ขณะเดียวกันการร้องเรียนยังเป็นส่วนหนึ่งของการทำหน้าที่พลเมืองในการสอดส่องดูแลสังคม รับผิดชอบต่อสังคม การนิ่งเฉยต่อปัญหาหรือความไม่ถูกต้อง ไม่ใช่ลักษณะของพลเมืองที่ดี การร้องเรียนเป็นการแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคมในการที่จะช่วยชี้ปัญหาเพื่อนำไปสู่การแก้ไขพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองและสังคม การร้องเรียนเป็นรูปแบบหนึ่งของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแสดงความคิดเห็น และมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจหรือการดำเนินงานของภาครัฐและภาคส่วนต่างๆ ในสังคม การส่งเสริมความโปร่งใสและตรวจสอบได้ ระบบการร้องเรียนที่เป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพช่วยส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชนต้องทำงานด้วยความโปร่งใสและพร้อมรับการตรวจสอบจากประชาชน

๕.๒.๑ ช่องทางและกลไกการร้องเรียนในประเทศไทย มีช่องทางและกลไกสำหรับการร้องเรียนที่หลากหลาย เพื่ออำนวยความสะดวกให้ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ตามความเหมาะสมของเรื่องที่ต้องการร้องเรียน เช่น

(๑) ศูนย์ดำรงธรรม เป็นกลไกหลักของกระทรวงมหาดไทยที่มีอยู่ในทุกจังหวัดและอำเภอ ทำหน้าที่รับเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์จากประชาชนเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานของภาครัฐ และประสานงานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อแก้ไขปัญหา

(๒) สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (สำนักงานปป.ช.) รับเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับการทุจริตประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ และ ศูนย์ป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (Corruption Deterrence Center : CDC)

(๓) สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน ทำหน้าที่ตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่อาจก่อให้เกิดความเดือดร้อนหรือไม่เป็นธรรมแก่ประชาชน

(๔) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ รับเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน

(๕) หน่วยงานรับเรื่องร้องเรียนเฉพาะเรื่อง เช่น สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.) สำหรับปัญหาผู้บริโภค สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย (คปภ.) สำหรับปัญหาด้านประกันภัย สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) สำหรับปัญหาด้านสื่อสารและโทรคมนาคม

สำหรับช่องทางการร้องเรียนออนไลน์ หน่วยงานภาครัฐหลายแห่งมีเว็บไซต์หรือแอปพลิเคชันสำหรับรับเรื่องร้องเรียนโดยเฉพาะ นอกจากนี้ยังมีช่องทางโดยตรงถึงหน่วยงาน ประชาชนสามารถยื่นเรื่องร้องเรียนโดยตรงต่อหน่วยงานที่รับผิดชอบในเรื่องนั้นๆ ได้ ทั้งทางจดหมาย โทรศัพท์ หรือการเดินทางไปติดต่อด้วยตนเอง ที่สำคัญสื่อมวลชนและองค์กรภาคประชาสังคม เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่ช่วยสะท้อนปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนและผลักดันให้เกิดการแก้ไข

๕.๒.๒ ความสำคัญของกระบวนการร้องเรียนที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้การร้องเรียนเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการสร้างเสริมสำนึกความเป็นพลเมืองและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น กระบวนการร้องเรียนควรมีลักษณะ ดังนี้

(๑) เข้าถึงง่าย สะดวก และรวดเร็ว ประชาชนควรเข้าถึงช่องทางการร้องเรียนและสามารถเข้าถึงกระบวนการได้อย่างไม่ยุ่งยาก

(๒) โปร่งใสและตรวจสอบได้ ผู้ร้องเรียนควรสามารถติดตามความคืบหน้าของเรื่องที่ร้องเรียนได้ และกระบวนการพิจารณาควรมีความโปร่งใส

(๓) เป็นธรรมและน่าเชื่อถือ โดยที่หน่วยงานที่รับเรื่องร้องเรียนจะต้องดำเนินการด้วยความเป็นธรรม

(๔) ไม่เลือกปฏิบัติและรักษาข้อมูลของผู้ร้องเรียน

(๕) นำไปสู่การแก้ไขปัญหาจริงจัง การร้องเรียนที่ได้รับการพิจารณาอย่างจริงจังและนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรมจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชนและส่งเสริมให้เกิดการใช้สิทธิร้องเรียนมากขึ้น

การส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในสิทธิและช่องทางการร้องเรียน รวมถึงการพัฒนากระบวนการร้องเรียนให้มีประสิทธิภาพ จึงเป็นส่วนสำคัญของการสร้างเสริมสำนึกความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งในระบอบประชาธิปไตย ทำให้ประชาชนรู้สึกว่าคุณมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและพัฒนาสังคมได้อย่างแท้จริง

๕.๒.๓ การป้องกันผู้ร้องเรียน หรือที่มักเรียกรวมถึงการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแส (Whistleblower protection) เป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้กลไกการร้องเรียนมีประสิทธิภาพและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบสังคม การที่ประชาชนจะกล้าลุกขึ้นมาแจ้งปัญหาหรือความไม่ถูกต้องนั้น ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับความมั่นใจว่าพวกเขาจะไม่ได้รับผลกระทบในทางลบจากการกระทำดังกล่าว โดยความสำคัญของการป้องกันผู้ร้องเรียน มีดังนี้

(๑) ส่งเสริมการเปิดเผยข้อมูล หากผู้ร้องเรียนรู้สึกปลอดภัย พวกเขาจะกล้าที่จะเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการทุจริต การประพฤติมิชอบ หรือปัญหาอื่นๆ ที่อาจเป็นภัยต่อสาธารณะ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้มีความสำคัญต่อการตรวจสอบและแก้ไขปัญหา

(๒) สร้างความโปร่งใสและตรวจสอบได้ การคุ้มครองผู้ร้องเรียนช่วยให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชนต้องทำงานด้วยความโปร่งใสมากขึ้น เพราะรู้ว่ามีโอกาสที่การกระทำที่ไม่ถูกต้องจะถูกเปิดเผย

(๓) เสริมสร้างความรับผิดชอบ เมื่อมีการร้องเรียนและนำไปสู่การตรวจสอบ ผู้กระทำผิดจะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน เป็นการสร้างวัฒนธรรมความรับผิดชอบในสังคม

(๔) ป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบ ผู้มีอำนาจที่คิดจะกระทำการโดยมิชอบจะมีความเกรงกลัวมากขึ้น หากรู้ว่าประชาชนสามารถแจ้งเบาะแสได้โดยได้รับการคุ้มครอง

(๕) เพิ่มความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมและกลไกภาครัฐ เมื่อประชาชนเห็นว่า การร้องเรียนของพวกเขานำไปสู่การแก้ไขปัญหาจริง และตัวผู้ร้องเรียนเองก็ได้รับการคุ้มครองอย่างเหมาะสม และจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นในระบบ

๕.๒.๔ รูปแบบของการป้องกันผู้ร้องเรียน โดยการป้องกันผู้ร้องเรียนสามารถทำได้หลายรูปแบบ ทั้งในเชิงกฎหมายและเชิงปฏิบัติ ดังนี้

(๑) การคุ้มครองทางกฎหมาย ได้แก่ ๑) การยกเว้นความรับผิด กำหนดให้ผู้ร้องเรียนที่แจ้งข้อมูลโดยสุจริตและมีหลักฐานตามสมควร ไม่ต้องรับผิดทั้งทางแพ่ง ทางอาญา หรือทางวินัย แม้ว่าข้อมูลนั้นในภายหลังอาจไม่ถูกต้องทั้งหมดก็ตาม ๒) การคุ้มครองจากการถูกเลิกจ้างหรือกลั่นแกล้ง มีบทบัญญัติห้ามมิให้นายจ้างหรือผู้บังคับบัญชาลงโทษ กลั่นแกล้ง หรือเลิกจ้างผู้ร้องเรียนอันเนื่องมาจากการร้องเรียนโดยสุจริต และ ๓) การคุ้มครองพยาน ในกรณีที่เป็นการแจ้งเบาะแสที่นำไปสู่การดำเนินคดี อาจมีมาตรการคุ้มครองพยาน เช่น การจัดให้มีเจ้าหน้าที่คุ้มครอง การย้ายที่อยู่ หรือการให้การโดยไม่เปิดเผยตัวตน

(๒) การรักษาความลับและปกปิดตัวตน ได้แก่ ช่องทางการร้องเรียนแบบไม่ระบุตัวตน (Anonymous) จัดให้มีช่องทางที่ผู้ร้องเรียนสามารถแจ้งเรื่องได้โดยไม่ต้องเปิดเผยชื่อ นามสกุล หรือข้อมูลส่วนตัวอื่น ๆ และการรักษาความลับของข้อมูลผู้ร้องเรียน หน่วยงานที่รับเรื่องร้องเรียนมีมาตรการรักษาความลับเกี่ยวกับตัวตนและข้อมูลของผู้ร้องเรียนอย่างเคร่งครัด เพื่อป้องกันการรั่วไหลของข้อมูลที่จะนำไปสู่การตอบโต้

(๓) การให้ความช่วยเหลือและสนับสนุน โดยการให้คำปรึกษาทางกฎหมาย จัดหาที่ปรึกษาทางกฎหมายให้แก่ผู้ร้องเรียนที่อาจต้องเผชิญกับปัญหาทางกฎหมายจากการร้องเรียน และการเยียวยาความเสียหาย มีกลไกในการเยียวยาหรือฟื้นฟูสิทธิของผู้ร้องเรียนหากพวกเขาได้รับผลกระทบในทางลบจากการร้องเรียน

(๔) การคุ้มครองจากกฎหมายป้องกันการฟ้องคดีปิดปาก (Anti-Strategic Lawsuit Against Public Participation Law หรือ Anti-SLAPP Law) เป็นกฎหมายตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๘ โดยมีหลักการเป็นการกำหนดให้รัฐมีมาตรการคุ้มครองบุคคลที่ออกมาเปิดโปงหรือแสดงความเห็นโดยสุจริต และต่อมาบุคคลดังกล่าวถูกฟ้องคดีปิดปากในลักษณะที่เป็นการคุกคามโดยใช้กระบวนการยุติธรรมเป็นเครื่องมือด้วยวิธีการฟ้องคดี เพื่อยับยั้ง ข่มขู่ ประชาชนที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการปกป้องผลประโยชน์ของสาธารณะหรือการใช้สิทธิในการแสดงความคิดเห็นโดยสุจริต โดยผู้ฟ้องคดีไม่ได้มุ่งหวังในผลแพ้ชนะของคดีแต่มีวัตถุประสงค์เพื่อข่มขู่ กลั่นแกล้ง หรือขัดขวางประชาชนที่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการร้องเรียน แสดงความคิดเห็น หรือแจ้งเบาะแส เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของสาธารณะโดยกลไกหลักที่เป็นเครื่องมือเพื่อป้องกันการฟ้องคดีปิดปากคือ “การยุติคดี” ประเพณีนี้โดยรวดเร็วตั้งแต่ในชั้นเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรม ทำให้ผู้ถูกฟ้องคดีปิดปากไม่ต้องเสียเวลารวมถึงทรัพยากรต่าง ๆ ไปจำนวนมากในระหว่างการต่อสู้คดี เพื่อเป็นการลดความเสียหายและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับผู้ที่ถูกฟ้องคดีปิดปาก

๕.๒.๕ การป้องกันตนเองของเจ้าพนักงานจากคำสั่งที่มีขอบ ในกระบวนการป้องกันและปราบปรามการทุจริต มีข้อกังวลสำคัญเกี่ยวกับกรณีที่เจ้าหน้าที่รัฐซึ่งอยู่ในลำดับชั้นคำสั่งอาจถูกผู้บังคับบัญชาสั่งให้กระทำการที่เข้าข่ายการทุจริต หรือกระทำการอันฝ่าฝืนกฎหมาย เพื่อปกป้องสิทธิและความปลอดภัยของเจ้าหน้าที่รัฐที่ซื่อสัตย์สุจริต กฎหมายได้กำหนดมาตรการเพื่อให้เจ้าพนักงานสามารถปกป้องตนเองได้

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๑๓๔ ในกรณีที่เจ้าพนักงานของรัฐผู้ใดมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเพราะถูกผู้บังคับบัญชาสั่งการให้ทำ ถ้าได้ทำหนังสือโต้แย้งหรือให้ผู้บังคับบัญชาทบทวนคำสั่งหรือให้ยืนยันคำสั่งแล้ว หรือได้แจ้งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบถึงเบาะแส ข้อมูล หรือข้อเท็จจริงภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้กระทำการนั้น ให้เจ้าพนักงานของรัฐผู้นั้นไม่ต้องรับโทษ

บทบัญญัตินี้เป็นหลักประกันสำคัญที่ส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่รัฐสามารถยืนหยัดในความถูกต้องโดยไม่ต้องหวาดกลัวต่อคำสั่งที่มีขอบ ซึ่งสอดคล้องกับหลักความโปร่งใสและธรรมาภิบาลในภาครัฐ ทั้งยังเป็นการส่งเสริมสัญญาเชิงนโยบายว่า รัฐบาลไทยมุ่งมั่นในการสร้างวัฒนธรรม “ไม่ทนต่อการทุจริต” ในทุกระดับของระบบราชการ

๕.๒.๖ การปฏิบัติที่ดีเพื่อการป้องกันตนเอง เจ้าหน้าที่ควรเก็บรักษาหลักฐานการสั่งการหรือข้อชี้แจงเป็นลายลักษณ์อักษรหรือรูปแบบที่ตรวจสอบได้ควรรายงานต่อหน่วยงานตรวจสอบ เช่น สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (สำนักงาน ป.ป.ช.) หรือผู้บังคับบัญชาลำดับสูงขึ้นภายในระยะเวลาที่เหมาะสมขอคำแนะนำทางกฎหมายเพื่อประกอบการปฏิเสธคำสั่งที่เสี่ยงต่อการทุจริต

บทสรุป

“ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต” คือคุณลักษณะเชิงคุณธรรมที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตสำนึกให้แก่พลเมืองในสังคมไทย โดย “ความละเอียด” หมายถึง การรู้สึกผิดชอบชั่วดี ไม่กล้าทำในสิ่งที่ผิด แม้จะไม่มีใครล่วงรู้ ส่วน “ความไม่ทน” หมายถึง การไม่ยอมรับ ไม่นิ่งเฉย และพร้อมแสดงออกเพื่อปฏิเสธการกระทำที่ไม่ถูกต้อง ไม่ว่าจะเกิดกับตนเองหรือผู้อื่น ทั้งสองแนวคิดนี้มีความสัมพันธ์กันในเชิงจิตใจและพฤติกรรม โดยความละเอียดเป็นกลไกภายในที่ยับยั้งไม่ให้เกิด และความไม่ทนเป็นกลไกภายนอกที่ส่งเสริมให้แสดงออกเชิงต่อต้านการทุจริตอย่างกล้าหาญ การส่งเสริมให้เยาวชนและประชาชนมี “ความละเอียดที่จะทำผิด” และ “ไม่ทนต่อความผิด” พร้อมกับ “ไม่เฉยเมยต่อความอยุติธรรม” จึงเป็นกลไกสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมสุจริตในสังคม ทั้งนี้ต้องอาศัยการขัดเกลาทางสังคมที่ต่อเนื่อง ปัจจัยสนับสนุนจากครอบครัว สถานศึกษา และสถาบันทางสังคม พร้อมกับการบังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพ เพื่อนำไปสู่การสร้างสังคมไทยที่ “ไม่ทำ ไม่ทน ไม่เฉย” ต่อการทุจริตในทุกระดับ

บรรณานุกรม

- กรมสรรพากร. (๒๕๕๙). *คู่มือการป้องกันผลประโยชน์ทับซ้อน*. กรมสรรพากร.
- ปิยะธิดา อภัยภักดิ์. (๒๕๖๑). แนวทางการป้องกันและปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชันในหน่วยงานภาครัฐ. *วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม*, ๑๓(๑), ๑-๑๒.
- มงคลชัย สมศรี พระมหาวิเศษ ปญญาวิโร และตระกูล ชำนาญ. (๒๕๖๔). รูปแบบการสร้างความเข้มแข็งในการต่อต้านทุจริต โดยใช้กิจกรรมและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเชียงใหม่. กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (ววน.). สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต. (๒๕๖๐). *ยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ระยะที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔)*. <https://nacc.go.th/categorydetail/๒๐๑๘๐๘๓๑๑๘๔๖๔๙๖/๒๐๑๙๑๑๑๗๒๒๒๑๔๐๗๕?>
- ราชกิจจานุเบกษา. (๒๕๖๑, ๒๑ กรกฎาคม). *พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑*. <https://www.ratchakittha.soc.go.th/DATA/PDF/๒๕๖๑/A/๐๕๒/๑.PDF>
- ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๓๒). *พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. อมรินทร์ พรินต์ติ้ง กรุป.
- สังคิต พิริยรังสรรค์. (๒๕๕๙). *Social sanction*. *วารสารสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์*, ๔๖(๒), ๖๕-๗๘.
- สังคิต พิริยรังสรรค์, และคณะ. (๒๕๕๙). *โครงการส่งเสริมและสนับสนุนมาตรการลงโทษทางสังคม*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (๒๕๖๘). *การทุจริตส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศ อย่างไร*. <https://www.nacc.go.th/categorydetail/๒๐๑๘๐๘๓๑๑๘๔๖๓๘๓๖๑/๒๐๒๕๐๒๑๘๑๔๓๑๓๔?>
- _____. (๒๕๖๘). *รายงานสถานการณ์การทุจริตประเทศไทย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๗*. <https://www.nacc.go.th/categorydetail/๒๐๑๘๐๘๓๑๑๘๔๖๔๕๕๓/๒๐๒๕๐๔๐๔๑๑๕๑๕๕?>
- _____. (๒๕๖๗). *มาตรการแก้ไขปัญหาการทุจริตแบบบูรณาการ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๗*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (ม.ป.ป.). *คู่มือการป้องกันผลประโยชน์ทับซ้อน*. สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์. (๒๕๕๙). *คู่มือการป้องกันผลประโยชน์ทับซ้อน*. สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์.
- สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. (๒๕๕๙). *คู่มือการป้องกันผลประโยชน์ทับซ้อน*. สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข.
- สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. (๒๕๖๐). *คู่มือป้องกันผลประโยชน์ทับซ้อน*. ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต (ศปท.).

- เสาวณีย์ ไทยรุ่งโรจน์, ธนวรรณ พลวิชัย, ปรีดา โพธิทอง, วาติตร รักษ์ธรรม, หทัยรัตน์ ไชยจารุณนิช, และ
สรัญญา บัญชาบุษบง. (๒๕๕๓). *รายงานการวิจัยเรื่อง โครงการประเมินสถานการณ์ด้านการทุจริตใน
ประเทศไทย. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.*
- อนัญญา แม้นโชติ, อีวรรณ เอกรุณ, สยาม อีระบุตร, และธนพงษ์ ดิษยวณิช. (๒๕๖๖). *รูปแบบการทุจริตและ
ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทุจริตในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปราม
การทุจริตแห่งชาติ.* <https://nacc.go.th/categorydetail/๒๐๑๘๐๘๓๑๑๘๔๖๔๕๕๓/๒๐๒๓๐๙๒๕๑๘๑๙๑๔?>
- Bicchieri, C. (๒๐๐๖). *The grammar of society: The nature and dynamics of social norms.* Cambridge University Press.
- Kaufmann, D., Kraay, A., & Mastruzzi, M. (๒๐๑๐). *The Worldwide Governance Indicators: Methodology and analytical issues (World Bank Policy Research Working Paper No. ๕๔๓๐).* World Bank.
- Radcliffe-Brown, A.R. (๑๙๕๒). *Structure and function in primitive society.* The free Press.
- Rose-Ackerman, S., & Palifka, B. J. (๒๐๑๖). *Corruption and Government: Causes, Consequences, and Reform.* Cambridge University Press.
- Tangney, J. P., Stuewig, J., & Mashek, D. J. (๒๐๐๗). *Moral emotions and moral behavior.* Annual Review of Psychology, ๕๘, ๓๔๕-๓๗๒. <https://doi.org/๑๐.๑๑๔๖/annurev.psych.๕๖.๐๙๑๑๐๓.๐๗๐๑๑๔๕>
- Transparency International. (๒๐๒๕). *Corruption Perceptions Index.* <https://www.transparency.org/en/cpi/๒๐๒๕>
- Treisman, D. (๒๐๐๐). *The Causes of Corruption: Across-National Study.* Journal of Public Economics, ๗๖, ๓. [https://doi.org/๑๐.๑๐๑๖/S๐๐๔๗-๒๗๒๗\(๙๙\)๐๐๐๙๒-๔](https://doi.org/๑๐.๑๐๑๖/S๐๐๔๗-๒๗๒๗(๙๙)๐๐๐๙๒-๔)
- United Nations Office on Drugs and Crime. (๒๐๒๐). *Education for Justice: Anti-Corruption Module Series.* <https://www.unodc.org/e๔j>
- Whitmeyer, J. M. (๒๐๐๒). *Elites and popular nationalism.* Journal of Society, ๕๓, p.๖๓๙-๖๓๒.

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓

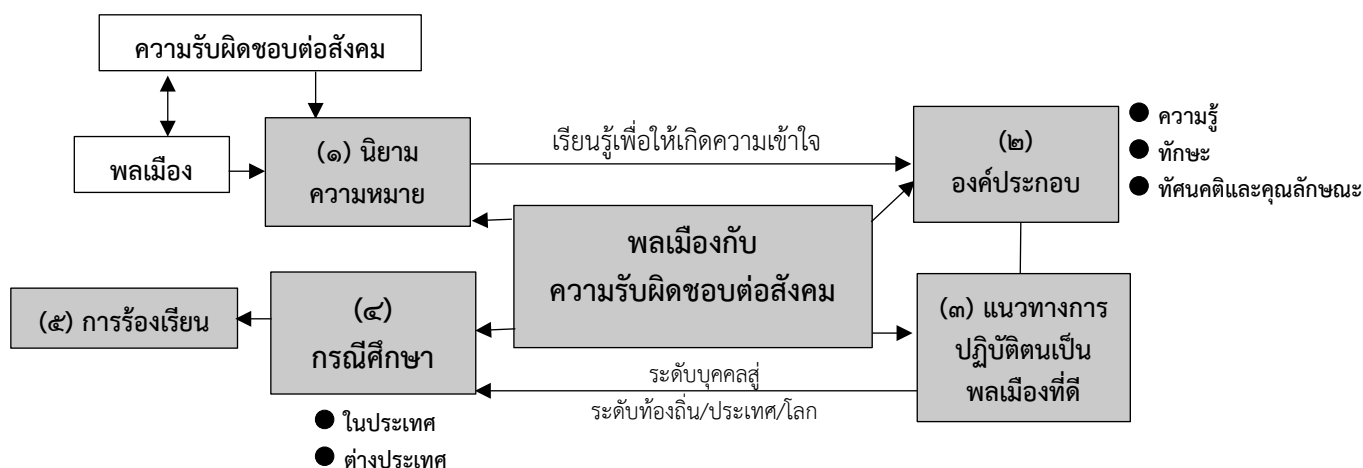
ยกระดับดัชนี สร้างพลเมืองดีในสังคม

จุดประสงค์การเรียนรู้

หลังจากศึกษาหน่วยการเรียนรู้แล้ว ผู้ศึกษาหรือผู้สอนสามารถ

๑. เข้าใจและมีความรู้เกี่ยวกับพลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม
๒. อธิบายองค์ประกอบของการศึกษาความเป็นพลเมือง
๓. ประยุกต์ใช้แนวทางปฏิบัติสู่การเป็นพลเมืองในการต่อต้านการทุจริต
๔. ประยุกต์ใช้ต้นแบบกรณีศึกษาของกลุ่มพลเมืองที่ดีในการต่อต้านการทุจริตกับกลุ่มสังคมตนเอง
๕. ประยุกต์ใช้แนวทางที่พึงปฏิบัติสำหรับพลเมืองที่ดีในการต่อต้านการทุจริต

๑. บทนำ

พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นค่านิยมที่ควรปลูกฝังให้กับคนในสังคม ด้วยว่าการอยู่ร่วมกันของคนจำนวนมากย่อมมีความหลากหลาย ทั้งด้านความคิด ความเชื่อ และรสนิยม หน่วยการเรียนรู้นี้เป็นบทสรุปปลายทางของหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา ด้วยการทุจริตในสังคมยุคปัจจุบันมีความรุนแรงและสร้างผลกระทบเป็นอย่างมาก ส่วนหนึ่งเกิดจากการที่มนุษย์เราไม่รู้จักหน้าที่พลเมืองหรือบทบาทของตนเองในสังคม หน่วยการเรียนรู้นี้ให้ความรู้เกี่ยวกับคำว่า “พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม” ในมิติของการเรียนรู้หลักสูตรด้านทุจริตศึกษามีเจตนาให้พลเมืองทุกคนรู้หน้าที่ที่สำคัญ คือ การป้องกันและต่อต้านการทุจริต ด้วยการแสดงออกทางพฤติกรรมของการร้องเรียน ต่อหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบ นอกจากนี้ยังนำเสนอต้นแบบความสำเร็จของชุมชนในประเทศและสังคมต่างประเทศ ที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาพลเมืองให้มีความรับผิดชอบต่อสังคม ด้วยคาดหวังว่าจะเป็นประโยชน์และต้นแบบในการรณรงค์และปลูกจิตสำนึกการเป็นพลเมืองที่ดีที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยเฉพาะมิติด้านการป้องกันและต่อต้านการทุจริต

๒. นิยามความหมายของคำว่า “พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม”

๒.๑ นิยามความหมายของคำว่า “พลเมือง”

ในกลุ่มคำที่มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า “พลเมือง” มีจำนวนมาก แต่ทว่า แต่ละคำต่างก็มีความหมายจำเพาะที่ต่างกันออกไป โดยกลุ่มคำชุดนี้ ประกอบด้วย คำว่า “ประชาชน” “ประชากร” “ราษฎร” และคำว่า “พลเมือง”

อนึ่ง คำว่า “ประชาชน” หมายถึง คนทั่วไปในประเทศ ไม่ใช่ผู้ปกครอง เป็นสามัญชนที่อยู่ภายใต้รัฐ และเป็นเจ้าของประเทศและอำนาจอธิปไตย

ส่วนคำว่า “ประชากร” ใช้ในกรณีพิจารณาถึงจำนวนคนโดยทั่วไป

และคำว่า “ราษฎร” เป็นคำเก่าแก่ที่ใช้มาตั้งแต่สมัยอยุธยา หมายถึง คนทั่วไป แต่ในช่วงรัชกาลที่ ๕ ได้มีการเลิกทาสเลิกไพร่ ทำให้คนเหล่านี้กลายเป็น “ราษฎร” หรือเสรีชนที่มีสถานะทางกฎหมายเท่าเทียมกัน และมีนัยถึงผู้ที่ต้องเสียภาษีและปฏิบัติตามกฎหมาย ปัจจุบันมีความหมายคล้าย “ประชาชน” แต่ “ราษฎร” มีนัยของคนที่ไม่เสียเปรียบหรือด้อยกว่า และความเป็นทางนัยน้อยกว่า

ทั้งนี้ คำว่า “พลเมือง” มีที่มาจากคำว่า “Citoyen” ในภาษาฝรั่งเศส หลังการปฏิวัติฝรั่งเศสปี ค.ศ. ๑๗๘๙ ซึ่งประกาศความเสมอภาคของทุกคน ในประเทศไทย คำว่า “พลเมือง” ถูกนำมาใช้ช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ โดยคณะราษฎร และถูกบรรจุในรัฐธรรมนูญ รวมถึงกลายเป็นวิชา “หน้าที่พลเมืองและศีลธรรม” ในโรงเรียน ต่อมามีการเลิกใช้คำว่า “พลเมือง” และวิชาดังกล่าวไปช่วงหนึ่งหลังรัฐประหารปี ๒๕๐๐ โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และใช้คำว่า “ปวงชน” แทนในรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๖๐ อย่างไรก็ตาม คำว่า “พลเมือง” ได้ปรากฏรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (อ้างอิงปี พ.ศ. ๒๕๖๐) โดยใช้ควบคู่ไปกับคำว่า “ประชาชน” และ “ปวงชน” ความหมายของ “พลเมือง” โดยนักวิชาการ นิยามตามพจนานุกรมนักเรียนฉบับราชบัณฑิตยสถาน “พลเมือง” คือ ชาวเมือง ชาวประเทศ ประชาชน “พลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย” หมายถึง พลเมืองที่ยึดมั่นในศีลธรรม มีหลักประชาธิปไตย ปฏิบัติตามกฎหมาย และเป็นประโยชน์ต่อสังคม

โดยสรุปแล้ว “พลเมือง” หมายถึง ประชาชนที่มีบทบาทมากกว่าแค่เสียภาษีและปฏิบัติตามกฎหมาย แต่ยังรวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น การมีสิทธิเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็นต่อรัฐ การเข้าร่วมกิจกรรมกับรัฐ และการเรียกร้องกฎหมายหรือนโยบายที่เห็นพ้อง พลเมืองจะรู้สึกเป็นเจ้าของสิ่งสาธารณะ มีความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วม เอาใจใส่การทำงานของรัฐบาล และสามารถแก้ไขปัญหาส่วนรวมได้ระดับหนึ่งโดยไม่ต้องรอรัฐบาล

๒.๒ ความรับผิดชอบต่อสังคมของพลเมือง

ในระบอบประชาธิปไตยสมัยใหม่ พลเมือง มีความรับผิดชอบต่อสังคมที่ลึกซึ้งกว่าสถานะ “ราษฎร” โดยเน้นการตระหนักถึงสิทธิและบทบาทในการมีส่วนร่วมทางการเมืองและพัฒนาสังคม พลเมืองต้องปฏิบัติตามกฎหมายและเคารพสิทธิผู้อื่น มีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตย และติดตามตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล รวมถึงการรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส และการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างประชาธิปไตยที่เข้มแข็งและยั่งยืน

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic education)

การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic education) เป็นกระบวนการสำคัญที่หล่อหลอมให้ประชาชนมีความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่จำเป็นในการทำหน้าที่เป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างมีประสิทธิภาพ แนวคิดนี้มุ่งพัฒนาบุคคลให้มีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในชุมชนและประเทศ โดยตระหนักถึงสิทธิ

หน้าที่และความรับผิดชอบของตนเอง ตลอดจนเคารพสิทธิผู้อื่น ความเสมอภาค และหลักการประชาธิปไตย องค์ประกอบหลักของการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองประกอบด้วย ความรู้ด้านพลเมือง ทักษะด้านพลเมือง และคุณลักษณะด้านพลเมือง ซึ่งครอบคลุมความเข้าใจในระบบการเมือง ความสามารถในการคิดวิเคราะห์และมีส่วนร่วม รวมถึงการยึดมั่นในคุณค่าประชาธิปไตยโดยมีวัตถุประสงค์หลักของการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง คือ การเสริมสร้างขีดความสามารถของพลเมืองให้เข้าใจและเคารพหลักการประชาธิปไตย ตระหนักถึงสิทธิและเสรีภาพ รวมถึงปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบในฐานะพลเมือง การศึกษานี้มุ่งส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างมีความหมายในกิจกรรมทางสังคมและการเมือง พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และตัดสินใจบนพื้นฐานของเหตุผล และความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นแม้มีความเห็นต่าง เพื่อส่งเสริมความเป็นธรรมและความเท่าเทียมในสังคม

การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในระบบโรงเรียน แต่สามารถเกิดขึ้นได้จากหลากหลายช่องทาง เช่น การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง การมีส่วนร่วมในชุมชน กิจกรรมขององค์กรภาคประชาสังคม สื่อมวลชน และการเรียนรู้ตลอดชีวิต กระบวนการเหล่านี้ล้วนมีเป้าหมายร่วมกันคือการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตยและสังคมที่เข้มแข็ง

๓. องค์ประกอบของการศึกษาความเป็นพลเมือง

องค์ประกอบของการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง สามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ องค์ประกอบหลักที่เชื่อมโยงและส่งเสริมซึ่งกันและกัน เพื่อพัฒนาพลเมืองให้มีคุณภาพและสามารถทำหน้าที่ในระบอบประชาธิปไตยได้อย่างสมบูรณ์ คือ

๓.๑ องค์ประกอบด้านความรู้

เป็นรากฐานสำคัญที่พลเมืองจำเป็นต้องมีเพื่อทำหน้าที่ในระบอบประชาธิปไตย องค์ประกอบนี้ครอบคลุมความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครอง รูปแบบและโครงสร้างของรัฐบาล รัฐธรรมนูญ กฎหมาย และกระบวนการทางกฎหมาย รวมถึงสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง ประวัติศาสตร์และพัฒนาการทางการเมือง ประเด็นทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่สำคัญ และบทบาทของสถาบันทางการเมืองและสังคมต่างๆ ความรู้เหล่านี้ช่วยให้พลเมืองสามารถมีส่วนร่วมอย่างมีข้อมูลและวิเคราะห์สถานการณ์ได้อย่างรอบด้าน

๓.๒ องค์ประกอบด้านทักษะ

เป็นความสามารถที่จำเป็นสำหรับพลเมืองในการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพในระบอบประชาธิปไตย ทักษะเหล่านี้รวมถึง การคิดวิเคราะห์และประเมินข้อมูลข่าวสาร การแก้ปัญหาและการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล การสื่อสารและแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ และการทำงานร่วมกับผู้อื่น นอกจากนี้ยังครอบคลุม ทักษะการมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตย อาทิ การใช้สิทธิเลือกตั้งและการรวมกลุ่ม การตรวจสอบและติดตามการทำงานของภาครัฐ รวมถึงการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อการเข้าถึงข้อมูลและการมีส่วนร่วมทางการเมือง

๓.๓ องค์ประกอบด้านทัศนคติและคุณลักษณะ

เป็นแก่นสำคัญที่ขับเคลื่อนให้พลเมืองมีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพในระบอบประชาธิปไตย สิ่งเหล่านี้รวมถึงการยึดมั่นในคุณค่าประชาธิปไตย เช่น เสรีภาพ ความเสมอภาค ความยุติธรรม และหลักนิติธรรม นอกจากนี้ยังเน้นการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชน รวมถึง การยอมรับความแตกต่างหลากหลาย พลเมืองควรมีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม และส่วนรวม มีความกระตือรือร้นในการพัฒนาและแก้ปัญหา

อดทนอดกลั้น และเคารพความคิดเห็นที่ต่างออกไป มีความซื่อสัตย์สุจริตและจริยธรรม และมีจิตสำนึกสาธารณะ ที่ห่วงใยความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชนและสังคม

การพัฒนาองค์ประกอบทั้งสามด้านนี้อย่างสมดุลจะช่วยให้พลเมืองสามารถเข้าใจบทบาทของตนเองในระบบประชาธิปไตย มีความสามารถในการมีส่วนร่วมอย่างมีความหมาย และประพฤติตนเป็นสมาชิกที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม

๔. แนวทางการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดี

การเป็นพลเมืองที่ดีตามวิถีชีวิตประชาธิปไตยนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนและธำรงรักษาระบบประชาธิปไตยให้เข้มแข็ง นอกเหนือจากคุณสมบัติพื้นฐาน พลเมืองในระบบประชาธิปไตยควรมีแนวทางการปฏิบัติตนที่ครอบคลุมมิติสำคัญหลายประการดังนี้

๔.๑ ประการแรก คือ การเคารพและยึดมั่นในหลักการประชาธิปไตย

พลเมืองจะต้องตระหนักถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และคุณค่าที่เท่าเทียมกันของทุกคน โดยไม่แบ่งแยกหรือเลือกปฏิบัติต่อผู้อื่น การเคารพสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของผู้อื่นภายใต้กรอบของกฎหมายเป็นสิ่งจำเป็น รวมถึงการปฏิบัติตามกฎหมายและกติกาของสังคมอย่างเคร่งครัด นอกจากนี้การยอมรับและเห็นคุณค่าของความแตกต่างหลากหลายทางความคิด ความเชื่อ เชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นหัวใจสำคัญของสังคมประชาธิปไตย

๔.๒ ประการที่สองคือ การมีส่วนร่วมทางการเมืองและการปกครองอย่างมีความรับผิดชอบ

พลเมืองควรใช้สิทธิเลือกตั้งเพื่อคัดเลือกผู้แทนที่มีความรู้ความสามารถและคุณธรรมเข้าไปทำหน้าที่การติดตามข่าวสารและแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลภายใต้กรอบของกฎหมายเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความตื่นรู้ทางการเมือง การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการทำงานของภาครัฐเพื่อส่งเสริมความโปร่งใส รวมถึงการรวมกลุ่มกันอย่างสันติวิธีเพื่อเรียกร้องหรือผลักดันประเด็นที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะตามกฎหมาย ก็เป็นอีกหนึ่งบทบาทสำคัญ พลเมืองที่ดีต้องมีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติ โดยการพึ่งพาตนเอง ประกอบอาชีพสุจริต มีจิตสำนึกสาธารณะ เสียสละเพื่อส่วนรวม และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อประโยชน์ของคนรุ่นปัจจุบันและอนาคต ตลอดจนการส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมอันดีงามของชาติ ก็เป็นส่วนหนึ่งของความรับผิดชอบนี้

๔.๓ ประการที่สามคือ การส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยในทุกระดับ

สิ่งนี้เริ่มต้นจากตนเองและครอบครัว โดยการฝึกฝนการเคารพสิทธิ รับฟังความคิดเห็น และใช้เหตุผลในการตัดสินใจร่วมกัน การส่งเสริมประชาธิปไตยยังขยายไปสู่สถานศึกษาและที่ทำงาน ผ่านการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจร่วมกัน และการเคารพกฎระเบียบขององค์กร นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เช่น การเข้าร่วมประชุมเพื่อแสดงความคิดเห็นและร่วมพัฒนาชุมชน ก็เป็นสิ่งจำเป็น

๔.๔ ประการสุดท้ายคือ การมีคุณธรรมและจริยธรรมเป็นพื้นฐาน

พลเมืองที่ดีต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต ทั้งต่อตนเอง หน้าที่ และส่วนรวม การใช้เหตุผลในการพิจารณาเรื่องต่างๆ และพร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างกันเป็นสิ่งสำคัญ สุดท้ายพลเมืองควรมีความอดทนอดกลั้น สามารถเผชิญกับปัญหาและความขัดแย้งได้อย่างใจเย็นและหาทางออกอย่างสันติ

การปฏิบัติตนตามแนวทางเหล่านี้จะช่วยเสริมสร้างความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนระบอบประชาธิปไตยให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ นำมาซึ่งความสงบสุข ความเสมอภาค และความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืนแก่สังคมและประเทศชาติ

๕. แนวทางการสร้างเสริมสำนึกความเป็นพลเมืองด้วยชุมชนกรณีตัวอย่าง (ในประเทศ)

การสร้างเสริมสำนึกความเป็นพลเมืองในประเทศไทยมุ่งเน้นการพัฒนาประชาชนผ่านแนวทางสำคัญหลายประการ สิ่งแรก คือ การให้ความรู้และสร้างความเข้าใจ ในระบบการเมืองการปกครอง สิทธิมนุษยชน และกลไกภาครัฐ เพื่อเป็นพื้นฐานในการมีส่วนร่วมและตรวจสอบอำนาจรัฐ ถัดมาคือการส่งเสริมการมีส่วนร่วมเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาแสดงความคิดเห็นในนโยบายสาธารณะ ตรวจสอบภาครัฐ และรวมกลุ่มเพื่อประโยชน์สังคม นอกจากนี้ยังรวมถึงการปลูกฝังจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ และการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม ในบริบทของประเทศไทย ความพยายามเหล่านี้ปรากฏชัดในบทบาทของสถาบันการศึกษา กิจกรรมในระดับชุมชน เช่น เวทีประชาคม และบทบาทของสื่อมวลชนภาคประชาสังคม เช่น

๕.๑ กรณีภาคกลาง : กรุงเทพมหานคร

กรุงเทพมหานคร มีกรณีตัวอย่างที่น่าสนใจหลายประการในการสร้างเสริมสำนึกความเป็นพลเมืองด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้

๕.๑.๑ กรณี นโยบาย "กรุงเทพฯ ๒๕๖๗: เมืองน่าอยู่สำหรับทุกคน" และแพลตฟอร์ม "Traffy Fondue"

แนวคิด นโยบายของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร นายชัชชาติ สิทธิพันธุ์ ที่เน้นการบริหารจัดการเมืองแบบมีส่วนร่วม โดยให้ประชาชนเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาเมือง

ตัวอย่าง แพลตฟอร์ม Traffy Fondue ถูกนำมาใช้อย่างเป็นทางการตั้งแต่กลางปี พ.ศ. ๒๕๖๕ เพื่อให้ประชาชนแจ้งปัญหาต่างๆ ในพื้นที่ อาทิ ถนนชำรุด ขยะ แสงสว่างไม่พอ และน้ำท่วมขัง โดยมีเจ้าหน้าที่ของกรุงเทพมหานครรับเรื่องและประสานงานแก้ไข การใช้งานแพลตฟอร์มนี้ส่งเสริมให้พลเมืองรู้สึกเป็นเจ้าของเมือง และมีส่วนร่วมโดยตรงในการแก้ไขปัญหา ซึ่งนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

๕.๑.๒ กรณี โครงการ "ไม่เทรวม" และการจัดการขยะในชุมชน

แนวคิด การรณรงค์และให้ความรู้แก่ประชาชนเรื่องการแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง เพื่อลดปริมาณขยะและเพิ่มประสิทธิภาพการรีไซเคิล

ตัวอย่าง โครงการ "ไม่เทรวม" ของกรุงเทพมหานครที่เริ่มอย่างจริงจังในหลายพื้นที่ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๖๖ เน้นให้ประชาชนแยกขยะเปียก ขยะรีไซเคิล ขยะอันตราย และขยะทั่วไป โดยมีวันและเวลาจัดเก็บที่แตกต่างกันในแต่ละประเภท การมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะช่วยลดภาระของกรุงเทพมหานครและสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมให้กับพลเมือง รวมถึงการเกิดกลุ่มจิตอาสาในชุมชนที่เข้ามาช่วยดูแลเรื่องการแยกขยะในบางพื้นที่ด้วย

๕.๑.๓ กรณี การเปิดพื้นที่สาธารณะและกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาวะชุมชน

แนวคิด การปรับปรุงและเพิ่มพื้นที่สีเขียว รวมถึงการจัดกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะเพื่อส่งเสริมสุขภาพกายและใจ และสร้างปฏิสัมพันธ์ในชุมชน

ตัวอย่าง กรุงเทพมหานคร ได้มีการปรับปรุงและเปิดสวนสาธารณะ หลายแห่งในช่วงที่ผ่านมา อาทิ การปรับปรุงสวนปทุมวนานิช (เปิดเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๖๕) และการสร้าง "สวน ๑๕ นาที" ในชุมชนต่างๆ เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงพื้นที่สีเขียวได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมในสวนสาธารณะ เช่น โยคะในสวน การฝึกอบรมการทำ CPR หรือตลาดนัดชุมชน ที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนออกมามีปฏิสัมพันธ์และทำกิจกรรมร่วมกัน

๕.๑.๔ กรณี โครงการสร้างความเข้มแข็งชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก

แนวคิด การสนับสนุนและส่งเสริมให้ชุมชนมีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของสมาชิกในชุมชน

ตัวอย่าง แม้ว่าจะมีการดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่อง แต่ในช่วง ๕ ปีที่ผ่านมา มีการเน้นย้ำถึงการสนับสนุน "เศรษฐกิจฐานราก" ในกรุงเทพมหานครมากขึ้น โดยเฉพาะหลังจากสถานการณ์โควิด-๑๙ กรุงเทพมหานครได้จัดกิจกรรม "บางกอกแฟร์" หรือตลาดนัดชุมชนตามจุดต่างๆ เพื่อให้ผู้ประกอบการรายย่อยและชุมชนนำสินค้ามาจำหน่าย รวมถึงการอบรมอาชีพเสริมต่างๆ เพื่อสร้างรายได้และกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับชุมชน

๕.๑.๕ กรณี การบริหารจัดการน้ำท่วมแบบมีส่วนร่วมและการดูแลคลอง

แนวคิด การให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำและดูแลแหล่งน้ำในพื้นที่

ตัวอย่าง นอกจาก Traffy Fondue ที่ใช้แจ้งเหตุน้ำท่วมแล้ว กรุงเทพมหานครยังมีโครงการที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาคลอง โดยมีจิตอาสาและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำความสะอาดคลอง และรณรงค์ไม่ทิ้งขยะลงคลอง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมระยะยาวและสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์แหล่งน้ำในเมือง

๕.๒ กรณีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : จังหวัดนครราชสีมา

จังหวัดนครราชสีมาหรือโคราช เป็นอีกหนึ่งจังหวัดใหญ่ที่มีความหลากหลายทั้งในพื้นที่เมืองและชนบท จึงมีตัวอย่างการสร้างเสริมสำนึกความเป็นพลเมืองด้วยชุมชนที่น่าสนใจ ดังนี้

๕.๒.๑ กรณี การพัฒนาแหล่งน้ำและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยชุมชน

แนวคิด ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาแหล่งน้ำและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่

ตัวอย่าง โครงการพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งน้ำในพื้นที่ต่างๆ ของจังหวัดนครราชสีมา อาทิ การทำความสะอาดคลอง การปลูกต้นไม้ริมตลิ่ง หรือการสร้างฝายชะลอน้ำขนาดเล็กที่ริเริ่มโดยชาวบ้าน มักได้รับความร่วมมือจากกลุ่มเกษตรกร และชาวบ้านในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ชนบทที่มีการพึ่งพาแหล่งน้ำธรรมชาติสูง การมีส่วนร่วมนี้ไม่เพียงช่วยอนุรักษ์ทรัพยากร แต่ยังสร้างความรู้สึกรักหวงแหนในบ้านเกิด

๕.๒.๒ กรณี โครงการ "โคราชเมืองอัจฉริยะ" และการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการมีส่วนร่วม

แนวคิด การพัฒนาเมืองโดยนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและเปิดช่องทางการมีส่วนร่วมของประชาชน

ตัวอย่าง จังหวัดนครราชสีมากำลังเดินหน้าสู่การเป็นเมืองอัจฉริยะ (Smart City) โดยมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการด้านต่างๆ เช่น ระบบขนส่งอัจฉริยะ หรือการเฝ้าระวังภัยพิบัติ แม้จะเป็นโครงการใหญ่ แต่ก็ได้มี

การพยายามสร้างช่องทางให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลหรือเสนอแนะความเห็นผ่าน แพลตฟอร์มออนไลน์ หรือ แอปพลิเคชันท้องถิ่น เพื่อให้การพัฒนานั้นตอบสนองความต้องการของคนในพื้นที่อย่างแท้จริง

๕.๒.๓ กรณี กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนและเศรษฐกิจสร้างสรรค์

แนวคิด ชุมชนเป็นแกนหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจท้องถิ่น เพื่อสร้างรายได้ และรักษาเอกลักษณ์ของพื้นที่

ตัวอย่าง ในช่วงโควิด-๑๙ และหลังสถานการณ์คลี่คลายลง ชุมชนหลายแห่งในจังหวัด นครราชสีมาได้หันมาเน้นการท่องเที่ยวเชิงชุมชนมากขึ้น เช่น "วิสาหกิจชุมชน" ที่พัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น (OTOP) และจัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีชีวิตดั้งเดิม ไม่ว่าจะเป็นการทำผ้าไหม การผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่ด่านเกวียน หรือการทำอาหารพื้นเมือง การที่คนในชุมชนได้เข้ามามีบทบาทในการนำเสนอเรื่องราวและผลิตภัณฑ์ของตนเอง ยิ่งสร้างความภาคภูมิใจและสำนึกในความเป็นพลเมืองของท้องถิ่นนั้นๆ

๕.๒.๔ กรณี บทบาทของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และกลุ่มเฝ้าระวังสุขภาพ

แนวคิด เครือข่ายสุขภาพภาคประชาชนที่มีบทบาทสำคัญในการดูแลสุขภาวะของคนในชุมชน

ตัวอย่าง อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) ทั่วจังหวัดนครราชสีมายังคงเป็นกลไกสำคัญในการสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรคในชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงการระบาดของโควิด-๑๙ (ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๖๓) อสม. มีบทบาทอย่างยิ่งในการให้ข้อมูลที่ถูกต้อง การเฝ้าระวังผู้ป่วย และการส่งเสริมการฉีดวัคซีน พวกเขาคือตัวอย่างของการมีสำนึกพลเมืองที่เสียสละเพื่อส่วนรวม และเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงภาครัฐและประชาชนเข้าด้วยกัน

๕.๓ กรณีภาคเหนือ : จังหวัดเชียงใหม่

จังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวของภาคเหนือ จึงมีพลวัตที่น่าสนใจในการสร้างเสริมสำนึกความเป็นพลเมืองด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้

๕.๓.๑ กรณี การจัดการหมอกควันและไฟป่าโดยชุมชน

แนวคิด ชุมชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการเฝ้าระวัง ป้องกัน และแก้ไขปัญหาหมอกควัน และไฟป่า ซึ่งเป็นปัญหาวิกฤตของเชียงใหม่ในทุกปี

ตัวอย่าง ในช่วงฤดูร้อนของทุกปี ตั้งแต่ประมาณปลายปีถึงต้นปีถัดไป (เช่น ปี พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๖๗) มีการจัดตั้ง "ชุดปฏิบัติการดับไฟป่าภาคประชาชน" หรือ "อาสาสมัครพิทักษ์ป่า" ในหลายพื้นที่ชนบทและเชิงเขาของเชียงใหม่ กลุ่มเหล่านี้จะรวมตัวกันเพื่อออกลาดตระเวน เฝ้าระวังการเกิดไฟป่า และเข้าระงับเหตุเบื้องต้นก่อนที่เจ้าหน้าที่จะมาถึง นอกจากนี้ยังมีการรณรงค์ "งดการเผา" โดยการให้ความรู้และสร้างความเข้าใจกับชาวบ้านในพื้นที่ทำกิน ซึ่งเป็นการสร้างสำนึกร่วมในการปกป้องสิ่งแวดล้อมและลดมลพิษทางอากาศอย่างยั่งยืน

๕.๓.๒ กรณี การพัฒนาพื้นที่สาธารณะและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน

แนวคิด การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบ ใช้ประโยชน์ และบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะเพื่อสร้างสรรค์และส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่น

ตัวอย่าง การจัด "ตลาดนัดชุมชน" หรือ "กาดม่วนใจ๋" ในหลายพื้นที่ของเชียงใหม่ อาทิ ย่านช้างม่อย หรือพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งชุมชนเป็นผู้ริเริ่มและบริหารจัดการเอง โดยมีการนำสินค้าหัตถกรรม อาหาร

พื้นเมือง หรือผลผลิตทางการเกษตรมาจำหน่าย กิจกรรมเหล่านี้ไม่เพียงแต่สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน แต่ยังเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนในชุมชนกับนักท่องเที่ยวหรือคนต่างถิ่น

๕.๓.๓ กรณี การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาจราจรและพัฒนาเมือง

แนวคิด ประชาชนมีบทบาทในการให้ข้อมูลและเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหามือถือ โดยเฉพาะเรื่องจราจร

ตัวอย่าง นอกจากการแจ้งปัญหาผ่านช่องทางออนไลน์ของภาครัฐ (อาทิ Traffy Fondue ที่เริ่มใช้ในหลายจังหวัด) ในเชียงใหม่ยังมี กลุ่มโซเชียลมีเดียหรือกลุ่มไลน์ของชุมชน/หมู่บ้าน ที่ใช้เป็นช่องทางในการแจ้งปัญหาจราจร อุบัติเหตุ หรือเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ โดยที่สมาชิกในกลุ่มร่วมกันแบ่งปันข้อมูลและเสนอวิธีแก้ปัญหา ซึ่งนำไปสู่การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อแก้ไขปัญหามือถือในที่สุด

๕.๓.๔ กรณี โครงการวิสาหกิจชุมชนและเกษตรอินทรีย์

แนวคิด ชุมชนรวมกลุ่มกันเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและส่งเสริมวิถีเกษตรกรรมยั่งยืน

ตัวอย่าง ในพื้นที่รอบนอกเมืองเชียงใหม่ มีการเติบโตของ "วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์" หลายแห่งที่ชาวบ้านรวมกลุ่มกันปลูกพืชผักปลอดสารพิษ แปรรูปสินค้าเกษตร และจำหน่ายผลผลิตโดยตรงให้กับผู้บริโภค (อาทิ ในพื้นที่แมริม, สารภี) การรวมกลุ่มนี้ไม่เพียงแต่สร้างรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นให้กับสมาชิก แต่ยังสร้างสำนึกในการพึ่งพาตนเอง ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม และการแบ่งปันความรู้ภายในชุมชน

๕.๔ แนวทางการสร้างเสริมสำนึกความเป็นพลเมืองในประเทศไทย

ประเทศไทยมุ่งพัฒนาพลเมืองให้มีความรู้ ความเข้าใจในสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบในระบอบประชาธิปไตย แนวทางสำคัญประกอบด้วย การให้ความรู้และสร้างความเข้าใจ เกี่ยวกับระบบการเมือง กฎหมาย และกลไกภาครัฐ การส่งเสริมการมีส่วนร่วม ของประชาชนในระดับต่างๆ การปลูกฝังจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม และการอยู่ร่วมกัน การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ เพื่อการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล และการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อความซื่อสัตย์โปร่งใสและต่อต้านการทุจริต

๕.๔.๑ การศึกษาเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองในบริบทต่างประเทศ การศึกษาความเป็นพลเมือง (Civic education) ในต่างประเทศมีความสำคัญและมีแนวทางที่เป็นระบบ โดยเฉพาะในประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ให้ความสำคัญกับการศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองของประเทศ โครงสร้างและกลไกการทำงานของรัฐบาล สิทธิและเสรีภาพของพลเมือง และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองผ่านการเลือกตั้งและการแสดงความคิดเห็น และประเทศเยอรมนี เน้นการเรียนรู้เกี่ยวกับหลักการประชาธิปไตย คุณค่าพื้นฐานของสังคม การเคารพความแตกต่างหลากหลาย และการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในสังคม เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดเผด็จการขึ้นอีกในอนาคต การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองถูกมองว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการปฏิรูปและสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ

๕.๔.๒ บทเรียนและข้อเสนอแนะสำหรับประเทศไทย จากการศึกษาแนวทางในประเทศไทย และต่างประเทศ สามารถสรุปบทเรียนและให้ข้อเสนอแนะสำหรับการสร้างเสริมสำนึกความเป็นพลเมืองในประเทศไทยได้ดังนี้

(๑) บูรณาการการเรียนรู้ ควรมีการบูรณาการเนื้อหาความเป็นพลเมืองเข้ากับการเรียนการสอนในทุกระดับชั้นและในหลากหลายวิชา ไม่ใช่จำกัดอยู่เพียงแค่วิชาสังคมศึกษา

(๒) เน้นการปฏิบัติจริง ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์และการลงมือปฏิบัติจริง อาทิ การจำลองกระบวนการประชาธิปไตย การทำโครงการเพื่อสังคมในชุมชน และการฝึกฝนทักษะการเจรจาและการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

(๓) พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ให้ความสำคัญกับการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และทักษะของครูและบุคลากรทางการศึกษาในการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ

(๔) ส่งเสริมบทบาทของสถาบันทางสังคมอื่นๆ ครอบครัวยุ ชุมชน องค์กรศาสนา และสื่อมวลชน ล้วนมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังค่านิยมและส่งเสริมพฤติกรรมความเป็นพลเมือง จึงควรมีการทำงานร่วมกันระหว่างสถาบันเหล่านี้อย่างเป็นระบบ

(๕) สร้างพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการมีส่วนร่วม จัดให้มีพื้นที่และเวทีสาธารณะที่ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมีส่วนร่วมในประเด็นต่างๆ ได้อย่างสร้างสรรค์และปลอดภัย โดยเคารพในความแตกต่างของความคิด

(๖) ปรับปรุงกฎหมายและนโยบาย ทบทวนและปรับปรุงกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจต่างๆ ของรัฐ

(๗) การสร้างเสริมสำนึกความเป็นพลเมืองเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลาและความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคม การเรียนรู้จากประสบการณ์ทั้งภายในประเทศและจากนานาชาติจะช่วยให้ประเทศไทยสามารถพัฒนาโลกและแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ ตระหนักในสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบ พร้อมทั้งจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

๖. แนวทางการสร้างเสริมสำนึกความเป็นพลเมืองด้วยชุมชนกรณีตัวอย่าง (ต่างประเทศ)

ในหลายประเทศมีการส่งเสริม เรื่อง การศึกษาเรื่องความเป็นพลเมือง ซึ่งแต่ละประเทศมีแนวคิดและประเด็นในการศึกษาที่แตกต่างกัน โดยเอกสารนี้จะนำเสนอแนวคิด พร้อมทั้งประเด็นการปฏิบัติที่น่าสนใจที่เกิดขึ้นจากการส่งเสริมด้านความเป็นพลเมือง แนวทางที่ยั่งยืนผ่านประสบการณ์จากต่างประเทศ ซึ่งมีประเทศที่น่าสนใจดังนี้

๖.๑ ประเทศญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่นเป็นรัฐเดี่ยวที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา โดยมีสมเด็จพระจักรพรรดิเป็นประมุขและนายกรัฐมนตรีเป็นผู้นำบริหารประเทศ ญี่ปุ่นได้รับการจัดอันดับด้านประชาธิปไตยในระดับต้นๆ ของโลก สะท้อนถึงการเป็นประเทศประชาธิปไตยที่โดดเด่นในเอเชีย ตัวอย่างของการสร้างเสริมสำนึกความเป็นพลเมือง ดังนี้

๖.๑.๑ กรณี สมัชชาพลเมืองด้านสภาพภูมิอากาศ (Citizens' Climate Assemblies - CCAs)

แนวคิด เป็นการรวมกลุ่มของพลเมืองเพื่อหารือและเสนอแนะนโยบายด้านสภาพภูมิอากาศ

ตัวอย่าง สมัชชาพลเมืองด้านสภาพภูมิอากาศครั้งแรกจัดขึ้นที่ซัปโปโรในปี ค.ศ. ๒๐๒๐ โดยคณะกรรมการจัดงาน Climate Assembly Sapporo ๒๐๒๐ ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลเมืองและองค์กรท้องถิ่น หลังจากนั้นองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรก็ได้จัดงาน ขึ้นที่คาซาวากิในปี ค.ศ. ๒๐๒๑ และมีการจัดงาน ที่นำ

โดยเทศบาลในเมืองอื่นๆ อาทิ มูซาซิโนะและโทโคโรซาวะ ข้อเสนอแนะจากงาน มักจะถูกส่งมอบให้นายกเทศมนตรีและนำไปรวมไว้ในแผนปฏิบัติการด้านสภาพภูมิอากาศของเมือง

๖.๑.๒ กรณี การส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี

แนวคิด องค์การสตรีหลายแห่งในญี่ปุ่นยังคงดำเนินกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีอย่างต่อเนื่อง

ตัวอย่าง ในรายงานปี ค.ศ. ๒๐๒๒ มีการสำรวจความคิดเห็นเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีในญี่ปุ่น ซึ่งรวมถึงกิจกรรมต่างๆ อาทิ การสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้ง การจัดกลุ่มศึกษาและสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับการนำระบบโควตามาใช้ในรัฐสภา และการจัดบรรยายโดยบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการเมืองระดับชาติและท้องถิ่น เพื่อแบ่งปันประสบการณ์และเหตุผลในการเข้ามาทำงานการเมือง

๖.๑.๓ กรณี ระบบการลงทะเบียนเพื่อเชื่อมโยงประชากรในเมืองกับชนบท

แนวคิด รัฐบาลญี่ปุ่นกำลังพิจารณาสร้างระบบการลงทะเบียนเพื่อเชื่อมโยงรัฐบาลท้องถิ่นกับ "ประชากรที่เชื่อมโยง" (Connected population) ซึ่งเป็นผู้ที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบทแต่มีการปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่เหล่านั้นอย่างสม่ำเสมอ

ตัวอย่าง เมืองฮิดะ จังหวัดกิฟุ ได้เปิดตัว "แฟนคลับ" สำหรับเมืองในปี ค.ศ. ๒๐๑๗ สมาชิกจะได้รับส่วนลดในร้านค้าและโรงแรมท้องถิ่น รัฐบาลเมืองจะส่งข้อมูลให้สมาชิกและเสนอโปรแกรมให้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ อาทิ งานฟาร์ม การกำจัดวัชพืช และการจัดการกิจกรรม เพื่อส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างประชากรที่เชื่อมโยงกับคนในท้องถิ่น

๖.๑.๔ กรณี การเสริมสร้างศักยภาพเยาวชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ESD)

แนวคิด ญี่ปุ่นเป็นผู้นำในการส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยตระหนักว่าการแก้ไขปัญหาคาตาศาพาระดับโลกจำเป็นต้องให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยวิธีการที่สร้างสรรค์

ตัวอย่าง คณะกรรมการเยาวชนของคณะกรรมการแห่งชาติญี่ปุ่นเพื่อยูเนสโก ก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. ๒๐๒๑ เพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของเยาวชนใน ESD ในญี่ปุ่น คณะกรรมการนี้ประกอบด้วยสมาชิก ๒๐ คน รวมถึงนักศึกษาและตัวแทนจากองค์กรพัฒนาเอกชน โดยมีการจัดกิจกรรมทั้งระดับชาติและท้องถิ่น เพื่อให้เยาวชนญี่ปุ่นได้เป็นผู้นำในประเด็นต่างๆ ตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศไปจนถึงความเท่าเทียมทางสังคม

๖.๑.๕ กรณี โครงการริเริ่มด้านสุขภาพและสวัสดิการในชุมชน

แนวคิด มีการศึกษาและโครงการที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลสุขภาพและสวัสดิการ โดยเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุ

ตัวอย่าง การศึกษาหนึ่งได้เน้นกรณีศึกษาเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพชุมชนในญี่ปุ่น รวมถึง Community Cafés, Dementia Supporter Caravan และ Omuta City Dementia Care model ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความคิดริเริ่มเหล่านี้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและสภาพแวดล้อมที่ครอบคลุมได้อย่างไร นอกจากนี้ ยังมี การวิจัยที่แสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของพลเมืองในระดับชุมชนมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการรับรู้สุขภาพที่ไม่ดี โดยเฉพาะในเมืองชนบทที่มีประชากรลดลงและสูงอายุ

๖.๒ ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี

สาธารณรัฐเกาหลี (เกาหลีใต้) เป็นประเทศที่มีความก้าวหน้าอย่างมากในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพลเมือง มีตัวอย่างที่น่าสนใจดังนี้

๖.๒.๑ กรณี การขยายงบประมาณแบบมีส่วนร่วม (Participatory Budgeting - PB) ในระดับท้องถิ่น

แนวคิด เกาหลีใต้ได้นำระบบ PB มาใช้เป็นข้อบังคับในรัฐบาลท้องถิ่นตั้งแต่ปี ค.ศ. ๒๐๑๑ และยังคงขยายขอบเขตอย่างต่อเนื่องในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา

ตัวอย่าง รัฐบาลได้ให้คำมั่นสัญญาที่จะขยายช่องทางการมีส่วนร่วมของพลเมืองในกระบวนการงบประมาณ ของรัฐบาลท้องถิ่น และส่งเสริมให้ PB มีความกระตือรือร้นมากขึ้นผ่านการผลิตและเผยแพร่เนื้อหาส่งเสริมการขาย มีการพัฒนาแนวทางแก้ไขปัญหที่ปรับให้เหมาะกับแต่ละพื้นที่ เพื่อให้ PB กลายเป็นนโยบายถาวรของรัฐบาลท้องถิ่น ตัวอย่างเช่น ในปี ค.ศ. ๒๐๒๐ มีข้อเสนอจากประชาชนมากกว่า ๑,๓๙๙ ข้อ ซึ่ง ๓๘ ข้อได้ถูกเพิ่มเข้าไปในงบประมาณสุดท้าย คิดเป็นมูลค่าประมาณ ๒.๔๔ แสนล้านวอน (ประมาณ ๒๒๔ ล้านดอลลาร์สหรัฐ)

๖.๒.๒ กรณี การมีส่วนร่วมของพลเมืองบนแพลตฟอร์มออนไลน์ (Online Platforms for Citizen Participation)

แนวคิด รัฐบาลได้ลงทุนในแพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อเปิดโอกาสให้พลเมืองแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับนโยบาย

ตัวอย่าง "Gwanghwamoon ๑st Street" ซึ่งเปิดตัวโดยรัฐบาลของอดีตประธานาธิบดีมุน แจ-อิน ในปี ค.ศ. ๒๐๑๗ ยังคงเป็นช่องทางสำคัญที่พลเมืองสามารถแบ่งปันความคิดเห็นและแนวคิดเกี่ยวกับการเมืองและนโยบายได้โดยตรง แพลตฟอร์มนี้ช่วยสร้างความเชื่อมโยงโดยตรงระหว่างสาธารณะชนและผู้กำหนดนโยบาย

๖.๒.๓ กรณี การมีส่วนร่วมของพลเมืองในการรับมือกับโรคระบาด (Citizen Participation in Pandemic Countermeasures)

แนวคิด ในช่วงการระบาดของ COVID-๑๙ รัฐบาลท้องถิ่นได้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพลเมืองในการคิดค้นมาตรการรับมือ

ตัวอย่าง ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. ๒๐๒๐ เมืองอีซอน (Icheon City) ได้จัดการประกวดให้พลเมืองเข้าร่วมในการเสนอแนวคิดเพื่อรับมือกับ COVID-๑๙ โดยเฉพาะในเรื่อง "แนวคิดสำหรับการรักษาระยะห่างทางสังคมในชีวิตประจำวัน" การประกวดนี้ไม่เพียงแต่สร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับโรคเท่านั้น แต่ยังเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนในมาตรการรักษาระยะห่างทางสังคมด้วย มีข้อเสนอ ๕๖ รายการที่ถูกส่งเข้ามา และ ๘ รายการได้รับการคัดเลือก ซึ่งบางส่วนยังคงนำมาใช้งานอยู่ในปัจจุบัน

๖.๒.๔ กรณี การขับเคลื่อนประเด็นสภาพภูมิอากาศโดยเยาวชน (Youth-Led Climate Action)

แนวคิด เยาวชนในประเทศเกาหลีใต้มีความกระตือรือร้นอย่างมากในการขับเคลื่อนประเด็นการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

ตัวอย่าง กลุ่มนักกิจกรรมเยาวชน ๑๙ คน ได้ยื่นฟ้องศาลในเดือนมีนาคม ค.ศ. ๒๐๒๐ เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินการอย่างจริงจังเกี่ยวกับวิกฤตสภาพภูมิอากาศ พวกเขาเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรสิ่งแวดล้อมเยาวชน Youth ๔ Climate Action ซึ่งเป็นกลุ่มที่นำการเคลื่อนไหว "การประท้วงสภาพภูมิอากาศในโรงเรียน" (School climate strike) ในเกาหลีใต้ กรณีนี้สร้างผลกระทบอย่างมากต่อความคิดเห็นของสาธารณชนในเกาหลีใต้ และมีผู้คนกว่า ๓๐,๐๐๐ คนออกมารวมตัวกันในกรุงโซลหลังจากคำตัดสินเพื่อเรียกร้องให้มีการดำเนินการด้านสภาพภูมิอากาศมากขึ้น

๖.๒.๕ กรณี โครงการเมืองอัจฉริยะและการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยชุมชน (Smart City and Community-Led Sustainable Development)

แนวคิด เกาหลีใต้กำลังผลักดันโครงการเมืองอัจฉริยะที่เน้นการมีส่วนร่วมของพลเมือง เพื่อสร้างเมืองที่ยั่งยืนและน่าอยู่

ตัวอย่าง เมืองซูวอน (Suwon City) ได้จัดทำ "เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของซูวอนปี ค.ศ. ๒๐๓๐" ซึ่งประกอบด้วย ๑๐ เป้าหมาย ๕๗ เป้าหมายย่อย และ ๑๕๒ ตัวชี้วัดที่สะท้อนลักษณะเฉพาะของเมือง รายงานของซูวอนแสดงให้เห็นถึงความพยายามของเมืองในการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนระหว่างผู้คนและธรรมชาติ โดยมี "คน" เป็นศูนย์กลางของนโยบายทั้งหมด และมุ่งมั่นที่จะปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชน นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนา "ถนนสีเขียวเชิงนิเวศ" เพื่อสร้างเมืองที่ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างกลมกลืน

๖.๓ แนวทางการร้องเรียนการทุจริต ตามกลุ่มและระดับชั้น

แนวทางการร้องเรียนการทุจริต เป็นกรอบการทำงานเชิงระบบที่ครอบคลุมและมีประสิทธิภาพอย่างยิ่ง โดยได้จำแนกกลุ่มเป้าหมายตามพัฒนาการและบทบาททางสังคมอย่างชัดเจน ตั้งแต่การปลูกฝัง จิตสำนึก ในวัยปฐมวัย ไปจนถึงการส่งเสริมการใช้ กลไกทางกฎหมาย และการมีส่วนร่วมอย่างรับผิดชอบ ในกลุ่มผู้ใหญ่ และเจ้าหน้าที่รัฐ แนวทางนี้สะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจในหลักการป้องกันและปราบปรามการทุจริต อย่างบูรณาการ โดยเน้นการสร้าง ภูมิคุ้มกันทางสังคม ในระดับบุคคล ควบคู่ไปกับการให้เครื่องมือที่ถูกต้อง เพื่อการดำเนินการในระดับโครงสร้าง การแบ่งสิ่งที่ ควรทำ (Do) และ ไม่ควรทำ (Don't) อย่างเป็นรูปธรรม ในแต่ละช่วงวัย เป็นการลดความเสี่ยงจากการดำเนินการที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งอาจส่งผลเสียต่อตัวผู้ร้องเรียนเองหรือ ต่อกระบวนการยุติธรรม การออกแบบแนวทางในลักษณะนี้จึงไม่เพียงแต่เป็นการให้ข้อมูล แต่ยังเป็นการสร้าง วัฒนธรรมต้านโกง ที่เริ่มต้นจากหน่วยที่เล็กที่สุดของสังคม และขยายผลไปสู่การตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล อย่างเป็นระบบและยั่งยืน

ตารางที่ ๑ แนวทางการร้องเรียนการทุจริต ตามกลุ่มและระดับชั้น

ระดับหรือ กลุ่มเป้าหมาย	Do (สิ่งที่ควรทำ)	Don't (สิ่งที่ไม่ควรทำ)
ปฐมวัย (อนุบาล)	(๑) สอนความซื่อสัตย์ผ่านนิทานหรือเกม (๒) ปลูกฝังวินัยและการรักษากฎเล็กๆ (๓) สอนการแบ่งปันและเห็นประโยชน์ส่วนรวม (๔) ให้กล้าพูดเมื่อรู้สึกไม่ยุติธรรมกับครูหรือ ผู้ปกครอง	(๑) ใช้คำที่หนักกลัวหรือข่มขู่จนเกินวัย
ประถมศึกษา	(๑) อธิบายประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์ ส่วนรวม (๒) สอนความไม่ทนต่อการทุจริต (๓) ส่งเสริมการเป็นพลเมืองดี (ไม่โกงข้อสอบ)	(๑) ให้ร้องเรียนเองโดยตรง (๒) ให้ข้อมูลที่ยังไม่แน่ชัด (๓) ทำให้เด็กกดดันหรือกลัว

ระดับหรือ กลุ่มเป้าหมาย	Do (สิ่งที่ควรทำ)	Don't (สิ่งที่ไม่ควรทำ)
	(๔) ปรัชชาครูหรือผู้ปกครอง หากพบสิ่งไม่ ถูกต้อง (๕) สอนวิธีแจ้งเบาะแสที่ไม่ต้องเปิดเผยตัวตน ผ่านผู้ใหญ่	
มัธยมศึกษา	(๑) ทำความเข้าใจประเภทการทุจริต (๒) ศึกษากฎหมายหรือช่องทางการร้องเรียน (สำนักงาน ป.ป.ช. หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง) (๓) รวบรวมหลักฐานให้รอบคอบ (๔) ปรัชชาผู้ใหญ่หรือองค์กรที่น่าเชื่อถือ (๕) ทำความเข้าใจการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแส (๖) ร้องเรียนด้วยเจตนาบริสุทธิ์	(๑) ร้องเรียนโดยไม่มีหลักฐาน (๒) เผยแพร่ข้อมูลในโซเชียลก่อน ตรวจสอบ (๓) เผอิญหน้ากับผู้กระทำผิดโดยตรง (๔) ร้องเรียนเพื่อหวังผลประโยชน์ ส่วนตัว
อุดมศึกษา	(๑) ศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและ ปราบปรามการทุจริตและข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง (๒) รวบรวมหลักฐานอย่างรอบด้าน (๓) ใช้ช่องทางที่เป็นทางการของสำนักงาน ป.ป.ช. หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (๔) ปรัชชาทนายความหรือผู้เชี่ยวชาญ (๕) เข้าร่วมกิจกรรมหรือร่วมเครือข่ายด้านโกง (๖) แจ้งเบาะแสอย่างมีความรับผิดชอบ	(๑) รับร้อนเผยแพร่ข้อมูลไม่ยืนยันใน ที่สาธารณะ (๒) ใช้การร้องเรียนเป็นเครื่องมือทาง การเมืองหรือผลประโยชน์ส่วนตน (๓) ละเลยการติดตามผล (๔) เปิดเผยตัวตนโดยไม่พิจารณา ความเสี่ยง
ประชาชนทั่วไป	(๑) สังเกตหรือเก็บหลักฐานให้ละเอียด (๒) ใช้ช่องทางที่หลากหลายในการร้องเรียน อาทิ ช่องทางการร้องเรียนของสำนักงาน ป.ป.ช. หรือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (๓) แจ้งข้อมูลให้ครบถ้วนและเป็นจริง (๔) ระบุรายละเอียดติดต่อกลับ (หากผู้ร้องมี ความประสงค์) (๕) ศึกษามาตรการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแส (๖) ติดตามความคืบหน้า	(๑) ร้องเรียนข้อมูลเท็จหรือกลั่นแกล้ง ผู้อื่น (๒) เผยแพร่ข้อมูลไม่ตรวจสอบบนโซ เชียล (๓) เรียกรับผลประโยชน์จากการ ร้องเรียน (๔) ละเลยการเก็บหลักฐาน
เจ้าหน้าที่รัฐ	(๑) ปฏิบัติตามจริยธรรมหรือจรรยาบรรณอย่าง เคร่งครัด (๒) กล้าแจ้งเหตุเมื่อพบการทุจริต (๓) รายงานผู้บังคับบัญชาหรือผู้รับผิดชอบ	(๑) เพิกเฉยหรือละเลยการกระทำผิด (๒) ปกป้องหรือช่วยเหลือผู้กระทำผิด (๓) นำข้อมูลการร้องเรียนภายในไป เผยแพร่ภายนอก โดยไม่ได้รับอนุญาต

ระดับหรือ กลุ่มเป้าหมาย	Do (สิ่งที่ควรทำ)	Don't (สิ่งที่ไม่ควรทำ)
	(๔) ใช้ช่องทางการร้องเรียนภายในหน่วยงาน หรือช่องทางการร้องเรียนของสำนักงาน ป.ป.ช. หรือช่องทางการร้องเรียนของหน่วยงานอื่นที่ เกี่ยวข้อง (๕) ให้ความร่วมมือเต็มที่กับหน่วยงานตรวจสอบ (๖) ป้องกันการขัดกันแห่งผลประโยชน์	(๔) แสวงหาผลประโยชน์จากการแจ้ง เบาะแส

๗. พฤติกรรมที่พึงปฏิบัติด้านการต่อต้านการทุจริตสำหรับการเป็นพลเมืองที่ดี

สำหรับพลเมืองที่ดีเมื่อพบปัญหาการทุจริตในพื้นที่หรือสิ่งแวดล้อมของตนเองต้องทำหน้าที่พลเมืองด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม คือ “การร้องเรียน” ซึ่งการร้องเรียนการทุจริตเป็นสิทธิและหน้าที่ของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ โดยได้วางรากฐานที่สำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อต่อต้านการทุจริต โดยบัญญัติทั้งหน้าที่และสิทธิไว้อย่างชัดเจน คือ หน้าที่ของปวงชนชาวไทยในการต่อต้านการทุจริตถูกระบุใน มาตรา ๕๐ (๑๐) ที่กำหนดให้บุคคลมีหน้าที่ “ไม่ร่วมมือหรือสนับสนุนการทุจริตและประพฤติมิชอบทุกรูปแบบ” ซึ่งเป็นพันธะโดยตรงที่ประชาชนทุกคนต้องยึดถือปฏิบัติ ในส่วนของสิทธิของประชาชนนั้น มาตรา ๔๑ (๒) เป็นหลักประกันพื้นฐานที่ประชาชนสามารถ “เสนอเรื่องราวร้องทุกข์ต่อหน่วยงานของรัฐและได้รับแจ้งผลการพิจารณาโดยรวดเร็ว” ครอบคลุมถึงการร้องเรียนการทุจริตด้วย ที่สำคัญยิ่งคือ มาตรา ๖๓ ที่เน้นย้ำถึงบทบาทของรัฐ ในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต โดยเฉพาะการส่งเสริม “กลไกในการส่งเสริมให้ประชาชนรวมตัวกันเพื่อมีส่วนร่วมในการรณรงค์ให้ความรู้ ต่อต้าน หรือชี้เบาะแสการทุจริตและประพฤติมิชอบ โดยได้รับความคุ้มครองจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ” ซึ่งหมายถึงการรับรองสิทธิในการชี้เบาะแสการทุจริตและการได้รับความคุ้มครองจากรัฐสำหรับผู้ชี้เบาะแส เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนกล้าเปิดเผยข้อมูลโดยปราศจากความกังวล นอกจากรัฐธรรมนูญแล้ว ยังมีกฎหมายลำดับรองที่สนับสนุนการใช้สิทธิและหน้าที่เหล่านี้ เช่น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ และพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๖ ซึ่งเสริมสร้างความมั่นใจในการชี้เบาะแสการทุจริตของประชาชน

๗.๑ สถานการณ์และการดำเนินการในประเทศไทย

องค์การสหประชาชาติและประเทศสมาชิกได้ร่วมลงนามในอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. ๒๐๐๓ (UNCAC ๒๐๐๓) ซึ่งเป็นผลจากความร่วมมือระดับโลกเพื่อต่อต้านการทุจริตอย่างเป็นระบบ อนุสัญญานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นมาตรฐาน สำหรับกำหนดนโยบาย กฎหมาย และการช่วยเหลือระหว่างประเทศในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการคุ้มครองผู้ร้องเรียน โดยมีกฎหมายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ และที่เกี่ยวข้อง

อย่างไรก็ตาม ความท้าทายยังคงมีอยู่ ทั้งในด้านการบังคับใช้กฎหมาย การสร้างความเชื่อมั่นให้ประชาชน และการจัดการกับอิทธิพลของผู้ถูกร้องเรียน โดยเฉพาะในกรณีที่เกี่ยวข้องกับผู้มีอำนาจหรือผู้มีอิทธิพลในสังคม

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลไกการคุ้มครองผู้ร้องเรียนจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อยกระดับความโปร่งใสและธรรมาภิบาลในสังคมไทย

๗.๒ ช่องทางและวิธีการร้องเรียนการทุจริต

สามารถแจ้งเบาะแสการทุจริตได้หลายช่องทาง ทั้งการยื่นเรื่องด้วยตนเอง ส่งไปรษณีย์ โทรศัพท์ หรือผ่านเว็บไซต์สำนักงาน ป.ป.ช. รวมถึงหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี หรือศูนย์ดำรงธรรม การให้ข้อมูลผู้ถูกกล่าวหาและรายละเอียดการกระทำผิดอย่างชัดเจนจะช่วยให้กระบวนการตรวจสอบมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยข้อมูลผู้แจ้งจะถูกเก็บเป็นความลับสูงสุด สามารถร้องเรียนมายังสำนักงาน ป.ป.ช. ได้โดยมีวิธีการดังนี้

๗.๒.๑ ทำเป็นหนังสือ “เรียน เลขาธิการคณะกรรมการ ป.ป.ช.” และส่งไปที่สำนักงาน ป.ป.ช. เลขที่ ๓๖๑ ถนนนนทบุรี ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ๑๑๐๐๐ หรือส่งมาที่ตู้ ปณ. ๑๐๐ ถนนพิษณุโลก เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐ หรือส่งมาที่สำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัดใกล้บ้านของท่าน

๗.๒.๒ กล่าวหาด้วยวาจา โดยตรงต่อเจ้าหน้าที่ของสำนักงาน ป.ป.ช. ส่วนกลาง หรือสำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัด เพื่อให้เจ้าหน้าที่ทำการบันทึกคำกล่าวหาไว้เป็นพยานหลักฐาน

๗.๒.๓ ทางโทรศัพท์ หมายเลข ๐ ๒๕๒๘ ๔๘๐๐ - ๔๙ หรือสายด่วน ป.ป.ช. โทร. ๑๒๐๕

๗.๒.๔ ทางเว็บไซต์สำนักงาน ป.ป.ช. www.nacc.go.th หัวข้อ “ร้องเรียน” โดยในคำกล่าวหาต้องมีรายละเอียด ดังนี้

- (๑) ชื่อ – สกุล ที่อยู่ และหมายเลขโทรศัพท์ของผู้กล่าวหา
- (๒) ชื่อ – สกุล ตำแหน่ง สังกัด ของผู้ถูกกล่าวหา
- (๓) ระบุข้อกล่าวหาการกระทำความผิด

ทั้งนี้ การร้องเรียนต้องบรรยายการกระทำความผิดอย่างละเอียดตามหัวข้อ ดังนี้

กรณีที่ ๑ หากเป็นการกระทำความผิดต่อหน้าที่ การกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ การกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม จะต้องระบุว่า การกระทำความผิดเกิดขึ้นเมื่อใด มีขั้นตอนหรือรายละเอียดการกระทำความผิดอย่างไร มีพยานบุคคลรู้เห็นเหตุการณ์หรือไม่ มีเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องหรือไม่ (ถ้าไม่สามารถนำมาได้ให้ระบุว่าใครเป็นผู้เก็บรักษา) และในเรื่องนี้ได้ร้องเรียนต่อหน่วยงานใดบ้าง เมื่อใด และผลเป็นประการใด

กรณีที่ ๒ หากเป็นการกล่าวหาว่าร่ำรวยผิดปกติ หรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ จะต้องระบุว่า ฐานะเดิมของผู้ถูกกล่าวหา และภรรยาหรือสามี รวมทั้งบิดามารดาของทั้งสองฝ่ายเป็นอย่างไร ผู้ถูกกล่าวหา และภรรยาหรือสามี มีอาชีพอื่น ๆ หรือไม่ ถ้ามีอาชีพอื่นแล้วมีรายได้มากน้อยเพียงใด และทรัพย์สินที่จะแสดงให้เห็นว่าร่ำรวยผิดปกติมีอะไรบ้าง เช่น บ้าน มีจำนวนกี่หลัง ตั้งอยู่ที่ใด (เลขที่บ้าน ถนน ซอย ตำบลหรือแขวง อำเภอหรือเขต และจังหวัด) ชื่อเมื่อใด และราคาขณะซื้อเท่าใด ที่ดิน มีจำนวนกี่แปลง ตั้งอยู่ที่ใด (ถนน ซอย ตำบลหรือแขวง อำเภอหรือเขต และจังหวัด) ชื่อเมื่อใด และราคาขณะซื้อเท่าใด รถยนต์ มีจำนวนกี่คัน ยี่ห้อ รุ่น สี หมายเลขทะเบียนรถ ชื่อเมื่อใด จากใครและราคาขณะซื้อเท่าใด และมีเงินฝากที่ธนาคารใด สาขาใดรวมทั้งทรัพย์สินอื่นๆ

สำคัญที่สุด คือ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับชื่อ – สกุล ที่อยู่ หมายเลขโทรศัพท์ ของผู้กล่าวหาที่สามารถติดต่อได้อย่างชัดเจน เพื่อประโยชน์ในการติดต่อกลับ ยืนยัน การกล่าวหาหรือร้องเรียน ขอทราบข้อเท็จจริงเพิ่มเติมให้ชัดเจน

จนสามารถดำเนินการต่อไป และรายงานผลให้ผู้กล่าวหาทราบ ทั้งนี้ ข้อมูลจะถูกเก็บเป็นความลับที่สุด ถ้าไม่ต้องการให้มีการเปิดเผยชื่อ ก็ให้แจ้งว่าให้ปกปิดชื่อ-ที่อยู่ไว้เป็นความลับ

กรณีการร้องเรียนโดยไม่แจ้งชื่อ – สกุลจริง ถือว่าเป็น “บัตรสนเท่ห์” จะต้องระบุพยานหลักฐานให้ชัดเจนเพียงพอที่จะดำเนินการได้สวนข้อเท็จจริงได้ ซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจจะรับไว้พิจารณา

ทั้งนี้ สำนักงาน ป.ป.ช. จะแจ้งกลับไปให้ผู้กล่าวหาทราบว่ารับเรื่องไว้พิจารณาและแจ้งผลการพิจารณาของคณะกรรมการ ป.ป.ช. แต่หากประสงค์จะติดตามเรื่องร้องเรียน ก็สามารถติดตามได้ดังนี้

ช่องทางที่ ๑ ติดต่อด้วยตนเองที่สำนักงาน ป.ป.ช. ส่วนกลาง หรือสำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัด

ช่องทางที่ ๒ ทางโทรศัพท์หมายเลข ๐ ๒๕๒๘ ๔๘๐๐ - ๔๙ หรือสายด่วน ป.ป.ช. โทร. ๑๒๐๕

ช่องทางที่ ๓ ทางเว็บไซต์ www.nacc.go.th หัวข้อ “ติดตามเรื่องร้องเรียน”

ทั้งนี้ โปรดจำรายละเอียด ดังนี้ ๑) เลขรับเรื่องจากสำนักงาน ป.ป.ช. ๒) วัน เดือน ปี ที่ยื่นเรื่อง และ ๓) ชื่อ – สกุลของผู้ถูกกล่าวหา

นอกจากนี้ ยังสามารถร้องเรียนไปยังหน่วยงานต่างๆ ได้ดังนี้

ช่องทางที่ ๑ ศูนย์บริการประชาชน สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (สายด่วน) ทำเนียบรัฐบาล หมายเลข ๑๑๑๑ บริการรับแจ้งเรื่องร้องทุกข์ ตลอด ๒๔ ชั่วโมง หรือรับร้องเรียนผ่านทาง โทร. ๐ ๒๒๘๓ ๑๒๗๑-๘๔

ช่องทางที่ ๒ สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน โทร. ๐ ๒๒๗๑ ๘๐๐๐

ช่องทางที่ ๓ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ (สำนักงาน ป.ป.ท.) สายด่วน โทร. ๑๒๐๖

ช่องทางที่ ๔ ศูนย์ดำรงธรรม กระทรวงมหาดไทย สายด่วน โทร. ๑๕๖๗ หรือศูนย์ดำรงธรรมจังหวัด

ช่องทางที่ ๕ คณะกรรมการธรรมาภิบาลจังหวัด ในแต่ละจังหวัด

ช่องทางที่ ๖ แจ้งความ ร้องทุกข์ กล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวน ณ สถานีตำรวจในเขตอำนาจสอบสวน โดยพนักงานสอบสวนจะส่งเรื่องที่หากอยู่ในอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไปยังสำนักงาน ป.ป.ช. เพื่อดำเนินการต่อไป

๗.๓ มาตรการคุ้มครองช่วยเหลือพยานและการกันบุคคลไว้เป็นพยานโดยไม่ดำเนินคดี

๗.๓.๑ มาตรการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน สำนักงาน ป.ป.ช. ได้กำหนดให้มีมาตรการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน (ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๑๓๑ และระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน พ.ศ. ๒๕๖๒)

ผู้ที่มีสิทธิร้องขอให้คุ้มครองช่วยเหลือพยาน

สำหรับผู้ที่มีสิทธิร้องขอให้คุ้มครองช่วยเหลือพยาน ได้แก่ ผู้กล่าวหา ผู้เสียหาย ผู้ทำคำร้อง ผู้ร้องทุกข์กล่าวโทษ ผู้ให้ถ้อยคำ หรือผู้ที่แจ้งเบาะแสหรือข้อมูลเกี่ยวกับการทุจริตต่อหน้าที่ การร่ำรวยผิดปกติ การตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สิน หรือข้อมูลอื่นที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง รวมถึงสามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของบุคคลดังกล่าว และผู้ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับบุคคลดังกล่าว

การร้องขอคุ้มครองช่วยเหลือพยาน

การร้องขอคุ้มครองช่วยเหลือพยานทำได้โดยยื่นคำร้องต่อสำนักงาน ป.ป.ช. ส่วนกลาง หรือสำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัดด้วยตนเองได้เลย หรือต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน (สำนักงานคุ้มครองพยาน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ หรือสำนักงานตำรวจแห่งชาติ) หากมาด้วยตนเองไม่ได้ สามารถยื่นคำร้องเป็นหนังสือหรือจดหมาย หรือทางโทรศัพท์ หรืออาจมอบอำนาจให้ผู้อื่นดำเนินการแทนได้ โดยระบุชื่อนามสกุล ที่อยู่ของผู้ร้องขอ และพฤติการณ์ที่แสดงให้เห็นว่าอาจไม่ได้รับความปลอดภัย พร้อมทั้งลงลายมือชื่อ

๗.๓.๒ การกันบุคคลไว้เป็นพยานโดยไม่ดำเนินคดี

สำนักงาน ป.ป.ช. ได้กำหนดให้มีมาตรการการกันบุคคลไว้เป็นพยานโดยไม่ดำเนินคดี (ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๑๓๕ และประกาศคณะกรรมการ ป.ป.ช. เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการกันบุคคล ไว้เป็นพยานโดยไม่ดำเนินคดี พ.ศ. ๒๕๖๑) มีรายละเอียดดังนี้

พยานบุคคลรายใดที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทุจริตร่วมกับเจ้าพนักงานของรัฐรายอื่น และยังไม่ได้ถูกแจ้งข้อกล่าวหา คณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจเห็นสมควรกันไว้เป็นพยานโดยไม่ต้องดำเนินคดีก็ได้ หากบุคคลดังกล่าวมีลักษณะดังนี้

(๑) เป็นผู้รู้เห็นเหตุการณ์และมีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำความผิดกับเจ้าหน้าที่ของรัฐรายอื่นที่อยู่ระหว่างการดำเนินการไต่สวนเบื้องต้น หรือการไต่สวน

(๒) เป็นผู้ให้ถ้อยคำที่เป็นประโยชน์ต่อการไต่สวนเบื้องต้น หรือการไต่สวน หรือให้ถ้อยคำหรือแจ้งเบาะแส หรือข้อมูลที่เป็นสาระสำคัญจนสามารถใช้เป็นพยานหลักฐานในการวินิจฉัยชี้มูลความผิดเจ้าพนักงานของรัฐรายอื่นที่เป็นตัวการสำคัญ

(๓) เต็มใจที่จะให้ถ้อยคำหรือแจ้งเบาะแสหรือข้อมูลตาม (๒) พร้อมกับรับรองว่าจะไปเบิกความเป็นพยานในชั้นศาลตามที่ให้การหรือให้ถ้อยคำไว้

การร้องขอให้กันตนเองไว้เป็นพยานในคดี

สามารถมีคำขอด้วยวาจาหรือทำเป็นหนังสือยื่นต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อขอกันตนเองไว้เป็นพยานในคดีนั้น ซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะพิจารณาคำขอโดยคำนึงถึงเหตุดังต่อไปนี้

(๑) หากไม่กันบุคคลนั้นเป็นพยานแล้ว พยานหลักฐานที่มีอยู่อาจไม่เพียงพอและไม่อาจรวบรวมพยานหลักฐานอื่นแทนเพื่อให้เพียงพอในการดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหารายอื่นที่เป็นตัวการสำคัญ

(๒) แล้วบุคคลนั้นจะต้องเบิกความตามที่ให้การไว้

เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติให้กันบุคคลหรือผู้ถูกกล่าวหานั้นไว้เป็นพยานแล้ว ถือว่าบุคคลดังกล่าวอยู่ในฐานะพยานของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในคดีนั้น และอาจได้รับการคุ้มครองช่วยเหลือตามกฎหมายต่อไป

๗.๔ กฎ ก.พ. ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการการให้บำเหน็จความชอบ การกันเป็นพยานการลดโทษ และการให้ความคุ้มครองพยาน พ.ศ. ๒๕๕๓

กฎ ก.พ. มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรงของข้าราชการพลเรือนสามัญ และคุ้มครองผู้ให้ข้อมูลหรือพยาน โดยเฉพาะในคดีทุจริต กฎนี้ให้ความสำคัญกับการให้บำเหน็จความชอบเป็นกรณีพิเศษแก่ผู้ให้ข้อมูลหรือถ้อยคำที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อทางราชการ จนสามารถ

ดำเนินการทางวินัยหรือลงโทษผู้กระทำความผิดได้ รวมถึงการประหารยดงบประมาณแผ่นดิน หรือรักษาระบบบริหารราชการที่ดี ข้อมูลที่ให้นั้นต้องเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำเนินคดีและมาจากความเชื่อโดยสุจริต

นอกจากนี้ กฎ ก.พ. ยังครอบคลุมถึงการ "กันเป็นพยาน" "ลดโทษ" หรือ "คุ้มครองพยาน" สำหรับข้าราชการที่มีส่วนร่วมในการกระทำผิด แต่ให้ข้อมูลที่เป้นประโยชน์จนนำไปสู่การสอบสวนผู้กระทำผิดต้นเหตุ ซึ่งเป็นการสร้างกลไกที่ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือในการเปิดเผยข้อมูลการทุจริต กฎหมายนี้เป็นส่วนสำคัญในการปราบปรามการทุจริตและเสริมสร้างธรรมาภิบาลในระบบราชการไทย

ควบคู่ไปกับกฎ ก.พ. มาตรา ๑๓๔ ของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ ได้กำหนดมาตรการป้องกันตนเองของเจ้าพนักงานจากคำสั่งที่มีขอบ โดยระบุให้เจ้าพนักงานของรัฐมีสิทธิปฏิเสธคำสั่งที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตหรือการฝ่าฝืนกฎหมาย และต้องรายงานเหตุการณ์ไปยังหน่วยงานที่มีอำนาจตรวจสอบทันที เพื่อเป็นหลักฐานแสดงความบริสุทธิ์ มาตรการนี้เป็นหลักประกันสำคัญที่ช่วยให้เจ้าหน้าที่รัฐสามารถยืนหยัดในความถูกต้องและไม่รับผิดชอบต่อการกระทำผิดที่เกิดจากคำสั่งมีขอบ ส่งเสริมวัฒนธรรม "ไม่ทนต่อการทุจริต" ในทุกระดับของระบบราชการ

๗.๕ กฎหมายป้องกันการฟ้องปิดปาก (Anti-SLAPP Law)

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๖๘ ซึ่งมีสาระสำคัญเป็นการเพิ่มเติมกลไก และมาตรการคุ้มครองช่วยเหลือประชาชนที่เปิดโปงแฉเบาะแสการทุจริต เพื่อเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ภาคประชาชนที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการต่อต้านหรือชี้ช่องแฉเบาะแสการทุจริตมากยิ่งขึ้น

สำหรับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๖๘ นี้ มีที่มาจากแผนการปฏิรูปประเทศด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ (ฉบับปรับปรุง) ซึ่งกำหนดกิจกรรมปฏิรูปที่จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อประชาชนอย่างมีนัยสำคัญ ตามแผน Big Rock ที่ต้องการให้มีการพัฒนาการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และระบบคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสการทุจริตที่มีประสิทธิภาพ โดยได้นำหลักการของกฎหมายป้องกันการปิดปาก (Anti-SLAPP Law) มากำหนดเป็นกลไกในการให้ความคุ้มครอง และช่วยเหลือแก่ผู้ที่ถูกกลั่นแกล้งฟ้องคดีถูกกลั่นแกล้งร้องทุกข์กล่าวโทษ หรือถูกกลั่นแกล้งร้องเรียนให้มีการดำเนินการทางวินัย สืบเนื่องจากการที่ผู้ยื่นได้มาให้อัยคำแจ้งข้อมูล หรือเบาะแสดังกล่าวหลักฐาน หรือแสดงความคิดเห็นโดยสุจริตและเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงาน และเกี่ยวข้องกับการกระทำ ความผิดที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. โดยกฎหมายกำหนดให้ผู้ยื่นไม่ต้องรับผิดทางแพ่งทางอาญาและทางวินัยอันเนื่องมาจากการแจ้งเบาะแสดังกล่าว

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๖๘ ได้นำหลักการของกฎหมายป้องกันการฟ้องปิดปาก (Anti-SLAPP Law) มากำหนดเป็นกลไกในการให้ความคุ้มครองและช่วยเหลือแก่ผู้ที่ถูกกลั่นแกล้งฟ้องคดี ถูกกลั่นแกล้งร้องทุกข์กล่าวโทษ หรือถูกกลั่นแกล้งร้องเรียนให้มีการดำเนินการทางวินัย สืบเนื่องจากการที่ผู้ยื่นได้มาให้อัยคำ แจ้งข้อมูลหรือเบาะแสดังกล่าวหลักฐาน หรือแสดงความคิดเห็นโดยสุจริตและเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานและเกี่ยวข้องกับการกระทำ ความผิดที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

นอกจากนี้ ยังกำหนดให้มีมาตรการช่วยเหลือกรณีที่ผู้ให้อัยคำ แจ้งข้อมูลหรือเบาะแสด โดยสรุปดังนี้

(๑) กรณีถูกกลั่นแกล้งและอยู่ในกระบวนการดำเนินคดีอาญา ไม่ว่าจะเป็ในชั้นพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล กฎหมายได้กำหนดให้สำนักงาน ป.ป.ช. สามารถเข้าไปช่วยเหลือบุคคลนั้น อาทิ การแจ้งมติคุ้มครองไปให้พนักงานสอบสวน อัยการ หรือศาล นำเข้าประกอบการพิจารณาในสำนวนคดี การจัดให้เจ้าหน้าที่หรือจัดหาทนายเพื่อช่วยเหลือในการดำเนินคดีแพ่ง รวมถึงช่วยเหลือค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี

(๒) กรณีถูกกลั่นแกล้งโดยการถูกฟ้องคดีแพ่ง กฎหมายกำหนดให้สำนักงาน ป.ป.ช. สามารถช่วยเหลือโดยการจัดเจ้าหน้าที่หรือจัดหาทนายเพื่อช่วยเหลือในการดำเนินคดีในศาล รวมถึงการสนับสนุนค่าธรรมเนียม ค่าใช้จ่ายในการต่อสู้คดี

(๓) กรณีถูกกลั่นแกล้งโดยการดำเนินการทางวินัย กฎหมายได้กำหนดให้มีการแจ้งมติคุ้มครองไปยังผู้บังคับบัญชาให้ยุติการดำเนินการทางวินัยนั้นทันที

ทั้งนี้ มาตรการความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่มีผลใช้บังคับนี้ จะเป็นกลไกทางกฎหมายที่จะช่วยส่งเสริมให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการต่อต้าน ชี้เบาะแส ในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต และยังเป็น การสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชนที่เข้ามาชี้ช่องแจ้งเบาะแสดเกี่ยวกับการกระทำทุจริตว่า จะได้รับความคุ้มครองจากรัฐตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติรับรองไว้อีกด้วย

๗.๖ เคล็ดลับเพื่อความปลอดภัยส่วนบุคคล

เจ้าหน้าที่ควรเก็บรักษาหลักฐานการสั่งการหรือข้อชี้แจงเป็นลายลักษณ์อักษรหรือรูปแบบที่ตรวจสอบได้ ควรรายงานต่อหน่วยงานตรวจสอบ เช่น สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (สำนักงาน ป.ป.ช.) หรือผู้บังคับบัญชาลำดับสูงขึ้นไปภายในระยะเวลาที่เหมาะสมขอคำแนะนำทางกฎหมายเพื่อประกอบการปฏิเสธคำสั่งที่เสี่ยงต่อการทุจริต

๗.๗ ระดับการร้องเรียนการทุจริตของพลเมืองแต่ละกลุ่มประเภท

ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการร้องเรียนการทุจริต แบ่งตามกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มเป้าหมายระดับปฐมวัย ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา ประชาชน และเจ้าหน้าที่รัฐ โดยรายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งที่แต่ละกลุ่มควรทำ ระดับความเหมาะสม และขอบเขตการดำเนินการ เป็นเรื่องที่ต้องอาศัยการตีความและสร้างแนวทางขึ้นมา เนื่องจากไม่มีกฎหมายหรือคู่มือใดที่ระบุการแบ่งระดับการร้องเรียนการทุจริตตามกลุ่มเป้าหมายเหล่านี้โดยตรง แต่เป็นแนวคิดที่สามารถนำไปปรับใช้ในการรณรงค์ป้องกันและต่อต้านการทุจริตได้ ดังนี้

๗.๗.๑ ระดับปฐมวัย (อนุบาล)

ควรทำอะไรบ้าง เรียนรู้คุณธรรมพื้นฐาน เน้นการปลูกฝังความซื่อสัตย์สุจริต การแบ่งปัน การไม่เอาของคนอื่น การพูดความจริง ผ่านนิทาน เพลง เกม และกิจกรรมกลุ่ม แสดงออกเชิงสัญลักษณ์ อาทิ การวาดภาพระบายสีเกี่ยวกับความดี การมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ส่งเสริมความซื่อสัตย์ภายในโรงเรียน เช่น ไม่โกงเกม แบ่งขนมเพื่อน บอกผู้ใหญ่ หากพบเห็นสิ่งผิดปกติเล็กๆ น้อยๆ ที่ตนเองเข้าใจได้ อาทิ เพื่อนแอบหยิบดินสอคนอื่นไป ควรฝึกให้บอกครูหรือผู้ปกครอง

ระดับความเหมาะสม เน้นการปลูกฝังพื้นฐานทางอารมณ์และคุณธรรม ยังไม่ใช้การ "ร้องเรียน" ในความหมายทางการ แต่เป็นการฝึกสังเกตและสื่อสาร

ขอบเขต ภายในห้องเรียน โรงเรียน หรือครอบครัว เรื่องราวที่เข้าใจง่ายและเป็นรูปธรรม

๗.๗.๒ ระดับประถมศึกษา

ควรทำอะไรบ้าง เรียนรู้เรื่องการทุจริตเบื้องต้น ทำความเข้าใจว่าอะไรคือการโกง การเอาเปรียบ การทุจริต ในชีวิตประจำวันและในโรงเรียน รายงานสิ่งผิดปกติในโรงเรียน หากพบเห็นการทุจริตเล็กๆ น้อยๆ ในโรงเรียน (อาทิ เพื่อนลอกข้อสอบ การใช้จ่ายเงินที่ไม่โปร่งใสของกิจกรรมนักเรียน การเบียดบังอุปกรณ์การเรียน) สามารถแจ้งครู ผู้บริหารโรงเรียน หรือผู้ปกครอง เสนอแนวคิด อาจมีส่วนร่วมในการเสนอแนวคิดกิจกรรมส่งเสริมความโปร่งใสในโรงเรียน เรียนรู้สิทธิและหน้าที่ เริ่มทำความเข้าใจสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองที่ดี

ระดับความเหมาะสม เริ่มมีความเข้าใจในความผิดถูก ช่างน้ำหนักได้มากขึ้น สามารถ "แจ้งเบาะแส" หรือ "รายงาน" สิ่งที่พบเห็นภายในขอบเขตที่ตนเองเข้าใจและเกี่ยวข้องโดยตรง

ขอบเขต ภายในโรงเรียนและชุมชนใกล้เคียง การทุจริตที่เกี่ยวข้องกับตนเองหรือที่พบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน

๗.๗.๓ ระดับมัธยมศึกษา

ควรทำอะไรบ้าง ศึกษาการทุจริตเชิงลึก ทำความเข้าใจประเภทของการทุจริต กฎหมายที่เกี่ยวข้องเบื้องต้น ผลกระทบของการทุจริตต่อสังคมและประเทศ ตรวจสอบและเฝ้าระวังในโรงเรียนหรือชุมชน สามารถวิเคราะห์และตั้งคำถามกับการดำเนินงานต่างๆ ในโรงเรียน อาทิ งบประมาณกิจกรรม การจัดซื้อจัดจ้าง หรือโครงการในชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อตนเอง รวมกลุ่มหรือจัดกิจกรรมรณรงค์ จัดตั้งชมรม จัดกิจกรรมรณรงค์ต่อต้านการทุจริต เผยแพร่ข้อมูล ร้องเรียนหรือแจ้งเบาะแสอย่างเป็นระบบ สามารถใช้ช่องทางการร้องเรียนของโรงเรียน หน่วยงานรัฐ หรือองค์กรภาคประชาสังคม หากพบการทุจริตที่สำคัญหรือเกี่ยวข้องกับตนเองหรือส่วนรวม ใช้ช่องทางออนไลน์อย่างรับผิดชอบ เผยแพร่ข้อมูลหรือแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์บนโซเชียลมีเดีย

ระดับความเหมาะสม มีความเข้าใจเชิงระบบมากขึ้น สามารถ "ร้องเรียน" อย่างมีเหตุผลและมีหลักฐานเบื้องต้นได้ และสามารถขยายบทบาทสู่การเป็นพลเมืองเฝ้าระวัง

ขอบเขต โรงเรียน ชุมชน โครงการหรือนโยบายสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับตนเองและสังคมในวงกว้างขึ้น

๗.๗.๔ ระดับอุดมศึกษา

สถาบันอุดมศึกษามีหน้าที่สำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมที่โปร่งใสและตรวจสอบได้ เพื่อส่งเสริมธรรมาภิบาลและต่อต้านการทุจริตอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดการข้อร้องเรียนและมาตรการป้องกันจึงต้องครอบคลุมทุกระดับ ตั้งแต่เรื่องทั่วไปจนถึงกรณีร้ายแรงที่ต้องประสานงานกับหน่วยงานภายนอก

ควรทำอะไรบ้าง

กำหนดนโยบายและช่องทางที่ชัดเจน สถาบันควรมีนโยบายและระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการข้อร้องเรียนและการแจ้งเบาะแสการทุจริตที่ชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร รวมถึงการประกาศใช้ประมวลจริยธรรมสำหรับบุคลากร และมาตรการป้องกันผลประโยชน์ทับซ้อน นอกจากนี้ ควรจัดให้มีช่องทางการร้องเรียนที่หลากหลายและเข้าถึงง่าย เช่น เว็บไซต์ อีเมล โทรศัพท์ และมีระบบคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสและพยาน

ตรวจสอบและดำเนินการอย่างเป็นระบบ ข้อร้องเรียนทุกประเภทควรได้รับการตรวจสอบข้อเท็จจริงเบื้องต้นอย่างรวดเร็ว หากเป็นเรื่องที่สามารถแก้ไขได้ภายในหน่วยงาน ควรดำเนินการแก้ไขตามระเบียบของมหาวิทยาลัย หากเป็นเรื่องซับซ้อนเกี่ยวกับการกระทำผิดวินัยหรือมีผลกระทบในวงกว้าง ต้องมีการแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนอย่างเป็นทางการ และดำเนินการตามกระบวนการทางวินัยหรือกฎหมายอย่างโปร่งใส ยุติธรรม และตรวจสอบได้

ส่งต่อและประสานงานกับหน่วยงานภายนอก ในกรณีที่ข้อร้องเรียนอยู่นอกเหนืออำนาจหน้าที่ของมหาวิทยาลัย หรือมีความร้ายแรงเป็นพิเศษและเกี่ยวข้องกับหน่วยงานภายนอก เช่น การทุจริตระดับนโยบาย มหาวิทยาลัยจะต้องประสานงานหรือส่งเรื่องต่อไปยังหน่วยงานภายนอกที่มีอำนาจหน้าที่โดยตรง เช่น กระทรวง การอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) หรือสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.)

ส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่โปร่งใสและประเมิณผลต่อเนื่อง: เปิดเผยข้อมูลสำคัญของมหาวิทยาลัยต่อสาธารณะ (เช่น งบประมาณ แผนงาน ผลการดำเนินงาน) และจัดกิจกรรมรณรงค์ อบรม เพื่อสร้างจิตสำนึกในการต่อต้านการทุจริต นอกจากนี้ ควรมีการตรวจสอบและประเมินผลการจัดการข้อร้องเรียนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อหาจุดอ่อนและปรับปรุงแก้ไขมาตรการป้องกันการทุจริตอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการเข้าร่วมการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (ITA : Integrity and Transparency Assessment) เพื่อยกระดับความโปร่งใส

ระดับความเหมาะสม

การดำเนินการดังกล่าว เหมาะสมสำหรับข้อร้องเรียนทุกประเภท ตั้งแต่ข้อเสนอแนะทั่วไปที่ไม่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดหรือความเสียหายร้ายแรง ไปจนถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการทุจริต การประพฤติมิชอบ การละเมิดจรรยาบรรณวิชาชีพ การใช้อำนาจโดยมิชอบ หรือการล่วงละเมิด ที่อาจส่งผลกระทบต่อชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย และจำเป็นต้องมีการดำเนินการทางวินัยหรือกฎหมาย

ขอบเขต

การดำเนินการครอบคลุม ทุกมิติ

การบริการและการบริหารทั่วไป การจัดการข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็น การสอบถามข้อมูล และการแก้ไขปัญหาความไม่พึงพอใจในการบริการหรือความขัดแย้งที่ไม่ร้ายแรงภายในหน่วยงาน

การประพฤติมิชอบและการทุจริตภายใน การจัดการการกระทำผิดวินัยของบุคลากร การทุจริตในโครงการวิจัย การเบียดบังงบประมาณ การลอกเลียนผลงานทางวิชาการ หรือการกระทำที่ผิดกฎหมายภายในมหาวิทยาลัย

การทุจริตระดับสูงและเกี่ยวข้องกับภายนอก การประสานงานกับหน่วยงานภายนอกเพื่อจัดการกับการทุจริตระดับนโยบาย การใช้อำนาจทางการเมืองเข้ามาแทรกแซง หรือการกระทำผิดที่เกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงานซึ่งเกินกว่าอำนาจของมหาวิทยาลัย

การจัดการข้อร้องเรียนและการป้องกันการทุจริตในระดับอุดมศึกษาจึงเป็นกระบวนการที่ต้องทำอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและธรรมาภิบาลให้กับสถาบันการศึกษา ซึ่งเป็นเสาหลักในการพัฒนาประเทศ

๗.๗.๕ ระดับประชาชน

ควรทำอะไรบ้าง สังเกตและรวบรวมข้อมูลหรือหลักฐาน หากพบเห็นการทุจริต อาทิ การเรียกรับสินบน การปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ การใช้จ่ายงบประมาณที่ไม่โปร่งใส สามารถรวบรวมข้อมูล รูปภาพ หรือหลักฐานเบื้องต้น ร้องเรียนผ่านช่องทางที่กำหนด ยื่นเรื่องร้องเรียนต่อหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง เช่น สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (สำนักงาน ป.ป.ช.) สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) กรมสอบสวนคดีพิเศษ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และหน่วยงานต้นสังกัดหรือผ่านศูนย์ดำรงธรรม

มีส่วนร่วมในการตรวจสอบเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการตรวจสอบภาคประชาชน ร่วมสังเกตการณ์โครงการของรัฐ แสดงความคิดเห็น ใช้สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การทำงานของภาครัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตอย่างสร้างสรรค์และรับผิดชอบ ภายใต้กฎหมายป้องกันการฟ้องคดีปิดปาก (Anti-SLAPP Law) สนับสนุนองค์กรภาคประชาสังคม สนับสนุนหรือเข้าร่วมกับองค์กรที่ทำงานด้านการต่อต้านการทุจริต

ระดับความเหมาะสม การดำเนินการของประชาชนควรเป็นไปตามระดับความเหมาะสมของสถานการณ์และข้อมูลที่มี หากเป็นเรื่องเล็กน้อยที่อาจเกิดจากความเข้าใจผิด การสอบถามหรือร้องเรียนไปยังหน่วยงานต้นสังกัดโดยตรงอาจเพียงพอ แต่หากเป็นเรื่องทุจริตที่ชัดเจนและมีหลักฐานหนักแน่น ควรยื่นเรื่องต่อหน่วยงานปราบปรามการทุจริตโดยตรง และควรพิจารณาความปลอดภัยของตนเองในการรวบรวมข้อมูลและแจ้งเบาะแสด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างสังคมที่โปร่งใสและปราศจากการทุจริต เพราะรัฐไม่สามารถแก้ไขปัญหาทั้งหมดได้โดยลำพัง ความร่วมมือจากทุกภาคส่วนจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

ขอบเขต ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านการทุจริต ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน

๗.๗.๖ ระดับเจ้าหน้าที่รัฐ

ควรทำอะไรบ้าง ปฏิบัติตามกฎหมายหรือระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด ซื่อสัตย์สุจริต ไม่เรียกรับผลประโยชน์ ไม่แสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ แจ้งเบาะแสหรือร้องเรียนการทุจริตในหน่วยงาน หากพบเห็นหรือรู้เห็นการทุจริตในหน่วยงานของตนเอง มีหน้าที่ต้องแจ้งผู้บังคับบัญชา หรือหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง เช่น สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (สำนักงาน ป.ป.ช.) สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) โดยมีกฎหมายคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแส เปิดเผยข้อมูลและโปร่งใส เปิดเผยข้อมูลการทำงานงบประมาณ การจัดซื้อจัดจ้าง ให้ประชาชนตรวจสอบได้ ป้องกันและการต่อต้านการทุจริต เจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายมีหน้าที่ดำเนินการสอบสวน ตรวจสอบ และบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการทุจริต สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ดี ส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรที่ซื่อสัตย์สุจริต กล้าหาญที่จะไม่ทนต่อการทุจริต

ระดับความเหมาะสม เจ้าหน้าที่รัฐมีหน้าที่และความรับผิดชอบที่สูงกว่าประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต มีมาตรการทางวินัยและกฎหมายที่เข้มงวด

ขอบเขต ภายในหน่วยงานราชการ การปฏิบัติหน้าที่สาธารณะ การใช้จ่ายงบประมาณแผ่นดิน และการบังคับใช้กฎหมาย

โดยสรุปแล้ว การแบ่งระดับการร้องเรียนการทุจริตเช่นนี้เป็นการปรับให้เข้ากับศักยภาพ ความเข้าใจ และบทบาทของแต่ละกลุ่มวัยและสถานะ เพื่อส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการต่อต้านการทุจริตตั้งแต่เยาว์วัยไปจนถึงผู้ใหญ่ โดยเน้นการปลูกฝัง "เมล็ดพันธุ์แห่งความซื่อสัตย์" ในเด็กเล็ก และเสริมสร้าง "ความกล้าหาญและความรับผิดชอบ" ในวัยที่โตขึ้น และการ "บังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง" ในระดับเจ้าหน้าที่รัฐและประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย

บทสรุป

พลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นค่านิยมสำคัญที่ควรปลูกฝัง เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและเพื่อต่อต้านการทุจริต การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic education) มุ่งพัฒนาบุคคลให้มีความรู้เกี่ยวกับระบบการเมืองและกฎหมาย มีทักษะการคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร และการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงมีทัศนคติที่ยึดมั่นในคุณค่าประชาธิปไตย ความเสมอภาค และความยุติธรรม แนวทางการปฏิบัติตนเป็น

พลเมืองที่ดีประกอบด้วย การเคารพหลักประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างรับผิดชอบ การส่งเสริมประชาธิปไตยในทุกระดับ และการมีคุณธรรมจริยธรรมเป็นพื้นฐาน

ในบริบทของการป้องกันการทุจริต พลเมืองมีหน้าที่และสิทธิในการร้องเรียนการทุจริตตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๕๐ (๑๐) กำหนดหน้าที่ของปวงชนชาวไทยในการไม่ร่วมมือหรือสนับสนุนการทุจริต ส่วนมาตรา ๔๑ (๒) รับรองสิทธิในการเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ต่อหน่วยงานของรัฐ และมาตรา ๖๓ เน้นย้ำบทบาทของรัฐในการส่งเสริมกลไกให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรณรงค์ต่อต้าน หรือชี้เบาะแสการทุจริต โดยได้รับความคุ้มครองจากรัฐ มีช่องทางและกฎหมายที่คุ้มครองผู้ชี้เบาะแส เช่น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ และพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๖ นอกจากนี้ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๘ ยังได้นำหลักการของกฎหมายป้องกันการฟ้องปิดปาก (Anti-SLAPP Law) มาใช้เพื่อคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสจากการถูกกลั่นแกล้งทางคดี กรณีศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ เช่น กรุงเทพมหานคร นครราชสีมา เชียงใหม่ ภูเก็ต และเกาหลีใต้ แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จในการปลูกฝังสำนึกพลเมืองผ่านกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และจิตสาธารณะ เพื่อสร้างสังคมที่โปร่งใสและปราศจากการทุจริต การแบ่งระดับการร้องเรียนตามกลุ่มเป้าหมายตั้งแต่วัยเด็กจนถึงเจ้าหน้าที่รัฐ สะท้อนถึงการปรับแนวทางให้เหมาะสมกับศักยภาพและบทบาทของแต่ละกลุ่ม เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการต่อต้านการทุจริต

บรรณานุกรม

- กฎ ก.พ. ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการการให้บำเหน็จความชอบ การกันเป็นพยานการลดโทษ และการให้ความคุ้มครองพยาน พ.ศ. ๒๕๕๓. (๒๕๕๓, ๑๗ กันยายน). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม ๑๒๗ ตอนพิเศษ ๕๗ ก, หน้า ๑๙-๒๔.
- ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (๒๕๕๘). การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education). กรุงเทพฯ: บริษัท นานมีบุ๊คพับลิเคชั่น
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐. (๒๕๖๐). สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, กรุงเทพฯ
- เลิศพร อุดมพงษ์. การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic/Citizenship Education) ในการส่งเสริมบทบาทของ ภาคพลเมืองในการเมืองระบบตัวแทน: แนวทางที่ยั่งยืนผ่านประสบการณ์จากต่างประเทศ. [ออนไลน์], ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๒. (ออนไลน์). แหล่งที่มา: http://www.kpi.ac.th/media_kpiacth/pdf/M๘_๒๗๒.pdf
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (๒๕๖๕, ๓๑ ตุลาคม). *เกร็ดความรู้...สู่ทุจริต!! กฎหมายป้องกันการฟอกคดียึดปาก (Anti-SLAPP Law)*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. <https://www.nacc.go.th/categorydetail/๒๐๒๑๑๑๐๔๑๕๔๑๔๖๗๖/๒๐๒๒๑๐๓๑๑๕๑๒๑๕?>
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. *ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๘.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *คู่มือต่อต้านการทุจริตอนุสัญญาสหประชาชาติ ฉบับประชาชน UNCAC*. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. สืบค้นจาก <https://www.nacc.go.th/categorydetail/๒๐๑๙๑๑๒๓๑๔๕๖๔๐๑๘/๒๐๒๑๑๒๐๒๑๖๒๐๔๑?>
- Foon,J.Kui .& Kennedy C.-K.J. (๒๐๑๒). *Citizenship and Governance in the Asian Region : Insights from the International Civic and Citizenship Education Study*. PublicOrganiz, ๑๒ : ๒๙๙-๓๑๑
- Porter J. (n.d.). *The Challenge of Education for Active Citizenship*.
- Scheerens, J. (๒๐๑๑). *Indicators on Informal learning for Active Citizenship at School*. EducAsseEval. Acc ๒๐๑-๒๒๒.

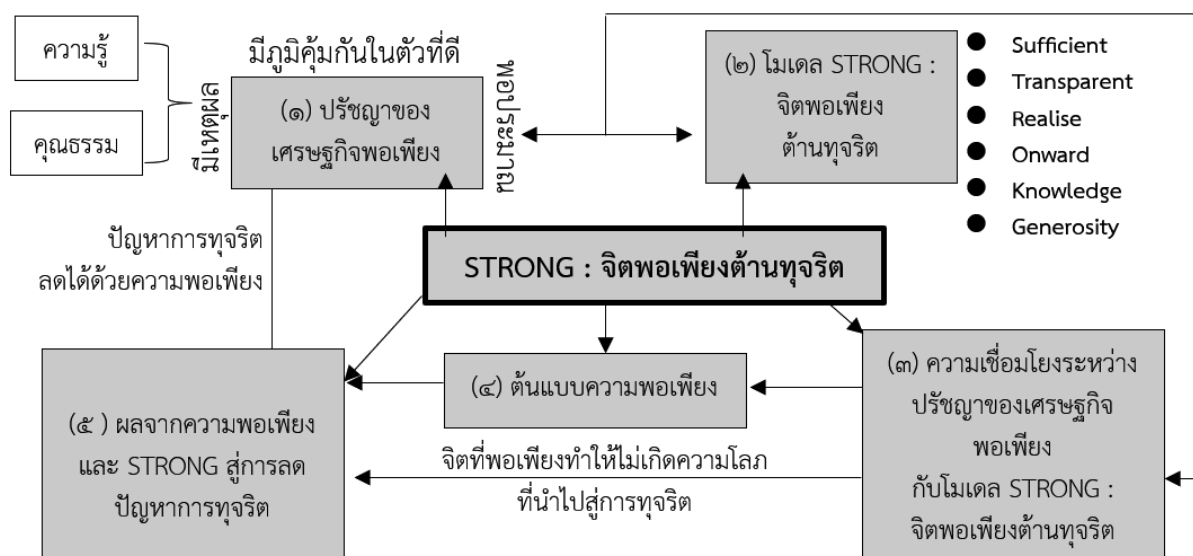
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔ ปราบทุจริตด้วยจิตพอเพียง

จุดประสงค์การเรียนรู้

หลังจากศึกษาหน่วยการเรียนรู้แล้ว ผู้ศึกษาหรือผู้สอนสามารถ

- (๑) อธิบายแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- (๒) อธิบายโมเดล STRONG : จิตพอเพียงต้านทุจริต
- (๓) อธิบายความเชื่อมโยงระหว่างปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับโมเดล STRONG : จิตพอเพียงต้านทุจริต
- (๔) ประยุกต์ใช้ต้นแบบความพอเพียงกับการป้องกันการทุจริตในชีวิตประจำวัน
- (๕) วิเคราะห์แนวทางการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและโมเดล STRONG : จิตพอเพียงต้านทุจริต เพื่อลดปัญหาทุจริตในสังคม

๑. บทนำ

ปัญหาการทุจริตในสังคมปัจจุบันสร้างความเสียหายมหาศาล ไม่ว่าจะเป็นมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม สาเหตุที่เป็นปัจจัยก่อให้เกิดการทุจริตในตัวมนุษย์นั้นก็คือ ความโลภ ความอยากได้ อยากมี ซึ่งเป็นต้นเหตุที่ฝังในจิตใจลึกๆ ของทุจริตชน การปลูกฝังความพอเพียงตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร นั้นถือเป็นการสร้างเกราะคุ้มกันการทุจริตของมนุษย์ได้เป็นอย่างดี หน่วยการเรียนรู้นี้มุ่งปลูกฝังค่านิยมในความพอเพียงด้านทุจริต ซึ่งประกอบไปด้วย ๓ หลักการ ๒ เงื่อนไข ได้แก่ การมีเหตุผล ความพอประมาณ และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ซึ่งต้องประกอบด้วยเงื่อนไขความรู้และคุณธรรม อนึ่ง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาสากลที่เป็นแม่บท

องค์ความรู้ มีเครื่องมือ โมเดล STRONG: จิตพอเพียงด้านทุจริต ที่พัฒนาโดย รองศาสตราจารย์ ดร.มาณี ไชยธีรานุวัณศิริ ร่วมกับสำนักงาน ป.ป.ช. เป็นโมเดลเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกในการต้านการทุจริต โดยประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการพัฒนา สร้างเป็นวัฒนธรรมในแต่ละหน่วยงานให้เกิดความโปร่งใสเพื่อลดปัญหาการทุจริตในสังคม

อนึ่ง STRONG เป็นการประกอบตัวอักษรตัวแรกของแต่ละคำที่มีความหมาย (Sufficient, Transparent, Realise, Onward, Knowledge และ Generosity) เป็นโมเดลเพื่อป้องกันการทุจริต นอกจากนี้เนื้อหาของหน่วยการเรียนรู้ยังได้นำแบบอย่างความพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร และต้นแบบความสำเร็จของชุมชน และหน่วยงานที่ประสบความสำเร็จจากการปรับประยุกต์หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประกอบกับหลักการต่อต้านการทุจริตอื่นๆ เพื่อสร้างฐานคิดจิตพอเพียงต่อต้านการทุจริตให้เกิดขึ้นเป็นพื้นฐานความคิดของปัจเจกบุคคลโดยประยุกต์กับหลักการโมเดล STRONG

๒. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีรากฐานจากแนวพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร พระองค์ทรงเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติ เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๙ และมีพระบรมราชานุญาต ให้มีพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๓

พระองค์ฯ ทรงมีพระวิริยะอุตสาหะที่จะขจัดปัญหาต่างๆ อาทิ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ เกษตรกรรม การศึกษา และสังคม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนชาวไทยสามารถพึ่งตนเองอย่างมั่นคงและยั่งยืน มุ่ง “คน” เป็นศูนย์กลางในการพัฒนา ทรงให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนให้เป็นคนดี โดยเฉพาะการปลูกฝังความซื่อสัตย์สุจริตให้เกิดขึ้นในจิตใจของคนส่วนใหญ่ในสังคมเพื่อเป็นพลังขับเคลื่อนประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้าต่อไปได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

“...ข้าพเจ้าใคร่ขอให้ท่านทั้งหลายจงมั่นอยู่ในความซื่อสัตย์สุจริต ถือเอาประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งเพราะคุณธรรมอันนี้เป็นมูลฐานอันสำคัญที่ยังเจริญ และความเป็นปึกแผ่นแก่สังคม เป็นบ่อเกิดแห่งความกลมเกลียว ความซื่อสัตย์ที่วุ่นวายนี้ หมายถึง ความสุจริตซื่อตรงต่อหน้าที่การงานต่อตนเอง และต่อผู้อื่นที่เกี่ยวข้อง มีเจตนาบริสุทธิ์ ไม่เอารัดเอาเปรียบ สำหรับท่านที่ใช้วิชากฎหมายย่อมกินความถึงการรักษาความเป็นธรรม ไม่บิดเบือนความหมายของตัวบทกฎหมายเพื่อประโยชน์ของตนเองด้วยความซื่อสัตย์สุจริต จะเป็นเสมือนหนึ่งเกราะคุ้มภัยแก่ท่านตลอดไป ดังบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ว่า “สุจริตคือเกราะบังสารทพ้อง...”

พระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๓๖ (กลุ่มงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ)

องค์ที่ ๒๔ “...แต่พอเพียงนี้มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านี้อีก คือคำว่า พอก็เพียงพอ เพียงนี้ก็พอ ดังนั้นเอง คนเราถ้าพอในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อย ก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุก

ประเทศมีความคิด อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่เบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง...”

จากพระราชดำรัสที่ทรงพระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๒

องค์กรสหประชาชาติ (United Nations : UN) โดยนายโคฟี อันนัน เลขาธิการองค์การสหประชาชาติได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (The Human Development Lifetime Achievement Award) เมื่อวันที่ ๒๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๙ เพื่อเทิดพระเกียรติเป็นกรณีพิเศษ ในวโรกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี โดยนายโคฟี อันนันได้กล่าวสดุดีพระเกียรติคุณพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และกล่าวถึงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่า

“...เป็นหลักการที่มุ่งเน้นการถ่วงดุลในการบริโภคเน้นความพอประมาณและการมีภูมิคุ้มกันในตัว สามารถต้านทานผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์... “ทางสายกลาง” จึงเป็นการตอกย้ำแนวทางที่สหประชาชาติมุ่งเน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี และยั่งยืน...”

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย (United Nations Development Program : UNDP) ได้กล่าวถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยจัดพิมพ์ในรายงานประจำปี พ.ศ. ๒๐๐๗ เพื่อเผยแพร่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปยังประเทศสมาชิกกว่า ๑๕๐ ประเทศทั่วโลก

๒.๑ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญา

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ประมวลและกลั่นกรองพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและขอพระราชทาน พระบรมราชานุญาตนำไปเผยแพร่ ซึ่งพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงพระกรุณาปรับปรุงแก้ไข และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานพระบรมราชานุญาตตามที่ขอพระมหากรุณา ใจความว่า

“...เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้แนะการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี...” (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, พ.ศ. ๒๕๕๖)

๒.๒ องค์ประกอบของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ประกอบด้วย ๓ หลักการ ๒ เงื่อนไข คือ แนวทางการดำเนินชีวิตให้อยู่บนทางสายกลาง ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อพ้นจากภัยและวิกฤติการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างมั่นคงและยั่งยืน ซึ่งประกอบด้วย

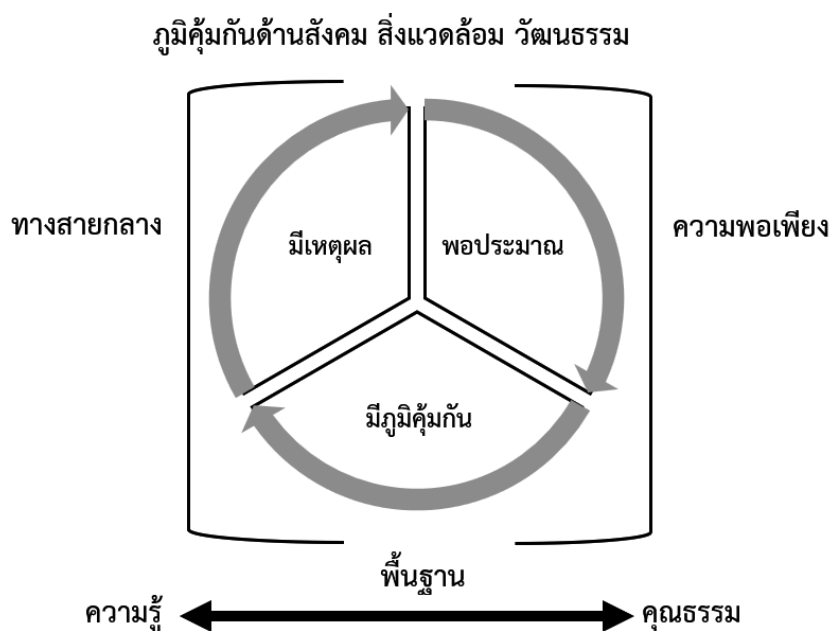
๑) **ความพอเพียง** หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็น ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป และต้องไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น

๒) **มีเหตุผล** หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการเรื่องต่างๆ อย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักศีลธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรมที่ดีงาม คิดถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างถี่ถ้วน โดยคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

๓) **มีภูมิคุ้มกัน** หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมที่จะเกิดขึ้น เพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่

นอกจากนี้ องค์ประกอบของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงยังประกอบไปด้วย ๒ เงื่อนไขในการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ **เงื่อนไขความรู้** ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ และ **เงื่อนไขคุณธรรม** ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

ภาพที่ ๑ องค์ประกอบของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๓. โมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต

โมเดล STRONG พัฒนาโดยรองศาสตราจารย์ ดร.มานี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๒ STRONG สร้างจากการตกผลึกทางความคิดจากความหมาย “จิตพอเพียงด้านทุจริต” ที่ประกอบด้วยคำสำคัญ ๓ คำ คือ จิต พอเพียง ด้านทุจริต โมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต จึงเป็นเครื่องมือและกลไกในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตของประเทศไทย เพื่อบรรลุเป้าหมายยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ระยะที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) ที่กำหนดวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยใสสะอาด ไทยทั้งชาติต้านทุจริต (Zero Tolerance and Clean Thailand)” สอดคล้องตามเป้าหมายยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐)

๓.๑ องค์ประกอบโมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต

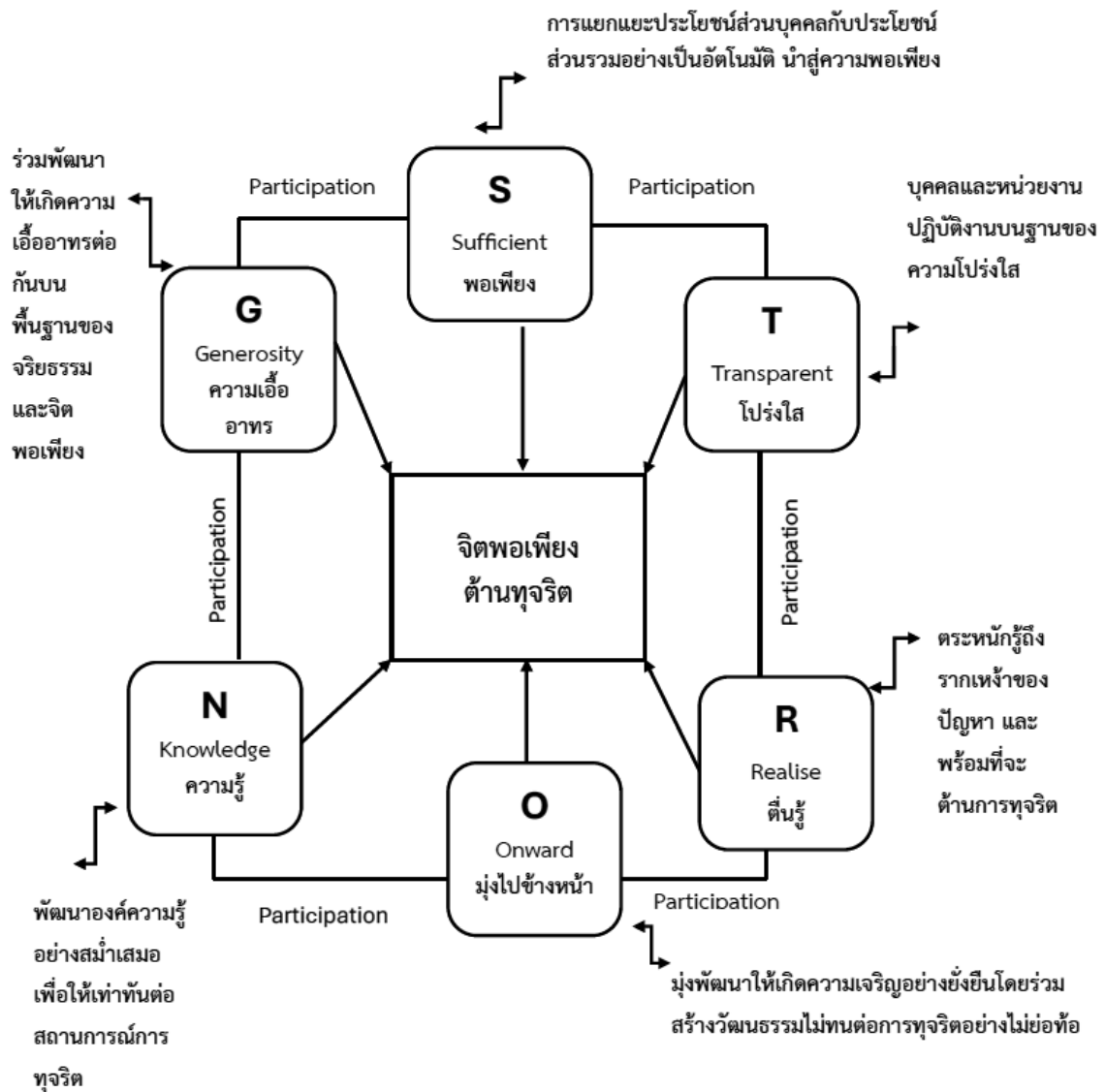
จิตพอเพียงด้านทุจริตต้องเป็นจิตที่มีความแข็งแกร่ง ทำให้คิดถึงคำภาษาอังกฤษ คือ “STRONG” ที่ เป็นคำง่าย ๆ คิดตกผลึกในตัวอักษรทั้ง ๖ ตัว ให้สามารถเชื่อมโยงกับคำว่า “พอเพียง” และคำว่า “ด้านทุจริต” จึง เป็นการตั้งต้นในการหาความหมายในตัวอักษรภาษาอังกฤษทั้ง ๖ ตัวที่มีความเชื่อมโยงกัน และสามารถคิด กิจกรรมที่เป็นรูปธรรมได้

“S” เป็นตัวอักษรตัวแรกของ STRONG ทำให้คิดถึงคำว่า “Sufficient” ซึ่งแปลว่า “พอเพียง” เป็น คำสำคัญ และเป็นหลักเป็นแก่นของจิตพอเพียงด้านทุจริต คำสำคัญถัดไปคือ “ด้านทุจริต” ซึ่งจำเป็นต้องมีคำ จำกัดความให้ชัดเจน เพื่อค้นหาคำที่เกี่ยวข้องและสอดคล้องสำหรับใส่ตัวอักษรภาษาอังกฤษ t-r-o-n-g การทุจริต เกิดขึ้นจากระบบและคน ระบบที่เน้นความโปร่งใสและตรวจสอบได้จะทำให้การทุจริตยากยิ่งขึ้น คนสุจริตจะไม่นิ่งเฉย ไม่ยอมให้มีการทุจริตเกิดขึ้น ย่อมเป็นกลไกป้องกันการทุจริตและทำให้สังคมเจริญก้าวหน้าได้ยิ่งขึ้น

โมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต เป็นการนำตัวอักษรแรกของศัพท์ภาษาอังกฤษที่มีความหมาย เชิงบวกจำนวน ๖ คำมาประกอบเป็นคำศัพท์สื่อความหมายถึง “ความแข็งแกร่ง” ของบุคคลและองค์กรใน การต่อต้านการทุจริต โดยมีความมุ่งหวังให้ชุมชนเกิดจิตพอเพียงด้านทุจริต ร่วมกันพัฒนาชุมชนให้ก้าวไปข้างหน้า ด้วยการประยุกต์และบูรณาการหลักความพอเพียงเชื่อมกับความโปร่งใส การแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนและ ผลประโยชน์ส่วนรวม การตระหนักรู้และใฝ่รู้ปัญหาการทุจริต และร่วมกันพัฒนาชุมชนให้มีความเอื้ออาทร บนพื้นฐานของจริยธรรมและจิตพอเพียง ตลอดจนเกิดเครือข่ายชุมชนจิตพอเพียงด้านทุจริต และเป็นแกนนำสร้าง วัฒนธรรมไม่ทนต่อการทุจริต แสดงดังภาพที่ ๒

ภาพที่ ๒ โมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต

STRONG Model : จิตพอเพียงด้านทุจริต

อ้างอิงจาก โมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต, โดย มาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ, พ.ศ. ๒๕๖๒

จากแผนภาพข้างต้น สามารถอธิบายนิยามเชิงปฏิบัติการความหมายของ “STRONG Model : จิตพอเพียงด้านทุจริต” ดังนี้

๑) S (Sufficient) ความพอเพียง

ความพอเพียงของปัจเจกบุคคล ย่อมมีระดับที่แตกต่างกันตามวิถีคิด สภาพความพร้อมและความสามารถ รวมทั้งตามสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของบุคคลและครอบครัว

กลไกหลัก คือ ปรับวิธีคิดที่แยกแยะผลประโยชน์ส่วนตัวและส่วนรวมได้อย่างถูกต้อง ชัดเจนและเป็นอัตโนมัติ จะนำไปสู่จิตสำนึกที่พอเพียงไม่กอบโกยผลประโยชน์โดยมิชอบ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดบังรัฐ ไม่รับอามิสสินบน โดยมีต้องจำกัดขอบเขตของการประกอบอาชีพที่สุจริต สามารถหาทรัพย์สินเงินทองได้ตามความสามารถ ทั้งนี้ โดยไม่เดือดร้อนตนเองและผู้อื่น

๒) T (Transparent) โปร่งใส

ความโปร่งใสทำให้เห็นภาพหรือปรากฏการณ์ชัดเจน

ผู้นำ ผู้บริหาร บุคคลทุกระดับ องค์กร และชุมชนต้องปฏิบัติงานบนฐานของความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ดังนั้น จึงต้องมีและปฏิบัติตามหลักปฏิบัติ ระเบียบ ข้อปฏิบัติ กฎหมายด้านความโปร่งใส ซึ่งต้องให้ความรู้ ความเข้าใจ (Knowledge) และการตื่นรู้ (Realise)

กลไกหลัก คือ สร้างความรู้ความเข้าใจ และวิธีสังเกตเกี่ยวกับความโปร่งใสของโครงการต่างๆ

๓) R (Realise) ตื่นรู้

เมื่อบุคคลรู้พิษภัยของการทุจริต และไม่ทนที่จะเห็นการทุจริตเกิดขึ้น

ผู้นำ ผู้บริหาร บุคคลทุกระดับ องค์กร และชุมชนมีความรู้ความเข้าใจ และตระหนักรู้ถึงรากของปัญหา และภัยร้ายแรงของการทุจริตประพตมิชอบภายในชุมชน และประเทศ ความตื่นรู้จะบังเกิดเมื่อได้พบเห็นสถานการณ์ที่เสี่ยงต่อการทุจริต ย่อมจะมีปฏิกิริยา เฝ้าระวังและไม่ยินยอมต่อการทุจริตในที่สุด ซึ่งต้องให้ความรู้ความเข้าใจ (Knowledge) เกี่ยวกับสถานการณ์ทุจริตที่เกิดขึ้น ความร้ายแรงและผลกระทบต่อบุคคลและส่วนรวม

กลไกหลัก คือ การเรียนรู้สถานการณ์การทุจริตในพื้นที่ ในชุมชน หรือในกรณีที่ปรากฏการทุจริตขึ้น หรือกรณีศึกษาที่เกิดขึ้นมาแล้วและมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว

๔) O (Onward) มุ่งไปข้างหน้า

การไม่มีการทุจริตของภาครัฐ จะทำให้เงินภาษีถูกนำไปใช้ในการพัฒนาอย่างเต็มที่

ผู้นำ ผู้บริหาร บุคคลทุกระดับ องค์กร และชุมชนมุ่งพัฒนาและปรับเปลี่ยนตนเองและส่วนรวมให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืนบนฐานความโปร่งใส ความพอเพียง และร่วมสร้างวัฒนธรรมสุจริตให้เกิดขึ้นอย่างไม่ย่อท้อ ซึ่งต้องมีความรู้ความเข้าใจ (Knowledge) ในประเด็นดังกล่าว

กลไกหลัก คือ การป้องกันและการป้องปราม ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังพื้นที่ที่มีความเสี่ยงในการทุจริต เช่น การบูรณาการพื้นที่สาธารณะ หรือเฝ้าระวังโครงการให้ดำเนินการด้วยความโปร่งใส

๕) N (Knowledge) ความรู้

ความรู้ด้านต่างๆ มีความจำเป็นต่อการป้องกันและป้องปรามการทุจริต

ผู้นำ ผู้บริหาร บุคคลทุกระดับ องค์กร และชุมชนต้องมีความรู้ความเข้าใจสามารถนำความรู้ไปใช้สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินได้อย่างถ่องแท้ในสถานการณ์การทุจริต ผลกระทบที่มีต่อตนเองและส่วนรวม ความพอเพียงด้านทุจริต การแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวมที่มีความสำคัญยิ่งต่อการลดการทุจริตในระยะยาว รวมทั้งความอายไม่กล้าทำทุจริตและความไม่ทนเมื่อพบเห็นว่าการทุจริตเกิดขึ้นเพื่อสร้างสังคมไม่ทนต่อการทุจริต

กลไกหลัก คือ การให้ความรู้ในรูปแบบการฝึกอบรม หรือให้สื่อเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วย ๑) ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการทุจริตแบบต่างๆ ทั้งแบบสมัยอดีต แบบปัจจุบัน และแบบที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต

๒) ความรู้เกี่ยวกับการทุจริตในต่างประเทศ ๓) วิธีการป้องกันหรือป้องปรามแบบต่างๆ ๔) ความรู้เกี่ยวกับการเฝ้าระวัง และ ๕) ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๖) G (Generosity) เอื้ออาทร

คนไทยมีความเอื้ออาทร มีเมตตา มีน้ำใจต่อกันบนพื้นฐานของจิตพอเพียงด้านทุจริต ไม่เอื้อต่อการรับหรือการให้ผลประโยชน์ต่อพวกพ้อง

กลไกหลัก กิจกรรมจิตอาสา ช่วยเหลือบุคคล ชุมชน/สังคมในยามวิกฤต หรือการร่วมมือร่วมใจพัฒนาชุมชน

จากนิยามข้างต้น STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต จึงหมายถึง ผู้ที่มีความพอเพียง ไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น (S) มุ่งอนาคตที่เจริญทั้งตนเองและส่วนรวม (O) โดยใช้หลักความโปร่งใสตรวจสอบได้ (T) พื้นฐานจิตใจมีมนุษยธรรม เอื้ออาทร ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ โดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ต่างตอบแทน (G) ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการดำรงชีวิตในทางที่ชอบ (N) แต่ต้นรู้เรื่องภัยทุจริตที่ร้ายแรง ส่งผลต่อสังคม รังเกียจการทุจริต ประพฤติมิชอบทั้งปวง ไม่ยอมทนต่อการทุจริตทุกรูปแบบ (R)

ในปี พ.ศ. ๒๕๖๒ ได้มีการพัฒนาโมเดล STRONG: จิตพอเพียงด้านทุจริต เพิ่มการมีส่วนร่วม (Participation) เป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยง และขับเคลื่อนหลักการของโมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต ไปสู่การป้องกันการทุจริตได้เป็นรูปธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการเผยแพร่หลักการของโมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต สู่ชุมชนจะดำเนินการ โดย สำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัด และมีการคัดเลือกผู้แทน/ผู้นำชุมชนในจังหวัดที่มีเครือข่ายมีความสามารถและทักษะในการถ่ายทอดองค์ความรู้มาอบรมให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต การนำไปประยุกต์ใช้ในการต้านการทุจริต เช่น การคิดแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนกับผลประโยชน์ส่วนรวม ความไม่ทนและความอายต่อการทุจริต หลักการจิตพอเพียงด้วยวิธีการที่เหมาะสม เพื่อให้ผู้ได้รับการคัดเลือกเป็นโค้ช (Coach) ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับหลักการของโมเดล STRONG และการต้านทุจริตให้แก่ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน รวมถึงยังมีการจัดตั้งชมรม STRONG เพื่อให้ทุกภาคส่วนมีความตระหนักรู้เล็งเห็นถึงความสำคัญของปัญหาการทุจริตและมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังและแจ้งเบาะแสการทุจริต

๔. ความเชื่อมโยงระหว่างปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับโมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กับโมเดล STRONG มีความเชื่อมโยงกันใน ๒ ประเด็น ในประเด็นแรกความเชื่อมโยงทางกฎหมาย นโยบาย ประเด็นที่สองความเชื่อมโยง ๓ หลักการ (ความพอเพียง มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน) ๒ เงื่อนไข (ความรู้ คุณธรรม) บูรณาการโมเดล STRONG สร้างสังคมไทยไร้ทุจริต ดังนี้

๔.๑ ความเชื่อมโยงทางกฎหมาย นโยบาย

กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ บัญญัติไว้ในหมวด ๖ แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา ๖๕ ตามบทบัญญัติตามกฎหมาย “ให้มียุทธศาสตร์ชาติ เพื่อเป็นเป้าหมายในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนต่อเนื่อง และให้หน่วยงานของรัฐใช้เป็นแนวทางในการจัดทำแผนต่างๆ รวมทั้งการตรากฎหมาย” (ราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๖๐)

แนวนโยบายแห่งรัฐ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้รับการน้อมนำมาเป็นวิสัยทัศน์ในการพัฒนาประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐) กำหนดเป้าหมายของการพัฒนามุ่งบรรลุตามวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” (ราชกิจจานุเบกษา, พ.ศ. ๒๕๖๑)

โมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต พัฒนาโดย รศ.ดร. มาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ ร่วมกับสำนักงาน ป.ป.ช. จึงมีความเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐) ตรงที่โมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต สนองตอบเป้าหมายของการพัฒนาประเทศตามแนวทางหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๔.๒ ความเชื่อมโยง ๓ หลักการ (ความพอเพียง มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน) ๒ เงื่อนไข (ความรู้ คุณธรรม) บูรณาการโมเดล STRONG สร้างสังคมไทยไร้ทุจริต

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กับโมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต มีเป้าหมายร่วมกันคือการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นรากฐานในการพัฒนาสังคมไทย สนองตอบเป้าหมายการพัฒนาประเทศตามวิสัยทัศน์ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี โดยเฉพาะ “ยั่งยืน” มุ่งพัฒนาคนให้มีความเจริญจากภายในด้วย ๓ หลักการ (พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน) ๒ เงื่อนไข (ความรู้ คุณธรรม)

ขณะที่โมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต คือ เครื่องมือ สนองตอบกลไก การขับเคลื่อนสู่เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ระยะที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) กำหนดวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยใสสะอาด ไทยทั้งชาติต้านทุจริต (Zero Tolerance and Clean Thailand)” ยุทธศาสตร์ที่ ๑ เรื่องการสร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต กลยุทธ์ที่ ๓ ประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเครื่องมือต้านทุจริต ซึ่งโมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต ได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการ เพื่อสร้างฐานคิดและวัฒนธรรมของการต้านทุจริตในทุกระดับ ตั้งแต่การปรับฐานความคิดของคนปฐมวีย์ให้สามารถแยกแยะประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมได้ เพื่อสร้างสังคมไม่ทนต่อการทุจริต มุ่งที่การพัฒนาพฤติกรรมทางจริยธรรม จากการปราบปรามไปสู่การป้องกันเชิงรุก โดยการต้านทุจริตต้องได้รับการปลูกฝังจากภายใน มิใช่เพียงบังคับใช้ด้วยกฎหมายจากภายนอก ความเชื่อมโยง ๓ หลักการ (ความพอเพียง มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน) ๒ เงื่อนไข (ความรู้ คุณธรรม) บูรณาการโมเดล STRONG สร้างสังคมไทยไร้ทุจริต ดังนี้

๑) “ความพอเพียง” แนวคิดหลัก และกลไกภายใน

แนวคิด “ความพอเพียง” (Sufficient/ความพอเพียง) คือ แก่นหลักของโมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต ซึ่งผสมผสานแนวคิดเรื่อง “คุณธรรม” และ “มีเหตุผล” ในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มุ่งให้บุคคลสามารถแยกแยะประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมได้อย่างเป็นอัตโนมัติ **กลไก** การแยกแยะอย่างเป็นอัตโนมัติด้วยจิตที่พอเพียง มีคุณธรรม มีเหตุผล อันเกิดจากแรงจูงใจภายใน ที่ซื่อสัตย์สุจริต แนวทางนี้ทำให้การต้านทุจริตมีความยั่งยืนด้วยการยกระดับจิตใจคนด้วยศีลธรรมที่เจริญจากภายในจิตใจ มากกว่าการสร้างกฎควบคุมจากภายนอก

๒) การเสริมสร้างคุณธรรม และจริยธรรม: แนวคิด และเครื่องมือ/กลไก

แนวคิด “คุณธรรม” ในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเน้นความซื่อสัตย์สุจริต ความมีสติ ความอดทน ส่วนเครื่องมือ/ กลไก องค์ประกอบความเอื้ออาทร “G” (Generosity/เอื้ออาทร) ของโมเดล STRONG เน้นเรื่อง ความเอื้ออาทร และการไม่เอื้อประโยชน์ต่อพวกพ้อง ด้านการทุจริตที่มุ่งเน้นประโยชน์ส่วนตน มุ่งหวังให้คนไทยมีคุณธรรม จริยธรรม ประพฤติดีงามโปร่งใส (Transparent/โปร่งใส) ในการทำงาน การปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ตลอดจนการดำเนินชีวิตส่วนตน โดยยึดมั่นในจริยธรรมและความซื่อสัตย์สุจริต

๓) การสร้างภูมิคุ้มกันผ่านความตื่นรู้ และความรู้ : แนวคิด และกลไก

แนวคิด “มีภูมิคุ้มกัน” ในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเน้นการเตรียมพร้อมรับมือกับความเสี่ยง และการเปลี่ยนแปลง ซึ่งรวมถึงภูมิคุ้มกันต่อการทุจริต **กลไก:** องค์ประกอบ “R” (Realise/ตื่นรู้) ของโมเดล STRONG: จิตพอเพียงด้านทุจริต มุ่งเน้นการตระหนักรู้ถึงพิษภัยของการทุจริต และการไม่ยอมทนต่อการทุจริตผ่านการเรียนรู้จากสถานการณ์และกรณีศึกษา **องค์ประกอบ “N” (Knowledge/ความรู้)** ของโมเดล STRONG: จิตพอเพียงด้านทุจริต เน้นการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการทุจริต ผลกระทบ วิธีการป้องกัน และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ผสานกับ “การมีภูมิคุ้มกัน” “ตื่นรู้” และ “ความรู้” สร้างกลไกสำหรับการเฝ้าระวังเชิงรุก ทำให้การดำเนินการทุจริตยกระดึบจากความซื่อสัตย์เฉพาะบุคคลไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

๔) การขับเคลื่อนสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต และการมีส่วนร่วมของชุมชน: แนวคิดและกลไก

แนวคิด เป้าหมายสูงสุดของยุทธศาสตร์ชาติในการด้านทุจริตคือการสร้างสังคมปลอดการทุจริต ซึ่งสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นความสมดุลทางสังคม **กลไก** โมเดล STRONG: จิตพอเพียงด้านทุจริต องค์ประกอบ “O” (Onward/มุ่งไปข้างหน้า) เน้นการก้าวไปข้างหน้าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ด้วยการสร้างวัฒนธรรมด้านทุจริตผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวัง ละอายไม่ทนต่อการทุจริต ส่งเสริมธรรมาภิบาล การมีส่วนร่วมของชุมชน ในวงกว้างจากรูปแบบรวมศูนย์ไปสู่แนวทางกระจายอำนาจและขับเคลื่อนโดยชุมชน

กล่าวโดยสรุป ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทำหน้าที่เป็น รากฐานทางจริยธรรมและศีลธรรม หรือกรอบแนวคิดสำหรับการสร้างภูมิคุ้มกัน ขณะที่โมเดล STRONG: จิตพอเพียงด้านทุจริต ทำหน้าที่เป็น เครื่องมือและกลไกปฏิบัติที่แปลงหลักการให้เป็นความพยายามในการดำเนินการทุจริตที่แข็งแกร่งและยั่งยืนในทุกระดับของสังคม

๕. ต้นแบบความพอเพียง

๕.๑ ต้นแบบของความพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงเป็นต้นแบบของความพอเพียง ดังปรากฏเรื่องราวส่วนพระองค์ที่น่าสนใจ ดังนี้

๑) เรื่อง ดินสอทรงงาน ถอดความมาจากสารคดีเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ หมวด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

“...ดินสอธรรมดาซึ่งคนทั่วไปอาจหาซื้อได้ด้วยราคาเพียงไม่กี่บาทนี้ เป็นดินสอชนิดเดียวที่ปรากฏอยู่บนพระหัตถ์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ขณะทรงงานอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่างๆ

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงดินสอไม้ธรรมดาๆ โดยมีบันทึกว่าในปีหนึ่งๆ ทรงเบิกดินสอใช้เพียง ๑๒ แท่ง โดยทรงใช้ดินสอเดือนละ ๑ แท่งเท่านั้น เมื่อดินสอสั้นจะทรงใช้กระดาษมาฉีกปลายดินสอให้ยาวเพื่อให้เขียนได้ถนัดมือ จนกระทั่งดินสอสั้นสุดใช้ไม่ได้แล้ว เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงมีแนวพระราชดำริสที่เป็เหตุ เป็นผล ดินสอ ๑ แท่ง ท่านไม่ได้มองว่าเราต้องประหยัดเงินในกระเป๋ แต่ท่านมองว่า ดินสอ ๑ แท่ง ต้องใช้ทรัพยากรหรือพลังงานเท่าไร ต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติ คือ ไม้ แร่ธาตุที่ทำให้ดินสอ

การนำเข้าวัตถุดิบที่นำเข้าจากต่างประเทศ พลังงานในกระบวนการผลิตและขนส่ง ดังนั้น การผลิตดินสอทุกแท่งมีผลต่อรายรับรายจ่ายของประเทศ เป็นส่วนหนึ่งมูลค่าสินค้านำเข้าด้านวัตถุดิบ และเป็นการนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีจำกัดมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ความประหยัดไม่ใช่หมายถึง การไม่ใช้ แต่ยังรวมถึงการใช้สิ่งต่างๆ อย่างมีสติและมีเหตุผล อันเป็นสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง

ดร. สุเมธ ตันติเวชกุล เขียนไว้ในหนังสือ “ใต้เบื้องพระยุคลบาท”

“...ท่านผู้หญิงบุตรี บอกผมว่า ปีหนึ่งท่านทรงเบิกดินสอ ๑๒ แท่ง ใช้จนกระทั่งกุด ใคร อย่าไปทิ้งของพระองค์ท่านนะ จะทรงกริ้ว ทรงประหยัดทุกอย่าง ทรงเป็นต้นแบบทุกอย่าง ของทุกอย่างมีค่าสำหรับพระองค์ทั้งหมด ทุกบาท ทุกสตางค์ จะทรงใช้อย่างระมัดระวัง ทรงสั่งให้เราปฏิบัติงานด้วยความรอบคอบ...”

๒) เรื่อง หลอดยาสีพระทนต์ หลอดยาสีพระทนต์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มีลักษณะแบนราบเรียบคล้ายแผ่นกระดาษ โดยเฉพาะบริเวณคอหลอดยังปรากฏรอยบวมลีกลลงไป จนถึงเกลียวคอหลอด สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะพระองค์ท่านทรงใช้ด้ามแปรงสีพระทนต์ ช่วยรีดและกดจนเป็นรอยบวม

ศาสตราจารย์พิเศษ ทันตแพทย์หญิง ท่านผู้หญิงเพ็ชรา เตชะกัมพุช ทันตแพทย์ประจำพระองค์ อดีตคณบดีคณะทันตแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เขียนเล่าในว่า

“...ครั้งหนึ่งทันตแพทย์ประจำพระองค์ กราบถวายบังคมทูลเรื่องศิษย์ทันตแพทย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย บางคนมีค่านิยมในการใช้ของต่างประเทศ และมีราคาแพง รายที่ไม่มีทรัพย์พอซื้อหาก็กังขวนขวายเข้ามาใช้เป็นการชั่วคราว ซึ่งเท่าที่ทราบมา มีความแตกต่างจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ที่ทรงนิยมใช้กระเป๋าทึบผลิตภายในประเทศเช่นสามัญชนทั่วไป ทรงใช้ดินสอสั้นจนต้องต่อด้าม แม้ยาสีพระทนต์ของพระองค์ท่านก็ทรงใช้ด้ามแปรงพระทนต์รีดหลอดยาจนแบนจนแน่ใจว่าไม่มียาสีพระทนต์หลงเหลืออยู่ในหลอดจริงๆ...”

เมื่อกราบบังคมทูลเสร็จพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงรับสั่งว่า

“...ของพระองค์ท่านก็เหมือนกัน และยังทรงรับสั่งต่อไปอีกด้วยว่า เมื่อไม่นานมานี้เองมหาดเล็กห้องสรง เห็นว่ายาสีพระทนต์ของพระองค์คงใช้หมดแล้ว จึงได้นำหลอดใหม่มาเปลี่ยนให้แทน เมื่อพระองค์ได้ทรงทราบก็ได้ขอให้เขานำยาสีพระทนต์หลอดเก่ามาคืน และพระองค์ท่านยังทรงสามารถใช้ต่อไปได้อีกถึง ๕ วัน...”

จะเห็นได้ว่า ในส่วนพระองค์ท่านเองนั้น ทรงประหยัดอย่างยิ่ง ซึ่งตรงกันข้ามกับพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ที่ทรงพระราชทานเพื่อราษฎรผู้ยากไร้อยู่เป็นนิจ พระจริยวัตรของพระองค์ได้แสดงให้เห็นอย่างแจ่มชัดถึงพระวิริยะ อุตสาหะ ตลอดจนความประหยัดในการใช้ของอย่างคุ้มค่า หลังจากนั้นทันตแพทย์ประจำพระองค์ได้กราบพระบาททูลขอพระราชทานหลอดยาสีพระทนต์หลอดนั้น เพื่อนำไปให้ศิษย์ได้เห็นและรับใส่เกล้าเป็นตัวอย่างเพื่อประพฤติปฏิบัติในโอกาสต่อไป

ประมาณหนึ่งสัปดาห์หลังจากนั้น พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานส่งหลอดยาสีพระทนต์เปล่าหลอดนั้นมาให้ถึงบ้าน ทันตแพทย์ประจำพระองค์รู้สึกซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นเกล้าฯ ยิ่ง เมื่อได้พิจารณาถึงลักษณะของหลอดยาสีพระทนต์เปล่าหลอดนั้นแล้วทำให้เกิดความสงสัยว่า เหตุใดหลอดยาสีพระทนต์หลอดนี้จึงแบนราบเรียบโดยตลอด คล้ายแผ่นกระดาษ

โดยเฉพาะบริเวณคอหลอดยังปรากฏรอยบุ๋มลึกลงไปเกือบถึงเกลียวคอหลอด เมื่อได้มีโอกาสเข้าเฝ้าฯ อีกครั้งในเวลาต่อมา จึงได้รับคำอธิบายจากพระองค์ว่า หลอดยาสีพระทนต์ที่เห็นแบนเรียบนั้นเป็นผลจากการใช้ด้ามแปรงสีพระทนต์ช่วยรีดและกดจนเป็นรอยบุ๋มที่เห็นนั่นเอง และเพื่อที่จะขอนำไปแสดงให้ศิษย์ทันตแพทย์ได้เห็นเป็นอุทาหรณ์ จึงได้ของพระราชานุญาต ซึ่งพระองค์ท่านก็ได้ทรงพระเมตตาด้วยความเต็มพระราชนิหิต

๓) เรื่อง ของเอกสารต่างๆ ที่จะส่งขึ้นทูลเกล้าฯ เป็นความเล่าที่ว่า “...แต่หากเป็นเรื่อง “งานในราชการ” แล้ว พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานพระบรมราโชวาทมายังข้าราชการบริพารในพระองค์ว่า “เอกสารต่างๆ ที่จะส่งขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย หากเป็นของแล้ว ก็ขอให้ติดกาบเฉพาะตรงหัวมุม หรือหากเป็นต้องใช้เทปกาวติด ก็ให้ติดแค่สองนิ้วก็พอ ไม่ใช่ปิดทั้งหมด เพราะเป็นการสิ้นเปลืองเทปและเปิดยาก” พระองค์จะไม่พอพระราชหฤทัย เพราะไม่เป็นการประหยัด ซึ่งตรงนี้เป็นสิ่งสำคัญ นอกจากนี้ กระดาษและซองจดหมายภายใน หากไม่ใช่เอกสารสำคัญก็ควรใช้กระดาษรีไซเคิล แต่หากเป็นจดหมายลับหรือสำคัญก็สามารถใช้ซองใหม่ได้”...

๖. ผลจากความพอเพียงและ STRONG สู่การลดปัญหาการทุจริต

๖.๑ กรณีศึกษา “ความพอเพียง” นำพาสังคมไทยลดการทุจริต

กรณีศึกษานี้มาจากที่สำนักงาน ป.ป.ช. ได้นำเสนอบทความเรื่อง “ความพอเพียง นำพาสังคมไทยลดการทุจริต” แสดงถึงจิตที่พอเพียง จะนำพาสังคมไทยให้ลดการทุจริตลงได้ ด้วยการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นต้นแบบนำทางความคิดสู่การปฏิบัติด้วย ๓ หลักการ ๒ เงื่อนไข ความพอเพียง มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน ความรู้ และคุณธรรม ในบทความได้อัญเชิญกระแสพระราชดำรัสปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ทรงพระราชทานแก่คณะผู้ว่าราชการจังหวัด ในโอกาสเข้าเฝ้าถวายสัตย์ปฏิญาณ เมื่อวันที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ ความว่า

“...ภายในเวลา ๑๐ ปี เมืองไทยน่าจะเจริญ ข้อสำคัญ คือ ต้องหยุดการทุจริตให้สำเร็จและไม่ทุจริตเสียเอง...”

จากกระแสพระราชดำรัส นายกรัฐมนตรีสมัยนั้น (พ.ศ. ๒๕๕๗ - ๒๕๖๑) ได้ออกประกาศฉบับที่ ๖๙ เรื่อง มาตรการป้องกันและแก้ไขการทุจริตและประพฤติมิชอบให้ทุกภาคส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐ กำหนดมาตรการหรือแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาการทุจริตประพฤติมิชอบในส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐ โดยมุ่งเน้นการสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารงาน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการตรวจสอบเฝ้าระวัง เพื่อสกัดกั้นมิให้เกิดการทุจริตประพฤติมิชอบได้ นี่คือการแสดงถึง “เจตนารมณ์ทางการเมือง” (Political will) ของผู้นำ นับเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งของการปราบปรามคอร์รัปชันที่บั่นทอนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติ

ปัญหา “คอร์รัปชัน” ที่เสมือนโรคระบาดที่ร้ายแรงประทุติดกันจนกลายเป็น “วัฒนธรรม” การประพฤติ “มิชอบ” ด้วยวิธีการเรียกรับ “สินบน” บางส่วนราชการเลี่ยงด้วยการจัดกิจกรรมหารายได้ เช่น การจัดแข่งขันกอล์ฟ โบว์ลิ่ง ฯลฯ อันเป็นการกระทำที่ขัดต่อระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการเรียไของหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๔ ซึ่งระเบียบนี้ครอบคลุมถึงการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐไปเป็นประธานจัดกิจกรรมเรียไ และเข้าข่ายผิดกฎหมายสรรพากรอีกด้วย

“การประพฤติมิชอบ” นักการเมืองที่เข้ามาเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐหลายคนไม่ค่อยให้ความสนใจและมักพูดว่า “กฎหมายไม่ได้ห้าม” แต่เมื่อดูในประมวลกฎหมายอาญาได้ให้นิยามว่า “ไม่เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบของทางราชการ คำสั่งผู้บังคับบัญชา มติคณะรัฐมนตรี แบบธรรมเนียมของทางราชการ หรือตามทำนองคลองธรรม” ซึ่งหมายถึง ไม่เป็นไปตามที่ถูกที่ควร ทำให้ฐานความผิดนี้ มีความหมายกว้างมาก จึงมีการกระทำผิดกันอย่างดาษดื่น ทั้งรู้และไม่รู้ว่า “ผิด” เมื่อมีการหาเงินเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติราชการได้ สิ่งที่มาคือ การเรียกรับสินบนของเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อประโยชน์ของตนเองและพวกพ้อง อันมีสาเหตุมาจาก “ความโลภ” ที่ฝังอยู่ในใจของคน กระทำจนเป็นเรื่องปกติ โดยอ้างว่า “ใครๆ เขาก็ทำกัน” และไม่มีการลงโทษกันอย่างจริงจังจนทำให้เกิดปัญหาการทุจริตประพฤติมิชอบอย่างเห็นเชิงประจักษ์ในปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ จึงเห็นคนที่ “เคยดี” ต้องมาเสียคนเมื่อมีอำนาจรัฐในมือ ผลอโศกใช้อำนาจโดยมิชอบเพื่อประโยชน์ของตนเองและพวกพ้อง ซึ่งเป็นต้นตอของการทุจริตประพฤติมิชอบที่เกิดขึ้น อย่างที่เห็นแนวทางการแก้ไขความโลภในจิตใจมนุษย์นี้ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๗ ซึ่งมี “๓ หลักการ ๒ เงื่อนไข” ได้แก่ “พอประมาณ มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกัน” ภายใต้เงื่อนไข “ความรู้คู่คุณธรรม” ที่หมายถึง “ซื่อสัตย์สุจริต อดทน อดกลั้น อดออม”

แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนี้ ต่างประเทศได้นำไปสอนคนในชาติ โดยเฉพาะประเทศภูฏานที่นำไปปลูกฝังให้กับประชาชนและยกย่องว่าพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ของเราเป็นปราชญ์ของประเทศ ได้เสนอความเห็นที่ “พระองค์แสดงให้เห็นจากแนวคิดนี้ว่า บ่อเกิดของการคอร์รัปชันส่วนมากมาจากความโลภของบุคคลในองค์กร” พร้อมกับยกย่องพระองค์ว่า “เป็นผู้นำที่มีชีวิตเรียบง่ายเหมาะสมกับฐานะความเป็นอยู่ ซึ่งจะเป็นหนทางในการป้องกันคอร์รัปชัน” ควร “ตามรอยเบื้องพระยุคลบาทด้วยจิตพอเพียง” เพื่อแก้ไขปัญหาการทุจริตประพฤติมิชอบในวงราชการ โดยเริ่มรณรงค์ให้หัวหน้าส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐ ตั้งแต่นายกรัฐมนตรีลงไป น้อมนำ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาใช้เป็นวิถีชีวิต และขยายผลไปสู่เจ้าหน้าที่ของรัฐทุกคน ทุกระดับ

ดังนั้น เมื่อบุคคลระดับผู้นำของประเทศมีวิถีชีวิตอย่าง “พอเพียง” ตามข้อเสนอนี้ โดย “ไม่ทุจริตเสียเอง” ด้วยน้อมนำกระแสพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ทรงมีพระราชดำรัสเตือนไว้ จะสามารถควบคุมกำกับดูแลไม่ให้เกิดการทุจริตประพฤติมิชอบในองค์กรที่ตนรับผิดชอบ รวมถึงเป็น “แบบอย่าง” ให้กับสาธารณชนที่มาจากภาคการเมืองซึ่งเข้ามาร่วมใช้อำนาจรัฐด้วยกัน หากเป็นเช่นนี้ ประเทศชาติหลุดพ้นจากการทุจริตผิดกฎหมายคอร์รัปชันต่างๆ ได้อย่างแน่นอน ดังนั้น ในการขับเคลื่อนสร้างค่านิยมสุจริต จึงได้มีการกำหนดให้มีการประยุกต์หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเครื่องมือด้านทุจริต (สำนักงาน ป.ป.ช., พ.ศ. ๒๕๕๙)

๖.๒ โมเดล STRONG : จิตพอเพียงต้านทุจริต กรณีศึกษาทุจริตอาหารกลางวันโรงเรียน

กรณีศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของการดำเนินโครงการ STRONG : จิตพอเพียงต้านทุจริตและการก่อตั้งชมรม STRONG อย่างเป็นรูปธรรม คือ จากการที่เพจ Facebook ชมรม STRONG : จิตพอเพียงต้านทุจริต จังหวัดแห่งหนึ่ง ได้นำเสนอประเด็นการทุจริตอาหารกลางวัน โดยระบุข้อความว่า “ขนมจิ้นกับน้ำปลา คืออาหารกลางวันเด็กของโรงเรียนแห่งหนึ่ง” พร้อมคลิปเป็นหลักฐานประกอบ ส่งผลให้มีการวิพากษ์วิจารณ์ในสังคมวงกว้าง และนำไปสู่การลงโทษผู้กระทำผิด จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้มีการเฝ้าระวังและแจ้งเบาะแสการทุจริตอาหารกลางวันของโรงเรียนในพื้นที่ต่างๆ มากขึ้น โดยคุณครู ผู้ปกครอง และนักเรียนเป็น

ผู้มีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังและแจ้งเบาะแส (Watch and Voice) อาทิ การทุจริตอาหารกลางวันของโรงเรียนแห่งหนึ่ง ซึ่งคุณครูได้ร้องเรียนว่า โครงการอาหารกลางวันโรงเรียนอาจไม่เป็นไปตามมาตรฐาน และคุณภาพที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด เนื่องจากการนำอาหารสำเร็จรูปมาปรุงเป็นอาหารกลางวันให้นักเรียนเพื่อลดต้นทุนค่าใช้จ่าย จึงนำไปสู่การตรวจสอบความผิดปกติ ขณะเดียวกันกระแสสังคมได้แสดงผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (Social media) ในการปกป้องผู้แจ้งเบาะแสการทุจริตที่ได้รับผลกระทบต่อตำแหน่งหน้าที่ จากที่โดนคำสั่งย้ายไปช่วยราชการที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแห่งหนึ่ง จนกระทั่งคุณครูที่เป็นผู้แจ้งเบาะแสได้ย้ายกลับไปทำงานที่โรงเรียนแห่งเดิมอีกครั้งหนึ่ง การทุจริตอาหารกลางวัน แสดงให้เห็นว่าทุกภาคส่วนในสังคมมีความตื่นรู้ และมีความพร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันการทุจริต ทั้งในบทบาทผู้เฝ้าระวัง ผู้แจ้งเบาะแส และให้ความคุ้มครองปกป้องผู้แจ้งเบาะแสการทุจริตจากความไม่เป็นธรรมและอิทธิพลของผู้มีอำนาจ (มาณีไชยธีรานุวัตรศิริ, พ.ศ. ๒๕๖๐)

บทสรุป

ปัญหาการทุจริตเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ซึ่งต้องแก้ไขด้วยแนวทางที่ยั่งยืน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงริเริ่มเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างภูมิคุ้มกันและพัฒนาที่สมดุล โดยเน้นหลัก ๓ หลักการ (พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน) และ ๒ เงื่อนไข (ความรู้ คุณธรรม) ซึ่งส่งเสริมความซื่อสัตย์สุจริตและการตัดสินใจอย่างรอบคอบ โมเดล STRONG : จิตพอเพียงต้านทุจริต พัฒนาโดยสำนักงาน ป.ป.ช. ได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างวัฒนธรรมต้านทุจริต โมเดล STRONG ประกอบด้วย ๖ องค์ประกอบ ได้แก่ Sufficient (พอเพียง), Transparent (โปร่งใส), Realise (ตื่นรู้), Onward (มุ่งไปข้างหน้า), Knowledge (ความรู้), และ Generosity (เอื้ออาทร) โดยมี "จิตพอเพียง" เป็นแกนหลักที่มุ่งปรับฐานความคิดของบุคคลให้สามารถแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนกับส่วนรวมได้อย่างถูกต้องและเป็นอัตโนมัติ

ความเชื่อมโยงระหว่างปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและโมเดล STRONG คือ การผสมผสานแนวคิดเชิงปรัชญาเข้ากับกลไกการปฏิบัติเพื่อสร้างระบบต้านทุจริตที่แข็งแกร่ง "จิตพอเพียง" ทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อม เปลี่ยนค่านิยมของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นกลไกภายในสำหรับการตัดสินใจทางจริยธรรม ซึ่งป้องกันการแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ การเน้นการแยกแยะผลประโยชน์อย่างเป็นอัตโนมิติเป็นการสร้างแรงจูงใจภายในเพื่อความซื่อสัตย์สุจริต นอกเหนือจากการพึ่งพากฎหมายเพียงอย่างเดียว การประยุกต์ใช้โมเดล STRONG ผ่านการจัดตั้งชมรมและสร้างโค้ชในชุมชนและองค์กรต่างๆ มุ่งสร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต โดยส่งเสริมความตระหนักรู้ การมีส่วนร่วม และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างยั่งยืน เป็นการดำเนินงานที่ได้ผลและประสบความสำเร็จในหลายพื้นที่ ซึ่งอนาคตต่อไปควรมีการต่อยอดขยายผลในพื้นที่อื่นที่หลากหลายและครอบคลุมทั่วประเทศ

(๒๕๖๖). NT คว่ำรางวัล “องค์กรคุณธรรมต้นแบบ ประจำปี ๒๕๖๕”. <https://www.ntplc.co.th/news/detail/news๒๑๔>

ส่วนที่ ๓ : ทรัพยากรสนับสนุนการเรียนรู้

รวบรวมคลังสื่อการเรียนรู้ ตัวอย่างกรณีศึกษา และทรัพยากรการเรียนรู้อื่นๆ ไว้บนเว็บไซต์ของสำนักงาน ป.ป.ช. (<https://www.nacc.go.th/aced?>)

ทั้งนี้ ขั้นตอนการเข้าถึงสามารถดำเนินการได้ด้วยขั้นตอนง่ายๆ ดังนี้

(๑) เข้าไปที่เว็บไซต์ (Website) สำนักงาน ป.ป.ช. URL : <https://www.nacc.go.th>

(๒) เลือกเมนู "ด้านการป้องกัน"

(๓) เลือกเมนู "หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา"

(๔) เลือกเมนู "เอกสารประกอบการเรียนรู้หลักสูตร"

หรือจะเข้าถึงเมนู “เอกสารประกอบการเรียนรู้หลักสูตร” ด้วย QR Code นี้

นอกจากนี้แล้วบนฐานข้อมูลออนไลน์ของสำนักงาน ป.ป.ช. ยังมีบริการที่หลากหลายสำหรับเป็นทรัพยากรสนับสนุนการเรียนรู้ อาทิ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา คู่มือและบริการ E-service สื่อประชาสัมพันธ์ ศูนย์ให้คำปรึกษาหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา และรายงานข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ตารางการเข้าถึงทรัพยากรสนับสนุนการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา

ทรัพยากรสนับสนุนการเรียนรู้	QR Code
หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๘)	
หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๔	
หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๕	
หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๗	
คู่มือการใช้หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา	

ทรัพยากรสนับสนุนการเรียนรู้	QR Code
E-service : ระบบแพลตฟอร์มด้านทฤษฎีการศึกษา	
E-service : ระบบพิพิธภัณฑ์ด้านโกง	
คู่มือการใช้งาน E-service	
สื่อประชาสัมพันธ์หลักสูตรด้านทฤษฎีการศึกษา	
สื่อประชาสัมพันธ์กองทุน ป.ป.ช.	

ทรัพยากรสนับสนุนการเรียนรู้	QR Code
Facebook : ศูนย์ให้คำปรึกษาหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา	
Line : ศูนย์ให้คำปรึกษาหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา	

ภาคผนวก

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
ในการปรับปรุงหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๘)
รายวิชา“วัยใส ใจสะอาด”
(Youngster with Good Heart)
สำหรับระดับอุดมศึกษา

ที่	ชื่อ - สกุล	ตำแหน่งและสังกัด
ผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษา		
๑	ศาสตราจารย์ นาวาโท ดร.สุมิตร สุวรรณ	อาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
๒	ศาสตราจารย์ ดร.एमอชมา วิวัฒนบุรณนัท	อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
๓	ดร.สมประสงค์ มณฑลพลิน	ครูประจำโรงเรียนราชินีบน กรุงเทพมหานคร
ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย		
กลุ่มผู้พัฒนาหลักสูตร		
๔	นายอุทิศ บัวศรี	อดีตรองเลขาธิการคณะกรรมการ ป.ป.ช. สำนักงาน ป.ป.ช.
๕	ดร.จินตนา พลอยภักธิญ์	อดีตผู้อำนวยการสำนักด้านทุจริตศึกษา สำนักงาน ป.ป.ช.
๖	ดร.สรเสรีญ์ สุวรรณ	ข้าราชการบำนาญ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ
๗	นายธนบดีพิพัฒน์ ดำนิล	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดชัยนาท
กลุ่มผู้ใช้หลักสูตร		
๘	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิยะดา จุลวรรณ	รองผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
กลุ่มผู้สอน		
๙	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรุณ ไชยนิทย์	อาจารย์ผู้สอนหมวดวิชาการศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
๑๐	อาจารย์ ดร.ธนเดช สอนสะอาด	อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

ที่	ชื่อ - สกุล	ตำแหน่งและสังกัด
กลุ่มผู้เรียน		
๑๑	นางสาวณัฐกมล บุญสนอง	นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
๑๒	นายวรุจน์ วรเวชพิพัฒน์	นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
๑๓	นายจักรินทร์ หอมกลิ่น	นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
คณะทีมวิชาการผู้เรียบเรียงและดำเนินการปรับปรุงหลักสูตร		
๑	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิชิต ธิอิน	มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
๒	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประกอบเกียรติ อิมศิริ	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
๓	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดนุชา สลีวงศ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
๔	อาจารย์ศราวุฒิ เกิดถาวร	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
ผู้สังเกตการณ์ สำนักงาน ป.ป.ช.		
๑	นายสมพงษ์ ตะโกพ่วง	ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมและติดตามด้านทุจริตศึกษา ๒ สำนักด้านทุจริตศึกษา
๒	นางสาวอุษา อินทุจันทร์ยง	เจ้าพนักงานป้องกันการทุจริตชำนาญการพิเศษ สำนักด้านทุจริตศึกษา
๓	นายศุภสิทธิ์ รักไทยดี	เจ้าพนักงานป้องกันการทุจริตชำนาญการพิเศษ สำนักด้านทุจริตศึกษา
๔	นายภูมิภากร ภูมิวัฒน์	เจ้าพนักงานป้องกันการทุจริตชำนาญการพิเศษ สำนักด้านทุจริตศึกษา
๕	นายภวิศ สุตแสง	เจ้าพนักงานป้องกันการทุจริตชำนาญการพิเศษ สำนักด้านทุจริตศึกษา
๖	นางสาวขวัญชนก พิชจันทร์	เจ้าพนักงานป้องกันการทุจริตชำนาญการพิเศษ สำนักด้านทุจริตศึกษา
๗	นางสาววิศรา ควรชัยตระกูล	เจ้าพนักงานป้องกันการทุจริตปฏิบัติการ สำนักด้านทุจริตศึกษา
๘	นายพีรพัฒน์ อนันตสมบูรณ์	เจ้าพนักงานป้องกันการทุจริตปฏิบัติการ สำนักด้านทุจริตศึกษา
๙	นางสาวสายธาร อินทฤทธิ์	เจ้าพนักงานป้องกันการทุจริตปฏิบัติการ สำนักด้านทุจริตศึกษา
๑๐	นางสาวณัฐนันท์ พาณิชสุสวัสดิ์	เจ้าพนักงานป้องกันการทุจริตปฏิบัติการ สำนักด้านทุจริตศึกษา

การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑

ภายใต้โครงการสร้างและพัฒนา “หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education)”

ครั้งที่ ๑ : ระหว่างวันที่ ๒๖ – ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๘ และครั้งที่ ๒ : ระหว่างวันที่ ๒๗ – ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๘
ณ โรงแรมเบสท์ เวส เทิร์น พลัส แวนด้า แกรนด์ กรุงเทพมหานคร

